

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

V. ULUSLARARASI KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI:

TÜRK DÜNYASI BASIN SEMPOZYUMU

14-17 MART 2019 AMASYA

Sempozyum Bildirileri Tam Metin Kitabı

TURKISH
WORLD
PRESS
SYMPOSIUM

ISBN:
978-605-4598-52-6

Editörler:
Dr. Öğr. Üyesi Nazan KAHRAMAN
Timur YILMAZ

V. ULUSLARARASI KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI:

**ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI BASIN
SEMPOZYUMU**

14-17 Mart 2019, Amasya-Türkiye

-Sempozyum Bildirileri Tam Metin Kitabı-

V. ULUSLARARASI KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI: ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI BASIN SEMPOZYUMU

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Nazan Kahraman

Timur Yılmaz

ISBN: 978-605-4598-52-6

Kapak : Öğr. Gör. Mustafa Kırca

Sayfa Düzeni : Hakan Erol

Yayın Tarihi : Aralık 2019

KIBATEK

[Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu]

Konur Sokak 36/13, Kızılay-Ankara

Tel: 0312. 425 39 20

eposta: kibatek@gmail.com

www.kibatek.com.tr

Bu bildiri kitabının her hakkı saklıdır. Bu yayının tümü veya hiçbir bölümü önceden izin alınmaksızın çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz, kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Bu yayında yer alan yazılarda öne sürülen görüşler yazarların kişisel görüşleridir; yazılar ile ilgili her türlü sorumluluk yazarlara aittir.

Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu

Amasya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi Tarafından Desteklenmiştir.

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Metin Orbay (Amasya Üniversitesi)

Prof. Dr. Telhat Özdoğan (Amasya Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal Polat (Amasya Üniversitesi)

Dr. Öğretim Üyesi Nazan Kahraman (Amasya Üniversitesi)

Menderes Demir (Türk Dünyası Gazeteciler Federasyonu)

Metin Turan (KIBATEK Türkiye Başkanı)

Öğr. Gör. Memduh Yağmur (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Çiğdem Dürüst (Kıbrıs İlim Üniversitesi)

Timur Yılmaz (Amasya Üniversitesi)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdülrezak Altun (Türkiye)

Prof. Dr. Adile Emirova (Kırım)

Prof. Dr. Akmatali Alimbekov (Kırgızistan)

Prof. Dr. Ali Erol (Türkiye)

Prof. Dr. Ali Yakıcı (Türkiye)

Prof. Dr. Alikram Abdullayev (Azerbaycan)

Prof. Dr. Asker Kartarı (Türkiye)

Prof. Dr. Babahan Muhammet Şerif (Özbekistan)

Prof. Dr. Bernt Brendemeon (Norveç)

Prof. Dr. Birsen Karaca (Türkiye)

Prof. Dr. Cangoroz Kanimetov (Kırgızistan)

Prof. Dr. Celil Gariboğlu Nagiyev (Azerbaycan)

Prof. Dr. Cengiz Tosun (Türkiye)

Prof. Dr. Dilek Batıslam (Türkiye)

Prof. Dr. Dilek Bostan-Budak (Türkiye)

Prof. Dr. Elena Oganova (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Erkin Nuriddinov (Özbekistan)

Prof. Dr. Eunkyung Oh (Güney Kore)

Prof. Dr. Faruk Çolak (Türkiye)

Prof. Dr. Firdevs Husamatinova (Başkurtistan)

Prof. Dr. Hakan Aydın (Türkiye)

Prof. Dr. Hamza Çakır (Kırgızistan)

Prof. Dr. İzzet Rüstemov (Azerbaycan)

Prof. Dr. Kadıralı Konkabayev (Kazakistan)

Prof. Dr. Kaldibek Boleev (Kazakistan)

Prof. Dr. Kemal Polat (Türkiye)

Prof. Dr. Kim Myungseop (Güney Kore)

Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı (Türkiye)

Prof. Dr. Lemara Selendili (Kırım)

Prof. Dr. Maria Cikia (Gürcistan)

Prof. Dr. Metin Ekici (Türkiye)

Prof. Dr. Metin Karadağ (KKTC)

Prof. Dr. Mukhiddin Khayruddinov (Ukrayna)

Prof. Dr. Nevzat Yusuf Saragöl (Romanya)

Prof. Dr. Oğuz Karakartal (KKTC)

Prof. Dr. Rabiyet Aslonova (Azerbaycan)

Prof. Dr. Sevim Akten (Türkiye)

Prof. Dr. Suat Gezgin (Türkiye)

Prof. Dr. Şehrabani Allahverdiyeva (Azerbaycan)

Prof. Dr. Tacida Hafız (Kosova)

Prof. Dr. Tashtan Siyayev (Kırgızistan)

Prof. Dr. Tatyana Petrova (Rusya Federasyonu)

Prof. Dr. Telhat Özdoğan (Türkiye)

Prof. Dr. Timur Kocaoğlu (ABD)

Prof. Dr. Tuğrul İnal (Türkiye)

Prof. Dr. Tülin Arseven (Türkiye)

Prof. Dr. Ulvi Keser (KKTC)

Prof. Dr. Uwe Blaesing (Hollanda)

Prof. Dr. Vüqar Ziferoğlu (Azerbaycan)

Prof. Dr. Yaşar Demir (Fransa)

Prof. Dr. Yi Wanbeom (Güney Kore)

Prof. Dr. Zoltan Szendi (Macaristan)

Doç. Dr. Ahmet Arif Eren (Türkiye)

Doç. Dr. Ahmet Burhan Çakıcı (Türkiye)

Doç. Dr. Ahmet Güneyle (KKTC)

Doç. Dr. Aleksandra Porijazovska (Makedonya)

Doç. Dr. Aleksandra Ristovska (Makedonya)

Doç. Dr. Apollanira Avrunti (Rusya)

Doç. Dr. Bankova İvana (Moldova)

Doç. Dr. Betül Mutlu (Türkiye)

Doç. Dr. Elmira Memmedova-Kekeç (Azerbaycan)

Doç. Dr. Emine Altunay Şam (Türkiye)
Doç. Dr. Erdal Bay (Türkiye)
Doç. Dr. Fevzi Kasap (KKTC)
Doç. Dr. Galina Miskinana (Litvanya)
Doç. Dr. Grazyna Zajac (Polonya)
Doç. Dr. Gulnoz Sattorova (Özbekistan)
Doç. Dr. Gülsüm Çalşır (Türkiye)
Doç. Dr. Hasan Samani (KKTC)
Doç. Dr. Hiqmet Kamberaj (Makedonya)
Doç. Dr. İrina Driga (Ukrayna)
Doç. Dr. Kalman Kovacs (Macaristan)
Doç. Dr. Mehmet Arslan (Kazakistan)
Doç. Dr. Muhamedrahim Kursabaev (Kazakistan)
Doç. Dr. Muhtor Nasirov (Özbekistan)
Doç. Dr. Mustafa Koçer (Türkiye)
Doç. Dr. Mürteza Hasanoğlu (Azerbaycan)
Doç. Dr. Naka Nikšić (Sırpistan)
Doç. Dr. Osman Murat Güvenir (Türkiye)
Doç. Dr. Safura Boribaeva (Kazakistan)
Doç. Dr. Snezana Bilic (Makedonya)
Doç. Dr. Suzana Canhasi (Kosova)
Dr. Öğr. Üyesi Ali Özcan (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Behiye Akacan (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Berna Seren (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Emrah Koparan (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Emre Ş. Aslan (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Erkan Çer (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ersin Çağlar (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Ersin Diker (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ikbale Miftari (Makedonya)

Dr. Öğr. Üyesi İlkyaz Ariz Yöndem (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi İnan Akdağ (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi L. Firuze Arda Özalp (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Macide Artaç Özdal (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çevik (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sena Köseadağ (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ufuk Çelik (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Natalija Shikova (Makedonya)
Dr. Öğr. Üyesi Nazan Kahraman (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Nuran Öze (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Özhan Öztuğ (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Shener Bilalli (Makedonya)
Dr. Öğr. Üyesi Sibel Kaynakoğlu (KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Toktaş (Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Kemal Öztürk (Türkiye)
Dr. Ayhan Dolunay (KKTC)
Dr. Çiğdem Dürüst (KKTC)
Dr. Emine Bayraktarova (Bulgaristan)
Dr. Erdal Toprakyan (Almanya)
Dr. Harun Bekir (Bulgaristan)
Dr. Hatice Koç (Türkiye)
Dr. İrina Kayan-Pokrovskaya (Ukrayna)
Dr. Nagihan Çakar Bikiç (Türkiye)
Dr. Nazim Caferov (Azerbaycan)
Dr. Öğr. Üyesi Apollinaria Avrutina
Dr. Serdan Kervan (Kosova)
Dr. Stale Knudsen (Norveç)
Dr. Şerife Özbilge (KKTC)
Dr. Veronica Nedelcu (Romanya)
Naranstal Delgerkhuu (Moğolistan)

Davetli Konuşmacılar

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR (Türkiye)

Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN (Türkiye)

Prof. Dr. Mariam GERSAMIA (Georgia)

Prof. Dr. Maia TORADZE (Georgia)

Prof. Dr. Hamza ÇAKIR (Kirghizistan)

Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ (Macedonia)

Doç. Dr. Aynur KARİMOVA (Azerbaijan)

Dr. Öğr. Üyesi Nuran ÖZE (Turkish Republic of Northern Cyprus)

Sunuş

Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu, Üniversitemiz ev sahipliğinde ilki 2016 yılında “göç”, 2017 yılında “kültür”, 2019 yılında “ekonomi” ve “sağlık” temalı sempozyumların beşincisidir.

İnsanların yakın ve uzak çevreleri hakkında bilgi edinme süreci olarak iletişim, insanların bir arada yaşamaya başladığı ilk çağlardan bu yana sürekli değişmiş ve dönüşmüştür. İmkanlar ve ihtiyaçların belirlediği bu değişim ve dönüşüm süreci de iletişimin ticaret, ekonomi, siyaset ve dolayısıyla da iktidar ile ilişkisi bağlamında gerçekleşmiştir.

Günümüzde insan düşüncesinin sınırlarını zorlayan, zaman ve mekân kavrayışlarını neredeyse ortadan kaldıran iletişimi, sermayenin uluslararasılaşması ve bilgi ve iletişim teknolojilerini elinde bulunduran sınırlı sayıda ülkeler gerçeğiyle birlikte okumak gerekir. Sahip oldukları ekonomik gücü iletişim araçları ve hatta iletişimin içeriğini belirleme sürecinde kullanabilen Batılı ülkeler, sadece kendi ülke sınırları içinde değil, uluslararası alanda toplumsal hayatı kontrol edebilmektedir. Bu kontrolün sonucu olarak da gelişmiş ülkelere göre gelişmemiş ülkelere doğru tek yönlü bir iletişim akışı yaşanmaktadır.

Öte yandan, ortak kültürel değerlere sahip olmakla birlikte tarihsel, ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişim süreçleri birbirinden oldukça farklı "Türk dünyası"nda başlangıcından günümüze basının durumu irdelenmeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü "Türk dünyası" tanımlaması altında sayılan ülkelerin birbirinden oldukça farklı dinamiklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu farklılıklar, ulus devlet olma çabaları ekonomiye girdi sağlayan unsurlar ve refah düzeyi, coğrafi sınırlar ve jeopolitiktir. Tüm bunlara eşlik eden süreç ise, (yerel ve ulusal) basının ortaya çıkışı ve gelişimidir. Batı dışı dünya olarak ve çok daha önemlisi, matbaanın ilk ortaya çıktığı coğrafi mekânlar olarak bu bölgelerin iletişime etki eden içsel dinamiklerinin anlaşılması önemlidir.

Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu katılımcılara, tarihsel ve kültürel ortaklıkları bulunan Türk topluluklarında basınının dünü, bugünü ve yarınının, birlikte konuşulması fırsatı sunmuştur. Sempozyumda Türk dünyasında matbaacılığın ve basının, gelişimi; modernleşme süreçlerinde basının yeri ve önemi; yeni medya ve uygulamaları; Türk coğrafyasında unutulmuş önemli şahsiyetler; yerel ve ulusal basının mevcut durumu ve geleceği gibi birçok konu detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

Ayrıca yapılan işbirliği neticesinde, Sempozyumda sunularak makaleye dönüştürülen bildirilerden hakemlik sürecini tamamlayarak yayınlanmaya hak kazananlar, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-Gifder) Sempozyum Özel Sayısı olarak bilim dünyası ile buluşmuştur.

Bu etkinlikte birlikte çalıştığımız Türk Dünyası Gazeteciler Federasyonu, Gümüşhane Üniversitesi, KKTC Yakın Doğu Üniversitesi, Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi, Kazakistan Al Farabi Üniversitesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Makedonya Fon Üniversitesi ve KIBATEK'e; Bilim Kuruluna ve organizasyonumuza destek veren tüm taraflara teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Süleyman ELMACI
Amasya Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

Arzu Arslan Ertürk, <i>Türk İş Hukukunda Gazeteci</i>	1
Çağdaş Öğüç, Ayhan Dolunay, Fevzi Kasap, <i>İnternet Gazeteciliği ve KKTC Medyasındaki Etik Sorunlar</i>	25
Ayhan Dolunay, Fevzi Kasap, Çağdaş Öğüç, <i>İletişim Etiği ve Temel Yasal Kodlar Bağlamında KKTC İnternet Haber Sitelerinde Adli Haberlerin Sunumuna Yönelik Bir Araştırma</i>	37
Aziz Tekdemir, <i>Takvim-i Ticaret Gazetesi</i>	59
Emre Daşar, Emin Akın, <i>Medyada Alternatif Etik Arayışı Bir Alternatif Olabilir mi?</i>	74
Haluk Kayıcı, <i>Edirne’de Eğitime Yönelik Neşredilmiş Bir Mecmua: Sa’y ü Tetebbu</i>	83
Songül Keçeci Kurt, <i>Son Dönem Osmanlı Kadınının Dünyası: Kadınlar Dünyası Dergisi’nde Yayımlanan İlan veya Reklamlar Üzerine Bir Değerlendirme</i>	95
Songül Keçeci Kurt, <i>Orman ve Maâdin ve Ziraât ve Baytar Mecmuası’na Göre Osmanlı Ülkesindeki Madenler</i>	119
Yasin Şerifoğlu, <i>Türk Dünyası Basınında Dil, Alfabe ve Haber Ortaklığına Dair Eksikliklerin Tespiti ve Çözüm Önerileri</i>	135
Ahmet Sağlam, Emrah Koparan, Nazan Kahraman, Muhammed Emin Aykut, <i>2019 Yerel Seçimlerin SosyalAğ Analizi: #BuBirYerelSeçim hashtag’i</i>	145
Onur Bekiroğlu, Sinan Kaya, Deniz Yaman, <i>Dijital Dönüşümün Periyotlarında Medya ve Gazetecilik Alanındaki Birikim ve Sıçramalar</i>	153
Çiğdem Özay, Yaşar Nabi Nayır ve “Varlık”	178
Ferhat Korkmaz, <i>Osmanlı Dönemi Gazete-Roman İlişkisi Üzerine Bir Araştırma</i>	195
Sempozyum Programı	211

-Sempozyum Bildirileri-

TURKISH
WORLD
PRESS
SYMPOSIUM

Türk İş Hukukunda Gazeteci

Journalist in Turkish Labor Law

Arzu ARSLAN ERTÜRK¹

ÖZET

Toplumda “kamuoyu oluşturma” ve “kamuoyunu bilgilendirme” gibi iki önemli rolü üstlenen basın çalışanları, görev ve sorumluluklarını yerine getirirken tüm baskılardan uzak olmalıdır. Günümüzde basın kuruluşlarının güçlü sermayeli büyük işletmeler haline dönüşmesi, basın çalışanlarının iş ilişkilerinde işverenlerine karşı da korunmasını gerekli kılmıştır. Aslında tümüyle bir kamu hizmeti gören gazetecilerin toplum üzerindeki etkisi de düşünüldüğünde, onların diğer işçilere göre daha çok ve özel olarak korunması yaptıkları işin gereğidir. Basın özgürlüğünün gerçekleşebilmesi için gazetecilerin mesleki ve sosyal hakları özel olarak güvence altına alınmalı, gazeteciler bu mesleğin gereklerine özgü düzenlemelerle korunmalıdır. İşte bu amaçla Türk İş Hukukunda gazetecinin işvereni ile olan çalışma ilişkisinin kurulması, sona ermesi, karşılıklı hak ve borçları, İş Kanunundan ayrı bir şekilde 5953 sayılı Basın İş Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu çalışmamızda öncelikle Basın İş Kanunu'nun kişiler açısından uygulama alanı ortaya konduktan sonra, bu Kanunun İş Kanununa göre özellik taşıyan hükümleri ve Kanunda mevcut boşlukların ne şekilde doldurulacağı inceleme konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: gazeteci, Basın İş Kanunu, basın iş sözleşmesi, basın çalışanı,

ABSTRACT

The press workers who play important roles in society such as “creating public opinion” and “informing the public”, should be away from all pressures while fulfilling their duties and responsibilities. Nowadays, the transformation of the press organizations into large enterprises with strong capitals, made it necessary for the press employees to be protected against their employers in their employment relations. In fact, considering the impact of journalists on society while performing a public service, they should have special and more protection than the other employees. In order to have freedom of the press, the professional and social rights of journalists should be specially under protection, and the journalists should be protected by the regulations that are specific to the requirements of this profession. Therefore, the establishment and termination of the employment contract between the journalists and their employees, and their rights & obligations against each other are regulated by the Press Labor Law no. 5953 separate from the Turkish Law System. In this study, the applications of the Press Labor Law for the people will be defined, the provisions of this Law differing from the Labour Law, the existing gaps in the Law and how they can be compensated, will be studied.

¹ Doktor Öğretim Üyesi Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı.

Keywords: Journalist, Press Labor Law, press employment contract, press employee

Giriş

Demokratik yönetimlerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak nitelendirilen basın, toplumu bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma gibi iki önemli işleve sahiptir². Basın, haber seçimi ve sunumu ile kamuoyu üzerinde güçlü bir etki kurabilmesi ve gelişmelerin yönünü değiştirebilmesi sebebiyle, aynı zamanda büyük bir baskı grubu niteliği de taşımaktadır³.

Günümüzde basın kuruluşlarının güçlü sermayeli büyük işletmeler haline dönüşmesi, basın çalışanlarının iş ilişkilerinde işverenlerine karşı da korunmalarını gerekli kılmaktadır. Aslında tümüyle bir kamu hizmeti gören gazetecilerin toplum üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, onların diğer işçilere göre daha özel olarak korunması yaptıkları işin gereğidir. Zira basın özgürlüğünün gerçekleşebilmesi için gazetecilerin mesleki ve sosyal hakları güvence altına alınmalı, gazeteciler kendi mesleklerinin gereklerine özgü düzenlemelerle korunmalıdır⁴. Bu durumun farkında olan kanunkoyucu da gazeteci ile işvereni arasında kurulacak olan iş ilişkisini, ücret karşılığında çalışan diğer işçiler için öngörülmuş düzenlemelerle değil, bu mesleğe yönelik Basın İş Kanunu ile düzenleme gerekliliği duymuştur. Bunun dışında gazeteci ile işveren, aralarında akdedecekleri toplu iş sözleşmesi ile de kendi yasalarını oluşturmak suretiyle iş ilişkilerine yön verebilmektedirler⁵

Bu çalışma ile öncelikle Basın İş Kanunu'nun gazeteci için öngördüğü temel düzenlemelerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Söz konusu düzenlemelere ilişkin doktrin tartışmalarına ve uygulamaya yön veren önemli yargı kararlarına da kısaca yer verilmiştir. Bu nedenle, öncelikle "gazeteci" kavramını açıklığa kavuşturarak Kanunun uygulama alanını belirlenmekte, sonrasında sırası ile bu Kanunda mevcut boşlukların ne şekilde doldurulacağı, gazetecinin Basın İş Kanunundan doğan hak ve yükümlülükleri ve taraflar arasındaki basın iş sözleşmesinin ne şekilde sona erdirileceği anlatılmaktadır.

I-Basın İş Kanunu'nda Gazeteci Kavramı ve Unsurları

1. Tanım

Basın İş Kanunu m. 1 hükmü bir yandan Kanunun kapsamını belirlemekte, diğer yandan da gazeteci tanımını yapmaktadır. Yine 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun⁶ m. 23 hükmüne göre *medya hizmet sağlayıcılarının haber birimlerinde çalışan basın kartlı personel* de gazeteci olarak kabul edilmektedir. Bu iki

2 Bohere, 1986: 1-2; Karahisar, 2008: 67; Sümer, 2013:4-6.

3 Gökçek Karaca, 2010: 21-22; Okay, 1970: 87; Sümer, 2013: 4.

4 Gökçek Karaca, 2010: 20-23; Sümer, 2013: 4-5.

5 Sümer, 2013: 6.

6 RG. 03.03.2011, Sayı: 27863.

düzenleme bir arada dikkate alındığında, “Türkiye’de yayınlanan gazete, mevkute (sürelî yayın), haber ve fotoğraf ajanslarında, radyo ve televizyon kuruluşlarının haberle ilgili birimlerinde, her türlü fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığında çalışan ve İş Kanunundaki “İşçi” tanımının kapsamı dışında kalan kimselere” gazeteci denilmektedir⁷.

Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, bir gazetede genel yayın yönetmeni⁸, yazı işleri müdürü⁹, gazete idare müdürü¹⁰, muhabir¹¹ ve stajyer gazeteci¹² ünvanı ile çalışan kimseler Basın İş K. kapsamında gazetecidir. Bu ünvanlar dışında editör, editör yardımcısı, haber programı yapımcısı ve sunucusu, televizyon işlerinde çalışan haber yönetmeni, fotoğrafçı, düzeltmen, haber merkezi müdürü de uygulamada Yargıtay tarafından Basın İş K. kapsamında gazeteci olarak kabul edilmektedir¹³. Yine basın kartı taşıyan bir kişinin gazeteci olduğu yönünde bir karinenin varlığı kabul edilmekle beraber, basın kartı sahibi olmak gazeteci sayılmanın bir şartı değildir¹⁴.

⁷ Tanımlar için bkz. Gökçek Karaca, 2010: 72; Karahisar, 2008: 67; Sümer, 2013: 27-28.

⁸ Genel yayın yönetmeni kavramı Basın İş K.’da tanımlanmış değildir. Bu ünvan genellikle ya gazete sahibinin talimatı ile ya da somut olayın ve iş sözleşmesinin koşulları gereğince oluşur. Bir medya kuruluşunun en yetkili kişisi genel yayın yönetmeni olup bu kişi yayına ilişkin redaksiyon faaliyetlerinin başında bulunur ve koordinasyon görevini de üstlenir, bkz. Sümer, 2013: 46; Şakar, 2002: 63; Göktaş ve Çil, 2003: 7; Tuncay, 1989: 33; Uygulamada Yargıtay da genel yayın yönetmenini Basın İş K. kapsamında gazeteci kabul etmektedir, bkz. Yargıtay 9.HD. T. 21.07.2009, E.2008/1780, K.2009/21864; Yargıtay 9.HD. T.13.09.2017, E.2017/ 23155, K.2017/13221, www.kazanci.com.

⁹ Yazı işleri müdürü veya redaktör bir gazete ya da süreli yayında çalışan, fikri malzemeyi toplayan, inceleyen, düzenleyen, gerektiğinde, değişiklik yaparak yayına hazır duruma getiren kişidir. Bu kişi de fikir ve sanat işinde çalıştığından gazetecilik mesleğinden sayılır, bkz. Sümer, 2013: 46; Şakar, 2002: 63; Yazı işleri müdürlerinin fikir ve sanat işi ile uğraştıkları uygulamada Yargıtay tarafından da kabul edilmektedir, bkz. YHGK. T.07.06.2017, E.2015/9-2310, K.2017/1086; Yargıtay 9. HD. T.19.01.2015, E.2013/8162, K. 2015/884; Yargıtay 9. HD. T.19.06.2017, E.2017/21651, K.2017/10875. www.kazanci.com.

¹⁰ Gazete idare müdürünün gazeteci niteliği taşıyıp taşımadığı tartışmalıdır, bkz. Sümer, 2013: 47; Doktrindeki baskın görüş ise idare müdürlerinin gazeteci sayılmayacağı yolundadır. Zira idare müdürlüğü bir fikir işçiliği olmakla beraber gazetecilik mesleği ile doğrudan ilişkili değildir. Ayrıca idare müdürlüğünün gazetecilik anlamında sanat yönü de bulunmamaktadır. Bu nedenle idare müdürleri fikir ve sanat işçisi değil sadece fikir işçisidir, bkz. Gökçek Karaca, 2010: 78; Oğuzman, 1967: 861-862; Sümer, 2013: 47-48; Şakar, 2002: 64-65; Tuncay, 1989: 32; Uygulamada Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 4. HD. T.24.06.1963, E.7642, K.6542, bkz. Tuncay, 1989: 33; Yargıtay 9. HD. T.31.01.1996, 53-682, bkz.Göktaş/Çil, 2003: 20. Yargıtay HGK. T.17.06.1972, E.1971/9-805, K.1972/666, www.kazanci.com .

¹¹ Muhabir, basın yayın organlarında haber toplayan, bildiren ya da yazan kişi olup gazeteci denilince akla ilk gelen grup muhabirlerdir. Yaptıkları işin gazetecilikle bağlantılı fikir işi olması sebebiyle muhabirlerin Basın İş K. kapsamında olduğu kuşkusuzdur, bkz. Sümer, 2013: 48, Şakar, 2002: 64. Uygulamada Yargıtay kararları da bu yöndedir, bkz. Bkz. Yargıtay 9. HD. T.20.03.2018, E.2017/27800, K.2018/5816, Yargıtay 9.HD. T.25.04.2017, E.2015/20465, K.2017/7238, www.kazanci.com

¹² Stajyer gazeteci Basın İş K. m.10 hükmünde “mesleğe yeni giren ve en çok üç ay süren deneme süresi ile çalışan gazeteci” şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımda görüldüğü üzere Basın İş K. anlamında stajyer gazeteci, mesleki öğrenimin bir parçası olarak staj yapan öğrenciyi değil, deneme süresi içinde bulunan mesleğe yeni girmiş gazeteciyi ifade etmektedir, bkz. Gökçek Karaca, 2010: 92; Göktaş ve Çil, 2003: 151-152; Şakar, 2002: 40-41; Şuğle, 2006: 112-113; Uçum/Karataş, 2007: 581.

¹³ İlgili kararlar için bkz. Göktaş ve Çil, 2003: 14-19.

¹⁴ Göktaş ve Çil, 2003: 11; Tuncay, 1989: 28.; Şakar, 2002: 66; Uygulamada Yargıtay da 2015 yılında verdiği bir kararda sarı basın kartına sahip olmanın tek başına gazeteci olmayı gerektiren bir kriter olmadığını ifade etmektedir. Bkz. Yargıtay 9. HD. 24.02.2015, E.2013/9508, K.2015/7896, www.legalbank.net, ayrıca Soyer, 2016: 612.

2. Unsurlar

Basın İş K. m. 1 hükmü yaptığı gazeteci tanımı içerisinde bu kavramın unsurlarına da yer vermektedir¹⁵.

a) Türkiyede Yayınlanma

Gazeteci sayılmanın ilk koşulu, Türkiyede yayınlanan bir gazetede, sürekli yayında ya da haber ajansında çalışıyor olmaktır. Bu sebeple, yurt dışında yayın yapan bir gazetenin Türkiye temsilcisi olarak çalışan bir Türk, Basın İş Kanununun kapsamı dışında kalmaktadır¹⁶. Diğer taraftan, Türkiyede yayınlanan bir süreli yayında çalışan gazeteci Türk vatandaşı olmasa dahi kendisine Basın İş Kanunu hükümleri uygulanacaktır¹⁷.

Kanunda yer verilmiş olan “Türkiyede yayınlanma” ifadesinden anlaşılması gereken “*Türkiyede basılması ve ortaya çıkması*”dır. Ancak günümüz teknolojisi düşünüldüğünde söz konusu kavram hem bir anlam kargaşası yaratmakta hem de aynı işi yapan gazeteciler arasında gereksiz ayrıma yol açmaktadır. Oysa Basın İş Kanunu bakımından asıl önemli husus, yayın organının Türkiyede faaliyet göstermesi değil gazetecinin Türkiyede çalışıyor olması olmalıdır¹⁸.

b) Kanunda Belirtilen İşyerlerinde Çalışma

Gazeteci sayılmak için Basın İşK. m. 1 hükmünde sınırlı olarak belirtilen işyerlerinden birinde çalışmak gerekmektedir. Bu işyerleri; *gazete, süreli yayın (mevkute) çıkartan bir işletme, haber ve fotoğraf ajanslarıdır*. Ayrıca 6112 sayılı Kanunun m. 23 hükmüne göre medya hizmet sağlayıcılarının haber birimlerinde çalışan basın kartlı personel de gazeteci olarak kabul edilecektir¹⁹.

Diğer yandan Basın İş Kanunu'nun “istisnalar” başlıklı m. 2 hükmüne göre, Basın İşK. m.1 hükmü kapsamında bulunup da Devlet, Vilayet, Belediyeler, İktisadi Devlet Teşekkül ve müesseseleri ile sermayesinin yarısından fazlası bu teşekküllere ait şirketlerde istihdam edilen memur ve hizmetliler hakkında bu kanun hükümleri uygulanmayacaktır. Söz konusu madde hükmü ile sadece özel sektörde çalışan fikir işçilerinin haklarının korunması amaçlanmış olup kamu tüzel kişiliğine sahip kurum ve kuruluşlarda çalışanlar kapsam dışında bırakılmıştır²⁰. Bu nedenle Basın İş K. m. 1 hükmündeki şartları taşıdığı halde m. 2

¹⁵ Sümer, 2013: 30; Şuğle, 2006: 26.

¹⁶ Sümer, 2013: 30.

¹⁷ Başterzi, 2011: 28; Sümer, 2013: 31.

¹⁸ Başterzi, 2011: 28; Gökçek Karaca, 2010: 69; Sümer, 2013:31; Uçum ve Karataş, 2007: 578.

¹⁹ Gökçek Karaca, 2010: 66 ; Göktaş ve Çil, 2003: 5; Oğuzman, 1967: 861; Şuğle, 2006: 27.

²⁰ Gökçek Karaca, 2010: 73; Göktaş ve Çil, 2003: 22 ; Sümer, 2013: 36.

hükmünde belirtilen kamu tüzel kişiliği çalışanlar Basın İş Kanunu hükümlerine tabi gazeteci olamayacaktır²¹.

Basın İş Kanunu m. 2 hükmünde belirtilen kamu tüzel kişiliğine sahip kurum ve kuruluşlarda çalışanların pek çoğunun devlet memur statüsünde olmaları dolayısı ile kendi tabi oldukları kanun gereğince hukuki koruma altındadırlar. Bu sebeple sadece özel sektördeki fikir işçilerinin kanun kapsamına alınmaları amaçlanmıştır²². Basın İş Kanununun Çalışma Komisyonu gerekçesinde açıkça m.2 hükmünde istisna olarak sayılan memurların 3656 ve 3659 sayılı Kanunlar ile korunduğunu bu kanunun yalnızca özel sektörde çalışan fikir işçilerini korumak amacıyla yapıldığını ve bu konudaki boşluğu dolduracağını belirtmiştir²³. Ancak belirtmek gerekir ki kamu tüzel kişiliğine sahip kurum ve kuruluşlarda memurların ve sözleşmeli personelin yanında işçiler de istihdam edilmekte olup onlar dahi bu düzenleme ile Basın İş Kanununun kapsamı dışında kalmaktadır. Yapıldığı dönem şartlarına göre düzenlemeler içeren bu Kanun, günümüz şartlarında İş Kanunu'na tabi olma açısından bedenen-fikren çalışma ayrımının da mevcut olmadığı düşünüldüğünde- gazeteci statüsüne tabi kişileri, kamu ya da özel sektörde çalışıyor olmaları sebebiyle, gereksiz bir ayrıma tabi tutmakla eleştirilebilir bir konumda kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu hükmün yeniden gözden geçirilmesi ve kamu-özel ayrımı yapımaksızın yeknesak bir düzenleme yapılması günün şartlarına daha uygun düşecektir.

c) Fikir ve Sanat İşlerinde Çalışma

Basın İş Kanunu'na göre gazeteci sayılabilmek için Kanun kapsamında sayılan işyerlerinde çalışmak yeterli olmayıp, bu işyerlerinde yapılan çalışmanın gazetecilik mesleğine özgü "*fikir ve sanat işi*" olması gerekmektedir. Fikir ve sanat işi yapmak; "*gazetecilik mesleğini ifa etmek*" tir. Gazete dergi gibi yazılı eser basan veya bunlara haber ve fotoğraf sağlayan ajanslarda çalışan yazar, muhabir, redaktör, fotoğrafçı, ressam, karikatürist, çevirmen, düzeltmen gibi gazetecilik mesleği ile doğrudan ilgili olan ve fikren çalışan kişiler gazetecidir. Zira bu tür çalışmalar gazetecilik mesleğine özgü bir sanatı da içermektedir. Kanunun belirttiği işyerlerinde çalışmakla beraber ilan, pazarlama, satış, personel, muhasebe bölümleri gibi yardımcı teknik ve hizmet bölümlerinde çalışanlar, sekreter ve daktilo işleri ile uğraşanlar fikir işçisi olsalar da gazeteci sayılmazlar. Uygulamada Yargıtayın kararları da bu esasa dayanmaktadır²⁴.

d) İş Kanunundaki İşçi Tanımı Dışında Kalma

²¹ Narmanlıoğlu, 2017: 1726; Şuğle, 2006: 32.

²² Özek, 1962: 67; Tuncay, 1989: 30.

²³ Göktaş ve Çil, 2003: 431; Narmanlıoğlu, 2017: 1729-1730; Özek, 1962: 67.

²⁴ Sümer, 2013: 40; Şakar, 2002: 62-63; Tuncay, 1989: 31-32. Bkz. Yargıtay 9. HD. T.07.03.2013, E.2010/42505, K.2013/8051; Yargıtay HGK. T.07.06.2017, E.2015/9-2310, K.2017/1086, www.kazanci.com .

Basın İş Kanunu m.1 hükmü bu Kanunun kapsamına girebilmek için İş Kanunu'nda yer alan işçi tanımının kapsamı dışında kalma şartını aramaktadır²⁵. Ancak Basın İş Kanunu'nun yürürlüğe girdiği dönemde yürürlükte bulunan 3008 Sayılı İş Kanununun yürürlükten kalkması ile beraber artık bedeni çalışma-fikri çalışma ayrımının bir önemi kalmamıştır²⁶. Böylece söz konusu şartın varlığı eleştirilir hale gelmişse de Kanun metninde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Halihazırdaki durumda, 4857 sayılı İş Kanunumuz fikir ve sanat işçisi olan gazetecileri kapsam dışında bırakmamakta, ancak özel kanun niteliği taşıyan Basın İş K.'da mevcut düzenleme sebebiyle gazeteciler İş Kanunu kapsamında kabul edilemeyerek Basın İş Kanunu hükümlerine tabi tutulmaktadır²⁷.

e) Ücret Karşılığı Çalışma

Basın İş Kanunu'na göre; kanunda belirtilen işyerlerinde fikir ve sanat işi yapan kişinin gazeteci olarak kabul edilebilmesi için çalışmasını ücret karşılığında yapması gerekmektedir²⁸. Ücret alma ile kastedilen; gazeteci ile işvereni arasında Basın İş Kanunu anlamında bir sözleşmenin varlığının aranmasıdır²⁹. Basın iş sözleşmesine göre gazeteci iş görme, işveren ücret ödeme borcu altına girer³⁰. Gazeteci ile işvereni arasındaki basın iş sözleşmesinin varlığını gazetecinin işvereninden ücret alması kanıtlayacaktır³¹. Nitekim Yargıtay da uyuşmazlıkların Basın İş Kanunu kapsamında olup olmadığını tespit ederken ücret karşılığı çalışmanın varlığını aramaktadır³². Burada ücretten anlaşılması gereken telif sözleşmesi, yayın sözleşmesi veya eser sözleşmesi anlamında bir ücret olmayıp hizmet sözleşmesi bağlamında yapılan işin karşılığı olan ve devamlı olarak ödenen bir ücrettir³³.

II-Gazetecinin Çalışma İlişkilerinin Özel Hükümlerle Düzenlenmesi Gerekliliği

Günümüzde basın sektöründe birçok kişinin çalıştığı, büyük sermayeli medya kuruluşları hizmet vermektedir. Bu nedenle, çalışan konumundaki gazeteci ile onu ücret karşılığı çalıştıran işveren arasındaki ilişkinin düzenlenmesi bir gerekliliktir³⁴. Öte yandan gazetecilerin çalışma saatleri gazetelerin çıkmasına göre ayarlanmakta olup işin doğası gereği bazen mesai saati kavramı bulunmamaktadır. Yine gazetecilik mesleği yapısı itibarıyla, klasik

²⁵ Gökçek Karaca, 2010: 81; Oğuzman, 1967: 862; Soyer, 2016: 622; Sümer, 2013: 47; Şakar, 2002: 67; Şuğle, 2006: 31.

²⁶ 3008 sayılı İş Kanunu fikri çalışma-bedeni çalışma ayrımı yapmakta ve bedeni çalışması fikri çalışmasına üstün veya eşit olan işçileri kapsamına almaktaydı. Fikir işçileri ise bu Kanunun kapsamı dışında idi. Bu sebeple Basın İş K.'da "İş Kanunu'nun işçi tarifi şümulü haricinde kalma" şartına yer verilmişti. Bu şart sebebiyle, gazete, süreli yayın, haber ve fotoğraf ajanslarında fikren çalışanlar Basın İşK. kapsamında iken, bedeni çalışma yapan matbaa işçisi, teknisyen, muhasebeci gibi kişileri kapsam dışında kalmakta idi.

²⁷ Gökçek Karaca, 2010: 82; Narmanlıoğlu, 2017: 1730; Soyer, 2016: 622; Şuğle, 2006: 77; Tuncay, 1989: 38.

²⁸ Gökçek Karaca, 2010: 82; Göktaş ve Çil, 2003: 8; Oğuzman, 1967: 862; Özek, 1962: 64.

²⁹ Oğuzman, 1967: 862; Okay, 1970: 95; Özek, 1962: 64; Soyer, 2016: 626.

³⁰ Sümer, 2013: 44.

³¹ Tuncay, 1989: 36.

³² Yargıtay 9. HD. T.18.10.1999, E.1999/ 13238, K.1999/15919, bkz. Özkes, 2006: 196.

³³ Özek, 1962: 64.

³⁴ Şakar, 2002: 19.

çalışma hayatının çalışanın iş hayatını en ince ayrıntısına kadar düzenleme isteğine uygun değildir. Tüm bu sebeplerle gazeteci ile işverenin menfaatleri çatışabileceğinden özel yasal hükümler veya sözleşmesel düzenlemelerin varlığı zorunludur³⁵. Zira işveren karşısında gazetecinin emeği ve bağımsızlığı korunup güvence altına alınamaz ise “dördüncü kuvvet” basın değil basın işverenleri olacaktır³⁶.

Bu durumu gözeten kanunkoyucu, gazeteci ile işverenin arasındaki hukuki ilişkiyi Türk Borçlar Kanunu’nun ve İş Kanununun yanında gazetecilere ve mesleğin niteliğine özgü düzenlemeler içermesi öngörülen Basın İş Kanunu ile özel olarak düzenlenmiştir. Ayrıca uygulamaya yön veren Yargıtay da basın işinin kendine özgü yanlarına ve kamusal niteliğine dikkat çekerek bu konuda Basın İş K. ile özel düzenleme yapıldığına işaret etmiştir³⁷.

Basın İş Kanunu’nun yanında gazetecilerin iş ilişkilerini düzenleyecek bir diğer araç da kuşkusuz ki toplu sözleşmelerdir. Her ne kadar yapılan yasal düzenleme ile gazetecinin korunması devlet güvencesi altına alınmış olsa da Kanunların geçen zaman içerisinde gelişmelere ve yeniliklere uyarlanmaması birçok sorunu çözümsüz bırakmaktadır. Diğer yandan toplu iş sözleşmeleri ise işçiye toplumun gelişmişlik düzeyi ile orantılı bir koruma sağlayabilmektedir. Kollektif pazarlık sistemlerinin gelişmediği toplumlarda yasal düzenlemeler mevcut değil ise tek başına toplu iş sözleşmeleri çalışanların kaderini yine işverenlerin kontrolüne bırakmak olacaktır. Bu nedenle en ideal yol her iki sisteminde beraber uygulanmasıdır³⁸.

III-Basın İş Kanununundaki Boşlukların Doldurulması Meselesi

Basın İş Kanunu’nun gerek geçen zaman içerisinde güncelliğini yitirmesi sebebiyle gerekse kanun koyucu tarafından bu kanunda düzenlenmeyen ya da düzenlenmesi unutulmuş bazı hususların bulunması sebebiyle ortaya çıkan boşluğun İş Kanunu ile mi yoksa Türk Borçlar Kanunu ile mi doldurulacağı hususu tartışma konusudur³⁹. Basın İş Kanununundaki boşlukların hangi kanun ile doldurulacağı konusu özellikle basın iş sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermesi halinde ortaya çıkacak hukuki sonuçların tespiti bakımından önem taşımaktadır. Basın İş Kanunu ile İş Kanunu arasında özel kanun-genel kanun ilişkisinin varlığı kabul edilirse, İş Kanunu’nun Basın İş Kanunu’na aykırı olmayan hükümleri gazeteciler için de uygulanacaktır⁴⁰. Bu ayırmda dikkate alınması gereken ölçüt; kanunların düzenledikleri menfaat ve durumların genellik derecesidir. Kapsam itibarıyla geniş bir konuyu düzenleyen

³⁵ Bohere, 1986: 3; Gökçek Karaca, 2010: 40.

³⁶ Şakar, 2002: 20.

³⁷ Yargıtay 7. HD. T.03.03.2014, E.2013/19484, K.2014/4944, www.kazanci.com.

³⁸ Bohere, 1986: 3-5; Gökçek Karaca, 2010: 19; Oğuzman, 1967: 858; Şuğle, 2006: 10-15; Tuncay 1989: 14-19.

³⁹ Şakar, 2002: 41-42.

⁴⁰ Göktaş ve Çil, 2003: 9.

kanunlara, genel kanun; sınırlı konuda düzenleme yapan ve belirli bir alanla ilgili olarak çıkartılan kanunlar özel kanun niteliğindedir⁴¹

Doktrinde baskın görüş, diğer İş Kanunları ile İş Kanunu arasında özel kanun-genel kanun ilişkisi olmadığı hepsi için genel kanun niteliğini Borçlar Kanunu'nun taşıdığı şeklindedir⁴² Bu görüş benimsendiğinde, İş Kanunlarındaki boşluklar Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmesine ilişkin hükümleri ile doldurulabilecektir⁴³.

Uygulamada Yargıtayın bu konuda vermiş olduğu kararlar bir yeknesaklık göstermemektedir. Basın İş Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde 1964 yılında verdiği bir kararda⁴⁴, genel yasaya gidilerek Borçlar Kanunu'nun uygulanacağı kararını verirken 1967 yılında verdiği bir kararda ise İş Kanunu'nun diğer özel iş kanunlarına göre "ana kanun" niteliğinde olmasından dolayı öncelikle İş Kanunu'na gidileceği hüküm bulunmazsa Borçlar Kanunu uygulanacağına karar vermiştir⁴⁵. 1993 Yılında Yargıtay gazetecinin kıdem hakkına ilişkin bir uyuşmazlıkta işyeri devrine ilişkin bir hususu çözümlerken İş Kanunu'nu uygulamıştır⁴⁶. 2000 Yılında Yargıtay 9. Hukuk Dairesi verdiği bir başka kararda ilk görüşüne geri dönerek İş Kanunu ile Basın İş Kanunu arasında genel-özel kanun ilişkisi bulunmadığına hükmetmiştir⁴⁷. 2001 Yılında Hukuk Genel Kurulu; iki yasa arasında özel kanun-genel kanun ilişkisi bulunmadığından Basın İş Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde İş Kanunu'nun uygulanamayacağı yönünde karar vermiştir⁴⁸. 2008 Yılında 9. Hukuk Dairesi ve 2014 yılında 7. Hukuk Dairesi; Türk Borçlar Kanunu'nun Basın İş Kanunu için genel yasa hükmünde olduğuna karar vermişken⁴⁹. 2014 ve 2015 Yılında Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, daha önceki kararlarından farklı olarak Basın İş Kanununun karşısında genel yasanın Türk Borçlar Kanunu olduğu, ancak kıyas yolu ile İş Kanunu hükümlerinin de uygulanmasının mümkün olduğu, en önemlisi boşluğun çalışma yasası gereklerine uygun olarak doldurulması gerektiği, boşluk halinde doğrudan İş Kanununa gitmek yerine konunun çalışma yaşamı ile ilgili gerçek bir ihtiyaca cevap verecek hükme gidilmesinin daha yerinde olacağı şeklinde bir karar vermiş, Türk Borçlar Kanunu veya İş Kanunu hükümlerini uygulama konusunda kesin

⁴¹ Yılmaz, 2011, 23-24.

⁴² Gökteş ve Çil, 2003: 9; Süzek, 1993: 132; Yılmaz, 2011: 28.

⁴³ Arslan Ertürk, 2012: 532.

⁴⁴ Yargıtay 9. HD. T.26.10.1964, E.1964/6723, K.1964/7191, bkz. Gökteş ve Çil, 2003: 172.

⁴⁵ Yargıtay 9. HD. T.04.05.1967, E.1967/4311, K.1967/377, bkz. Şakar, 2002: 42, dn.7; Tuncay, 1989: 25-26.

⁴⁶ Yargıtay 9. HD. T.21.10.1993, E.1993/3494, K.1993/14976, Çimento İşveren Dergisi, Sayı.1, Cilt.8, Ocak 1994, 28-29.

⁴⁷ Yargıtay 9. HD. T.20.10.2000, E.2000/8226, K.2000/12788, bkz. Gökteş ve Çil, 2003: 167-168.

⁴⁸ Yargıtay HGK. T.16.05.2001, E.2001/9-417, K.2001/419, www.kazanci.com.

⁴⁹ Yargıtay 9. HD. T.14.04.2008, E.2007/14130, K.2008/8314; www.kazanci.com; Yargıtay 9. HD. T.24.06.2008, E. 2008/17396, K.2008/ 17526; Yargıtay 7. HD. T.02.04.2014, E. 2013/26958, K. 2014/7294; Yargıtay 7. HD. T. 03.03.2014, E. 2013/19484, K. 2014/4944, www.kazanci.com.

bir kanaat belirtmemiştir⁵⁰. Nitekim Yargıtayın en isabetli kararı son dönem verdiği bu karardır.

IV-Gazetecinin Basın İş Kanunundan Doğan Hakları

1. Gazetecinin Ücret Alacağı

a) Ücret Alacağına İlişkin Genel Esaslar

Emeği ile geçinen her çalışan gibi gazetecinin de yaptığı iş karşılığında ücret alma hakkıdır. Basın İş K. m. 4 hükmü uyarınca gazetecinin ücret alacağı miktarı işveren ile gazeteci arasında yapılacak iş sözleşmesinde yazılı olarak belirlenmelidir. Yazılı olarak yapılması öngörülen bu iş sözleşmesinde işin türü ile birlikte yapılacak ücret artış oranı da yüzde olarak gösterilmelidir. Zira gazeteci iki yıl çalıştıktan sonra terfi edecek ve ücretindeki artış da sözleşmede belirlenen yüzde oranına göre yapılacaktır⁵¹.

Yine Basın İş K. m. 15 hükmü uyarınca gazeteci, basın iş sözleşmesine aykırı olmamak koşuluyla, işveren tarafından verilen başka işler, sipariş edilen veya yayınlanması kabul edilen yazılar için ayrıca ücret almaya hak kazanacaktır⁵². Gazeteci eğer sözleşme dışı iş yaptığını iddia ediyorsa, bu iddiasını kendisi ispat etmekle yükümlüdür⁵³. Ancak sözleşme dışında yapılan işin varlığını ispata ilişkin olan deliller işverenin elinde ise, ispat yükü işverene geçecektir⁵⁴. Günümüzde aynı medya kuruluşları bünyesinde birçok yayın organı bulunmakta, gazetecinin emeği ile hazırladığı ürünle bu yayın organlarında kullanılmakta ancak gazeteciğe bunun için çoğu zaman ayrı bir ücret ödenmemektedir. Yine yapılan toplu iş sözleşmelerine de bu konuda gazeteciyi koruyucu hükümlere de rastlanmamaktadır⁵⁵.

Gazetecinin ücreti periyodik olarak her ay ve peşin ödenir (Basın İş K. m. 14/f 1). Söz konusu hüküm emredici nitelikte olup taraflarca aksi kararlaştırılmaz⁵⁶. Ayrıca ilave ücretlerin sigorta primlerinin ödenmesi de mecburidir. Gazeteciye ücretlerini vaktinde ödemeyen işveren, bu ücretleri geçecek her gün için yüzde beş fazlasıyla ödemekle yükümlüdür⁵⁷.

⁵⁰ Yargıtay 9. HD. T. 25.11. 2014, E.2013/2104, K. 2014/35348, www.kazanci.com; Yargıtay 9. HD. T.22.01.2015, E. 2013/ 8444, K. 2015/1828, Çalışma ve Toplum, Sayı.48, 2016/1, 394-398.

⁵¹ Gökçek Karaca, 2010: 123-124; Karahisar 2008; 70; Oğuzman,1976: 867, 868; Sümer, 2013: 74, 103; Madde hükmünde terfi için öngörülen iki yıllık süre azami süre olup, bu sürenin taraflarca gazeteci lehine değiştirilmesi mümkündür. Gazeteci için terfi zammı kanunla öngörülmüş olan özel bir ücret iyileştirme yöntemi olup, ücretin satın alma gücünü korumaya yönelik olarak yapılacak zamlar işverenin terfi zammı yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır, bkz. Sümer, 2013: 101; Uçum ve Karataş, 2007: 582.

⁵² Karahisar 2008; 70; Sümer, 2013: 102.

⁵³ Göktaş ve Çil, 2003: 241; Sümer, 2013: 102.

⁵⁴ Özekes, 2006: 205; Sümer, 2013: 102.

⁵⁵ Karahisar 2008: 70; Şakar 2002: 71.

⁵⁶ Gökçek Karaca, 2010: 134; Özek, 1962: 72, 73; Sümer, 2013: 106; Uçum ve Karataş, 2007: 582.

⁵⁷ Yargıtay 1975 tarihli bir içtihatı birleştirme kararı ile ücretin gecikmesi durumunda Kanun tarafından öngörülen bu %5 zamlı ödemeye ilişkin bu hükmün kamu düzenine ilişkin olduğunu karara bağlamıştır. Bu nedenle taraflar arasında kararlaştırılan ve söz konusu oranı azaltmaya ya da kaldırmaya ilişkin sözleşme hükümler geçersizdir. Bkz. YİBK T.24.12.1973, E. 4, K. 6; Gökçek Karaca, 2010: 138-139; Karahisar 2008: 71; Şakar 2002: 79.

İş sözleşmesi işveren tarafından ve kendisine atfedilecek bir kusur olmaksızın henüz süresi sona ermeden önce sona erdirilen gazeteci, ücretin peşin almış olduğu ve henüz işlememiş bulunan kısmını geri vermeye mecbur edilemez. Ayrıca gazeteci, her hizmet yılı sonunda işverenin sağladığı karın emeğine düşen nispi karşılığı olarak asgari birer aylık ücret tutarında ikramiye alacaktır⁵⁸.

b) Askerlik Sırasında Ücret Alacağı

İş Kanunundan farklı olarak Basın İş Kanunu'nda gazetecinin askerlik hizmetini görmesi iş sözleşmesinin sona ermesini gerektirmemektedir. Basın İş K. m.16 hükmü ile askerlik süresince ücret hakkı devam eden gazeteci için askerlik ilişkisinin türüne göre üç ayrı düzenleme yapılmıştır. Şöyle ki:

aa) Talim veya manevra dolayısıyla silah altına alınan gazeteci, bu süre içinde ücret hakkını tam olarak muhafaza eder. Ancak bu hakkın muhafazası için gazetecinin askerlik hizmeti karşılığında ücret almıyor olması gerekmektedir. Eğer gazeteci askerlik hizmeti sebebiyle her ay aylık almakta ve askerlik hizmeti boyunca alacağı bu aylık kendi işinden aldığı ücretten az ise, işveren, gazeteciye yalnız aradaki farkı ödemekle mükellef olacaktır (Basın İş K. m. 16/f 1). bb) Kısmi veya umumi seferberlik dolayısıyla silah altına alınan gazeteciye işveren, üç ay süreyle ücret vermekle mükellef olacaktır (Basın İş K. m.16/f 2).

cc) İlk muvazzaf askerlik hizmeti için silah altına alınan gazeteciye işveren normal askerlik süresince almakta olduğu son ücretin yarısı kadar ücret vermekle mükelleftir (Basın İş K. m.16/f 3).

Gazeteciye askerlik süresince ücret verilmesine ilişkin m. 16 hükmü nispi emredici nitelikte olup taraflarca ödenmeyeceği kararlaştırılmaz. Ancak söz konusu ücret ödemesinin sözleşme ile işçi lehine arttırılması mümkündür⁵⁹. İşverenin gazeteciye askerlik hizmeti sebebiyle hak ettiği ücreti ödememesi halinde ise Basın İş K. m. 27/b hükmü uyarınca idari para cezası öngörülmüştür⁶⁰.

c) Gebelikte Ücret Alacağı

İş Kanunundan farklı olarak, Basın İş Kanunu m.16/son hükmünde gebe olan kadın gazeteciye ödenecek ücrete ilişkin bir düzenleme mevcuttur. Madde hükmüne göre, Kadın gazeteci hamileliği halinde, hamileliğin 7. ayından itibaren doğumun ikinci ayının sonuna kadar izinli sayılacaktır. İşveren bu süre içinde kadın gazeteciye son aldığı ücretin yarısını ödemekle yükümlüdür. Ancak doğumun gerçekleşmemesi ya da çocuğun ölü doğması halinde, bu durumun meydana gelmesinden itibaren bir ay süreyle işveren kadın gazeteciye

⁵⁸ Sümer, 2013: 92-93.

⁵⁹ Gökçek Karaca, 2010: 130; Özek, 1962: 79; Sümer, 2013: 97.

⁶⁰ Göktaş ve Çil, 2003: 216.

son aldığı ücretin yarısını ödemekle yükümlüdür. Belirtilen hallerde, kadın gazetecinin bağlı bulunduğu kuruluşlardan ya da sosyal güvenlik kurumundan alacağı yardım ve ödemeler, işverenin yapması gereken bu ödemeyi etkilemeyecektir⁶¹.

d) Hastalık Halinde Ücret Alacağı

Basın İş Kanunu'nda gazetecinin hastalanması haline özgü bir hüküm mevcut değildir. Ancak daha önce de üzerinde durulduğu üzere, Basın İş K.'da bir boşluk olması halinde, bu boşluk genel kanun niteliğinde Türk Borçlar Kanunu'nun ilgili hükümlerine gidilmek suretiyle doldurulacaktır. Türk Borçlar Kanunu m. 409 hükmü bu konudaki boşluğu dolduracak nitelikteki bir hükümdür. Madde hükmü uyarınca, uzun süreli bir hizmet ilişkisinde gazeteci, hastalık sebebiyle kusuru olmaksızın, iş gördüğü süreye oranla daha kısa bir süre için iş görme edimini ifa edemezse işveren, başka bir yolla karşılanmadığı takdirde, o süreye ilişkin olarak hakkaniyete uygun bir ücret ödemekle yükümlüdür⁶².

e) Tutukluluk veya Mahkûmiyet Halinde Ücret Alacağı

Basın İş Kanunu m. 17 hükmü uyarınca gazeteci, mensubu olduğu gazetede bir yayın dolayısıyla tutukluluk, gözlem altına alınma veya mahkûmiyet gibi hürriyeti bağlayıcı ceza alırsa, bu süre içerisinde işverenden ücretini almaya devam edecektir. Ancak gazetecinin söz konusu ücreti almaya devam edebilmesi için, söz konusu yayından gazetenin sorumlu yazı işleri müdürünün veya sahibinin haberder olmalı ya da yayının sorumlu yazı işleri müdürünün incelemesinden geçtikten sonra üzerinde değişiklik veya ilaveler yapılmamış olmalıdır. Gazeteci bu süre içinde bağlı bulunduğu kadroya yapılacak toplu zamlardan da emsali gibi istifade edecektir (m.17/ f 2)⁶³.

f) Yayının Tatil Edilmesi Halinde Ücret Alacağı

Basın İş Kanunu'nun m. 17/f son hükmüne göre, her ne sebeple olursa olsun, yayını tatil edilen gazetede çalışanlar, yayının durdurulduğu tarihten itibaren 2 ay süreyle ücretlerini alacaklardır. Ayrıca bu gazetecilerin kanuni tazminatları da öncelikle ödenecektir⁶⁴.

2. Çalışma Süreleri ve Fazla Çalışma

Basın İş Kanunu çalışma sürelerini, günlük çalışma süresi ve haftalık çalışma süresi olmak üzere iki ayrı şekilde düzenlemiştir. Basın İş Kanunu ek m.1 hükmüne göre günlük çalışma süresi gece ve gündüz devrelerinde 8 saattir. Gazetecinin gece ya da gündüz çalışması onun günlük çalışma süresinde bir farklılık yaratmamaktadır⁶⁵.

⁶¹ Gökçek Karaca, 2010: 130; Göktaş ve Çil, 2003:246; Sümer, 2013: 98.

⁶² Gökçek Karaca, 2010: 132-133; Sümer, 2010: 98; Şakar, 2002: 76; Tuncay, 1989: 64.

⁶³ Gökçek Karaca, '2010: 131; Özek, 1962: 810; Sümer, 2013: 99.

⁶⁴ Gökçek Karaca, 2010: 132; Sümer, 2013:101; Tuncay, 1989: 62.

⁶⁵ Gökçek Karaca, 2010: 204; Sümer, 2013: 230.

Haftalık çalışma süresi ise Basın İş K.'da açık bir şekilde düzenlenmemiş olmakla beraber "Haftalık İzin" başlıklı m. 19 hükmü ile "Çalışma Müddeti ve Fazla Mesai" başlıklı ek m.1 hükmü beraber değerlendirilmek suretiyle haftalık çalışma süresini belirlemek mümkündür. Buna göre, sürekli gece çalışanların hafta tatili 2 gün olduğundan, -günlük çalışma süresinin de 8 saat olduğu dikkate alındığında- bu çalışanlar için haftalık çalışma süresi 40 saattir. Yine madde 19 ve ek m. 1 hükümlerine göre, gündüz çalışanlar için hafta tatili 1 gün olduğundan, -haftada 6 gün çalışıldığı ve günlük çalışma süresinin de 8 saat olduğu dikkate alındığında- bu çalışanlar için haftalık çalışma süresi 48 saattir. Günlük ve haftalık çalışma sürelerine ilişkin düzenlemeler nispi emredici olup iş sözleşmeleri ya da toplu iş sözleşmesi düzeni ile, taraflarca gazeteci lehine değiştirilebilmektedir⁶⁶.

Gazetecinin fazla çalışması ise Basın İş K. ek m. 1/f 2 hükmünde düzenlenmiştir. Madde hükmünde, gündüz veya gece normal günlük 8 saatlik çalışma süresinin üstünde yapılan çalışmalar, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde yapılan çalışmalar ve hafta tatilinde yapılan çalışmalar fazla çalışma olarak nitelendirilmektedir. Fazla çalışma günde 3 saati geçemeyecektir (ek m.1/f son).

Yine ek m.1/ f 4 hükmüne göre Gazeteciye her bir fazla çalışma saati için verilecek ücret, normal çalışma saati ücretinin %50 fazlasıdır. Ancak, fazla çalışmaların saat 24'den sonraya tesadüf eden saatlerinde ücret bir kat fazlasıyla yani %100 oranında ödenecektir. Fazla çalışma hesabında yarım saatten az süreler yarım saat, yarım saatten fazla süreler ise bir saat olarak hesaplanacaktır (ek m. 1/ f 6). İşveren gazetecinin fazla çalışma ücretini, bir sonraki ayın ücreti ile beraber ödemekle yükümlüdür. Fazla çalışma ücretlerinin gününde verilmemesi halinde işveren, her geçen gün için %5 fazlasıyla ödeyecektir (ek m. 1/ f 8)⁶⁷.

3. Hafta Tatili

Basın İş Kanunu m. 19 hükmüne göre gazeteci, her altı günlük fiili çalışmanın sonunda bir günlük ücretli izne hak kazanacaktır. Ancak eğer gazeteci devamlı olarak gece çalışması yapıyor ise hafta tatili iki gündür⁶⁸. Hafta tatilinin kesintisiz olarak kullanılması gerekir. Aksi takdirde verilen izin hafta tatili sayılmaz. Gazeteci hafta tatilini pazar gününden bir başka gün de kullanabilir. Böyle durumlarda gazetecinin çalıştığı pazar gününde yaptığı çalışma fazla çalışma sayılmayacaktır⁶⁹.

⁶⁶ Gökçek Karaca, 2010: 204-205; Sümer, 2013: 230-231.

⁶⁷ Oğuzman, 1967: 872; Gökçek Karaca, 2010: 215; , Sümer, 2013: 238.

⁶⁸ Gökçek Karaca, 2010: 218; , Sümer, 2013: 247; Yargıtay 9. HD., T.20.11.2002, E. 2002/7896, K. 2002/21874, bkz. Göktaş ve Çil, 2003: 259.

⁶⁹ Gökçek Karaca, 2010: 219; Göktaş ve Çil, 2003: 259; Sümer, 2013: 247.

4. Yıllık Ücretli İzin Hakkı

Basın İş Kanunu m. 21 hükmü ile yıllık ücretli izin hakkı bu Kanunun kapsamına giren tüm gazetecilere tanınmış olup gazetecinin bu haktan vazgeçmesi mümkün değildir⁷⁰. Basın İş Kanunu gazetecinin yıllık ücretli izin süresini belirlerken, gazetecinin çalıştığı gazetenin günlük olup olmamasına göre farklı süreler öngörmüştür.

Günlük bir gazetede çalışan gazetecinin en az bir yıl çalışmış olmak şartıyla, yılda dört hafta yıllık ücretli izin hakkı vardır. Gazetecinin meslekteki kıdeminin on yılı geçmesi halinde ise yılda altı hafta yıllık ücretli izne hak kazanacaktır. Yıllık ücretli izin süresinin belirlenmesi bakımından gazetecinin meslekteki kıdemi, aynı gazetede hizmetine göre değil meslekteki tüm hizmet süresine göre hesaplanır⁷¹. Günlük olmayan gazetelerde çalışan gazetecilerin yıllık ücretli izin süresi ise her altı aylık çalışma süresi için iki haftadır (Basın İş K. m. 21/ f 2)⁷².

V-Gazetecinin İş Sözleşmesinin Sona Ermesi

Basın iş sözleşmesi; tarafların anlaşmasıyla; gazetecinin ölümü, yayının kesilmesi ve belirli süreli basın iş sözleşmelerinde süresinin dolması ile kendiliğinden sona ermektedir. Diğer bir sona erme hali de taraflardan birinin basın iş sözleşmesini fesih bildirimini ile sona erdirmesidir.

1. Tarafların Anlaşması ile Sona Erme

Belirli ya da belirsiz süreli olmasına bakılmaksızın basın iş sözleşmesi, her zaman gazeteci ve işverenin anlaşması ile sona erdirilebilir⁷³. Tarafların anlaşarak basın iş sözleşmesini sona erdirmesine "ikale" denilmektedir⁷⁴. İkale tarafların açık irade beyanı ile yapılabileceği gibi zımni irade beyanı ile de yapılabilmektedir⁷⁵. Ancak ikalenin geçerli olabilmesi için gazeteci açısından makul yarar içermesi ve yapılan ikalede irade fesadının olmaması gerekmektedir. Aksi takdirde ikale geçersiz kabul edilecek ve basın iş sözleşmesi işveren tarafından feshedilmiş sayılacaktır⁷⁶. Basın İş Hukukunda tarafların anlaşarak iş sözleşmesinin sona erdirmesi halinde kural olarak tarafların tazminat hakkı doğmayacaktır⁷⁷. Ancak Basın İş Kanunu m. 6 hükmünde yer alan kıdem tazminatı düzenlemesi nispi emredici niteliktedir. Yani kanunen tazminat ödenmesine gerek olmamasına rağmen, tarafların aksini kararlaştırarak gazeteciye kıdem tazminatı ödenmesi üzerinde anlaşabilirler⁷⁸. Bu nedenle,

⁷⁰ Gökçek Karaca, 2010: 223; Sümer, 2013: 254; Göktaş ve Çil, 2003: 272, 275-276.

⁷¹ Sümer, 2013: 258; Gökçek Karaca, 2010: 224-225.

⁷² Gökçek Karaca, 2010: 224-225; Göktaş ve Çil, 2003: 272; Sümer, 2013: 257.

⁷³ Sümer, 2013: 149; Şakar, 2008/2: 12; Şakar, 1996: 488, Tuncay, 1989: 75.

⁷⁴ Gökçek Karaca, 2010: 153; Sümer, 2013: 149.

⁷⁵ Karaçöp ve Yamakoğlu, 2013: 125.

⁷⁶ Çelik ve Caniklioğlu ve Canbolat, 2018: 431.

⁷⁷ Sümer, 2013: 149; Uçum ve Karataş, 2007: 596.

⁷⁸ Uçum ve Karataş, 2007: 596.

gazetecinin ihbar ve kıdem tazminatı haklarının ödenmesi koşuluyla işten ayrılma talebi koşullu istifa olarak değil, ikale sözleşmesi yapma yönünden icap olarak kabul edilmektedir⁷⁹.

2. Belirli Sürenin Dolması ile Sona Erme

Ne Basın İş Kanunu'nda ne de İş Kanunu'nda belirli süreli iş sözleşmelerinde sürenin dolmasının sonuçlarını düzenleyen bir hüküm mevcut değildir. Bu konuya ilişkin boşluklar her iki Kanun açısından da TBK hükümleri ile doldurulmaktadır. Belirli süreli basın iş sözleşmesi aksi kararlaştırılmış olmadıkça, taraflarca belirlenen sürenin dolmasıyla fesih bildirimine gerek olmaksızın kendiliğinden sona erecektir⁸⁰. Ancak TBK m. 430 hükmüne göre taraflarca belirli süreli iş sözleşmesinin kendiliğinden sona ermesi halinin aksi kararlaştırılabilir. Yine TBK m.430/ f 3 hükmüne göre gazeteci veya işveren, on yıldan uzun süreli basın iş sözleşmesini on yıl geçtikten sonra altı aylık fesih bildirim süresine uyarak feshedebilir. Fesih bu süreyi izleyen ay başından itibaren hüküm ifade eder. Bu hüküm ile on yıldan uzun süren belirli süreli basın iş sözleşmesinin bildirimli fesihle sona erdirilememesi kuralına bir istisna getirilmiştir⁸¹.

3. Taraflarından Birinin Ölümü Sebebiyle Sona Erme

Gazetecinin ölümü basın iş sözleşmesini kendiliğinden sona erdirecektir. Basın İş Kanunu m.18 hükmü basın iş sözleşmesinin gazetecinin ölümüyle sona ermesi ile birlikte, geride kalanlara “ölüm tazminatı” ödenmesini de hükme bağlamıştır⁸². Madde hükmüne göre gazetecinin eşi ve çocuklarına, bunlar bulunmadığı takdirde ise bakmakla yükümlü olduğu aile üyelerine gazetecinin üç aylık ücretinden az olmamak kaydıyla, kıdem hakkı tutarında, ölüm tazminatı ödenecektir⁸³.

İşverenin ölümünün basın iş sözleşmesini sona erdirdiğini doğrudan kabul etmek mümkün değildir. Keza günümüzde birçok basın kuruluşu tüzel kişiliğe sahip olduğundan işverenin ölümü hali ile sıklıkla karşılaşılmamaktadır. Eğer işveren gerçek kişi ise ölümü halinde, basın kuruluşunu miras yoluyla iktisap eden mirasçılar basın iş sözleşmesinin tarafı haline gelecektir. Bu durumda ancak gazetecinin veya yeni işverenin sözleşmesinin sona ermesini istemesi halinde, feshe ilişkin hükümlere uygulanacaktır⁸⁴.

Diğer yandan TBK. m.441/ f 2 hükmüne göre, basın iş sözleşmesinin işverenin kişiliğinin dikkate alınarak yapılması durumunda, işverenin ölümünün basın iş sözleşmesini kendiliğinden sona erdirdiği kabul edilmelidir. İşverenin ölümü halinde gazetecinin basın iş

⁷⁹ Gökçek Karaca, 2010: 154.

⁸⁰ Şakar, 2002: 93; Şakar, 1996: 488.

⁸¹ Çelik ve Caniklioğlu ve Canbolat, 2018: 436.

⁸² Narmanlıoğlu, 2017: 1745; Tuncay, 1989: 75-76; Oğuzman, 1967: 879.

⁸³ Özek, 1962: 97.

⁸⁴ Şakar, 2002: 94; Şakar, 2008/2: 12; Tuncay, 1989: 75-76.

sözleşmesi süresinden önce sona ereceğinden, gazeteci uğradığı zarara karşılık olarak mirasçılardan hakkaniyete uygun bir tazminat isteyebilecektir.

4. Yayın Faaliyetine Son Verilmesi Sebebiyle Sona Erme

Basın İş Kanunu m.17/f 4 hükmüne göre herhangi bir sebeple yayının tatil edilmesi halinde, gazeteci iki ay süresince ücretini almaya devam edecek olup bu süre zarfında basın iş sözleşmesi varlığını korur. Ancak ikinci ayın sonunda sözleşme kendiliğinden sona erecektir. İki ay süreyle basın iş sözleşmesinin sona ermemesinden amaç; yayının tekrar başlaması halinde gazeteciyi korumak, hak kaybı yaşamamasını engellemektir⁸⁵.

5. Fesih ile Sona Erme

Basın iş sözleşmesi, gazeteci veya işveren tarafından tek taraflı bir irade beyanı ile sona erdirilebilir. Bu beyana “*fesih bildirim*” denir⁸⁶. Fesih bildirim sözleşmeyi haklı sebeple derhal veya bildirim süresinin bitiminde sona erdiren, karşı tarafa yöneltilmesi gereken, tek taraflı bozucu yenilik doğuran irade beyanıdır⁸⁷. Fesih, sözleşmeyi sona erdirmeye yönelik irade açıklamasının hüküm ve sonuçlarını doğurma anına göre “bildirimli fesih” (feshi ihbar, süreli fesih) ve “derhal fesih” (bildirimsiz fesih, haklı sebeple fesih, süresiz fesih) olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır⁸⁸.

a) Bildirimli Fesih

Basın İş Kanunu m.5/f 1 hükmüne göre, belirsiz süreli basın iş sözleşmeleri Kanununda yazılı fesih bildirim sürelerine uyulmak suretiyle her zaman feshedilebilir. Yani sözleşme fesih bildirim ile derhal sona ermemekte bir süre daha devam etmektedir⁸⁹.

Basın İş Kanunu’nda fesih bildiriminde bulunan tarafa göre ve gazetecinin kıdemine göre ihbar süreleri farklılık göstermektedir. İşverenin yapacağı bildirimli fesihlerde, gazetecinin kıdemi beş yıldan az ise bir ay, beş yıldan fazla ise üç ay bildirim süresi öngörülmüştür (Basın İş K. m.6). Gazetecinin yapacağı bildirimli fesihlerde ise gazetecinin kıdemine bakılmaksızın bir aylık bildirim süresi öngörülmüştür (Basın İş K. m.7). Sözleşme bildirim süresi içinde sanki hiç feshedilmemiş gibi devam etmekte olup taraflar bu süre zarfında basın iş sözleşmesinden doğan borçlarını karşılıklı olarak ifa etmeye devam ederler. Basın iş sözleşmesi bildirim süresinin sona ermesi ile beraber ortadan kalkacaktır. Ancak Basın İş K. m. 5/f 2 hükmü ile hem gazeteciye hem de işverene, bildirim sürelerine ait ücretin peşin verilmesi suretiyle basın iş sözleşmesini derhal sona erdirmeye hakkı verilmiştir.

⁸⁵ Narmanlıoğlu, 2017: 1745; Oğuzman, 1967: 879; Özek, 1962: 98; Şakar, 2002: 94; Şakar, 2008/2: 12; Tuncay, 1989: 76; Çil, 2006: 166.

⁸⁶ Şakar, 2002: 94, Şakar, 2008/2: 13; Şakar, 1996: 489.

⁸⁷ Özkes, 2006: 198; Gökçek Karaca, 2010: 157.

⁸⁸ Gökçek Karaca, 2010: 158.

⁸⁹ Gökçek Karaca, 2010: 158.

aa) Geçerli Nedenle Bildirimli Fesih

Basın İş Kanunu m. 6/f son hükmü İş Kanunu'nun iş güvencesine ilişkin hükümlerine açık bir şekilde atıfta bulunmaktadır. Madde hükmüne göre, bu Kanuna tabi gazeteciler hakkında İş Kanunu'nun iş güvencesine ilişkin m.18-21 arasındaki hükümler ile m. 29 hükmü kıyas yoluyla uygulanacaktır. Basın İş Kanunu'nun İş Kanunu'na yaptığı bu atıf uyarınca belirli koşullara sahip olan gazeteciler iş güvencesinden yararlanacaktır. İşveren, iş güvencesinden yararlanan gazetecilerin iş sözleşmesini feshederken feshi geçerli bir nedene dayandırılmalı ve geçerli nedeni içeren fesih bildirimini yazılı şekilde yapılmalıdır. Gazetecinin iş güvencesine ilişkin hükümlere tabi olabilmesi için otuzdan fazla işçinin çalıştığı bir işyerinde, belirsiz süreli basın iş sözleşmesi ile ve altı aydan uzun bir süredir çalışması lazımdır. Yine gazetecinin işletmenin bütününe sevk ve idare eden işveren vekili ve yardımcıları ile işyerinin bütününe sevk ve idare etmekle beraber işçiyi işe alma ve işten çıkarma yetkisi bulunan işveren vekillerinden olmaması lazımdır.

İşveren iş güvencesine tabi bir gazetecinin iş sözleşmesine son verirken gazetecinin yetersizliğinden, davranışından ya da işyerinden kaynaklanan bir geçerli sebep göstermeli ve fesih bildirimini iyi niyet kurallarına uygun makul bir süre içinde gerçekleştirmelidir. Yine işverenin yapacağı fesih bildirimini yazılı olmalı ve fesih sebebi de açık ve kesin olarak belirtilmelidir. Eğer fesih bildirimini gazetecinin yeterliliğinden ya da davranışından kaynaklanan bir sebebe dayanıyor ise, işveren fesih öncesinde gazetecinin yazılı savunmasını almalıdır. İşverenin geçerli nedenle yapacağı fesihlerde önemli hususlardan birisi de feshin son çare olması" ilkesinin gözetilmiş olmasıdır. Bu ilke işverene, sorunu sözleşmeyi sona erdirmeden önce başka bir şekilde çözüp çözemeyeceğini araştırma yükümlülüğü yüklemektedir. İşveren feshin son çare olup olmadığını araştırmaksızın basın iş sözleşmesine son vermiş ise, yaptığı bu fesih geçersizlik yaptırımı ile karşılaşmaktadır. Yine bunun yanında, feshin yazılı bir şekilde ve geçerli sebep gösterilerek yapılmaması ile fesihten önce gazetecinin savunmasının alınmaması da feshin geçersizliği sonucunu doğuracaktır⁹⁰.

bb) Geçerli Neden Göstermeksizin Bildirimli Fesih

Gazeteci iş güvencesi hükümlerine tabi değil ise işveren basın iş sözleşmesini herhangi bir sebep gösterme zorunluluğu olmaksızın sadece bildirim süresine uymak suretiyle her zaman feshedebilecektir. Fesih için geçerli bir sebebe dayanma zorunluluğu sadece işveren için söz konusu olup gazeteci için böyle bir zorunluluk mevcut değildir. Gazeteci, basın iş sözleşmesini her zaman herhangi bir geçerli neden göstermeksizin, sadece bildirim süresine uymak suretiyle feshedebilecektir.

⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sümer, 2013: 166 vd.; Gökçek Karaca, 161 vd.

b) Bildirimsiz Fesih (Haklı Nedenle Fesih)

Basın İş Kanunu m.11 hükmü uyarınca Kanunda gösterilen haklı sebeplerin varlığı halinde, belirli ya da belirsiz süreli basın iş sözleşmesi gazeteci veya işveren tarafından herhangi bir bildirim süresine uyulmaksızın derhal feshedilebilecektir⁹¹.

Basın İş Kanunu'nda gazeteci için bir (m.11/1), işveren için de iki (m.11/3 ve m.12/1) haklı nedenle fesih sebebine yer verilmiştir. Bu sebeplerin dışında basın iş sözleşmesini haklı nedenle feshedebilecek özel veya genel nitelikte bir düzenleme mevcut değildir.

Basın İş Kanunu m.11/f 1 hükmüne göre, *bir yayın organının yön ve karakterinde, gazeteci için şeref ve şöhretine ya da genel olarak manevi değerlerine zarar verici açık bir değişiklik meydana gelirse*, gazeteci bildirim süresi vermeden ve bu süreye ilişkin bir tazminat ödemediği basın iş sözleşmesini derhal fesih hakkına sahiptir⁹². Bu hüküm ile gazetecinin bağımsızlığının işverene karşı korunması sağlanmış, düşünce özgürlüğünün sağlanması bakımından fikirlerine aykırı tutum içinde bulunan bir yayın kuruluşunda çalışmak zorunda bırakılması engellenmiştir⁹³.

Basın İş Kanunu göre, işveren tarafından haklı nedenle fesih ise iki halde mümkündür: *Gazetecinin yayınının itibar ve şöhretine zarar vermesi halinde* (Basın İş :K m.11/f 3) ve *gazetecinin hastalığı halinde* (Basın İş K. m.12), işveren tarafından basın iş sözleşmesi haklı nedenle sona erdirilebilecektir⁹⁴. Gazetecinin görevin ifasıyla ilgili konularda, bilerek veya ağır bir ihmali sonucunda dönemsel yayın organının itibar ve şöhretine zarar verecek bir harekette bulunması halinde işveren haklı nedenle derhal fesih hakkına sahiptir. Yine gazetecinin görevini yapamayacak duruma düşmesine sebep olan hastalığının, altı aydan fazla uzaması halinde de işveren tazminat ödeyerek, basın iş sözleşmesini derhal feshedebilecektir⁹⁵.

6. Sona Ermenin Hüküm ve Sonuçları

Basın İş Kanunu'na göre iş sözleşmesinin sona ermesine bağlanacak hukuksal sonuçlar, başka bir söylemle iş ilişkisinin sona ermesinin işverene getirdiği yükümlülükler, ihbar tazminatı ödenmesi, kıdem tazminatı ödenmesi, ölüm tazminatı ödenmesi ve çalışma belgesinin düzenlenmesidir.

⁹¹ Şakar, 2002: 95-96; Şakar, 2008/2: 14; Tuncay, 1989: 79.

⁹² Gökçek Karaca, 2010: 179; Göktaş ve Çil, 2003: 156; Oğuzman, 1967: 877; Özek, 1962: 86; Sümer, 2013: 212; Şakar, 2002: 96; Şakar, 2008/2: 14-15; Şakar, 1996: 490; Tuncay, 1989: 80.

⁹³ Özek, 1962: 86.

⁹⁴ Şakar, 2002: 97.

⁹⁵ Göktaş ve Çil, 2003: 174; Şakar, 2002: 97; Şakar, 2008/2: 17; Şakar, 1996: 491; Tuncay, 1989: 80; Gökçek Karaca, 2010: 182.

a) İhbar Tazminatı Ödenmesi

Daha önce de belirttiğimiz üzere, gazeteci ile işveren arasında belirsiz süreli basın iş sözleşmesinin bulunduğu durumlarda, taraflar bu sözleşmeyi sona erdirmek istediklerinde fesih bildiriminde bulunmalı ve Basın İş Kanunu'nda öngörülen bildirim sürelerini beklemelidir. Bu süre içinde taraflar arasındaki çalışma ilişkisi devam etmektedir. Belirsiz süreli basın iş sözleşmesi gazeteci veya işveren tarafından bildirim sürelerine uyulmadan feshedilirse, bu sürelere uymayan taraf, karşı tarafa bildirim sürelerine ilişkin ücret tutarında “*ihbar tazminatı*” ödeyecektir⁹⁶.

Basın İş Kanunu m. 5 hükmü ihbar tazminatını hem gazeteci hem de işveren için öngörülmüş olup bu tazminat zarar koşuluna tabi olmayan kanuni bir tazminattır. İhbar tazminat iş sözleşmesinin feshedildiği tarihteki son günlük ücret üzerinden hesaplanacaktır. Gazetecinin ölmesi halinde ihbar tazminatı alacağı hakkı mirasçılara intikal edecektir⁹⁷.

b) Kıdem Tazminatı Ödenmesi

Gazetecinin kıdem tazminatı alacağı Basın İş K. m. 6 hükmünde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre, *belirli bir süre basın iş sözleşmesi ile çalışmış olan ve sözleşmesi kanunda belirtilen şekillerde sona eren gazeteciye, kıdemi ve ücreti dikkate alınmak suretiyle işverence hesaplanarak ödenecek olan tazminat “kıdem tazminatı” dır*⁹⁸.

Gazetecinin kıdem tazminatına hak kazanabilmesi için, meslekte en az beş yıl çalışmış olması gerekir. Bu beş yıllık sürenin başlangıcı, gazetecinin mesleğe ilk giriş tarihidir. Ancak gazetecinin çalışmasının bir işyerine veya bir işverene bağlı olarak belirli bir gazetede/işletmede geçmiş olması gerekmektedir⁹⁹. Gazetecinin bir defa beş yıllık kıdemi kazanması halinde ise her bir işveren yanında yeni bir beş yıl kıdem şartı aranmayacaktır¹⁰⁰. Yine Basın İş K.'da açıkça düzenlenmemiş olmakla beraber, gazetecinin kıdem tazminatına hak kazanabilmesi için gerekli olan 5 yıllık sürede mesleğini aktif olarak icra etmesi gerekmektedir. Çalışılmadan ya da gazetecilik dışında başka bir meslekte geçirilen süreler kıdeme dahil edilmeyecektir. Ancak gazetecinin deneme süresi, fiilen çalıştığı günler dışında izinli olduğu, istirahatli olduğu süreler ve yıllık ücretli iznini kullandığı süreler kıdemine dahildir¹⁰¹.

Kıdem tazminatının miktarı, gazetecinin son aylığı esas alınmak suretiyle basın iş sözleşmesinin ilişkili olduğu her hizmet yılı ve küsuru için bir aylık ücreti tutarındadır.

⁹⁶ Şakar, 2002: 106; Şakar, 2008/2: 18; Şakar, 1996: 492; Gökçek Karaca, 2010: 176-177.

⁹⁷ Gökçek Karaca, 2010: 186.

⁹⁸ Korkmaz, 2004: 51; Şakar, 2002: 109; Şakar, 2008/2: 19; Şakar, 1996: 493; Tuncay, 1989: 83.

⁹⁹ Narmanlıoğlu, 2017: 1733; Sümer, 2013: 234; Gökçek Karaca, 2010: 194.

¹⁰⁰ Sümer, 2013: 237; Göktaş ve Çil, 2003: 105.

¹⁰¹ Korkmaz, 2004: 61; Sümer, 2013: 234; Şakar, 2002: 110; Şakar, 2008/2: 20; Şakar, 1996: 494; Gökçek Karaca, 2010: 195.

Gazeteciye her hizmet yılı için son bir aylık giydirilmiş brüt ücreti tutarında kıdem tazminatı ödenecektir. Hizmet yılının küsuru altı aydan az olan süreler için ise kıdem tazminatı ödemesi yapılmayacaktır. Basın İş Kanunu kıdem tazminatı için bir tavan sınırlaması öngörmemiştir. Ancak Gelir Vergisi Kanunu'nun m. 25/f 7 hükmüne göre, gazetecinin 24 aylık ücretinden fazla olan kıdem tazminatı miktarı gelir vergisine tabi tutulmaktadır¹⁰².

Basın İş Kanunu m. 6 hükmü uyarınca, kıdem tazminatı tutarının gazeteciye tek defada ödenmiş olması gerekir. Bununla beraber, işveren maddi, imkânsızlık sebebiyle kıdem tazminatını tek seferde ödeyebilecek durumda değilse, gazeteciye yapılacak kıdem tazminatı ödemesi en çok dört taksitte yapılacak olup bu taksitlerin süresi bir yılı geçmemelidir.

c) Ölüm Tazminatı Ödenmesi

Yukarıda da değindiğimiz üzere, Basın İş Kanunu m.18 hükmü ile gazetecinin ölümü halinde geride kalanlara ödenecek “ölüm tazminatı” düzenleme altına alınmıştır. Bu tazminat, iş sözleşmesinin gazetecinin ölümü sebebiyle sona ermesi halinde, gazetecinin eşi ve çocuklarına; bunlar bulunmadığı takdirde geçimi hayatta iken gazeteci tarafından sağlanan aile bireylerine, son aylık ücretinin üç katı tutarından az olmamak üzere, kıdem hakkı tutarında ödenecek olan tazminattır¹⁰³. Madde hükmü uyarınca ölüm tazminatının, asgari sınırı “gazetecinin üç aylık ücreti” dir. Bu tazminatın geride kalanlara ödenebilmesi için gazetecinin belli bir kıdeme sahip olması da gerekmemektedir.

d) Çalışma Belgesinin Düzenlenmesi

Basın İş Kanunu'nda iş sözleşmesinin feshedilmesi halinde “işveren tarafından gazeteciye çalışma belgesi verilmesi”ne ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Ancak Kanunda böyle bir zorunluluk öngörülmemiş olması, işverenin kendi iradesi ile böyle bir belge vermesine engel değildir¹⁰⁴.

Sonuç

Günümüzde basın sektörü pek çok kişinin çalıştığı büyük sermayeli medya kuruluşlarından oluşmaktadır. İşverenin bu denli güçlü olması gazetecinin ciddi şekilde korunmasını gerekli kılmaktadır. Diğer taraftan gazetecilerin çalışma saatlerinin diğer çalışanlara göre daha esnek ve çalışma şartları da diğer işçilere göre daha belirsizdir. Bu durum gazetecinin iş hayatının tek bir yasa ile ve ayrıntılı biçimde düzenlenmesini imkânsız kılmaktadır. Öyleyse en azından, gazeteci ile işverenin menfaatlerinin çatışabileceği durumlar uygun

¹⁰² Akyiğit, 2012/2013: 20; Sümer, 2013: 240; Şakar, 2002: 112-113; Şakar, 2008/2: 27; Şakar, 1996: 496; Tuncay, 1989: 92; Göktaş ve Çil, 2003: 56.

¹⁰³ Gökçek Karaca, 2010: 186; Göktaş ve Çil, 2003: 253; Sümer, 2013: 222; Şakar, 2002: 106-107; Şakar, 2008/2: 18; Şakar, 1996: 492; Tuncay, 1989: 81; Özek, 1962: 97.

¹⁰⁴ Sümer, 2013: 225.

düzenlemelere tabi tutulmalıdır. Aksi takdirde gazetecinin emeği ve bağımsızlığı işveren karşısında korunup kollanamaz olur. İşte bu durumu dikkate alan kanunkoyucu, gazeteci ile işverenin arasındaki hukuki ilişkiyi Türk Borçlar Kanunu'nun ve İş Kanunu'nun yanında gazetecilere ve mesleğin niteliğine özgü düzenlemeler içermesi öngörülen Basın İş Kanunu ile özel olarak düzenleme ihtiyacı duymuştur. Ayrıca uygulamaya yön veren Yargıtay da basın işinin kendine özgü yanlarına ve kamusal niteliğine dikkat çekerek bu konuda Basın İş K. ile özel düzenleme yapıldığına işaret etmiştir. Ancak sonrasında, Basın İş Kanunu'nda gazetecilerin özel çalışma şartları ile ilgili olmayan, İş Kanunu ile Deniz İş Kanununa göre daha koruyucu ve gelişmiş haklar sağlayan düzenlemelere yer verilmiştir. Bu durumun en önemli sebebi ise basının büyük bir baskı grubu olmasıdır. Böylece kanunlar arasında mesleğin özellikleri dışında adil olmayan düzenleme farklılıkları oluşmuştur. Baskı grubu güçlü olan kesim daha imtiyazlı hükümlere sahip olma imkanına kavuşmuş ve bu konuda da iktidar ile olan yakın ilişkileri sebebiyle gazeteciler avantaj sağlamışlardır.

Gazeteci sayılmanın ilk koşulu, Türkiyede yayınlanan bir gazetede, sürekli yayında ya da haber ajansında çalışıyor olmaktır. Bu sebeple, yurt dışında yayın yapan bir gazetenin Türkiye temsilcisi olarak çalışan bir Türk, Basın İş Kanunu'nun kapsamı dışında kalmaktadır diğer yandan, Türkiyede yayınlanan bir süreli yayında çalışan gazeteci Türk vatandaşı olmasa dahi Basın İş Kanununa tabi olma ayrıcalığına sahip olmalıdır. Yine Kanunda yer verilmiş olan "Türkiyede yayınlanma" ifadesinden anlaşılması gereken yayının "Türkiyede basılması ve ortaya çıkması"dır. Ancak günümüz teknolojisi düşünüldüğünde söz konusu kavram sadece anlam kargaşası yaratmakla kalmamakta, aynı işi yapan gazeteciler arasında gereksiz bir ayrıma da yol açmaktadır. Oysa Basın İş Kanunu bakımından önem taşıması gereken husus yayın organının Türkiyede faaliyet göstermesi değil gazetecinin Türkiyede çalışıyor olması olmalıdır.

Diğer yandan Basın İş Kanunu'nun "istisnalar" başlıklı m. 2 hükmüne göre, Basın İşK. m.1 hükmü kapsamında bulunup da Devlet, Vilayet, Belediyeler, İktisadi Devlet Teşekkül ve müesseseleri ile sermayesinin yarısından fazlası bu teşekküllere ait şirketlerde istihdam edilen memur ve hizmetliler hakkında bu kanun hükümleri uygulanmayacaktır. Söz konusu madde hükmü ile sadece özel sektörde çalışan fikir işçilerinin haklarının korunması amaçlanmıştır. Oysa kamu tüzel kişiliğine sahip kurum ve kuruluşlarda memurların ve sözleşmeli personelin yanında işçiler de istihdam edilmekte olup onlar bu düzenleme ile Basın İş Kanunu'nun kapsamı dışında kalmaktadır. Yapıldığı dönem şartlarına göre düzenlemeler içeren bu Kanun, günümüz şartlarında, İş Kanunu'na tabi olma açısından bedenen-fikren çalışma ayrımının da mevcut olmadığı düşünüldüğünde, gazeteci statüsüne tabi kişileri, kamu ya da özel sektörde çalışıyor olmaları sebebiyle, gereksiz bir ayrıma tabi tutmak Kanunun amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle söz konusu hükmün yeniden

gözden geçirilmesi ve kamu-özel ayrımı yapmaksızın yeknesak bir düzenleme yapılması günün şartlarına daha uygun düşecektir.

Kaynakça

1. Akyiğit, E. (2012/2013), “Basın İş Kanunu’nda Kıdem Tazminatı”. TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi. Cilt.24, Sayı.3-4-5, Ağustos-Kasım, s.1-23.
2. Arslan Ertürk, A. (2012) “Yeni Türk Borçlar Kanunu’nun Genel Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına ve Tarafların Borçlarına İlişkin Esasları”. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Cevdet Yavuz’a Armağan, MÜHFHAD, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, s.531-556.
3. Başterzi S. (2011), İş İlişkisinin Kurulması, Hükümleri ve İşin Düzenlenmesi Açısından Yargıtayın 2009 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Yargıtayın İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2009, Başbakanlık Basımevi, s 1-131.
4. Bohere, G. (1986) Gazetecilik Mesleği Gazetecilerin çalışma Koşulları Üzerine Bir İnceleme. (Çev.: N. Süral) Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü,
5. Çelik, N. ve Caniklioğlu N. ve Canbolat, T.(2018) İş Hukuku Dersleri. Yenilenmiş 31. Bası. İstanbul: Beta.
6. Çil, Ş (2006) “Gazetecinin İş Güvencesi Uygulaması”, Basın İş Hukuku Genel Esasları ve
7. Uygulama Sorunları, Legal 2005 Yılı Mayıs Toplantısı, 1. Baskı, İstanbul: Legal, Şubat.
8. Gökçek Karaca, N. (2010) Gazetecinin Basın İş Kanunu’ndan Doğan Hakları ve Sorumlulukları, 5953 Sayılı Basın İş Kanunu ve Uygulaması. 1. Bası. İstanbul: Legal Yayınevi.
9. Göktaş, S.ve Çil, Ş. (2003) Açıklamalı–İçtihatlı Basın İş Kanunu. 1. Bası. Ankara: Tuhan Kitapevi.
10. Karaçöp, E. ve Yamakoğlu, E. (2013) “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun Hizmet Sözleşmesine İlişkin Hükümleri ve İş Kanunları ile İlişkisi”. Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi. Cilt.10, Sayı.38, s.83-148.
11. Karahisar, T. (2008) “Basın İş Kanunu’na Göre Gazetecilerin Yasal Hakları”. Marmara
12. İletişim Dergisi. Cilt.13, Sayı.13, s. 67-82.
13. Korkmaz, F. (2004) “Basın İş Hukuku Açısından Bireysel İş İlişkisinin Sona Ermesi ve Kıdem Tazminatı”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı.19.

14. Narmanlioğlu, Ü.(2017) "Gazeteciye Kıdem Tazminatı Talep Hakkı Sağlayan Sona Erme Durumları Üzerine Düşünceler". D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan. Cilt.19, Özel Sayı, s.1719-1751.
15. Oğuzman, M. K. (1967) "Gazetecilerin Mesleki ve Sosyal Hakları ve Bunların Korunması". İÜHFM. Cilt.32, Sayı.2-4, s.858-883.
16. Okay, S. N. (1970) "Basın Sanayiinde Çalışma Mevzuatı Prensipleri", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı.21, s. 83-102.
17. Özek, Çetin (1962) "Basın Hukukumuzda Göre Fikir İşçileri İle İşverenler Arasındaki Hukuki Münasebet". İÜHFM. Cilt.28, Sayı.1-4, s.60-99.
18. Özeker, Muhammet. (2006) "Basın İş Kanunu'ndan Doğan Uyuşmazlıklarda İspat Sorunları". Basın İş Hukuku Genel Esasları ve Uygulama Sorunları, Legal 2005 Yılı Mayıs Toplantısı. 1. Baskı. İstanbul: Legal, Şubat, s.189-207.
19. Sümer, H. H. (2013) Bireysel Basın İş Hukuku Ankara: Mimoza Yayınevi.
20. Süzek, S. (1993) "İş Hukukunda Düzenleme Boşluklarının Doldurulması", Münir
21. Ekonomi 60. Yaş Günü Armağanı, Ankara: TTK Basımevi.
22. Soyer, M. (2016) "Basın İş Kanununun Kapsamı ve Yargıtay Uygulaması". Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi. Cilt.13, Sayı.50, s. 609-629.
23. Şakar, M. (2002) Basın İş Hukuku Gazetecilerin Çalışma İlişkileri. 1. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi.
24. Şakar, M. (2008/2) "Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Kıdem Tazminatı",
 - a. Çalışma ve Toplum, Sayı.17.
25. Şakar, M. (1996) "Gazeteci ile İşveren Arasındaki Basın İş Sözleşmesinin Sona
26. Ermesi ve Sonuçları", Prof. Dr. Halid Kemal Elbir'e Armağan, İstanbul:Beta.
27. Şuğle, M. A. (2006) "Basın İş Kanunu'nun Kişi Bakımından Kapsamı, Gazeteci Kavramı ve İş Sözleşmesinin Kurulması". Basın İş Hukuku Genel Esasları ve Uygulama Sorunları, Legal 2005 Yılı Mayıs Toplantısı. 1. Baskı. İstanbul: Legal, s.20-37.
28. Tuncay, A. C. (1989) Hukuki Yönden Basında İşçi-İşveren İlişkileri. İstanbul: Evrim Basım-Yayım-Dağıtım.
29. Uçum M. ve Karataş H.(2007) "Başlıca Esasları Yönünden İş Kanunu-Basın İş Kanunu Karşılaştırması", Legal İHSGHD., Sayı. 14.

30. Yılmaz, E. (2011) "Genel Kanun – Özel Kanun İlişkisi; Türk Borçlar Kanunu ve İşKanunu Bağlamında", Sicil Hukuk Dergisi, Sayı.22, Haziran.

İnternet Gazeteciliği ve KKTC Medyasındaki Etik Sorunlar

Internet Journalism and the Ethical Problems in The TRNC Media

Çağdaş ÖĞÜÇ¹

Ayhan DOLUNAY²

Fevzi KASAP³

ÖZET

Dünyanın geçirdiği teknolojik dönüşüm, iletişim bağlamında geri dönülemez değişimlerin yaşanmasına aracılık etmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında dünyada kullanılmaya başlanan internet, bugüne kadar deneyimlediğimiz tüm teknolojik dönüşümlerden de kısa bir sürede, dünyanın tamamını etkisini altına alarak, iletişim araçları ve gazeteciliğin de dönüşmesine sebebiyet vermiştir.

Gazetecilerin sınırsız olanaklara sahip olduğu yepyeni bir mecraya dönüşen internet ile birlikte, gazeteler de kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan, internet medyasının sunduğu görsel ve işitsel yayınlar, gazeteciliğin yeniden şekillenmesine neden olmaktadır.

Bu çalışma; KKTC'de yayımlanan internet gazetelerinin, KKTC'de henüz bir Bilişim Yasası bulunmamasından da kaynaklı olarak, gazete olarak sayılmamasını ve ülke gazeteciliğini, yasal eksiklikler çerçevesinde ne derecede etkilediğini incelemektedir.

Bu kapsamda, bu çalışmanın ilk bölümünde, dönüşüm içinde olan gazetecilik kavramı incelenirken, yeni medya ile geleneksel gazetecilik kavramları arasındaki farkların ve yeni medyanın öneminin her geçen gün artmasına neden olan sebepler tartışılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, KKTC'deki Bilişim Yasası eksikliğinin yarattığı etik sorunlar ve buna yönelik öneriler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel gazetecilik, internet gazeteciliği, etik.

ABSTRACT

Technological developments happening all around the globe has made irreversible changes in

¹ Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi, Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği ve İletişim Araştırmaları Merkezi Üyesi, Lefkoşa, KKTC. cagdas.oguc@neu.edu.tr

² Yrd. Doç., Yakın Doğu Üniversitesi, Hukuk Danışmanı, İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi, Kıbrıs Türk Barolar Birliği ve İletişim Araştırmaları Merkezi Üyesi, Lefkoşa, KKTC. ayhan.dolunay@neu.edu.tr

³ Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekan Yardımcısı, Radyo, TV ve Sinema Bölüm Başkanı, ve İletişim Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu ve Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurul Üyesi, Lefkoşa, KKTC. fevzi.kasap@neu.edu.tr

communications. Internet technology which started to be used actively at the end of 20th century has taken hold of the whole world, generally communications, especially journalism have shared the same effect as well..

Internet, has become an unlimited news channel for journalists. As the traditional newspapers has started to shut down their paper versions, internet newspapers has started to shape the future of journalism by using written, visual and auditory materials all in one place.

This work will analyze the lack of Information Law in TRNC and how Internet newspapers doesn't count as newspapers in the country while examining how the lack of law affects the journalism in the county at the Information Age.

Te first chapter of this study will work on evolving and changing journalism concept while discussing the changes between traditional and internet newspaper and showing why will internet newspaper will win. Lack of Law in Informatics in Turkish Republic of Northern Cyprus ends up with Ethical violations. Second chapter will give suggestions about this ethical violations happening in TRNC.

Keywords: Traditional Journalism, Internet Journalism, Ethics.

Giriş

Dünya'da değişen ve gelişen teknolojik ortam, gazetecilik kavramının da hızlıca değişmesini sağlamıştır. Özellikle gazetecilik kavramının değişmekle kalmayıp, tamamıyla bir devrimle karşı karşıya kaldığını söylemek mümkündür. İnternet gazeteciliği de bu devrim olarak niteleyebileceğimiz alanların başında yer almaktadır. Dünya'da "internet gazeteciliğinin" yaygınlaşması ile birlikte okuyucuların; habere pasif katılımı ortadan kalkmış ve kitlelerin interaktif bir şekilde yayınlara müdahale etme ve dahası, haberi değiştirip geliştirme imkanları doğmuştur. İnternet gazeteciliğinin, özellikle içinde bulunduğumuz son 10 yılda iletişim bağlamında sağlanan imkanlar ve bu imkanların getirdiği kolaylıklar, teknolojik dönüşümle birlikte, yeni medya haberciliği için de vazgeçilmez bir yapıya bürünmüştür.

İnternet Gazeteciliği ve dolayısıyla yeni medya, yapısı ile birlikte, dünyanın en hızlı haber aktarımının bulunduğu alan olmasıyla, hayatlarımızda çok önemli bir yere sahiptir. Sadece gazetecilik mesleği ile uğraşanlar değil, aynı zamanda sıradan internet kullanıcılarının da haber yazma ve gündem yaratma şansına sahip olduğu bir ortam olarak Sosyal Medya, her geçen gün daha da hızlanmaktadır. Okuyucuların; artık sadece okuyucu olmaktan çıkıp, interaktif bir şekilde yazılan haberle etkileşim halinde olmaları, okuyucunun daha aktif şekilde haberi yönetmesi ile sonuçlanmıştır.

İnternet gazeteciliği, geleneksel medyaya kıyasla çok daha ucuz yöntemlerle yapılmaya başlandı. Bir internet gazetesinin yayım yapabilmesi için; iyi bir bilgisayar ve yeterli kapasiteye sahip bir web sayfası alanı yeterli olabilmektedir. Bu gelişmeye bağlı olarak gazetecilik; artık sadece yerel değil, küresel bir formata da bürünmüştür.

Değişen ve gelişen teknolojiye bağlı olarak “geleneksel gazetecilik”; tüm cephelerde gerileyerek kitle iletişim araçları arasında yavaş yavaş etkinliklerini kaybederek kapanmaya ya da süreç içerisinde değişmeye mecbur kalacaklardır. Bunun bazı örneklerini zaten hali hazırda görmeye başlamış durumdayız. Büyüme aşamasında olan internet gazeteciliğinin önümüzdeki yıllarda dünyayı daha da kontrolü altına alacağı aşikardır.

Bu çalışmanın genelinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yasa koyucunun yayım yapan İnternet Gazeteleri'nin çalışma alanını ve etkinliğini düzenleyen bir yasa ortaya koymamasından doğan yayın kirliliği üzerinde durulmaktadır. Ülkede “Bilişim Yasası”nın resmi olarak yürütmeye konmamasından dolayı internet üzerinden yayım yapan web sayfalarının gazete sınıfından sayılmamasını ve ülke gazeteciliğini ne şekilde etkilediğini de inceleyecektir. Çalışma, henüz daha yeni bir kavram olan internet gazeteciliğinin gelişimini incelemeye çalışırken yaşanan yasal boşluktan kaynaklanan etik ihlalleri ve yaşanan sorunları irdelemeye çalışacaktır.

Çalışma İçerik Analizi Yöntemi ile hazırlanmıştır. İçerik analizinde asıl amaç, incelenmek istenen davranışların ortaya çıkardığı materyallerin incelenmesidir. Mevcut verilerin özetlenmesi ve standartlaştırılmasını kapsayan yöntem, verileri bu çalışma kapsamında karşılaştırmayı hedeflemektedir.

İnternet'in Eşzamansızlık Özelliği

İnternetin yarattığı eşzamansızlık konsepti, geleneksel gazeteciliğin temelini oluşturan zamanlılık ve yakınlılık kavramlarının da yıkılmasına ve yeniden tartışmaya açılmasına sebebiyet vermiştir. Yeni medya, geleneksel gazetecilikten farklı olarak, içeriği saniyesi saniyesine kullanıcıya aktarabilme ve tartışmaya açabilme imkanını sunmuştur. İnternet aracılığıyla yayım yapan bir gazete, internete haber giren editöre yeni haber geldiği sürece durmaksızın güncellenebilir. Ancak, geleneksel medya araçları içinde bulunan TV ve radyo gazeteyle oranla daha fazla güncel yayım yapabileme şansına sahipken, günlük geleneksel yazılı medya ise daha piyasaya çıktığı andan itibaren güncelliğini koruyamamakta ve kaybetmektedir. (Carlson 2005: 68–71). İnternet Yayıncılığı, kendi yapısı itibarıyla, evrenin tartışmasız en süratli haber iletiminin yapıldığı bir alan olması açısından önem arz etmektedir. Sadece medya profesyonellerinin değil, aynı

zamanda kullanıcılarının da haber yazabilme imkanına sahip olduğu bir ortam olarak “Sosyal Medya”, hızını durmaksızın artırmaya devam ediyor. Okuyucuların artık sadece okuyucu olmaktan çıkıp, interaktif bir şekilde yazılan haberle etkileşim halinde olmaları, okuyucunun daha aktif şekilde haberi yönetmesi ile sonuçlanmıştır.

“Yeni medya ile geleneksel basılı gazetecilik arasındaki fark, birden fazla link aracılığıyla sınırsız bilgiye ulaşabilme şansı, geri besleme (feedback) ve interaktivitenin geleneksel medyaya oranla çok daha hızlı olabilmesi, haberlerin çoklu ortam (multimedia) olarak da servis edilebilmesi, sınırsız arşiv yapabilme şansı, haberlerin 7 gün 24 saat ve zamandan bağımsız olarak güncellenebilmesi, ve haberlere ayrılan alanla ilişkili olarak geleneksel kavramların ortadan kaldırılması gibi özellikleri barındırmaktadır” (Newhagen ve Rafaeli 1996, Jankowski ve Van Selm 2001: 378-379).

“Medya patronları, günümüze kadar interneti, geleneksel yayınlarını sürdürülebilmek için sadece bir destek olarak görmekteydi. Ancak gelecek dönemlerde internet gazeteciliğinin daha da çok yaygın bir yapıya bürüneceğine kesin gözüyle bakılıyordu. Özellikle baskı maliyeti ve kağıt ücretlerinin yükselmesi, birçok medya patronunu geleneksel yayıncılığı terk ederek, elektronik yayına geçmeye zorluyor.” (Gezgin, S 2002; s: 30) Bunun örneklerini hali hazırda dünyadaki çok önemli gazetelerde de görmeye başladık. Örneğin, çok kısa bir zaman önce İngiltere'nin köklü gazetelerinden 'The Independent' basılı yayınlarını durdurma kararı alarak sadece internette yayın yapacağını duyurmuştu.

İnternette yayın yapan gazeteler, geleneksel gazetelerin yapamadığını yapmaya başlamalarıyla birlikte her şey değişti: Hızlı habercilik! Geleneksel basılı gazeteler “Son Dakika” kısımlarıyla yeni haberleri duyuruyor olsada, içeriğin hepsi dünden kalma haberlerden oluşmak zorundaydı. Diğer taraftan, bir yeni medya gazetesi, ihtiyaç duyulması halinde, elinde bulunan web sitesinin tamamını saniyeler içinde güncelleme olanağına sahiptir. Sırf bu küçük ama önemli ayrıntı bile internet gazeteciliğinin yadsınamaz zaferi ile sonuçlanacağını göstergesidir. Ülkede yaşanan hadiseler, daha olay yaşanırken, olay gelişirken aktarabilme başarısı, olayların herhangi bir geleneksel medyada “oldu” olarak verilirken internette ‘olurken’ diye verilmesi tüm dünyayı değiştirdi.

Buna ek olarak, geleneksel gazete okuru, satın aldığı gazetede haber ile yetinmek zorundadır. Öte yandan, internet gazetesi okuyucusu, aynı haberi birçok farklı yayın anlayışı ve gazeteciden okuma şansına sahiptir. Buda, okurun kendi kararını alabilmesine ve haberi kendi olanaklarıyla yorumlamasına şans tanımaktadır. Bu sayede okur, kendi belirlediği içeriğe ve beğeniye uygun

enformasyonu alma seçeneğine sahip olmaktadır.

İnternet gazeteciliği yapan web siteleri, zaman ve mekândan tamamen bağımsız olarak birden fazla okur kitlesine aynı anda ulaşabilme şansına sahip oldu. Önceleri, basılı gazetelerin ulaşabileceği yerler belliydi. Ülke içinde, belirli katmanlara ulaşma şansına sahip olunan ve dolayısıyla ancak 'ulusal gazetecilik' olarak tanımlanması gereken gazetecilik, internet gazeteciliğinin gelişmesi ve yayılmasıyla birlikte, uluslararası bir formata büründü. En basit örneğiyle, herhangi bir şehrin, herhangi bir mahallesinde kurulacak olan bir web sitesi, yayın yapmaya başladığı andan itibaren, dünyanın öbür ucuna ulaşabilme potansiyelinden de kaynaklı olarak uluslararası bir karaktere sahip oldu. Bu sebepten ötürü, internette yayım yapan bir gazeteyi artık yerel olarak nitelemek mümkün olmayacaktır.

Basılı gazetenin sınırlarını belirleyen sayfa sayısı, habere ayrılacak yer gibi sınırlar, internet gazeteciliğinde geçersiz bir duruma gelmiştir. İnternet gazeteciliği, sayfa sınırlaması olmaması ve çoklu ortam yöntemlerini kullanabilmesi avantajıyla, okuyucunun dikkatini de daha kolay çekebilme şansına sahip olacaktır. Bunun yanısıra, gazetelerin 4 renk (CMYK) baskı yapmasının maliyeti fahiş rakamlarla ölçülürken, internet gazetesinde 3 renk (RGB) yayın yapmasının ek bir külfeti bulunmamakta, bu da okuyucunun dikkatini istenilen konuya yönlendirmesinde kolaylık sağlamaktadır. Basılı gazeteden farklı olarak, internet gazeteciliğinde üretim ve sunum günün her saatine yayılabilmektedir.

Örneğin, Pavlik (2001: xi) internet gibi yeni iletişim teknolojilerinin gazetecilikte “kuruşluk gazetelerin doğuşundan sonraki en temel” değişimi başlattığını ve “bağlamsallaştırılmış (contextualized) gazetecilik” olarak nitelendirilebilecek yeni bir gazetecilik biçiminin doğduğunu belirtmiştir. Ayrımlarını belirtebileceğimiz özellikler, bilgiye küresel düzeyde ulaşım, o bilgiyle etkileşim ve çok ortamlı bilgi edinimi, kişiselleştirilmiş bilgi ve saniyelik haber üretimi olan bağlamsallaştırılmış gazetecilik internet gibi yeni iletişim teknolojilerinin gazeteciliğin 4 temel fonksiyonunu dönüştürmesiyle ortaya çıkmıştır (Pavlik, 2001: 4). Basılı gazetede format sınırı internet gazeteciliğinde geçersiz bir hale büründü. Basılı gazetecilik sadece yazılı metin ve fotoğraf formatı üzerinde kalıyorken, internet gazeteciliğinde, farklı medya formatları aynı web sayfasında sunulabilmektedir. Bu da okuyucunun dikkatini her şekilde toplayabilmesine olanak sağlamaktadır. Boczkowski (2004: 64-65) geleneksel gazete ile yeni medya arasındaki bu farklılıklardan hareketle internet yayıncılığını “durağan” şekilde olan geleneksel gazeteciliğin zıttı olarak “dinamik” bir gazetecilik şekli olarak açıklamaktadır.

Okuyucunun aktif bir şekilde habere müdahale edebilmesi, haberin eksik yönlerinin geliştirilmesi ve aynı zamanda bireylerin sürekli iç içe tartışabilir pozisyonda olmasını sağladı. Daha önceleri evde, işte ya da kahve köşelerinde tek başına okunarak çok kısıtlı bir kitleyle tartışılan haberlerin içeriği, internet ortamı ile yayılarak, küresel bir kavram kazandı.

Günümüz dünyasında internet, tüm dünyayı birbirine bağlayan bir sistem olmuş durumdadır. Şu anda dünyanın öbür ucunda yaşayan bir bireyin Kıbrıs'ta yaşanan herhangi bir gelişmeye ulaşabilmek için birkaç parmak hareketi yapması yeterlidir. İnternet gazetelerinin varlığı, haberin yayılmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Yukarıda belirtilen tüm bu olgular, gazeteci tarafından mesleğinde interaktivitenin en basit anlamıyla geri besleme olarak belirlenemeyeceğinin ifadesi ve profesyonel gazetecilerin tek ve yegane haber kaynağı olma şerefinden çıkarılmaları ile sonuçlanmaktadır.

İnternet medyası toplumsal muhalefetle yakın ilişki içinde olmak zorundadır. Alternatif medyanın çok daha kolaylıkla söz hakkına sahip olduğu bir ortam olarak İnternet, bireylerin her türlü bilgiye ulaşımını da kolaylaştırmış durumdadır. "(...) İnternet yayıncılığının geleneksele göre daha katılımcı ve demokratik bir alan olma, geleneksel alandaki yayıncılığın yanlılığını yok ederek ve basılı medyada temsil olanağı bulamayanlara alternatif seslerin, kendilerini duyurma olanağı potansiyeliyle, alternatif medya, yurttaş gazeteciliği, katılımcı gazetecilik, radikal medya, etkileşimli gazetecilik vb. kavramlarla birlikte tartışılmaktadır." (Aydoğan ve Başaran, 2012).

İnternet gibi yeni iletişim teknolojilerinin medya araçlarıyla bir araya gelmesi, geçmişteki örneklerden çok daha farklı bir değişime gebe olmuştur. İnternet ağına sahip yeni iletişim teknolojisi üstünden yapılan ve temel özelliklerini dünyada yaşanan teknolojik gelişmelerin belirlediği, haberin edinme, yazılma ve karşı tarafa aktarılma aşamalarının merkezinde sayısal ve çevrimiçi özelliklerin bulunduğu "ağlaşmış (networked) gazetecilik" ortaya çıkmıştır (Beckett ve Mansell, 2008: 93). Ağlaşmış gazetecilikte internet, yayıncılığın "çevrimiçi sürecinin" bir alanı olarak görülmesi de sayısal ağların en yaygın alanı olagelmesi sebebiyle özel bir yere sahiptir. "İnternet sayfaların, yeni online sosyal alanlar ya da siber birlikler gibi internet uygulamaları" ağlaşmış gazetecilikte önem arz etmektedir (Beckett ve Mansell, 2008: 93). Ağlaşmış gazetecilikle yayıncılığın "karşıya haber iletme, analiz yapma, yorum ekleme, düzenleme ve karşıya aktarma" gibi temel işlevleri artık geçersiz bir hale dönüşmüştür. Tam aksine bu görevler, saklı tutularak; değişim bu işlevlerin ortaya çıkma sürecinde önemli hale gelmiştir. Bu noktadan hareketle, ağlaşmış gazetecilik günün her anında üretim yapılabilen, interaktiviteye önem veren, profesyonel gazetecilerle okuyucuların ortak çalıştığı, geleneksel medyaya oranla düşük

maliyetli, karar alma noktalarında daha az merkezi bir yapının bulunduğu ve olduğu ve yatay yapıda bir örgütlenmenin olduğu gazetecilik olarak tanımlamıştır (Beckett ve Mansell, 2008: 93-94).

İnternet yayıncılığının kendine özgü bu niteliklerinin olduğunu ancak bunların gazetecilikte bir “paradigma değişiminin” başladığını söylemek için yeterli olmadığını belirten Elliot’a göre ise (2009: 28-29), medya çalışanlarının haber elde edip karşıya aktarması şeklindeki bu işleyiş, internet yayıncılığında, daha spesifik olarak da son dakika haberlerinde, okuyucuların da olay anında, kendi kişisel hesaplarıyla paylaşım yapabildikleri ve gazetecilere ihtiyaç olmaksızın internetten erişim sağlayabildikleri bir işleyişle bir araya gelmiştir. Okuyucuların haberin üretimi ve hazırlanmasına katılmaları profesyonel gazetecilerin haberi doğrulamak için akredite edilmiş kaynaklara başvurmalarının değişimini, internet yayıncılığının sosyal medya kullanıcılarını da kapsayacak şekilde “açık kaynaklı” olarak yapılmasının önünü açmaktadır. Elliot’ın (2009: 31) belirttiği bir diğer dönüşüm ise internet yayıncılığında üretim ve sunumun geleneksel gazetecilik mecralarındaki gazetecilikle kıyaslandığında, geleneksele oranla çok daha hızlı olması ve bunun bazı durumlarda temel gazetecilik prensibi olan “haberi doğrulama ilkesi”nin geri planda atılması riskini göze almayı gerektirir.

İnternet yayıncılığı bildiğimiz anlamıyla yerleşik yapısıyla işleyişinden farklılık içermektedir. Ancak bu, gazeteciliğin temel ilke ve normlarından kopmak anlamına gelmemektedir. İnternet yayıncılığına yönelik Elliot’un (2009: 38) belirttiği paradigma değişiminin yaşanıp yaşanmadığından bağımsız bir şekilde, “dönemin paradigması ne olursa olsun” mesleğin değerlerinin, ilkelerinin ve normlarının devam ettiği dir.

Bir gazeteci, bir haberi kaleme alırken görsel, işitsel ve metinsel bütün öğeleri ile İnternet’in etkileşim özelliğini göz önünde bulundurur. Çevrimiçi ortamda gazeteci, hangi medya formatının veya formatlarının en iyi şekilde bir hikâyeyi aktarabileceğine (multimedia), okuyucuların hangi seçenekleri kullanarak kendisi ile iletişim içerisine gireceğine (interactivity) ve hikâyenin hangi diğer hikâyelerle, kaynaklarla ve arşivler ile bağlantı içerisinde (hypertextuality) olacağına karar verir (Deuze 2003: 203–230).

KKTC’de İnternet Gazeteciliği Ve Etik Sorunlar

KKTC’de haber içeriği yayını yapan haber siteleri, ülkede bilişimle ilgili herhangi bir yasa bulunmamasından kaynaklı olarak gazete sayılmamaktadır. İçinde bulunduğumuz Bilişim çağında, Kuzey Kıbrıs’ta bilişimle ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin olmaması, ülkedeki

gazeteciliğe olumsuz şekilde yansımaktadır.

Kısaca sorunları şöyle belirleyebiliriz:

1- Haberin doğruluğu kanıtlanmadan yayın yapılmasının önüne geçilememektedir.

2- Herhangi bir gazetenin haberleri, kaynak gösterilmeden yayınlanmakta, bununla ilgili yasal işlem başlatılamamaktadır.

3- Medya Etik Kurulu tarafından 2014 yılında yayınlanan rapor, 48 İnternet Gazetesi'nin ülkede yayın yaptığını tespit etmiştir. Bu sayı geçtiğimiz beş yılda daha da artmıştır. Bu gazetelerin neredeyse yarısının künyesi bulunmamaktadır / künyeye sahip olan gazetelerin bazılarında ise tüzel kişilikler bulunmamaktadır. Haberleri kimin hazırladığı, ne koşullarda servis edildiği bilinmemektedir.

4- İnternet Gazetelerini aktif olarak denetleyen bir kurum olmaması.

5- Bireyler hakkında kolaylıkla kötü propaganda yapılabilmekte ve bununla ilgili yasal işlem yapılamamaktadır.

6- Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü ihlal eden yayınlar yapılabilmekte ve bunun önüne geçilememektedir.

Thomas W. Cooper (1998: 72–87) gelişen ve değişen her yeni teknolojik gelişmenin, topluma sunulmasının ardından bazı etik sorunların da beraberinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu durumu "kaçınılmaz" olarak ifade eden Cooper, etik ihlallerin özenle incelenmesi gerektiğini kaydetmiştir. Cooper'a göre, yeni iletişim yayıncılığının gazetecilik etiği bağlamında ortaya çıkardığı sorunların daha özel bir çerçevede ele alınması gerektiğini, gerekçe olarak ise, bahsi geçen teknolojinin, daha önceki teknolojik gelişmelere oranla çok daha hızlı bir şekilde gelişmesi olduğunu belirtmiştir. Cooper yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla uygulanması mümkün hale gelen olayların, sorunların anlaşılması, birey ve toplumlar arası ilişkilerin anlaşılmasında önemli olduğunu da belirtmiştir. Öte yandan, Mark Deuze ve Daphna Yeshua (2001: 276–278) ise Cooper'dan yola çıkarak, profesyonellerin yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla karşı karşıya kaldıkları yedi ayrı sorun belirlemiştir. Belirlenen sorunlara göre, link kullanımı, ticari baskılar, kaynak, mahremiyet, doğruluk/güvenilirlik, haber elde etme ve düzenleme yöntemleri gelişen iletişim teknolojileriyle bu alanda ortaya çıkabilecek sorunlardandır. Deuze ve Yeshua'ya göre, bunların kesin bir çözümünü bulmak ise mümkün değildir.

Kuzey Kıbrıs'ta internet yayıncılığında ihlal edilen en önemli etik kuralın başında haber kaynağı ya da haberi hazırlayan kişinin haberde aktarılmamasıdır. Evrensel etik kuralı olarak haber kaynağının belirtilmesi ve haber kaynağının objektifliği ne yazık ki ihlal edilmektedir. Haberin gerçek olgulara dayandırılmadan yapılması ise çok önemli bir sorun olarak beklemeye devam ediyor. Örnek vermek gerekirse, Kıbrıs Net Haber adlı bir internet sayfasının 15 Mart 2016 tarihinde yaptığı bir habere göre İngiliz İstihbaratı'nın KKTC yetkililerini patlayıcı içeren araçlarla ilgili uyarısı haberine, İçişleri Bakanlığı'ndan yalanlama da gelmiş ancak Yasa olmadığından dolayı konuyla ilgili hiçbir müdahale yapılamamıştır. Haber, yalanlandığı ana kadar birçok sosyal medya kullanıcısı tarafından paylaşılmış ve halkta paniğe de sebep olmuştur.

Kuzey Kıbrıs Gazeteciliğinin bir diğer önemli sorun ise, sayfanın en çok görünen manşet kısmından verilen haber başlıklarının sırf merak uyandırabilmek için belirsizlik içermesidir. Geleneksel gazetecilikte başlık okunduğu zaman makale ile ilgili genel bir fikir sahibi olunabiliyorken, internet gazeteciliğinde son yıllarda moda olan bir uygulama ile merak uyandırma yarışı yaşanmaktadır. Okuyucuyu sayfaya çekebilmek adına atılan başlıklar, okuyucunun sayfaya girmesi ile hayal kırıklığı ile sonuçlanmaktadır.

İnternet gazeteciliğinde yaşanan bir diğer önemli sorun ise dilin özensiz kullanılmasıdır. İnternet gazetelerinin birçoğu, haber yarışı dolayısıyla yazı ve haberleri yeterince incelemeyen yayına alabilmektedir. Buda, yazım dilinde birçok hatanın yaşanmasına sebep olmaktadır.

Haberin niteliğini de değiştirmeye başlayan internet, gazetecinin tanımını da değiştirmek zorundadır. Geçmişte mesleki birikimin yanısıra, editör, muhabir, bir yayın yönetmeni gibi karar alma yetisine sahip olunması ve teknik bilgi / donanıma da sahip olunması gerekmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta yaşanan çarpık gelişme, piyasadaki gazeteci sayısının azalması ile sonuçlanacaktır. Bir kişinin birden fazla kişinin görevini yerine getirebilmesi sorunu, birçok gazetecinin işinden olmasına sebep olacaktır. “Haberlerde lügatimize yeni giren bir “sürat faktörü” ortaya çıktı. Eskiden “haber atlatma” olarak tanımlayabileceğimiz bu kavram, elde edilen haberin en çabuk şekilde yorumlanması ve internet gazeteciliği için hazır hale getirilmesinde en hızlı olanlar lehine gelişmiş durumdadır. Dolayısıyla, yeni medya ile herhangi bir haberin en temel bilgilerini, en az detayla ilk veren kurum, en çok tercih alan basın yayın organı olma konusunda önemli adımlar atmaktadır (Çakır; 2007, 143)”.

Her gün onlarca çevrimiçi internet gazetesinin kamuya alana haber pompaladığı Amerika Birleşik Devletleri'nde, internette dolaşan bilginin sadece %10'u güvenilir olarak kabul edilmektedir. Saygın gazetecilik eğitim kuruluşu Poynter Enstitüsü'nden Nora Paul bu güvensizliğin nedenini şöyle açıklıyor: "Net haberciliğinde her şey çok büyük bir hızla ve denetimden geçmeden okura sunuluyor; bu durumda okura karşılaştığı binlerce bilginin gerçekliğini ispatlamak ya da haber değerini ölçmek gibi bir sorumluluk yükleniyor. Gazetecinin yapması gereken görevleri okur üstleniyor ki, bence internet alanındaki en büyük sorun da bu (...) Gazeteler, hiçbir olayı olay yerinden takip edecek çalışan dahi bulundurmamaktadır. Gazetelerin büyük bir çoğunluğu bir-iki editörle yayın hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Böylelikle çıkan malzeme de haberin derlenmesinden öteye gidemiyor. Hiç kimse alternatif bir yayın ortaya çıkarabilme çabası içinde değil. Herkes işin kolayına kaçıyor. Yapılmak istenen sadece daha fazla tık alarak, reklam gelirini artırmaktır. Bu da internet yayıncılığını hızla televole kültürüne doğru kaydırmaktadır "(Emre, 2005) Nitekim 2005 yılında kullanılan bu tespit, üzerinden 10 sene geçmesinin ardından kendini ispatlamış durumdadır.

Sonuç

İnternette yapılan yayıncılığın, tüm avantaj ve dezavantajlarına rağmen geleceğin gazeteciliği olacağı artık aşikardır. Gazetelerin bir an önce yeni iletişim ortamına ayak uydurması kaçınılmaz bir gelecek olarak karşımızda durmaktadır. İnternette yayın yapan gazetelerin sıcak haberi saniyesi saniyesine verme çabası, televizyonculuğun dahi önüne geçilmesine olanak sağladı. Tirajların her geçen gün azaldığı önümüzde durmaktadır. Bu durum, gazetelerin artık internet gazeteciliğine yönelmesi ile sonuçlanacaktır. Sosyal Medya kullanıcısı olan her bir bireyin de artık bir gazeteci olduğu ve haberi olay yerinden takipçileri ile paylaştığı gerçeğini göz önüne aldığımızda, gazetecilerin mesleki açıdan iş bulamama tehlikesi ile karşı karşıya kalacağı gerçeğini de düşünmek zorundayız.

Bilgi çağında, geleneksel gazetelerin mevcut yapısıyla okurları tatmin etmesi artık imkansızdır. Daha fazla bilgiye ulaşabilmek için önemli bir değer olan internet karşısında sayfa sayısı ile sınırlı olan gazeteler kaybetmekle mükelleftir. Ancak, değişen teknoloji, artık mesleki birikimin yanısıra, editör, muhabir, bir yayın yönetmeni gibi karar alma yetisine sahip olunması ve teknik bilgi/donanıma da sahip olunması gerektiği gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ta yaşanan çarpık gelişme ve Bilişim Yasası'nın olmaması, etik ihlallerin yaşanmasına, dahası piyasadaki gazeteci sayısının azalması ile sonuçlanacaktır. Çok yakın bir gelecekte karşımıza çıkacak olan bu sorun için bir an önce önlemler alınması gerekmektedir.

2012 yılından beri Meclis Komitesi'nde bekleyen Bilişim Yasası bir an önce hayata geçirilmeli, internet gazetelerini denetleyen aktif yapı oluşturulmalıdır. Bilişim Yasası, şu an Meclis Komitesi'nde konuşulan şekliyle internet gazetelerine yönelik bir düzenleme getirmemektedir. Bahsi geçen yasa, daha çok internet üzerinden yapılacak olan kaçakçılık, hırsızlık ve hakaret suçlamalarını konu edinmektedir. Yasada eksik bulunan internet gazeteleri ile ilgili düzenleme getirilmemesi, yasanın bu haliyle yetersiz olduğu izlenimini de getirmektedir. Televizyon ve gazetenin aksine, internetten haber alan okuyucu interaktif bir şekilde gazete ile iletişim içinde olacaktır. Ne istediğini ve aradığını bilen bir okur için, haber alma konusunda en uygun aracın internet olduğu gözümüzün önündedir. Bazı çalışmalar, geleneksel gazetelerin uzunca bir süre daha yaşamaya devam edeceğini gösterse de bu yaşam, içinde sadece köşe yazarlarının görüşlerinin olacağı bir yapıya bürünecektir. Yapılması gereken ise, böyle bir zeminin imkanlarından nasıl daha iyi faydalanılabileceği çalışmaları yaparak, gelişmelere ayak uydurmak olacaktır.

Kaynakça

1. Aydoğan, A. ve Başaran, F., (2012). "Yeni Medyayı Alternatif Medya Bağlamında Anlamak", Ömer Özer (der.), Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik: Türkiye'de Alternatif Gazetecilik Üzerine Değerlendirmeler, İstanbul: Literatürk, s.213-246.
2. Beckett, C. ve Mansell, R., (2008). "Crossing Boundaries: New Media and Networked Journalism", Communication, Culture & Critique, 1(1), s. 92-104.
3. Boczkowski, Pablo J., (2004). Digitizing the News: Innovation in Online Newspapers, Massachusetts: MIT Press.
4. Carlson D (2005) The News Media's 30-Year Hibernation, Nieman Reports, 59 (3), s. 68–71.
5. Cooper, Thomas W. (1998). "New Technology Effects Inventory: Forty Leading Ethical Issues." Journal of Mass Media Ethics 13(2): s. 71–92.
6. Deuze, M. ve Daphna Y. (2001). "Online Journalists Face New Ethical Dilemmas: Lessons From The Netherlands." Journal: Journal of Mass Media Ethics16(4). s. 273–292.
7. Deuze M (2003) The Web and its Journalisms: Considering the Consequences of Different Types of Newsmedia Online, New Media & Society, 5 (2), s. 203–230.
8. Doç. Dr. H. ÇAKIR, 2007 - Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 22 Yıl : 2007/1. s.123-149
9. Elliott, Deni, (2009). "Essential Shared Values and 21st Century Journalism", Lee Wilkins ve Clifford G. Christians (der.), The Handbook of Mass Media Ethics, New York: Routledge, s. 28-39.
10. Gezgin S. (2002), "Geleneksel Basın ve İnternet Gazeteciliği", İnternet Çağında Gazetecilik, Hazırlayanlar: Serhan Yedig-Haşım Akman, Metis, İstanbul
11. Jankowski N W. ve Martine Van S (2001) Traditional News Media Online: An Examination of Added Values, Denis McQuail ve Nicholas W. Jankowski (der.), Television News Research: Recent European Approaches and Findings, Quintessence Publishing Co. Berlin, s. 375–392
12. Newhagen J E ve Sheizaf R (1996) Why Communication Researchers Should Study the Internet: A Dialogue, Journal of ComputerMediated Communication 1 (4). <http://jcmc.indiana.edu/vol1/issue4/rafaeli.html>
13. Pavlik, J. V., (2001). Journalism and New Media, New York: Columbia University Press.

İletişim Etiği ve Temel Yasal Kodlar Bağlamında
KKTC İnternet Haber Sitelerinde Adli Haberlerin Sunumuna
Yönelik Bir Araştırma
A Research on Presentation of Judicial News in TRNC News Sites
within the Context of Communication Ethics and *Basic Legal Codes*

Ayhan DOLUNAY¹

Fevzi KASAP²

Çağdaş ÖĞÜÇ³

ÖZET

Sürekli gelişen teknoloji çerçevesinde günümüzde, internet ve yeni medya siteleri çok önemli bir yere sahip olurken; özellikle 2000'li yıllar sonrası yaygınlaşmış sosyal medya da, yeni medyada üretilen içeriklerin yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamıştır. Çalışmada, özellikle hız olgusu çerçevesinde, ana akım medya basılı haberciliğinden çok daha yüksek önemi haiz noktaya ulaşan yeni medya haber sitelerinin habercilik anlayışları, iletişim etiği ilkeleri ve temel yasal kodlar ışığında ele alınmaktadır. Bu çerçevede odaklanılan örnek olan KKTC'de, toplum nezdinde, basın etiği ilkeleri ve bu kapsamda özellikle kişilik hakları, lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesi gibi aynı zamanda hukuki temelleri de bulunan ilkeler göz ardı edilerek yeni medya haber sitelerinde sunulan adli haberlerin tespiti ve bu sorunun aşılabilmesi adına somut öneriler sunulması, çalışmanın temel problemini ve amacını oluşturmaktadır. Çalışmada, KKTC'de faaliyet gösteren, künyesi, kısıtlı da olsa siyasi yaklaşımı ve özgün haber üretimi bulunan, en az iki yıldan beri yayın yaparken, aynı zamanda basılı gazetesi de bulunan beş internet haber sitesi tespit edilmiştir. İlgili haber sitelerinde, Kasım-Aralık 2017 döneminde yayınlanan adli haberler üzerinden basın taraması gerçekleştirilmiş ve toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışma neticesinde, KKTC yeni medya haber sitelerinin, adli haberleri, iletişim etiği ilkeleri ve kişilik haklarına aykırı şekilde sunduğu; ayrıca, bu hususta en büyük etkenlerin eğitim eksikliği ile yüksek tıklanma (tiraj) beklentisi olduğu tespit edilmiş; saptanan sorunların aşılması adına somut çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, E-Gazete, Haber Siteleri, Etik, İletişim Etiği, Kişilik Hakkı İhlalleri, Adli Haber, KKTC.

¹ Yrd. Doç., Yakın Doğu Üniversitesi, Hukuk Danışmanı, İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi, Kıbrıs Türk Barolar Birliği ve İletişim Araştırmaları Merkezi Üyesi, Lefkoşa, KKTC. ayhan.dolunay@neu.edu.tr

² Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekan Yardımcısı, Radyo, TV ve Sinema Bölüm Başkanı, ve İletişim Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu ve Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurul Üyesi, Lefkoşa, KKTC. fevzi.kasap@neu.edu.tr

³ Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi, Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği ve İletişim Araştırmaları Merkezi Üyesi, Lefkoşa, KKTC. cagdas.oguc@neu.edu.tr

ABSTRACT

While the internet and new media web sites occupy a very important place today within the framework of constantly developing technology, especially social media, which became widespread after the 2000s, also contributed greatly to the dissemination of the content produced in the new media. In this study, especially within the frame of speed phenomenon, the new media sites that have a much higher importance than the mainstream media journalism are dealt with in the light of the story reporting concepts, the principles of communication ethics and the basic legal codes of the new media news sites. In this case, the focused example which is Turkish Republic of Northern Cyprus, the principles of press ethics and in this context, especially the principles of personality rights, the right against self-incrimination and the presumption of innocence are also taken into consideration in the context of the new media news sites and the determination of Legal News in order to overcome this problem.

In the study, five internet websites sites operating in the TRNC, who have executive team, at least limited political approach and original story production, who is being published for at least two years and also with a printed newspaper have been taken into consideration. On the related websites, a review of media was carried out on the judicial News published in November-December 2017 and the collected data were evaluated by means of content analysis method. As a result of this study, it was determined that the new media news sites of the TRNC has contrary issues while serving the story in the name of communication ethics principles and human rights. It has found out that, the biggest factors of this issue are the deficiency of education and high clicks expectation (circulation).

Keywords: New Media, E-Newspaper, News Websites, Ethics, Communication Ethics, Violation of Personal Rights, Judicial News, TRNC.

Giriş

İçerisinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde, bir çok farklı disiplinde değişim ve gelişim söz konusu olmasının yanı sıra; iletişim bilimi açısından da önemli değişimler söz konusu olmuştur. *Dijital bilgi iletişim devri/dijital çağ* olarak adlandırılan milenyum ve sonrası yıllarda, önemli bir iletişim aracı olarak kabul gören yeni medyanın kullanımının yaygınlaşması, gelişmesi ve değişmesi söz konusu olmuştur.

Ana akım medya olarak adlandırılan yapı, kitleleri bilgilendirme, eğitme, eğlendirme gibi görevler taşırken; artık, bu görevlerini yeni medya ve sonraki süreçte gelişimi ve değişimi söz konusu olan sosyal medya ile paylaşmaya başlamıştır.

Bu kapsamda, ana akım medya çalışanlarının haklarını ve özgürlüklerini ele alan ve daha da önemlisi bu hususların sınırlarını çizen “basın hak ve özgürlükleri” genel başlığı; yeni medya ve yeni medya çalışanlarını da kapsamı altına almıştır. Çünkü yeni medya, -deyim yerinde ise- önemli ölçüde ana akım medyanın yerini almaya başlamış; bu durum da beraberinde, yeni medya üzerinden görev ifa eden çalışanların, mesleki hak, özgürlük ve bunların sınırlarını tartışmaya açmıştır. İlgili bireylerin, mesleki hak, özgürlükleri ile bunlara ilişkin sınırlamalar, ana akım medya çalışanlarının mesleki hakları, özgürlükleri ve bunlara ilişkin

sınırlamalar ile büyük ölçüde benzeşmekle birlikte; beraberinde, *daha önemli* bir sorumluluk getirmektedir. Çünkü, yeni medyada, ana akım medyanın oldukça ilerisinde bir “hız” olgusu söz konusudur. Ana akım medya çalışanlarının pek tabii meslek etiğine uygun olarak çalışmalarını gerçekleştirmeleri gerekirken; kat kat üzerinde bir hızla, tüm çalışmalarının bireylere (topluma) ve hatta diğer toplumlara servis edileceği düşünüldüğünde, yeni medya çalışanlarının, daha da yüksek bir özen yükümlülüğü olması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu çerçevede, yeni medya haber sitesi mensuplarının, hak ve özgürlükleri bağlamında gerçekleştirdikleri yayınlarında, iletişim etiği ve aynı zamanda, kişilik hakları, masumiyet karinesi ve lekelenme hakkı çerçevesindeki hukuki temelli sınırlamalara yüksek önem göstermesi gerekmektedir.

Teorik Çerçeve

Çalışmada, özellikle hız olgusu çerçevesinde, ana akım medya basılı haberciliğinin çok daha da ilerisinde bir önemi haiz noktaya ulaşan yeni medya haber sitelerinin habercilik anlayışları, iletişim etiği ilkeleri ve temel yasal kodlar ışığında ele alınmaktadır.

Bu kapsamda, odaklanılan örnek olan KKTC’de, toplum nezdinde, basın etiği ilkeleri ve bu kapsamda özellikle kişilik hakları, lekelenme hakkı ve masumiyet karinesi gibi aynı zamanda hukuki temelleri de bulunan ilkeler göz ardı edilerek yeni medya haber sitelerinde sunulan siyasi haberlerin tespiti ve bu sorunun aşılabilmesi adına somut öneriler sunulması, çalışmanın temel problemini ve amacını oluşturmaktadır.

Bu temelde, çalışmada,

1. KKTC’de faaliyet gösteren internet haber sitelerinin siyasi haber yayınlarında, iletişimin etiği ilkelerine riayet edip etmedikleri, İlk soru kapsamında, riayet edilmemesi halinde;
2. Hangi alt kategori ve/veya kategorilerde, etik ihlal oranının arttığı,
3. Bu duruma hangi hususların sebep olduğu,
4. Somut anlamda çözüm getirebilecek hususların neler olduğu sorularına yanıt aranmıştır.

Bu çerçevede, KKTC’de faaliyet gösteren, künyesi, kısıtlı da olsa siyasi yaklaşımı ve özgün haber üretimi bulunan, en az iki yıldan beri yayın yaparken, aynı zamanda basılı gazetesi de bulunan beş internet haber sitesi tespit edilerek; ilgili haber sitelerinde, Kasım-Aralık 2017 döneminde yayınlanan adli haberler (1050 haber) üzerinden basın taraması gerçekleştirilmiştir. Tarama öncesi belirlenen on alt kategori içerisinde etik ihlal içeren haberlerin (670 Haber), %80 oranında (538 Haber) Kaza, Sirkat ve Uyuşturucu haberlerine

yönelik olması nedeniyle, araştırma, çalışmanın ilgili kısmında detaylandırılacağı üzere, bu üç alt kategori ile sınırlandırılmıştır. Basın taraması çerçevesinde toplanan veriler (etik ihlal içeren ilgili haberler), içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizleri gerçekleştirilirken, ilgili haberlerdeki paragraflar ele alınarak; aşağıda detaylarına yer verilecek ilgili iletişim etiği ilkelerine ve temel yasal kodlara riayet edilip edilmediği çerçevesinde değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Literatür Taraması

İnternet Gazeteciliği

Günümüzde, internet haber siteleri, bireylerin ihtiyaç duyduğu her türlü haber ve bilgi ihtiyacını karşılayabilir duruma gelmiştir.

Yeni medyanın - internet haber sitelerinin, beş temel özelliği bulunmaktadır (Manovich, 2001: 21): (i) Dijital temsil, (ii) modülerlik, (iii) otomasyon, (iv) değişkenlik, (v) kod çevrimi.

Bu özellikleri ile yeni medya, gazeteci ve vatandaş kavramlarının iç içe geçmesine; etkileşim özelliğiyle her vatandaşın, gazeteci olabilme şansına erişmesine neden olmuştur.

Bilginin çeşitlenmesi, daha hızlı ve etkileşimli olarak yayılmasına zemin yaratan yeni medyanın; dezenformasyona olanak tanınması, herkesi içerik üretebilir bir konumda görmesi sebebiyle, meslek profesyonellerinin olumsuz etkilemesi vb. gibi bir takım dezavantajlar taşıdığını ve yukarıda sayılan tüm olanaklarına karşın; ilerleyen zamanlarda dezavantajlarını daha da fazla göz önüne sereceğini ileri süren yaklaşımlar da bulunmaktadır (Bkz. Gitelman, 2006: 6).

Yeni medya teknolojileriyle birlikte klasik okur yazarlık kavramı yeni medya okur-yazarlığına dönüşmüştür. Yeni medyayı anlamaya çalışan araştırmacılar, eğitimciler ve politikacılar arasında yeni medya okur-yazarlığının önemini artırmaya yönelik çabalara rağmen, yeni medya okuryazarlığı ile ilgili belirsizlik tamamen ortadan kaldırılamamıştır (Lin vd., 2013: 160-168). Artık her internet gazetesi, nitelik itibarıyla, “uluslararası yayın yapan gazete” olarak kabul edilebilmektedir (Dolunay, 2018: 24).

İnternet yayıncılığının hayatımıza kattığı en önemli gelişmeysen, McLuhan’ın yaklaşımındaki gibi, küresel köye dönüşen dünyanın her noktasında yaşanan gelişmeleri dakikası dakikasına öğrenme şansına sahip olunmasında yatmaktadır (Rigel, 2005: 17; Dolunay, 2018: 18).

İletişim alanındaki gelişmeler çerçevesinde, bu denli interaktif ve hızlı bir gazetecilik anlayışı ortaya çıkmış ve insan hayatı kolaylaştırılmış olsa da; diğer yandan, yeni medya haber sitesi çalışanlarının, çağa, teknolojiye, “hız”a, ayak uydurma noktasındaki çabaları, beraberinde, etik ve hukuki değerleri göz ardı eden yayıncılık anlayışını da beslemiştir.

Öyle ki, bazı internet haber sitesi çalışanları, eğitsel faaliyetlerin eksikliği ve mesleki bilincin azlığı çerçevesinde ve/veya, haber sitelerinin yüksek tıklanma alması (tiraj) kaygısı çerçevesinde -ki bu durum, ilgili haber sitesine verilen reklamların daha çok tıklanarak, daha yüksek gelir kaynağı sağlanması hedefiyle de doğru orantılıdır-, “daha ilgi çekici/şaşırtıcı”, “daha zedeliyici/sert”, yayınlar gerçekleştirmektedir. Bu durum, bazen haberin başlığında, bazen haberin içeriğinde, bazense her ikisinde de söz konusu olabilmektedir (Banar, 2006: 130; Dolunay, 2018: 232; Dolunay & Kasap, 2018: 681). Üstelik bu haberler de, sosyal medyanın sağladığı kolaylıkla, “doğrulanması şartı olmaksızın”, çok daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir (Allcott & Gentzkow, 2017: 211; Ünal & Taylan, 2017: 85).

Temel sorun olarak, iletişim etiği ilkelerinin ve temel yasal kodların göz ardı edilmiş ileri sürülürken; bu aşamada, iletişim etiği kavramının tanımlanması yerinde olacaktır.

İletişim Etiği

Badiou (2004: 41), aslında, etik diye bir şeyin olmadığını; sadece bir şeyin etiği (siyaset, bilim, sanat) olduğunu ileri sürmektedir. Pieper ise, etiğin sadece kuramsal bir bilimsel done olarak değil; pratikte de bilimsel olarak yapılabildiğini, genel etiğin, kaidelerinin belirli bir yaşam ve eylem üzerinde uygulama bulması ile, özel, somut hal aldığını ifade etmektedir (Uzun, 2007: 26; Dolunay & Kasap, 2017: 3).

Diğer alanlar ile ilgili etik meselesi bir yana; çalışma konusu kapsamında, sadece iletişim etiği hususuna değinilecek olursak; iletişim etiği, iletişimle ilgili meslekleri ifa eden çalışanların, meslek etiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda iletişim etiği, haber ajanslarında, gazetelerde, radyo ve televizyon kuruluşlarında veyahut sanal ortamda (internet üzerinden) habercilik mesleğini ifa eden bireylerin ve bununla birlikte, ilgili alanlarda; haber dışı içerikleri oluşturanların, ürünleri yer alan reklamcılarının ve halkla ilişkiler uzmanlarının meslek etiğini kapsamı altına almaktadır (Uzun, 2007: 27; Dolunay & Kasap, 2017: 3).

Çalışma konusu bağlamında, iletişim etiği, gazetecilerin, mesleklerini icra ederken uymak zorunda oldukları kurallar ve ilkeler bütünüdür. Bu etik ilkeler, hangi eylemlerin iyi (ya da daha iyi) olduğunu, hangi uygulamalardan kaçınmak gerektiğini belirterek, gazetecilere yol göstermektedir (İrvan, t.y.; Ceylan, 2012: 45).

Medya mensuplarının, iletişim etiği kapsamında; *-ülkeden ülkeye nüans farklılıkları olabilmekte birlikte-* aşağıda başlıkları verilecek, genel ilkelere uygun olarak mesleklerini ifa etmeleri beklenmektedir:

(i) Kamu Yararı, (ii) **Tarafsızlık ve Objektiflik**, (iii) **Kişilik Hakları ve Özel Hayata Saygı (Maddi & Manevi)**, (iv) **Doğruluk – Dürüstlük**, (v) **Haber ve Yorum Ayrımı**, (vi) **Haber Kaynağı ve Meslek Sırlarına Saygı ve Sadakat**, (vii) **Eleştiri Sınırlarını Aşmama – İftira**,

Hakaret, Kötülemeden Kaçınma, (iix) Kişisel Çıkarların Reddi, (ix) Terörizm, Şiddet ve Pornografiye Karşı Tavır Alma.

Yukarıda da görüldüğü gibi, tümü önem arz etmekle birlikte, çalışma konusu bağlamında öne çıkan iletişim etiği ilkeleri çerçevesinde, gazeteciler ve yeni medya üzerinden görev ifa eden gazeteciler - pek tabii çok daha yüksek dikkatle-, yayınlarında;

- Tarafsız ve objektif yaklaşımlar sergilemeli: Haberde yer alan taraflar arasında (ve/veya haber içeriğindeki taraflar ile, haberde yer almayan taraflar arası), bir tarafı “kayıran”; ayrıca, objektif sınırları aşacak şekilde eleştirilerde bulunan bir habercilik anlayışından kaçınılmalı (Banar, 2006: 132)
- Kişilik hakları ve özel hayata saygı göstermeli: Bireylerin, ad, soy ad ve fotoğraflarını izinsiz kullanmamaktan, toplum önünde, şeref ve haysiyetini, saygınlığını zedeleyici - bu çerçevede, yine, masumiyet karinesi⁴ ve lekelenmeme hakkını⁵ zedeleyen-habercilik anlayışından; sır alanı olarak tanımlanan mahrem alanlarına; evlerine, yaşamlarına, müdahale edici habercilik anlayışından kaçınılmalı (Öngören, 1996: 26-27; Banar, 2006: 31; Uzun, 2007:100-106),
- Doğruluk-dürüstlük ilkesine uymalı: Edindikleri bilgilerin doğru olup olmadığını teyit etmeksizin yayınlamaktan ve yalan haber yapmaktan kaçınılmalı (Erol, 2012: 103; 148).
- Haber ve yorum ayırımına uymalı: Haber değeri olmayan, sadece şahsi yorumlara dayanan yayınlar yapmaktan ve/veya haber içerisinde, kabul edilebilir ölçüyü aşacak şekilde yorumlarına yer vermekten kaçınılmalı (Erol, 2012: 127; 132),
- Eleştiri sınırlarını aşmama – iftira, hakaret ve kötülemeden kaçınma ilkelerine uymalı: Yine kişilik haklarını zedeleyici şekilde, eleştiri sınırlarını kabul edilemez ölçüde aşmaktan; iftira, hakaret ve kötüleyici içerikte haberler yayınlamaktan kaçınılmalı (Dolunay & Kasap, 2017: 539; Dolunay, 2018: 35)
- Kişisel çıkarları reddetmeli: Kişisel anlamda çıkar sağlamak amacıyla, taraflı, yanlı, “ısmarlama” haber yayınlarından kaçınılmalıdır (Erol, 2012: 129).

Bu gruplar içerisinde, **tarafsızlık ve objektiflik, kişilik haklarına saygı, haber-yorum ayırımı ve eleştiri sınırlarını aşmama ilkeleri**, aşağıda gerçekleştirilecek haber analizlerinde ele alınacak paragrafların incelenmesi bağlamında, dikkate alınacaktır⁶.

Araştırma

⁴ Masumiyet karinesi, herkesin, suçu mahkeme tarafından sabit oluncaya kadar, suçsuz kabul edileceğini ifade eden temel bir hukuki ilkedir. Yüksek önemine istinaden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 6/2 ile, yine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 11 ile düzenleme altına alınmıştır.

⁵ Lekelenmeme hakkı, “suç şüphesi nedeniyle hakkında soruşturma ya da kovuşturma yürütülen kişinin bu işlemlerden dolayı onur, şeref ve haysiyetinin zarar görmemesi, toplum içindeki saygınlığının zedelenmemesi, hakkında henüz kesin hüküm verilmemiş kişinin masumiyetine zarar verecek, kişiyi toplum nezdinde mahkum edecek nitelikte her türlü yayından kaçınma” olarak tanımlanabilmektedir (Kara, 2012: 188; Gülsün, 2015: 25).

⁶ Geriye kalan ilgili ilkelerin analizlerde dikkate alınmaması; ilgili haberlerin içeriğinden, diğer ilkelere riayet edilip edilmediği sonucuna varılamayacak olmasıdır.

Bu çalışmada, Kuzey Kıbrıs'ta faaliyet gösteren yeni medya haber sitelerinin sayısı "bilimsel olarak" belirlenemediğinden, nitel araştırma yöntemlerinin "rastlantısal örneklem" çerçevesinde, aşağıdaki 5 haber sitesi seçilmiştir. Kuzey Kıbrıs'ta faaliyet gösteren internet haber sitelerinin Kuzey Kıbrıs medyası veya basılı gazete olarak kayıt olma zorunluluğu bulunmaması ve Daha önce böyle bir bilimsel çalışmanın yapılmaması çerçevesinde, basılı gazetelerde olduğu gibi uzun bir tarih ve siyasi kökene sahip olmamalarından dolayı kesin sayı tespit edilemez, Nitel araştırmada rastgele örnekleme ile yapılmıştır. Belirtildiği gibi ilgili haber siteler rastlantısal olarak tespit edilmiş, ancak sınırlı da olsa dikkate alınan hususlar söz konusu olmuştur:

İlgili internet haber sitelerinin her biri/birinin;

1. Künyesi bulunmakta mıdır?
2. Kaç yıldır yayın yapmaktadır?
3. Sınırlı da olsa, siyasi yaklaşımı ne yöndedir?
4. Sadece yeni medya üzerinden mi yayın gerçekleştirmektedir? Yoksa aynı zamanda basılı yayın da gerçekleştirmekte midir?
5. Yeni (özgün) haber üretimi var mıdır? Yoksa sadece, diğer yeni medya haber sitelerinde/basılı gazetelerde yayımlanan haberlere mi yer vermektedir?

Nitel araştırmada, yukarıdaki hususlar da *sınırlı olarak* dikkate alınarak, rastlantısal olarak tespit edilen haber sitesi örnekleme (nitel araştırmada amaçlı örneklem kapsamında, uygun örnekleme/kolay ulaşılabilir durum örnekleme -*convenience sampling*-) çerçevesinde gerçekleştirilen analizler; aynı zamanda, nicel araştırma yöntemlerindeki gibi, rakamsal verilere de dönüştürülmüştür.

Örneklemin oluşturulmasında tercih edilen, kolay ulaşılabilir durum örnekleme, nitelik olarak, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın; erişilmesi kolay olan bir durumu seçmektedir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, genellikle diğer örnekleme yöntemlerini kullanma olanağının bulunmadığı durumlarda tercih edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Bahse konu tarama çerçevesinde, ilgili sitelerin haber-siyasi haber sayıları tespit edilmiş; beş site toplamından elden edilen rakamlar çerçevesinde saptanan en fazla etik ihlal içeren haber sayısı değişken olarak kabul edilmiş ve bu çerçevede; en yüksek etik ihlal içeren alt kategorilerin, "kaza haberleri, sirket haberleri ve uyuşturucu haberleri"ne ilişkin olduğu saptanmıştır.

Buna göre, adli haberlerde, "kaza haberleri, sirket haberleri ve uyuşturucu haberleri" konulu tespit edilmiş etik ihlal içeren haberlerin analizi, içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

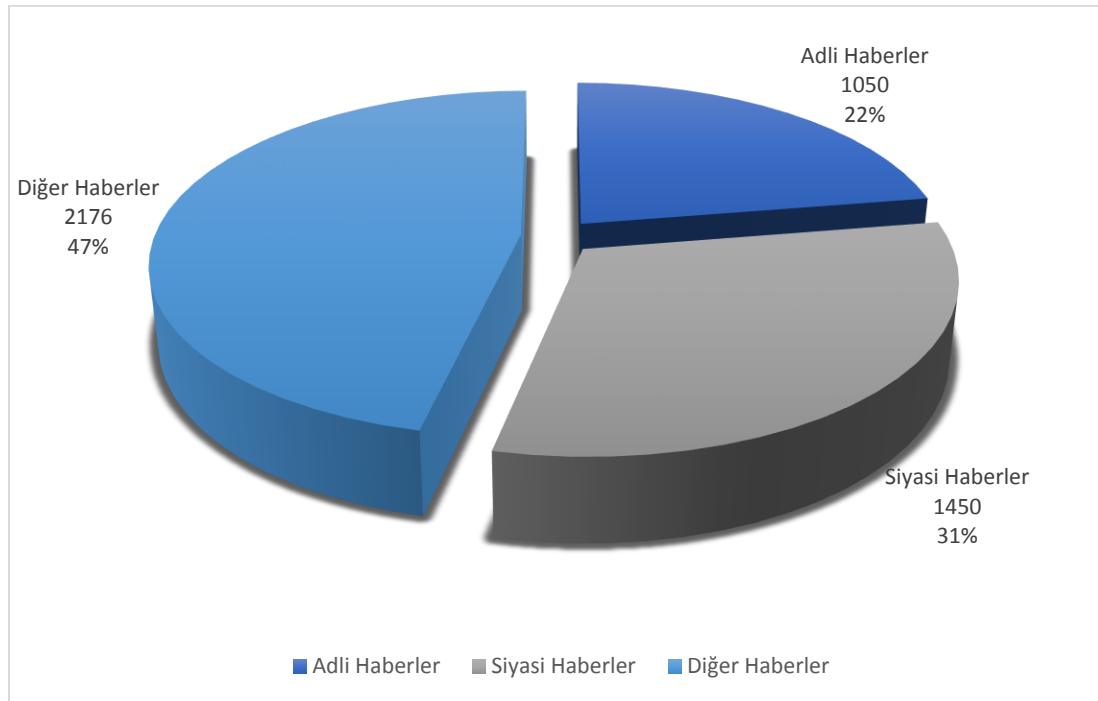
İçerik analizi; iletişim neticesindeki içeriğin, tarafsız, sistemli ve niceliksel tanımıdır (Berelson, 1952: 17; Koçak & Arun, 2006: 22). Bir başka tanımla içerik analizi, veriden onun içeriğine dair tekrar edilebilir ve geçerli sonuçlar çıkarmak amacıyla kullanılan araştırma tekniğidir (Krippendorff, 1980: 25).

Başka bir tanıma göre ise, içerik analizi, metinden çıkarılan geçerli yorumların, bir birini izleyen işlemler neticesinde ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir (Weber: 1989: 5; Koçak & Arun, 2006: 22).

Bu çerçevede basın taraması neticesinde ulaşılan veriler; haber içeriklerindeki paragraflar incelenerek, yukarıda detaylı açıklamalarına yer verilen, **“tarafsızlık ve objektiflik, kişilik haklarına saygı, haber-yorum ayrımı ve eleştiri sınırlarını aşmama”** ilkeleri çerçevesinde kodlanarak, analiz edilmiştir. İlgili kodlamalar tek kategori ve tema altında toplanmaktadır: **“İnsan Onur ve Saygınlığı”**⁷ (Bkz. Örnek 1-5).

Çalışmanın içeriği doğrultusunda, bazen çok detaylı bir kodlama gerekirken; bazense, o denli kapsamlı bir kodlamaya ihtiyaç duyulmayabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008: 233; Karataş, 2017: 80). Bu kapsamda, çalışmanın mahiyeti gereği, gerçekleştirilen basın taramasında ulaşılan verilerin taşıdığı kolaylıkla değerlendirilebilme niteliği çerçevesinde, daha girift bir kodlama ve kategori, tema oluşturulması gerekli görülmemiştir.

1. Rakamsal Analizler

⁷ Çalışmanın, makale yayınında, haber sitesi başına 30 haber analizi yer alacaktır. Ancak, bildiri versiyonunda, sınırlı kelime sayısı çerçevesinde, haber analizlerine detaylı olarak yer verilmemiş; sadece, bahse konu hususlara uygun olarak, olumsuz örnek teşkil eden haberler şeklinde atıfta bulunulmuştur.

Grafik 1: Toplam; Haber - Adli Haber - Siyasi Haber Yüzdeleri

İlgili 5 haber sitesinde, 2 aylık taramada, toplam 4676 (%100) haber yayımlandığı tespit edilmiştir. Bahse konu haberler, genellikle, “Kıbrıs”⁸, “Türkiye” ve “Dünya” kategorileri altında yer bulmuş; bazı sitelerde “adli haberler”, “siyasi haberler”, “magazin haberleri”, “eğitim haberleri” vb. kategoriler altında verildiğine de rastlanmıştır. Çalışmada odaklanılan örneğin KKTC olması çerçevesinde, 4676 haber içerisinde, temelde, KKTC ile ilgili haberler dikkate alınmış; sitelerde yukarıda yer verilen grafikte de yer verilen farklılık gösterebilen kategorilere ayırma yöntemleri çerçevesinde KKTC odaklı adli haberler, 1050 adet (%22) haber incelemeye tabi tutulmuştur.

Basın (yeni medya) taramasında tespit edilen adli haberlere ilişkin türler aşağıdaki şekilde olup; ilgili adli haber türleri ve/veya türlerinin başlıkları, tarama neticesinde oluşturularak, çalışmaya eklenmiştir⁹:

TÜR	SAYI	YÜZDELİK
Cinayet	52	%5
Darp (Yaralama)	110	%11
Diğer Adli Haberler	5	%0
İntihar	10	%1
Kaza	223	%21
Mala Kasti Hasar	33	%3
Ölüm	21	%2
Sirkat (Hırsızlık/Dolandırıcılık)	296	%28
Taciz-Tecavüz	28	%3
Uyuşturucu	272	%26

Tablo 1: Adli Haber Türlerine Göre Dağılım I

⁸ “Kıbrıs” kategorisi, terimsel açıdan, tüm Kıbrıs coğrafyasını temsil ediyormuş gibi bir algıya yol açabilmesine karşın; istisnai durumlar dışında, sadece KKTC’ye ilişkin haberlerin yer aldığı bir kategoridir.

⁹ Adli haber türlerine, rakamsal olarak en az veyahut en çok adet habere denk gelmesine göre değil; okuyucular tarafından, daha kolay okunabilme/inceleme hedeflenerek, alfabetik sıralamaya göre yer verilmiştir.

Bu kapsamda, ayrı bir grup şeklinde yinelenmesi yerinde olacaktır ki; adli haber türleri içerisinde en çok haber sayısına/oranına ulaşan ilk 3 kategori aşağıdaki şekildedir:

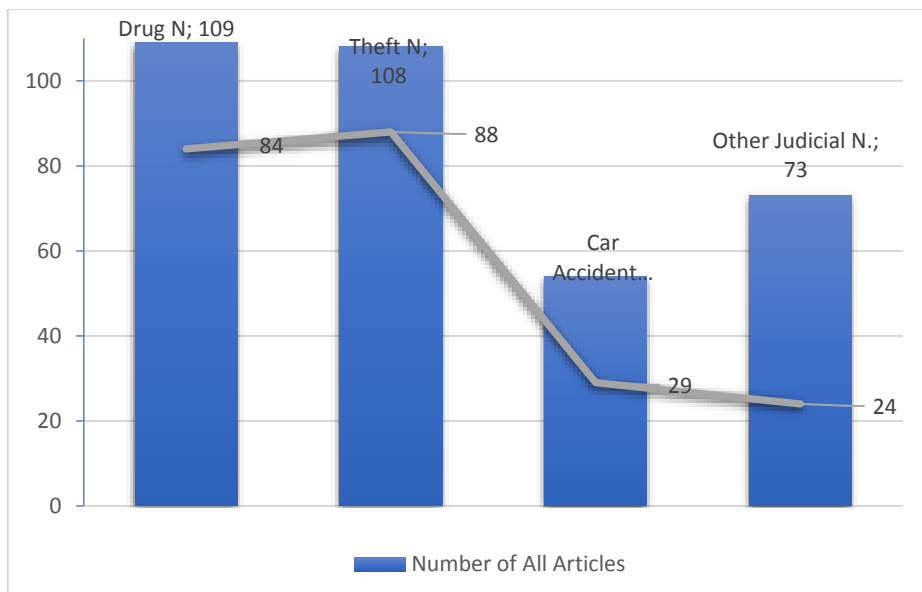
TÜR	SAYI	YÜZDELİK
Sirkat (Hırsızlık/Dolandırıcılık)	296	%28
Uyuşturucu	272	%26
Kaza	223	%21

İlgili üç kategoride, etik ihlal içeren haber sayı ve oranları ise şu şekildedir:

TÜR	SAYI	YÜZDELİK
Kaza	168	%31
Sirkat (Hırsızlık/Dolandırıcılık)	188	%35
Uyuşturucu	182	%34

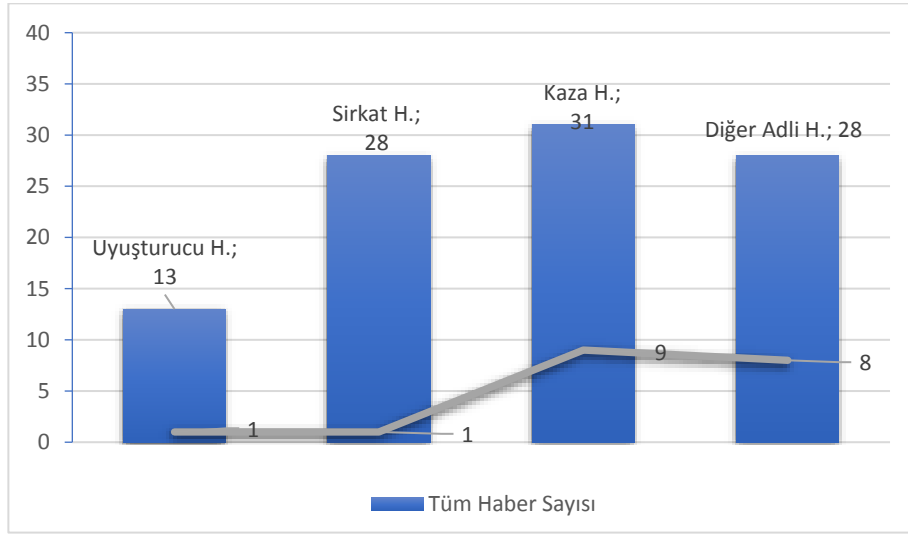
Tablo 2: Etik İhlal İçeren Adli Haber Türlerine Göre Dağılım

Ada Haber

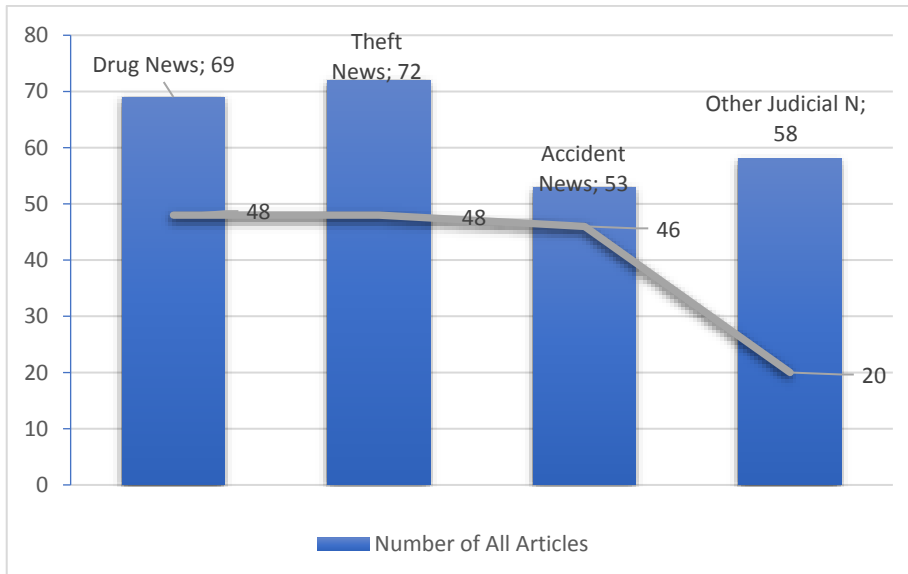
Grafik 2: Ada Haber, Haber-Etik İhlal İçeren Haber

Detay Kıbrıs

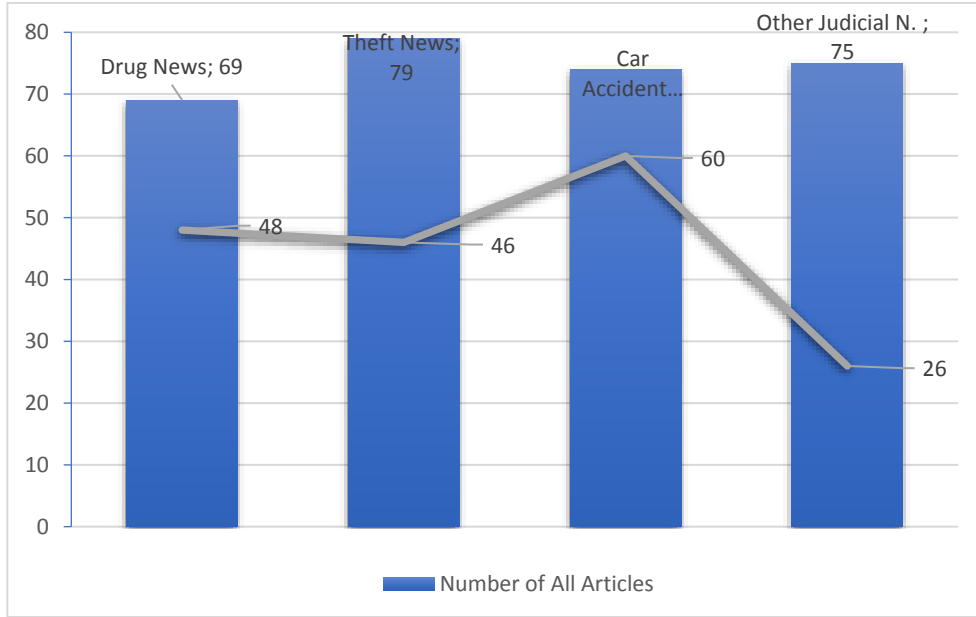
Grafik 3: Detay Kıbrıs, Haber-Etik İhlal İçeren Haber

Diyalog

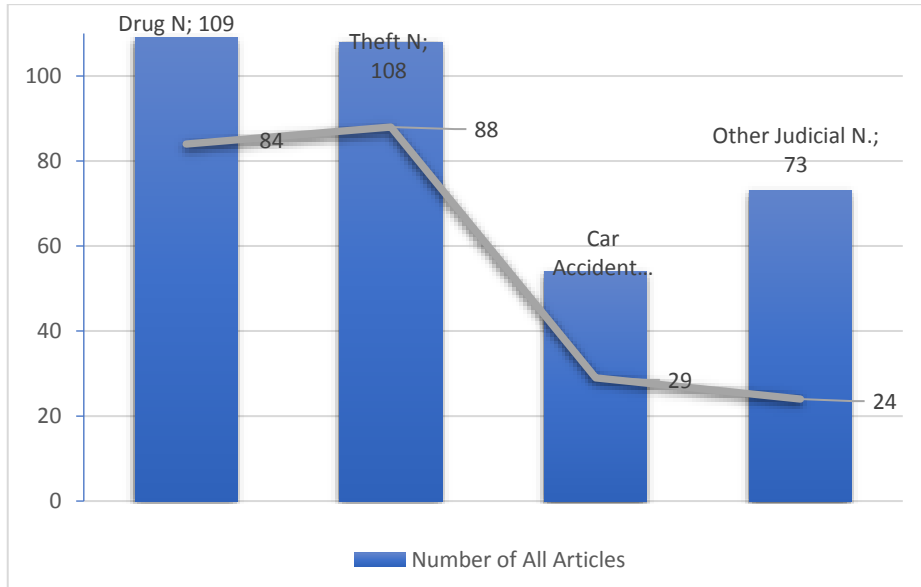
Grafik 4: Diyalog, Haber-Etik İhlal İçeren Haber

Havadis

Grafik 5: Havadis, Haber-Etik İhlal İçeren Haber

Yeni Bakış

Grafik 6: Yeni Bakış, Haber-Etik İhlal İçeren Haber

2. Genel Karşılaştırma

Kasım-Aralık 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen KKTC’de faaliyet gösterilen 5 internet haber sitesine ilişkin taramada; adli haberler içerisinde en fazla yayın yapılan ve yine en fazla etik ihlale rastlanan kategoriler, sirkat, uyuşturucu ve kaza haberleri olarak saptanmış; ilgili kategoriler çerçevesinde, etik ihlal oranları açısından siteler bazında sıralama, çoktan aza doğru şu şekilde olmuştur:

Haber Sitesi	Haber Sayısı	Etik İhlal İçeren Haber Sayısı	Etik İhlal Yüzdesi
Diyalog	194	142	≅ %73
Ada Haber	21	15	≅ %71
Havadis	222	154	≅ %69
Yeni Bakış	271	149	≅ %54
Detay Kıbrıs	72	11	≅ %15

Tablo 3: Toplam Sirkat-Uyuşturucu-Kaza Haberleri Sayısı/Etik İhlal Sayısı

Bu kapsamda, adli haberler kategorisinde, Diyalog internet haber sitesi en çok etik ihlale rastlanan site olarak saptanmış; Ada Haber ve Havadis internet haber siteleri, yakın oranlarla Diyalog haber sitesini takip etmiş; Yeni Bakış internet haber sitesi, önceki siteleri yaklaşık olarak %10 daha az etik ihlal oranı ile takip etmiş ve en az etik ihlal oranına sahip olan internet haber sitesi olarak tespit edilmiştir.

Bu noktada ilk olarak belirtmek gerekmektedir ki, nicel veriler ile ilgili şöyle bir yanılma noktası söz konusu olabilmektedir. Örneklemede, adli haber kategorisinde en çok etik ihlale rastlanan Havadis internet haber sitesinin etik ihlal oranı %69, takip eden internet haber sitesi olan Yeni Bakış’ın ilgili oranı ise %54’dür. Oysa ki, Havadis internet sitesinde etik ihlal içeren haber sayısı 154; Yeni Bakış’ta ilgili sayı ise 149’dur. Bu durum, internet haber sitelerinin yayın sayıları ile doğru orantılıdır. Çünkü, haber sayısı arttıkça, bu sayıya oranlanan etik ihlal içeren haber sayısı, yüzdelik olarak daha düşük görünmektedir.

Sonuç Ve Öneriler

Çalışma neticesinde varılan sonuçlar ve/veya öneriler; üç temel madde altına toplanabilmektedir:

1. Mesleki Eğitimsel Faaliyetlerin & Bilincin Arttırılması,
2. Yasal Düzenlemeler Getirilmesi ve/veya Yasaların Revize Edilmesi,

- a. Basın Yasasının Revize Edilmesi,
- b. Bilişim Yasasının Yürürlüğe Girmesi,

1. Mesleki Eğitsel Faaliyetlerin & Bilincin Arttırılması

Özellikle, yeni medya üzerinden gerçekleştirilen yayınlarda, yukarıda sayılan temel basın hak ve özgürlükleri ve sınırlamaları çerçevesindeki temel değerlere, diğer ülkelerde de örnekleri görülen bir takım aykırılıklar söz konusu olmaktadır.

Örneğin, yine yukarıda yer verilen temel hususlardan biri olan, kişi adı ve fotoğrafının izinsiz yayınlanamaması meselesi kapsamında, KKTC’de bir özel medya kuruluşu tarafından, yeni medya üzerinden bireylerin paylaşımlarının alınması ve bunun gerek medya üzerinden, gerekse yeni medya üzerinden yayınlanması, aykırılık oluşturmaktadır. Söz konusu eylemin *iyi niyet* ile yapıldığı genel kabul görmekle birlikte; sosyal medyada paylaşım yapan bir bireyin, adı ve fotoğrafının oradan alınarak, bir yerel gazetede kullanımını isteyip istemediği, öncelikle kendisine sorulmalı, ardından ilgili yayın gerçekleştirilmelidir.

Diğer yandan, KKTC’de görülen en önemli ihlallerden biri de, henüz yargılama aşamasında olan adli olaylar ile ilgili yapılan haberler hususundadır. İlgili olaylarda, henüz kişi hakkında hüküm verilmemişken ve yukarıda belirtilen *masumiyet karinesi* asılken, *şüphelinin, hükümlü* olarak yansıtılması ve ad ve soyadının baş harflerinin ve puslandırılmış fotoğrafının değil; açık adı ve fotoğrafının yayınlarda yer bulması, önemli bir aykırılık oluşturmaktadır. Sırası ile, yine, *-sınırlı da olsa-* bazı yeni medya haber sitesi mensuplarının, çıkar sağlama amaçlı yaklaşımları ve telif hakkı ihlalleri de, sorun teşkil etmektedir.

Yeni medya haberciliğinde söz konusu olan, bu ve benzeri pek çok etik ihlal, şu iki temele dayanmaktadır:

Eğitim Eksikliği/Mesleki Bilinç Eksikliği,

Yüksek Tıklanma Beklentisi (Çıkar sağlama).

Bu çerçevede, ilk başlık olan eğitim eksikliği/mesleki bilinç eksikliği, ancak, eğitsel-bilinçlendirici faaliyetlerin arttırılması çerçevesinde söz konusu olabilecektir.

İlk olarak, eğitim eksikliğinin, lisans diploması bulunmaması temelinde ele alınması halinde¹⁰; sorunun, basın mensubu olarak çalışabilmek için, üniversitelerin İletişim Fakülteleri’nden mezun olma şartı aranmaması ile ilişkili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Oysa ki, bu alanda da, tıpkı avukatlık mesleği veya doktorluk mesleği gibi, görev ifa edebilmek için temel şart olan üniversitelerin ilgili lisans programlarından mezun olmak önem arz etmektedir. Aksi

¹⁰ Bu öneride; mevcut yapıda, lisans diploması olmaksızın yıllardan beridir basın mensubu olarak çalışan ve yüksek bilinçle, doğru habercilik yapan; kişilik haklarına, diğer hukuki ilkelere ve pek tabii iletişim etiği ilkelerine riayet eden bireyler tenzih edilmiştir.

halde, eğitsel açıdan yetersiz bireylerin, “ucuz iş gücü” olarak görülmesi; buna bağlı olarak sektörde varlık göstermeleri ve sonucunda da hukuki ve etik ilkeleri zedelemeleri önlenemeyecektir.

Eğitsel eksikliklerin, mesleki bilincin yetersizliği temelinde ele alınması halindeyse, sorunun, basın mensuplarının meslek ilkelerini bilmemesi ve/veya göz ardı etmemesi; yine, paydaşların bu duruma ilişkin girişimde bulunmamasından veya yeterli girişimde bulunmamasından veya basın mensuplarının ilgili girişimler sonucu gerçekleştirilen eğitici faaliyetlere katılmamasından ya da katılsalar dahi dikkate almamasından kaynaklandığını belirtmek gerekmektedir. Bu durumun aşılması ise, yine, meslek içi bilinçlendirici faaliyetlerin artırılması; üniversiteler tarafından, mezuniyet öncesi ve sonrası, ek eğitimler, sempozyum, konferans ve paneller ile, eğitimin desteklenmesi ve tümünden önemlisi, basın çalışanlarının, bu eğitimlere katılıp, eğitsel fayda sağlaması gerekmektedir.

Etik, iletişim -basın- etiği gibi hususlarda, başta basın mensuplarında olmak üzere, toplumsal bilincin de artması gerekmektedir. Bu husus, aşağıda belirtilecek olan “yasal boşlukların doldurulması”na ek olarak; devlet politikası kapsamında, bilinçlendirici etkinlikler yapılması; bireylerin; basın mensuplarının ve toplumun bilinçlenmesini sağlamak ile mümkün olacaktır. Çünkü yasalar eliyle düzenleme hayati önem arz etmekle birlikte; tek başına yeterli olmayacaktır. Bu hususta, KKTC devletinin ve sivil toplum kuruluşlarının, aktif rol üstlenmesi gerekmektedir.

2. Yasal Düzenlemeler Getirilmesi ve/veya Yasaların Revize Edilmesi

a. Basın Yasasının Revize Edilmesi

Çeşitli kural tiplerinden biri olan etik kuralları ile benzeşen ahlak kuralları, hukuk kuralları ile en yakın benzerlik gösteren tür olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, hukuk kuralları, ahlak kurallarına aykırı olmamaktadır. Bu kapsamda, yukarıda belirtilen ahlaki ve etik değerlere riayet edilerek, medya ve yeni medya üzerinden yayın yapılması gerekliliği; pek çok ülkede hukuk kuralları kapsamında da, düzenleme altına alınmaktadır.

Bahse konu duruma, Türk Hukuku’nda yürürlükte bulunan “Basın Ahlak Yasası” örnek gösterilebilmektedir. Ancak, Kıbrıs Türk Hukuku’nda, diğer bir ifade ile KKTC’de, basın mensuplarının çalışmalarında ve dolayısıyla gerçekleştirdikleri/gerçekleştirecekleri yayınlarda, ne şekilde sınırlanacağına ve hatta hak ve özgürlüklerine ilişkin düzenlemeler neredeyse bulunmamaktadır¹¹. Bu kapsamda, ilgili yasal boşlukların ivedilikle doldurulması gerekliliği açıktır.

¹¹ Bu durumun, tanınan haklar yönünden başarılı bir istisnası olarak, KKTC’de yürürlükte bulunan Basın İş Yasası gösterilebilecek olsa da; ilgili yasa, basın mensuplarının çalışma koşulları ve özlük haklarını düzenleme altına almakta; diğer bir ifade ile, çalışma konumuzu kapsamamaktadır.

Diğer bir ifade ile, çalışma neticesinde varılan sonuçlar ışığında; KKTC Basın Yasası'nın revize edilmesi gerekliliğini, bir kez daha vurgulamak yerinde olacaktır. Çünkü yasada, basın mensuplarının, ana akım medya üzerinden dahi gerçekleştirdikleri yayınların, etik ve ahlaki sınırı çizilmemektedir. Oysa ki, artık yeni medya gibi, ana akım medyaya alternatif oluşturan önemli bir platform bulunmaktadır. Ve bahse konu yeni platform, ana akım medyadan, hız olgusu ve erişim kolaylığı yönünden oldukça farklılaşmaktadır.

Çalışmada, yeni medya haber siteleri üzerinden gerçekleştirilen yayınlarla, ne denli ileri noktalara ulaşan etik ihlallerin söz konusu olabildiği ortaya koyulmuştur. Pek tabii bu hususların sonuçlarına ilişkin hukuki ve etik inceleme ile birlikte, psikolojik inceleme de yapılması gerekliliği ortadadır. Çünkü bireylerin etik ve hukuki ilkelere aykırı şekilde, toplum önünde zedelenen onur ve saygınlıkları, psikolojik pek çok sorunun da ortaya çıkmasına yol açabilecektir. Ancak ilgili sosyal bilim dalı psikoloji, ayrı bir disiplin oluşturmakta ve pek tabii ancak uzmanlarınca bilimsel olarak değerlendirme yapılabilmektedir. Yine de bu noktaya değinilmesinde temel amaç, konunun hassasiyetini vurgulamaktır. Bu denli önem arz eden bir hususta, yasal düzenlemelerin getirilmesinin/iyileştirilmesinin zaruri olduğu kabul edilebilecektir.

Bu kapsamda, gerek ana akım medya, gerekse çalışma konusu çerçevesinde yeni medya mensuplarının hak ve özgürlüklerinin, *kapsamlı şekilde*, basın yasasında düzenleme altına alınması ve yine sınırlarının çizilmesi hususuna, basın yasasında yer verilmesi gerekliliği hasıl olmaktadır.

b. Bilişim Yasasının Yürürlüğe Girmesi

Yine, yukarıda belirtilen ahlaki ve etik değerler kapsamında medya ve yeni medya üzerinden yayın yapılması gerekliliği; hukuk kuralları kapsamında da, bilişim yasaları ile de düzenleme altına alınmalıdır.

İnternetin, ortaya çıkışı ve değişimi evreleri ardından, belirtildiği gibi, içerisinde bulunduğumuz "dijital çağ" olarak adlandırılan dönemdeki yüksek önemine istinaden; bu ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerin, fonksiyonel olarak düzensiz insan davranışlarını inceleyen hukuk bilimi tarafından düzenleme altına alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmeler çerçevesinde insanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlarda kullandığı bilginin, elektronik ve benzeri makineler aracılığıyla toplanması, işlenmesi, saklanması ve korunması ile bunlardan doğan ihtilafların çözümünü konu alan bilişim hukuku, pek çok ülkede, başta bilişim yasaları olmak üzere, çeşitli hukuki düzenlemeler ile *lega data* (pozitif hukuk) olarak, varlık göstermiştir.

Gerek internet ortamında yayınlanan eserler üzerindeki telif hakları, gerekse, internet ortamında gerçekleşen faaliyetlerin yol açacağı cezai hususları düzenleme altına alan bilişim

yasaları, belirtildiği gibi pek çok ülkede yürürlüğe girmiş ve gelişen teknolojiler ışığında, daha yerinde düzenlemeler için geliştirilmeye devam etmektedir.

Durumun önemini yinelemek adına belirtilmelidir ki; yine ciddi bir kullanıcı sayısına ulaşan sosyal medya sitesi *Facebook* da, yalan haber ve paylaşımlarla mücadele kapsamında, *yalan haber butonu* şeklinde bir önlem almaya hazırlanmakta olduğuna ilişkin çeşitli haberler yayınlanmıştır (“Facebook’tan ‘yalan haber’ butonu”, 2016, 16 Aralık). Bu haberlerin doğruluk payı ayrı bir tartışma konusu teşkil edecek niteliği haizdir; ancak, yeni medya ve dolayısıyla sosyal medyada yayınlanan ilgili içeriklerin, hukuki ve etik ilkeler çerçevesinde yönetilebilmesi adına, önlem gerekliliği açıktır. Çünkü, gerçeği yansıtmayan haberlerin, bireysel hakları ihlali bir yana, ülkeler arası savaş çıkmasına zemin sağlama riski dahi taşıyabileceği görülmektedir. Bu durumun örneği olarak, İsrail Savunma Bakanına atfedilen ve sosyal medya üzerinden yayılan ifadelerin, Pakistan yetkililerince sosyal medya üzerinden cevaplanması ve neredeyse iki ülke arası, savaş çıkacak olması gösterilebilmektedir (“Yalan haber nükleer savaş çıkarıyordu”, 2016, 26 Aralık).

Bu noktada belirtilmelidir ki, internet ortamındaki en önemli etik ihale yol açan hususlardan biri olarak kabul edilen siber suçlar, terör, kamu düzenini bozmak, pornografi gibi başlıklar altında sayılırken; çalışma konumuz açısından ele alınan basın hak ve özgürlükleri çerçevesinde, sınırların iyi çizilememesi ve basın mensuplarının, *Sokrates’in* belirttiği gibi, bazı bilinçsiz (bilgisizce) yaklaşımları sonucu, internet ortamı üzerinden oluşan etik ihallerin de, bilişim yasası bulunan ülkelerde, siber suç kapsamında olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Ancak KKTC’de, henüz yürürlükte bulunan bir bilişim yasası olmaması nedeniyle, ilgili suçlar, cezasız kalmaktadır. Bu durum, etik ihallerin en önemli nedenlerinden biridir.

Diğer yandan, KKTC Cumhuriyet Meclisi’nde, ilgili komisyonda bir bilişim yasa tasarısı hazırlanması ve Genel Kurul’da da, ilgili yasa tasarısının ivedilikle görüşülmesi kararı alınmasına karşın, bu çalışma hazırlanırken, henüz hiç bir gelişme yaşanmamıştır.

Bu kapsamda da, *Kanunsuz suç ve ceza olmaz* temel ceza hukuku ilkesi uyarınca, belirtilen etik ve ahlaki değerlere aykırı haberlerin, yeni medya üzerinden yayınında, haberi hazırlayan ve yayınlayanlara, ceza verilememektedir.

Uzun bir süredir gerekliliği vurgulanan bilişim yasasının yürürlüğe girmesi halinde, yeni medya üzerinden yapılan tüm paylaşımlar ve dolayısıyla da basın mensuplarının yayınları, denetime tabi olacak, böylece de, belirtilen etik ve ahlaki olmayan yayınların önüne geçilecek ve/veya bu tip yayınların yapılması caydırılacak; yapılması halinde ise, ilgililer cezalandırılacaktır.

Örnekler

Örnek 1: "CTP adayı hakkında şok iddia!", 2017

Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Tufan Erhürman, KTMMO Başkanı Ahmet Hüdaoğlu'nun 7 Ocak'ta yapılacak olan erken genel seçimde CTP'den milletvekili adayı olduğunu şu açıklama ile duyurmuştu:

"KTMMOB Başkanı sevgili Ahmet Hüdaoğlu Lefkoşa'dan kontenjan adayımız. Üretim ve hizmet için, çocuklarımız, torunlarımız için güçlerimizi birleştirdik. Kendimize ve halkımıza güvenimiz tam. Bize yakışan düzeni birlikte inşa edeceğiz. Çalışacağız, yapacağız..."

Haberde "iki uyanık için adalet önünde hesap verme zamanı" denilerek, isim verilmeden iki direktör suçlanmış

ve şu ifadeler yer almıştı:

"Projelerini üstlendiği yatırımcı şirkete fatura kesmeyerek, bu yolla devletten büyük bir oranda vergi kaçıran, fatura alamayan yatırımcının, sattığı dairelerin tapusunu verememesine neden olan, ayrıca projelerini üstlendiği yatırımcı şirketin işlerinde çalışan taşeronları da ödemeyerek çalışmalarını sekteye uğratan ve kendi şirketlerinden dahi para kaçırdıkları belgelerle ortaya konan ülkenin tanınmış müteahhit firmasının iki direktörü, adalet önünde hesap verecek.

Şimdi onlar için adalet önünde hesap verme zamanı.

Yatırımcı şirketi, "sorunu çözeceğiz" diyerek yıllarca oyaladıktan sonra suçunu inkâr eden uyanık iki direktör hakkındaki yargı süreci 5 Aralık tarihinde başlayacak. Davacı olan yatırımcı şirketin elinde iki direktörün yolsuzluk yaptığını kanıtlayan tüm belgeler mevcutken, gazete geçmiş tarihlerde yayımladığı haberlerde iki direktörün yaptığı vergi vurgununu belgeleriyle birlikte kamuoyunun bilgisine getirmişti."

Örnek 2: "Bu nasıl iş? Dolandırıcılıkla suçlanan polis, 2013'te de başka bir şahsı dolandırmaktan yargılanmıştı", 2017

Bu nasıl iş? Dolandırıcılıkla suçlanan polis, 2013'te de başka bir şahsı dolandırmaktan yargılanmıştı

Ana Sayfa » KIBRIS » KIBRIS 24.12.2017 19:47

Musa Güler, 2013 yılında da görevini ve polis teşkilatının adını kötüye kullanarak, Girne'de benzer şekilde, bir kişiyi 46 bin TL dolandırdığı suçlamasıyla tutuklanarak yargılanmıştı.

Sevgilisini ve iş arkadaşını dolandırarak yaklaşık 282 bin TL para temin eden Musa Güler, şikâyet üzerine tutuklanarak mahkemeye çıkarıldı ve aleyhinde 2 günlük tutukluluk emri alındı.

Benzer suçlamalardan ikinci kez tutuklanan ve işlediği suçlar ortaya çıkan zanlı Güler'in polis teşkilatındaki görevinden uzaklaştırıldığı öğrenildi.

Kız arkadaşının her şeyini sattı

Zanlı Musa Güler'in ağustos ayı içerisinde, kız arkadaşı D. F. S.'ye ait ikametgâhi, satma yetkisi olmadığı halde kendisininmiş gibi göstererek C. M.'ye 25 bin sterlin karşılığında satmak için anlaşıp 71 bin 500 TL aldığı ortaya çıktı.

Yine zanlı Musa Güler'in temmuz ayı içerisinde, kız arkadaşı D. F. S.'ye ait aracı bir galeriye götürüp

karşılığında yeni bir araç alacağı şeklinde yalan beyanda bulunarak D. F. S.'ye satış sözleşmesi imzalattığı fakat aracı 4 bin sterlin karşılığında başka birisine sattığı öğrenildi.

Zanlının kız arkadaşı D. F. S.'ye ait cep telefonunu tamire götüreceği şeklinde yalan beyanda bulunduğu ve kız arkadaşından bin 200 TL tamir parası aldığı fakat cep telefonunu geri vermeyip sattığı da belirtildi.

İş arkadaşını da dolandırdı

Örnek 3: “Şok Baskın”, 2017

Şok baskın

22 Aralık 2017 Cuma 10:00

Bu haber 161 kez okundu

Topçuköy’de bir eve operasyon düzenleyen narkotik ekipleri, 300 gram hintkeneviri ile bir miktar kokain ele geçirdi, 4 kişiyi tutukladı

Paylaş Beğen 1 Tweetle G+

Hüseyin ÇİÇEK

İskele’ye bağlı Topçuköy’de, aldığı bir ihbar üzerine operasyon düzenleyen narkotik polisi, 300 gram hintkeneviri ile bir gram kokain türü uyuşturucu madde ele geçirdi. Uyuşturucu madde ile bağlantısı olduğunu ileri sürülen Ergün Onarılmış, Burak Ergin, Vustal Ergün ve Beyit İnanç isimli zanlılar gözaltına alındı. Polis, zanlıları dün tutukluluk istemi ile İskele Kaza Mahkemesi’ne çıkardı. Polis, soruşturmanın yeni başladığını ifade ederek zanlılar hakkında tutukluluk talep etti.

Örnek 4: “Sütlüce Ona Dua Ediyor”, 2017

Sütlüce ona dua ediyor

Tırla çarpışarak ikiye bölünen traktörün 74 yaşındaki sürücüsü Sevgen Yağlı yoğun bakımda yaşam mücadelesi veriyor

KIBRIS 11 Kasım 2017 Cumartesi 09:57 231 Muhammed M. TAS

SIRADAKİ HABERLER

- 1 Büyük önder özlemle ar
- 2 Vadi’de arsa dağıtım
- 3 “Devrimleri ilham kayna
- 4 Hizmet alanı genişletildi
- 5 “Hak ettikleri değer veril
- 6 Pazartesi münhal açılac
- 7 Müteahhitlere çağrı yap
- 8 Türkiye’de aranıyor
- 9 Bu kez tutuklu yargılana

Örnek 5: “Gencer Teminata Bağlandı”, 2017

Gencer teminata bağlandı

Gim'e de 2017 yılı içinde C.T, isimli kadını kandırarak para ve ziynet eşyalarını çaldığı tespit edilen zanlı Gülen Dilnavaz Gencer aleyhindeki soruşturma tamamlandı. Zanlı dün teminat maksatlı mahkeme huzuruna çıkarıldı.

Kaynakça

1. Bu nasıl iş? Dolandırıcılıkla suçlanan polis, 2013'te de başka bir şahsı dolandırmaktan yargılanmıştı (2017, 24 Aralık). Erişim adresi: <http://www.detaykibris.com/bu-nasil-is-dolandiricilikla-suclanan-polis-2013te-de-baska-bir-sahsi-dolandirmaktan-157855h.htm>
2. Allcott, H. & Gentzkow, M. (2017) Social Media and Fake News in the 2016 Election, *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.
3. Badiou, A. (2004) *Etik, Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme* (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis.
4. Banar, S. (2016) "Türkiye'de Haber Verme İşlevinin Kişilik Hakları ve Etik Yaklaşımına Değerlendirilmesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 125-138.7)
5. Berelson, B. (1952) *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.
6. Ceylan, (2012) "Toplumsal Değerler ve Medya Etiği", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 45-58.
7. CTP adayı hakkında şok iddia! (2017, 11 Kasım). Erişim adresi: <https://www.kibrisadahaber.com/ctp-adayi-hakkinda-sok-iddia-130386h.htm>
8. Dolunay, A. (2018). *Dijital Çağda Yasal ve Etik Kodlar Çerçevesinde Basın Hak ve Özgürlükleri: KKTC Örneği*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
9. Dolunay, A. & Kasap, F. (2017) *Basın Hak ve Özgürlüklerinin Yeni Medya Üzerinden Değerlendirilmesi*, *Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı içinde*, 521-533. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
10. Dolunay, A. & Kasap F. (2018) "Freedom of the Press in the Digital Age within the Frameworks of Ethics, Law and Democracy Education: Example of the North Cyprus", *Quality & Quantity*, 52(1), Supplement 1, 663-683. doi: <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0645-x>
11. Erol, G. (2012). *İletişim ve Etik*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
12. Gencer teminata bağlandı (2017, 1 Aralık). Erişim adresi: <http://www.yenibakisgazetesi.com/gencer-teminata-baglandi/26369/>
13. Gitelman, L. (2006) *Always Already New Media, History, and the Data of Culture*. The MIT Press.
14. Gülsün, R. (2015) "İnsan Onuru Ve Lekelenmeme Hakkı", *International Journal Of Legal Progress*, 1(2), 16-43.
15. İrvan, Süleyman (2003) "Medya ve Etik," *Medya Etik ve Hukuk*, Derleyen Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

16. Kara, E. (2012) Lekelenmeme Hakkı, Adalet Dergisi, 42, 188-197.
17. Koçak, A & Arun, Ö. (2006) "İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu", Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 3(4), 21-28.
- 18th Krippendorff, K. (1980) Content Analysis: An Introduction to is Methodology. Beverly Hills: Sage.
19. Karataş, Z. (2017) "Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi", Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 1(1), 68-86.
20. Lin, B. T; Y. J. Li; F. Deng & L. Lee (2013) "Understanding New Media Literacy: An Explorative Theoretical Framework", Educational Technology & Society, 16 (4): 160-170
21. Manovich, L. (2001) The Language of New Media. MIT Press
22. Öngören, G. (1996) Televizyon ve Radyoda Kişilik Haklarına Saldırlara Karşı Hukuki Başvuru Yolları. İstanbul: Der Yayınları.
23. Öngören, G. (1996) Televizyon ve Radyoda Kişilik Haklarına Saldırlara Karşı Hukuki Başvuru Yolları. İstanbul: Der Yayınları.
24. Rigel, N. (2005) Kadife Karanlık (21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar), İstanbul: Su Yayınları.
25. Sütüluçe ona dua ediyor (2017, 11 Kasım). Erişim adresi:
<http://www.diyaloggazetesi.com/kibris/sutluce-ona-dua-ediyor-h57219.html>
26. Şok baskın (2017, 22 Aralık). Erişim adresi:
<http://www.diyaloggazetesi.com/kibris/sok-baskin-h58269.html>
27. Uzun, R. (2007) İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kütüphanesi 40. Yıl Yayınları.
28. Ünal, & Taylan, (2017) "Sağlık İletişiminde Yalan Haber-Yanlış Enformasyon Sorunu ve Doğrulama Platformları", Atatürk İletişim Dergisi, 14, 81-100
29. Weber, R., P. (1989) Basic Content Analysis. Londra: Sage.
30. Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Takvim-i Ticaret Gazetesi

Takvim-i Ticaret Newspaper (Le Moniteur du Commerce)

Aziz TEKDEMİR¹

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde ilk basın yayın faaliyetleri yabancılar tarafından yapılmış ve Fransızca gazeteler çıkartılmıştır. 1831 yılının sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi yayınlanmaya başlanmış zamanla da eğitim ve sanayi alanlarında gazeteler neşredilmiştir. Bu gazetelerde maarif, edebiyat, politika gibi haberlerden bahsedilmiş sanayi, kara ve deniz ticareti ile ilgili konulara pek değinilmemiştir. İstanbul'un coğrafi bölge olarak dünyanın en önemli tarihi liman şehirlerinden birisi olması ve aynı zamanda ticaret yollarının geçiş güzergâhında bulunması sebebiyle ticaret gazetesinin eksikliği hissedilmiştir. İstanbul'daki ticari faaliyetlerin yoğun olması sebebiyle konu, hükümetçe ve ticaret ehli tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Bir süre sonra da gazetelerde ticaretle ilgili haberler yapılmaya başlanmıştır. Fakat gazetelerin ticari konularda tecrübesi olmadığından yapılan haberler yeterince faydalı olmamış tüccar ve sarraflar tarafından da beğenilmemiştir. Bu sebeple ekonomiyle ilgili bir gazetenin çıkarılması elzem olmuş ve bu konu üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Bu bildiriye 1866'da neşredilmeye başlanan Takvim-i Ticaret ele alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Takvim-i Ticaret, Osmanlı Devleti, Gazete, Ticaret, Basın,

ABSTRACT

The first press broadcasting activities in the Ottoman Empire were made by foreigners and French newspapers were published. The official newspaper of the Ottoman Empire, Takvim-i Vekayi, was published towards the end of 1831 and different newspapers started to be published in the fields of education and industry over time. These newspapers reported news from the fields of education, literature and politics, but did not address issues related to industry and land and maritime trade. Istanbul was one of the most important port cities in the world and lay on international trade routes, therefore, a trade newspaper was warranted. Due to intense commercial activities in Istanbul, the issue started to be discussed by the government and the people of commerce. After a while, news about trade started to be made in newspapers. However, since the newspapers of the time had no experience in commercial issues, the news they reported were not useful enough and were not liked by traders and bankers. It was therefore essential to publish a newspaper on economy, and steps were taken towards this goal.

¹ Dr., Öğr. Üyesi Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, aziz.tekdemir@gmail.com

This paper will discuss and evaluate the newspaper Takvim-i Ticaret, which was launched in 1866.

Keywords: Le Moniteur du Commerce, Ottoman Empire, Newspaper, Trade, Press.

Giriş

Bir memleketin can alıcı faaliyetlerinden biri ticarettir. Ülkedeki ticari hacim ile maddi refah arasında doğru orantı bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyılın ikinci yarısındaki ticareti yaygınlaştırmak için büyük gayret sarf etmesinin temel amacı nüfusu arttırmak istemesidir. Nüfusun artması yerleşim yerlerine olan ihtiyacı ortaya çıkaracak, bu da imar faaliyetlerinin çoğalmasına zemin hazırlayacaktı. Bu şekilde her işlem bir diğerini harekete geçirecekti. Ancak ticaretin yaygınlaştırılabilmesi için bir yayın organına ihtiyaç duyulmaktaydı. Bunun için birtakım çalışmalar yürütülmüştür. Osmanlı Devleti'nde basın 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde gelişme göstermiş çok kısa bir sürede meydana gelen olayların da etkisiyle eğitim ve sanayi alanlarında gazeteler neşredilmeye başlanmıştır. 1850'li yıllara gelindiğinde sadece İstanbul'da 23 gazetenin çıkarıldığı görülmüştür. Bu gazetelerde maarif, edebiyat, politika ve çeşitli haberler yer almasına rağmen sanayi, kara ve deniz ticareti ile ilgili konulardan bahsedilmemiştir. İstanbul, coğrafi bölge olarak ticaret açısından çok önemli bir konuma sahip olması sebebiyle İstanbul'da bir ticaret gazetesinin çıkarılması millet ve vatan için önem arz etmekteydi (Takvim-i Ticaret, nr. 1 s. 2 (18 N 1282/3 Şubat 1866)).

Ticaret işleri arttıkça ticarete özel bir gazetenin bulunmaması üzerine birçok mütalaa ve müzakereler yapılmış, hatta bir süre sonra diğer gazeteler, ticaretle ilgili haberler ve bilgiler vermeye başlamışlardır. Fakat gazetenin asıl vazifesi dururken farklı konularda yazması halkın nazarında önemini yitirmesine sebep olmuştu. Ayrıca diğer gazetelerin ticari konularda tecrübesi olmadığından yaptığı haberler yeterince faydalı olamamış, yapılan ticari haberler tüccar ve sarraflar tarafından beğenilmemiştir. Belirttiğimiz bu sebeplerden dolayı bir ticaret gazetesinin çıkarılması elzem olmuş ve Ticaret Nezareti tarafından çalışmalar başlatılarak gazete neşredilmesi için planlamalar yapılmıştı (Takvim-i Ticaret, nr. 1 s. 2 (18 N 1282/3 Şubat 1866)).

Takvim-i Ticaret Gazetesi'nin Yayın Hayatına Başlaması

1860'lı yıllara kadar ticari konular ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmamış ve bu konularla ilgili düzenli bir gazete çıkarılmamıştır. Böyle bir gazetenin çıkarılmamasının sebebi, kimsenin aklına gelmemesi değil, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan farklı takvim kullanmasıydı. Ticaret ve maddi refah seviyeleri doğru orantılı olan Avrupalıların ticari basınıyla İstanbul'da yayınlanacak ticaret gazetesi arasında takvim farkı olması sebebiyle anlaşmazlığa düşüleceği iddia edilmekteydi. Ayrıca ticaret gazetesinin yayınlanmasına engel olan sebeplerden birinin de lisan olduğu ileri sürülmekteydi. Ticari konular için yabancı dil kullanılarak çıkarılacak gazetenin Osmanlı Devleti'ne yararının çok az olacağı, Osmanlı

Türkçesi ile yayınlanacak gazetenin de yabancı devletler tarafından önemsenmeyeceğinin aşikâr olduğu belirtilmekteydi. Bu sebeple Midhat Paşa tarafından 15 Mart 1865 tarihinde bir tarafı Türkçe bir tarafı Bulgarca olarak düzenli bir şekilde yayınlanmaya başlayan Tuna isimli gazete örnek alınmıştır². Takvim-i Ticaret'in bir tarafının Osmanlı Türkçesi, diğer tarafının Fransızca olarak yayınlanması halinde sorunun çözüleceği düşünülmüştür. Takvim-i Ticaret'te Osmanlı Türkçesi ile ele alınan konular Fransızca yazılacakların birebir tercümesi olmasına, Fransızca yazılanların hepsinin de Osmanlı Türkçesi ile yazılanlarla aynı olmasına gerek yoktu (Takvim-i Ticaret, nr. 1 s. 2 (18 N 1282/3 Şubat 1866)).

20 Eylül 1865 tarihinde Berlin sefiri Jean Aristarchi, Constantin Calliady, Georg Guarracino ve Alexandre Carathéodory adlı kişiler Hariciye Nezareti'ne bir dilekçe yazıp, Takvim-i Ticaret isminde bir gazete çıkarmak istediklerini bildirerek izin istemişlerdi (BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.HR. (İrade Hariciye), nr. 216/12526 (28 Ca. 1282 /18 Ekim 1865); Yazıcı, 1999: 60). Dilekçede kısaca: İstanbul ve Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde sanayi, ticaret ve seyrüsefain ile ilgili özel bir gazetenin çıkarılmadığı beyan edilmiş, yapılan ticaret anlaşmalarından sonra böyle bir gazetenin çıkarılmasına şiddetle ihtiyaç duyulduğu belirtilmişti. Ticaret ve sanayinin yaygınlaşmasına vesile olacak bu gazetenin, herkesin istifade edebileceği şekilde, ihtiyaç olursa çeşitli dillerin de kullanılabilmesi belirtilerek, Takvim-i Ticaret ismiyle bir gazetenin yayınlanabilmesi için izin istenmiştir Böyle bir gazetenin çıkarılmasının Müslümanların yararına olacağı ifade edilerek, gazeteyi çıkarırken yapacakları fedakârlıklara karşılık olarak da mahkeme ve kanun ilanlarının Takvim-i Ticaret'te yayınlanmasına izin verilmesini talep etmişlerdi. Yazılan dilekçede, bu şekil ilanların herhangi bir gazetede yayınlanmasının ihtiyaçları karşılayamamasına rağmen beğenildiği, gerçekte ise yetersiz olduğu açıklanmıştır. Gazete de Londre ve Moniteur gibi gazeteler örnek alınarak, belirtilen ilanlar için Osmanlı Devleti'nde de ticarete özel bir gazete yayınlamasının yararlı olacağı ileri sürülmüştü. (BOA., İ.HR., nr. 216/12526 (28 Ca. 1282 /18 Ekim 1865)).

Dilekçede yayınlanacak olan gazete için çok az masraf yapılarak, ilanların kolaylıkla tüm ilgililere ulaştırılabileceği belirtilmişti. Herkes istediği gazeteye ilan vermekte serbest ise de diğer gazetelerde yayınlanacak ticari ilanların hükümet nezdinde geçerli olmamasının gerektiği, bahsedilen ilanlar için özel bir gazetenin yayınlanmasının gerekçeleri açıklanmıştı. Dilekçede bu konularda ilan verecek kişilerin de durumdan mutlaka haberdar edilmesi gerektiği ifade edilmekteydi. Bahsi geçen iki çeşit ilanın gazetelerinde yayınlanmasının, yapılacak suiistimalleri ortadan kaldıracığı, Osmanlı Devleti'nde Avrupa gibi noterler

² Tuna hakkında detaylı bilgi için bkz. Uygur Kocabaşoğlu, "Tuna Vilayet Gazetesi", OTAM., S. 2, Ankara 1991, s. 141-149; İsmail Eren, "Tuna Vilayeti Matbaası ve Neşriyatı", Türk Kültürü, S. 29, Ankara 1965, s. 311-318; Bekir Koç, Tuna Vilayeti Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865-Mart 1868), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 34/ S. 57, 2015, s.125.

olmadığından, insanlar arasındaki işlemleri, hükümetin gazete vasıtasıyla kontrol edebileceği anlatılmıştı. Gazetenin, yabancıların kendi aralarında ve gerek Osmanlı vatandaşları ile olan alışverişlerinde bir kontrol vazifesi göreceğinden hükümetin de yararına olacağı belirtilerek yayınlanması için izin verilmesi istenmekteydi. Verilen bu dilekçe değerlendirildikten sonra gazetenin yayınlanmasının uygun olduğuna dair 18 Ekim 1865 tarihinde bir tezkire yazılmış, bir gün sonra da gazetenin çıkarılabileceğine dair irade yayınlanmıştır (BOA., İ.HR., nr. 216/12526 (28 Ca. 1282 /18 Ekim 1865)).

Çıkarılacak olan Takvim-i Ticaret'te sadece ticari haberler ele alınacak, görevinin dışındaki politika haberleri ve dini meselelerden uzak durulacak, basım kurallarına tamamen uyulacaktı. Hukuki ve kanunlara dair ilanların yayınlanması sebebi ile Takvim-i Ticaret'e resmî gazete sıfatıyla bakılacağından bu konu üzerinde bazı açıklamalar yapılması gerekmektedir. Bu ilanlar üç kısım olup ilki kanun gereğince yayınlanması gereken konuları kapsamaktadır. Bu şekilde Osmanlı Ticaret Kanunu hükümlerince yayınlanması gerekli olan şirket mukavele senetleri ilan kanunlarından sayılmıştır. İkincisi hükümet tarafından, yayınlanması için iş sahiplerine şart koşulan çeşitli konular, üçüncüsü de yayınlanması kanunca ya da hükümetçe şart koşulmayıp, ihtiyaç anında hükümet nazarında delil olup suçlu konuma düşmemek için yayınlanacak konulardır. Mesela zayi ve telef olmuş ya da çalınmış bir bononun hükmünün kalmadığına dair yazdırılacak ilan bu kabildendir (Takvim-i Ticaret, nr. 1 s. 2 (18 N 1282/3 Şubat 1866)).

Takvim-i Ticaret, 3 Şubat 1866 tarihinden itibaren haftada bir defa olmak üzere, her cumartesi Galata'da Kegork Bey'in Hani'nda neşredilmeye başlanmıştır. İstanbul için bir senelik fiyatı bir Osmanlı lirası, altı aylığı yarım Osmanlı lirası, üç aylığı da otuz kuruş olarak tespit edilmiştir. Bu gazetenin neşrinin, kısa bir süre sonra haftada iki defaya çıkarılması, zamanla da haftanın her gününe yayılması düşünülmekteydi. İlk neşrinden itibaren üç ay zarfında bir senelik fiyatı olan bir Osmanlı lirasını ödeyecek olan müşterilere, gazetenin haftada iki defaya çıkarılması ya da her gün yayınlanması halinde, fazla sayıları bir sene müddetle ücretsiz olarak verilecekti. Bir nüshasının fiyatı iki kuruştur. Takvim-i Ticaret'e ilan verenlere, ilanlarını içeren gazete nüshaları altmış paraya satılacaktı. Sıradan ilanların her satırından 3 kuruş alınacak, Takvim-i Ticaret'te gelecekte yayınlanması düşünülen ilanların ücretine sayılmak üzere 120 kuruştan ödeme yapanların ilanlarında %20 indirimle gidilecekti (BOA., İ.HR., nr. 216/12526 (28 Ca. 1282/18 Ekim 1865); Takvim-i Ticaret, nr. 1, s. 1 (18 N. 1282/3 Şubat 1866)).

Takvim-i Ticaret Gazetesi'nin Nizamnamesi

Üst tarafı Padişahın tuğrası ile süslenmiş olan ve "Le Moniteur Du Commerce" unvanıyla İstanbul'da çıkarılmasına izin verilen Takvim-i Ticaret adlı gazetenin şartları ve nizamları şu şekilde açıklanabilir:

1- Gazetenin tasarruf hakkı sahibine aittir.

2- Takvim-i Ticaret, Osmanlı Devleti vatandaşları arasında faaliyet gösteren ticaret, sanayi, bahriye işleri ile alakalı konuları yayınlamak amacıyla çıkarılacaktı. Tüm tebaa için şirket ve ticaretin faydalarını her yerde anlatarak, önemini ortaya çıkarmak için çalışacaktı. Hukuk ve ticarete ait bütün haberler için bir mecmua çıkaracaktı.

3- Dini meseleler ve politika ile ilgili haber yayınlamak kesinlikle yasaktı.

4- Gazete, 40X60 cm. ebadında olmak üzere haftada en az bir kere, belirlenen günde çıkarılacaktı.

5- Gazete her hafta Türkçe olarak çıkarılacak ve numaralandırılacaktı. Ticaret, bahriye ve sanayiye dair işlerin yayınlanacağı gazete, yine bu maddelere ait çeşitli haberlerden oluşacaktı.

6- Bu gazete, kanun ve hukuk maddelerine dair olan ilanların yayınlanması sebebiyle resmi gazete hükmünde olacaktı. Diğer gazeteler, bu sıfatta kabul edilmediğinden kara ve deniz ticareti vs. kanunname ve nizamnameler sadece bu gazetede neşredilecekti. Bu gazetede herkes tarafından kabul gören tüm kanunlar ve resmi emirler için gerekli olan ilanlar, matbuat ile beraber yayınlanacaktı. Yayımlanan ilanlar, ihtiyaç görüldüğü zaman hükümet indinde delil olarak sayılabileceğinden tüm matbuat ve ilanların bu gazetede yer alması gerekmekteydi.

7- Takvim-i Ticaret'te yayınlanması gerektiği halde değişik şekillerde neşredilen matbuat ve ilanlar hükümet tarafından geçersiz sayılacaktı.

8- Bu ilanların suretleri, gazete idaresiyle ilgili kalemler arasında düzenlenecektir. Takvim-i Ticaret idaresi, yayınlanması için verilecek ilanların altı satırdan az olmaması şartıyla, Türkçe olan ve on beş harften oluşan ilanların her satırı için altmış para, Türkçe olmayıp otuz harften oluşan ilanların her satırı için yine altmış para alınmasına karar vermiştir.

9- Bu gazetede, devlet kalemleri tarafından gönderilecek tüm yazı ve ilanlar ücretsiz olarak yayınlanacaktı. Devlet her nüshası için yarımşar yüzlük altın ödeyecek ve her sene 250 nüsha alarak, bunları İstanbul ve taşrada bulunan hükümet dairelerine ve mahkemelerine gönderecekti. Hükümet kalemleri tarafından neşredilmek üzere gazetelere bir ya da birden fazla yazı ve ilanların gönderilmesi halinde bunların bir nüshası da Takvim-i Ticaret'e

gönderilecekti. Bu bentte söz edilen yazıdan başka kimin tarafından olursa olsun parasız olarak yazı ve ilanların neşredilmesi hususunda Takvim-i Ticaret zorunlu tutulmayacaktı.

10- Gazetenin kâr, masraf ve zararı sahibi ile müesseselerine aitti. Mali idaresinden dolayı devlet hiçbir zaman mesuliyet kabul etmeyecek, kurucuları ve yöneticileri daha faydalı ve daha uygun gördükleri usulü kabul ederek uygulamakta serbest olacaklardı. Gazetenin yaygınlaştırılması, ayırt edilmeksizin günlük çıkarılması, haftada iki üç kere veya her gün yayınlanmasına çaba sarf edilecekti. Yayınlanacak haberlere tercümelerin ilave edilmesi, içerisinde birden fazla lisan kullanılmış metin ve ilanların yazılmasında her lisandan harfler kullanılabilmesi ve kullanılacak lisanların artırılması için çalışmalar yapılacaktır. Sonuçta gazete yönetimi amacına ulaşmak için gerekli olan tedbirlerin alınması için vazifelendirilecekti. Ayrıca nizamnamenin 3. ve 5. maddelerin şartlarına ve matbuat için gerekli olan kanun hükümlerine aykırı hareket edilmeyecekti.

11- Takvim-i Ticaret hiçbir şekilde vergi ödemeyecek ve 8. maddede düzenlendiği şekilde 3 ay içinde yayın hayatına başlayacaktı (BOA., İ.HR., nr. 216/12526 (28 Ca. 1282/18 Ekim 1865); Takvim-i Ticaret, nr. 1, s. 1 (18 N. 1282/3 Şubat 1866)).

Takvim-i Ticaret Gazetesi'ne Ticaret Nezareti Tarafından Gönderilen İlanların İçerikleri

Takvim-i Ticaret Gazetesi'nin 3 Şubat 1866 tarihinden itibaren gazeteye yazılmak üzere Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından gönderilecek konuların çeşit ve özetleri açıklanmıştır. Konular ve özetleri ile ilgili örnekler vererek konuyu daha anlaşılabilir hale getirebiliriz.

Kolektif yani sipariş yoluyla olan şirketlerin mukavelelerinin özetleri yayınlanmak üzere nezaret tarafından gazeteye gönderilmiştir. Örneğin 2 Şubat 1867 tarihinde Galata Sarrafından Pir Güzel isimli şahısın nezarete verdiği dilekçesi Takvim-i Ticaret'te yayınlanmıştır. Kısaca özetlenen yazıda Pir Güzel isimli şahıs, şirket unvanı ve imzası ile komanditer tarafından koyulacak 25.000 Osmanlı lirası sermayeyle, 10 sene devam etmek üzere bir komandit şirketin oluşturulduğundan bahsetmiştir. Bu şirketin Galata'da Kigork Bey Hanı'nın 4 numaralı odasında ikamet ettiği ve burada sarraflık yapıldığı ifade edilmiştir. Fakat 1867 senesi ocak ayı başlarında komanditer ortaklarının şirketten ayrılmak istemeleri ve iki tarafın rızası ile şirketin fesh olduğu anlatılmıştır. Şirketin feshi ile Pir Güzel, kendisi tarafından yine bu unvan ile aynı yerde bir şirketin kurulduğunu ve eski şirketin 1867 senesi ocak ayı başlarından itibaren hükümsüz olduğunun halka ilan edilmesini istemiştir. Bu durumun mahkemece kayıt düşürülerek dilekçesinin asıl nüshasının ticaret mahkemesine, diğer nüshanın da ortaklarına gönderilerek konunun ticaret mahkemesine havale edilmesini nezaretten istemiştir. 28 Şubat 1867 tarihinde ticaret mahkemesi başkanlığı tarafından

yazılan yazıda gerekenin yapıldığı ve dilekçe sahibi Pir Güzel tarafına da tebliğ olunduğu bildirilmiştir (Takvim-i Ticaret , nr. 60, s. 2 (16 Za. 1283/22 Mart 1867).

Anonim yani isimlendirilmemiş şirketlerin sözleşmelerine dair çıkan irade ve mukavele senetleri de gazeteye gönderilen konular arasındadır. Takvim-i Ticaret'in 32. sayısında bu konu ile ilgili olarak şu şekilde bir ilana yer verilmiştir: Şirket özel bir imtiyaz ile teşkil edilip sürekli olarak Osmanlı Devleti'nin himayesi altında bulunacaktır. Şirket 120.000 hissedenden oluşacak ve her hissesi 100 Osmanlı lirası olacaktır. Hisselere talip olan kişiler 5 lira peşinat vererek şirketin defterine kayıt yaptırdıktan sonra 100 liralık hisse alabilecek bir sene sonra 5 lira daha verecekti. İki defada alınacak 5'er lira ile şirketin sermayesi 1.200.000 liraya ulaşacak ve bu sermaye daimî olacaktır. 120.000 hisse, devlet ve memlekete faydalı olabilmesi için büyük, küçük memurlara ve ahaliden orta hallilere satılabilecekti. Osmanlı devletinin himayesinde bulunan memleketlerin memurları ve ahalisi de hissedar olabilecekti. Bu şirket hissedarları tarafından ehil ve işlerin üstesinden gelebilecek kadar üye seçilerek bir meclis oluşturulacaktı. Şirket, oluşturulan bu özel meclis tarafından idare edilecekti. Şirketin işleri gerek Osmanlı Devleti sınırları içinde ve gerek Avrupa'da Esham-ı Umumiye-i Devlet-i Âliye'nin satın alımı ve fiyat indiriminden ibaret olacaktır. (Takvim-i Ticaret, nr. 32, s. 1 (28 R. 1283/8 Eylül 1866).

Yabancı devletlerde kurulan anonim kumpanyalara, Osmanlı Devleti sınırları içinde yapacakları faaliyetlere verilecek izinler ile bu kumpanyaların nizamları da nezaret tarafından neşredilmek üzere gazeteye gönderilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak da Rusya'da kurulan bir şirkete dair haber gazetede yer almıştır. Rusya'da Şirket-i Sanaiyye-i Kafkas isimli bir şirket kurulacak ve şirketin görevinin Kafkaslarda sanayi, ziraat ve çiftçiliğin geliştirilmesi olacaktır. Bunun için de şirketin kuyu ve kanallar açarak, pamuk ziraatı ve hububatın yetiştirilmesine katkı sağlayacağı belirtilmekte idi. Ayrıca şirketin sanati artırmak için de kolaylıklar sağlayacağı duyurulmuştur. Yolların düzenlenmesi, köprülerin yapılması ve memlekette sanata kabiliyeti olanların teşvik edilerek sayılarının artırılması sağlanacaktı. Bu şirketin imtiyaz süresi 60 yıl sermayesinin ise 2 milyon İngiliz lirası olacağı, bu sermayenin hisselerinin yabancı devletlerde satılabileceği ve sermayeden elde edilecek kazançta devletin kefil olmayacağı bildirilmişti. (Takvim-i Ticaret, nr. 56, s. 2 (18 L. 1283/23 Şubat 1867).

Her şirkete verilen imtiyaz süresinin bitmesinden sonra mukavelesinin durumu hakkında verilecek bilgiler ile mukavelesinin fesh edildiğine, tekrar uzatıldığına ya da şartlarda yapılan değişikliklere dair senetler de Ticaret ve Nafia Nezareti'nin gazeteye göndereceği konular arasında yer almaktaydı. Takvim-i Ticaret'in 58. sayısında bu madde ile ilgili şöyle bir ilan yer almıştır. J. İstifanovik ve Kumpanyasının kontratının vadesinin dolduğu ve tüm ortakların ittifakı ile İstanbul'da bulunan mağazalarda çalışmaların durdurulmasına karar verildiği, işlerin

düzene konulduktan sonra tekrar faaliyete başlayacağı duyurulmuştur (Takvim-i Ticaret, nr. 58, s. 2 (2 Za. 1283/8 Mart 1867)).

Osmanlı devletinde ikametgâhları belli olmayan kişilere ait ihtar pusulaları Poliçe kâğıdının üzerinde ismi yazılı olan şahsın, araştırılıp bulunamadığını gösteren ilmühaber ve protesto sureti gazeteye gönderilen ilanlar arasındadır. Örneğin kabul edildikten sonra kaybolan poliçenin durumu ile ilgili nezaret tarafından gönderilen bir haber gazetede şu şekilde yer almıştır. Paris'te ikamet eden Mösyö Şivabo tarafından kabul edildikten 3 gün sonra, tarafıma ödenmek üzere İstanbul'da Prusya Devleti tebaasından Mösyö Opinhayim ve Alberti kumpanyasına bin sterlinlik kambiya keşide olunmuştur. Bu kambiya 8 Ekim'de kabul edilmiş olup, ancak vadesi geldiğinde tarafımdan acele bir şekilde tahsil edilip adamımıza teslim edilmiştir. Fakat her nasıl ise kazaen kaybolmuştur. Bu meblağ güvenilir bir kefalet ile kumpanyadan alınmış olduğundan bundan böyle kambiya ortaya çıkar ise geçersiz olduğunun gerekli yerlere duyurulması Mercan Papazoğlu tarafından istenmiştir (Takvim-i Ticaret, nr. 42, s. 2 (9 B. 1283/17 Kasım 1866).) Gazetede kaybolan poliçeye dair ilginç bir diğer haber şu şekildedir. 19 Eylül 1864 tarihli ve 3 ay vadesiyle Paris'te Laffitte sokağında iskân eden Mavro Cordato ve ortakları tarafından 6.000 frank ödenmek üzere, Polizbidi (?) ve ortakları tarafından keşide edilerek Elphamie Polunaki'ye (?) bir poliçe verilmiştir. Polizbidi iflas edince Elphamie Polunaki bu poliçeyi kaybettiğini beyan etmiştir. Ortaya çıkan bu durum üzerine iflas eden Polizbidi 61 gün içinde bu poliçe ortaya çıkar ise kendisinin mesul olduğunu ve ödeyeceğini garanti etmiştir. Poliçenin 61 gün içinde iflas komitesine getirilmesi istenmiştir. Poliçenin İflas komitesine getirilmesinden sonra hükmünün kalmayacağı, kefilin de sorumluluğundan çıkacağı ilan olunmuştur. (Takvim-i Ticaret, nr. 59, s. 2 (9 Za. 1283/15 Mart 1867)).

İflas bildirimleriyle iflas edenin borcunu ödeyemeyeceğini beyan ettiği günün belirtilmesi ve i'amlarının özetleri, İflas eden kişinin itibarının iadesi için dilekçesiyle itibarının iadesi i'lamı, Hileli iflas i'amları, iflas vekillerinin tayin ve değiştirilmesi, iflas eden kişinin borçlarının araştırılması, iflas vekillerinin raporu araştırılarak ihtiyaç anında çeşitli muameleler için alacaklıların çağırılması gibi konular nezaretin gazeteye gönderdiği haberler arasındadır. Örneğin İflas eden manifaturacı Papaz oğlu Yorgaki'nin tüm alacaklılarının, İflas komitesine gelerek iddialarını ispat etmeleri için 18 Mayıs 1865 tarihinde ilan verilmiştir. Bu ilan üzerine alacaklıların bir kısmı komiteye gelerek iddialarını ispat etmişler ise de bazıları gelmemiştir. Bu hususun görüşülerek tamamlanması için tüm alacaklıların gelip iddialarını ispat etmeleri gerekmekte idi. Yorgaki'de alacağı olanların eski ilan geçerli olmak üzere bu tarihten itibaren 21 gün içinde komiteye gelip iddialarını ispat etmeleri istenmiş, gelmeyenlerin ticaret kanununun 203. Maddesi gereğince kesinlikle masanın dışında kalacakları ilan edilmiştir. (Takvim-i Ticaret, nr. 3, s. 1(2 L. 1282/18 Şubat 1866)).

Her çeşit eşya müzayedesini ile ilgili konular da nezaretin emri ile gazetede yayınlanmıştır. Örneğin Evkaf-ı Hümayun mahlulat dairesinde bulunan, mirasçısı olmayan malların müzayedesinin yapılacağı tarih belirtilerek eşyalar ve taşınmaz mallar kalem kalem sıralanmıştır. (Takvim-i Ticaret, nr. 6, s. 2 (23 L. 1282/11 Mart 1866). Yine gümrüklerde bırakılan eşyalarında müzayedesini ile ilgili haberler gazetede yer almıştır. Gümrüklerde gümrük vergisine karşılık olarak alınan eşyanın satışı için haftada iki gün müzayede yapılmaktaydı. Fakat bu durum değiştirilerek Cumartesi, Pazartesi ve Çarşamba olmak üzere haftada 3 gün saat 5'ten 11'e kadar müzayede yapılmasına karar verildiğine dair ilanlar gazetede görülmektedir. (Takvim-i Ticaret, nr. 7, s. 1 (1 Za. 1282/18 Mart 1866).

Hükümet tarafından veya şahıs tarafından yapılacak gemi satımı haberlerine de gazetede yer verilmiştir. Gemi satımına dair gazetede şöyle bir ilan yer almaktadır. İlanda Osmanlı Devleti sancağı taşıyan 75 tonluk ve 75–80 bargir kuvveti bulunan Ali Paşa isimli vapurun Osmanlı Maliyesi müdürü tarafından verilen dilekçe üzerine ve Meclis-i Ticaret-i Bahriye'nin ilanı gereğince müzayede ile satılmasına karar verildiği duyurulmuştur. Ayrıca ilanda geminin Duhan Gümrüğünde bulunan defteri gereğince tüm eşya ve edevatıyla beraber satılmak üzere Haziran'ın 20. ile 27. ve Temmuz'un 4. pazartesi günleri olmak üzere 3 kez saat 5'ten 7'ye kadar iki saat süreyle Havyar Hanında müzayedesinin yapılarak satılacağı belirtilmiştir. İlanda gemiyi alan kişinin fiyatın 1/3'ünü peşin, 2/3'ünü de 11 gün içinde ödemek zorunda olduğu ayrıca Osmanlı devleti tebaasından güvenilir bir kefil göstermesi gerektiği ifade edilmiştir. (Takvim-i Ticaret, nr. 22, s. 2 (17 S. 1283/1 Temmuz 1866).

Yapılan icatlar veya imtiyazların tamamlanması ile yabancı devletlerde verilmiş imtiyazlarının buralarca dahi tasdiknameleri de nezaretin haber için gazeteye gönderdiği konular arasındadır. Örneğin gazetede dünyada yapılan icatlar ile ilgili bilgi verilmiştir. Amerika'da yaşanan bir kişinin suların derinliğini ölçmek için Batometre isimli bir alet icat ettiği haberi yer almıştır. (Takvim-i Ticaret, nr. 41, s. 2 (2 B. 1283/10 Kasım 1866). Yine caraskal fenninde ehil ve önemli bir kişi tarafından küçük bir makine imal edildiği ve Belçika'da açılan fuarda sergilendiği belirtilmiştir. Bu makine kazan, çark, 19 tulumba ve bu aletleri birbirine bağlayan 39 menteşeden oluştuğu ifade edilmiştir. Buhar ile hareket ettiği, büyüklüğü iki parmak ve ağırlığı dört dirhem olup büyük çarkın çelik ve altından olduğu beyan edilmiştir. Dakikada 7 bin defa döndüğü gibi altı damlalık buhar ile sekiz dakika aralıksız hareket ettiğinden görenlerin dikkatini çektiği ve dünyada bu kadar küçük bir makinenin bu zamana kadar görülmediği ileri sürülmüştür. (Takvim-i Ticaret, nr. 42, s. 2 (9 B. 1283/17 Kasım 1866).

Deniz ve karada yolcu ve eşya taşımacılığı ile meşgul olan şirketlerin yayınlayacakları tarife ile vs. nizamlar ile ilgili haberler Takvim-i Ticaret Gazetesi'nin haberleri arasındadır. Takvim-i Ticaret'in 42. sayısında gemi ücretleri ile ilgili şöyle bir haber yer almaktadır. Köstence'den Bahr-i Sefid'e gönderilecek olan 40 İstanbul kilesi için 4 Frank 25 santim ile 4 Frank 50

santim arası bir ücretin alınacağı belirtilmiştir. Ayrıca Hocabey'den Bahr-i Sefid'e 40 İstanbul Kilesi için 5 Frank, Sine'den İngiltere'ye 80 İstanbul Kilesi için 8 Şilin 4 Pens, Varna'dan İngiltere'ye 80 İstanbul Kilesi için 8 şilin 3 Pens, Nikolayev'den İngiltere'ye bir Moskova Tonilatosu için 67 şilin 6 pens ile 70 Şilin 6 pens arası, Evpatorya'dan İngiltere'ye Moskova tonilatosu için 64 şilin, Hocabey'den İngiltere'ye Moskova Tonilatosu için 62 şilin 6 pens, Enez'den İngiltere'ye 40 İstanbul kilesi için 8 şilin 9 pens ve İstanbul'dan İngiltere'ye 40 İstanbul kilesi için 8 şilin ücret alınacağı liste halinde gösterilmiştir. (Takvim-i Ticaret, nr. 42, s. 2 (9 B. 1283/17 Kasım 1866).

Bunlardan başka tab ve neşrine Ticaret Nezareti tarafından karar verilecek çeşitli maddeler yayınlanacaktı (Takvim-i Ticaret, nr. 1 s. 1 (18 N 1282/3 Şubat 1866). Örneğin Köşe sarrafları hakkında Ticaret Nezareti tarafından verilen bir ilan gazetede şu şekilde yer almıştır. Köşe sarrafları hakkında çıkarılmış olan kanunlara göre, bu esnafın ellerinde bulunan tezkirelerinin her yılın mart ayında yenilenmesinin gerektiği belirtilmekte idi. 1283 senesi mart ayının yaklaşmakta olması sebebiyle, Mart'ın 15'ine kadar gerek Osmanlı Devleti tebaasından gerek yabancı tebaadan köşe sarraflığı yapanların kethüdası Sükbasi Efendi tezkirelerini yenilemelerini istemiştir. Belirtilen bu süreden sonra tezkiresini yenilememiş ya da hiç tezkire almamış esnaf tespit edilirse gereken nakdi cezanın tahsil edileceği bildirilmiştir. (Takvim-i Ticaret, nr. 57, s. 2 (25 L. 1283/2 Mart 1867).

Ticaret, ziraat ve sanat işleri ve bu işlerle ilgili meslekler ile tüccar davalarına³ dair haberlerin yazılması, yine bu maddelerle alakalı her türlü ilanların neşredilmesi ve bu konuların haricinde haber yapmayan bir gazetenin çıkarılması faydalı olacağından *Takvim-i Ticaret* adıyla bir gazetenin çıkarılması için irade-i seniye ile bazı kişilere, özel nizamnamelerle izin verilmişti. Yaptığımız araştırmalarda elde ettiğimiz nüshalar incelendiğinde belirtilen konularla ilgili yayınlar yapıldığını, hatta bu konuların dışına çıkıldığını da görmekteyiz. Gazetenin yayınlanması ile ilgili hazırlanan nizamnamede bulunan konuların dışında bulunan yazıları kısaca özetleyecek olursak;

Takvim-i Ticaret'te ziraat ile ilgili olarak örneğin, pamuk ve zeytin üretiminin artırılması ve bu ürünlerin değerlendirilmesi ile ilgili yazılar yayınlanmıştır (Takvim-i Ticaret, nr. 3, s. 1-2 (2 L. 1282/17 Şubat 1866). Ziraat ürünlerin ve yolcuların taşınması için yapılacak olan demiryolları ve kara yolları hakkında bilgi verilmiş, şirketlerle yapılan anlaşmalar ile anlaşmalarda verilen imtiyazlarda yapılan değişiklikler hakkında açıklamalar yapılmıştır. Örneğin gazetede Köstence Demiryolu imtiyazı genel olarak ele alınmıştır (Takvim-i Ticaret, nr. 4 s. 2 (9 L.

³ Ticaret Mahkemesi Reisi Yorgaki tarafından Ticaret Nezareti'ne yazılan bir tezkirede, Ticaret ziraat ve sanat işleri ve tüccar davalarına dair neşredilen *Takvim-i Ticaret*'in, ticaret mahkemelerince yapılan mütalaaların bir nüshasının mahkeme namına ve diğer bir nüshanın da riyasete mahsus olarak gönderilmesi gerektiği 21 Kasım 1871 tarihli ve 5 numaralı fermanla bildirilmişti (21 Ca. 1289 15 Temmuz 1288) BOA.(Başbakanlık Osmanlı Arşivi), T.TNF. VRK. nr. 15/36 (21 Ca. 1289/27 Temmuz 1872).

1282/24 Şubat 1866). Ayrıca kişi veya devlete ait olan ya da devlete kalmış olan şahıs mallarının satımı ve kiralanması için ilanlar verildiğini de görmekteyiz. Örneğin, Unkapanı'nda bulunan devlete ait vapur değirmeninin aletleri ve edevatı ile birlikte satılması, bir süre için isteyenlere kiraya verilmesi ya da talebe göre alet ve edevatın ayrı, binasının ayrı olarak satılması için ilan verilmiştir. Bu üç şıktan birisini tercih edenler ya da başka bir teklifi olanların rüsumat emanetine müracaat etmeleri istenmiştir (Takvim-i Ticaret, nr. 7 s. 1 (1 Za. 1282/17 Mart 1866); Yazıcı, 1999: 62-63).

Gazetede yer alan diğer haberler ise şu şekildedir. Her bir şirketin nizamnamesi gereğince, gerekli ilanlardan olan hesap defterleri ya da malların yazılı olduğu defterler gibi matbuatlar, 18 yaşını tamamlamamış olanların ticaret usulüne dair ruhsatları, piyango ruhsatları, buharın kullanılmaya başlanması ile fabrika, değirmen vb. tehlikesi ya da insan sıhhatine zararı olduğu düşünülen tezgâhların kurulması için yapılacak teftişler ve bu konuda verilecek ruhsat ilanları, sarraf ve tüccar arasında aracılık yapacak komisyoncuların atanması. (Takvim-i Ticaret, nr. 7 s. 1 (1 Za. 1282/17 Mart 1866); Yazıcı, 1999: 62-63).

Takvim-i Ticaret Gazetesi'nin Yayınının Kesintiye Uğraması ve Yeniden Yayın Hayatına Başlaması

Takvim-i Ticaret'in bir sene kadar yayınlandığını sonra da bazı sebeplerden dolayı kesintiye uğradığını gazetelerin çıkan nüshalarından ve 21 Ocak 1870 yılında Ticaret Nazırı Kabuli Paşa'nın Nafia Nezareti'ne yazmış olduğu tezkireden anlamaktayız. Kabuli Paşa'nın tezkiresinin yanında gazete hakkında bir de rapor gönderilmiştir (BOA., T.NF.VRK., nr. 9/43 Lef. 1 (18 L. 1287/11 Ocak 1871)). Muhtemelen gazete kendi alanının dışına çıkarak diğer alanlarda da haber yaptığından yayını durdurulmuştur. Takvim-i Ticaret uğradığı bu kesinti yaklaşık 4–5 sene sürmüştü, sonra nezaretin kendi idaresinde ve eski şartları geçerli olmak üzere tekrar yayınlanmasına izin verilmiştir. Alışveriş ve çeşitli maddelerin sadece bir vasıta ile ilan edilip yayınlanmasının faydaları anlatılmıştır. Gazetenin idaresi tarafından kaleme alınan bir rapor, nizamnamenin ilanı hakkında yapılan açıklamalarla beraber basılarak bir nüshası da ek olarak takdim edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde faydası görülen işlerin devam ettirilmesi için gerekli yardımın yapılması icap ettiğinden nezaret tarafından yayınlanması gereken maddelerin basılması için Perşembe pazarında Bakır Sokak 2 numaralı matbaaya gönderilmesine karar verilmiştir (BOA., T.NF. VRK., nr. 9/43 (18 L. 1287/11 Ocak 1871)).

Bazı sebeplerden dolayı uzun bir süre kesintiye uğramış olan Takvim-i Ticaret Gazetesi'nin yeniden yayınlanmaya başladığını 1873 yılında neşredilmiş olan sayısından anlamaktayız. Bu sayıda bir beyanname kaleme alındı ise de içerik gazetenin ilk neşredilmeye başladığı dönemden farklı değildir. Gazetenin neşredilmediği dönem, gazete çalışanları tarafından değerlendirilerek bazı yenilikler yapıldığı ifade edilmesine rağmen beyannamenin içeriğinin

geneli ilk dönemki açıklamalarla aynı olup sadece tarihler güncellenmiştir. Bu açıklamalardan ilki herkesin kullandığı dil hükmündeki Türkçe ve bu gazetenin dili olan Fransızca ile beraber neşredilmesidir. Diğeri ise okuyucular için son derece önemli olan hukuk ve kanun maddeleri ve bununla ilgili matbuat ve ilanların gazetede yayınlanmasıdır. Ayrıca hukuk ve kanun maddeleriyle ilgili olan ilanların Takvim-i Ticaret'te yer almasının gazeteye resmi bir statü kazandırdığı ifade edilmişse de bu uygulamalar, gazetenin ilk çıkarıldığı dönemde de görülmektedir.

Yine gazetede yayınlanan ilanların üç kısma ayrıldığı birinci kısmını kanun gereğince yayınlanması gerekli olan konuların oluşturduğu, bu sebeple Osmanlı Ticaret kanunu hükmünce yayınlanması gerekli olan şirket mukavele senetlerinin ilan kanunlarından sayıldığı beyan edilmiş, ikinci kısım ilanlar, hükümet tarafından iş sahiplerine ilan edilmesi şart koşulan konular, üçüncü kısım ise basılması ve yayınlanması kanuni olarak veya hükümetçe şart koşulmayıp ihtiyaç görüldüğü zaman hükümete delil olarak gösterilecek maddelerden oluştuğu beyan edilmişse de bu uygulamaların da yeni olmadığı ilk çıkarıldığı zaman da bu uygulamaların olduğu bilinmektedir. Bu konu da verilen örnek bile değiştirilmeden aynı şekilde verilmiştir (BOA., T.NF. VRK., nr. 9/43 Lef. 2 (18 L. 1287/11 Ocak 1871)).

Bu üç çeşit ilanın kanuni olmasıyla birlikte adi ve nizami ilanların vaktiyle uygun bir şekilde düzenli ve eksiksiz olarak yayınlanmasının da gerekli olduğu, gerçi şimdiye kadar bu ilanların politika ve havadis gazetelerinde çaresiz bir şekilde yayınlandığı, fakat politika ve havadis gazetelerinde yayınlanan ilanların istenildiği ölçüde faydasının olmadığı, bu sebeple İstanbul'un ihtiyacı göz önünde bulundurularak tamamen ticaret işlerine ait olmak üzere bir gazetenin çıkarılması için çalışmalar yapıldığı belirtilmiş ise de bu çalışmaların da gazetenin ilk çıkarıldığı döneme ait olduğu görülmektedir.

Yine bu beyannamede, bir memleketin azı çoğu ve belki ruhu ticaretle şekillendirilmiş olup ticaretteki kazanç ne kadar artarsa ahalinin refah seviyesinin de o kadar artacağı belirtilmekteydi. Memleketin bayındırlığının, memlekette yaşayanların zenginliği ile orantılı olacağı her kesim tarafından onaylanmakta olduğundan bahsedilerek, bir han sahibinin zenginliği ile binalarının gösterişi arasında paralellik örnek olarak gösterilmekteydi. Bir kimsenin kâr ve kazancı ile yaşam biçiminin şekillendiği, padişahın kendine has karakterinin herkesi bu yola çektiği, tüm ahalinin vatan ve devleti uğrunda zenginliği ölçüsünde ahalinin yararına olan eserler ortaya koymak için çaba harcamaları gerektiği anlatılmıştır. Ticaret kapasitesi arttıkça, tabii olarak işler de artacağından esas vazifesi ticaretteki tüm alışveriş işleri ve olaylarının yayınlanması için bir gazetenin çıkarılmasının gerekli olduğu beyan edilmiştir.

XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nde gazetenin ne olduğu bilinmezken kısa zamanda medeniyete ayak uydurulmaya başlandığı, maarif ve sanayi ile ilgili gazetelerin zamanla arttığı anlatılmış gazetelerin maarif, edebiyat ile politikaya dair haberlerden bahsettiği, ticaret ve sanayi ile alakalı konuları yayınlamadığı ifade edilmiştir. İstanbul'un ticari itibarı da göz önünde bulundurularak bir ticaret gazetesinin çıkarılmasının gerektiği ticaret kapasitesinin ve kazançlarının artması ile ticarete özel bir gazetenin olup olmayışının ne kadar zarar vereceği ya da ne kadar yararlı olacağı mukayese edildikçe bu gazetelerin ticaretle ilgili olaylara yer vermeye başladıkları belirtilmiştir. Fakat bir gazetenin, gerçek vazifesine hizmet etmediği sürece halk arasında pek itibar görmediği, bu gazeteler çeşitli haberler arasında her ne kadar ticarete dair haberlere yer verseler de tüccar ve sarrafların isteklerini tam anlamı ile yerine getiremediğinden bahsedilmiştir.

1871 yılında neşredilen gazetede yayınlanan beyannamede açıklanan konuların hatta yapılan örneklemelerin tamamının gazetenin ilk çıkarıldığı dönemde de yapılmış ve bu şekilde çözümlenmiştir. Yani gazetenin kapalı tutulduğu 5 senelik dönem içerisinde hiçbir çalışma yapılmamıştır. Hatta gazete hakkında bilgi amacı ile yayınlanan ilan bile aynı şekilde yayınlanmış sadece tarih değiştirilmiştir. Ayrıca yapılan Tuna Gazetesi örneklemeğinde gazetenin ilk çıkarılacağı zamandaki gibi "bundan 7-8 ay önce çıkarılan Tuna Gazetesi" ibaresinde sadece 7-8 ay tabiri 7-8 sene olarak değiştirilmiştir. Sarraf, tüccar ve belki herkesin menfaatine olan Takvim-i Ticaret'in neşrine tekrar başlanması hususuna izin verildiğinden bu gazete yine eskiden olduğu gibi her türlü neşredilecek ilanların Takvim-i Ticaret vasıtasıyla yayınlanarak ahaliye hizmet edilecek ve tüccar tarafından verilen ilanlar bu gazete vasıtasıyla duyurulacaktır. (BOA., T.NF. VRK., nr. 9/43 Lef. 2 (18 L. 1287/11 Ocak 1871).

İkinci defa neşredilmeye başlanan Takvim-i Ticaret bir müddet sonra İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmaya başlamıştır. Fakat bir süre sonra gazetenin geliri masrafları karşılamadığı için sahibi tarafından politika haberlerinin de yayınlanması için izin istenilmiştir. Dahiliye Nezareti devletin aleyhine haberler yapılmaması şartıyla izin verilebileceğini açıklamış (BOA. İ.DH. (İrade Dahiliye), nr. 792/64302 Lef 1(15 L. 1296/2 Ekim 1879) ve 15 Ekim 1879 tarihinde Takvim-i Ticaret'e siyasi haberler yayınlanması izni verilmiştir (BOA. İ.DH., nr. 792/64302 Lef 2 (28 L. 1296/15 Ekim 1879); (Yazıcı, 1999: 64). Fakat bu izin gazetenin bir süre sonra kapanmasına sebep olmuştur. 24 Ocak 1880 tarihinde gazetede Zaptiye Nazırı Hafız Paşa'ya verilen nişan üzerine yapılan haberde hem paşa hem de saray erkânı için hakaretvari ifadeler kullanılmış bunun üzerine de gazete süresiz olarak kapatılmıştır (BOA., Y.A.HUS. (Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı), nr. 163/63 (11 S. 1297/24 Ocak 1880);Yazıcı, 1999: 64)

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde ülke içinde ve uluslararası platformda ticaretin artırılması amacıyla yapılan çalışmalardan birisi de ticari gazete girişimi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin dünyadaki pazar kabiliyetimizin zayıf, sermayesinin de kısıtlı olmasına rağmen Takvim-i Ticaret'in yayın hayatına başlaması bahsedilen dönem için iyi bir gelişmedir. Gazetede ticari her habere ve ilana yer verilmiş tüm ticari konular bir araya getirilerek yayınlanmış ve ticaretle ilgilenen herkese haberler ulaştırılmaya çalışılmıştır. Takvim-i Ticaret'e resmî gazete statüsü verilerek noter görevi yüklenmiştir.

Takvim-i Ticaret ile Avrupa ticari matbuatı arasında iletişim kurularak Osmanlı tüccarının ticari haberleri doğru bir şekilde öğrenebilmesi için çaba sarf edilmiştir. Gazetede yayınlanan haberlerle ülke içerisinde ve yurtdışında açılan şirket nizamlarından, imtiyaz sürelerinden ve bu konularda meydana gelen değişikliklerden Osmanlı tüccarı haberdar edilmiştir. Yine aynı şekilde iflas eden şirket ilanlarına da gazetede yer verilmiştir. Böylece alacaklıların belirtilen süre içerisinde iflas komitelerine başvurmaları sağlanarak mağduriyetlerin önüne geçilmiştir. Gazetede müzayede ve içerikleri hakkında da haberler yapılarak birçok kişinin katılımı ve eşyanın değeri üzerinden satımı hedeflenmiştir. Takvim-i Ticaret'te taşımacılık yapan şirketlerin tarifeleri yayınlanarak ticaret ehlinin zarara uğraması önlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca gazetede dünyada ortaya çıkan yeni icatlara yer verilerek Osmanlı ticaret erbabı bilgilendirilmiştir. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nde ticaretin gelişmesi sağlanarak halkın refah seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır. Gazetenin yayınlandığı süre zarfında genellikle belirtilen konularda haberler yapılmasına rağmen bazen konu dışına da çıkmıştır. İlk dönem yaklaşık 1,5 sene boyunca neşredilen Takvim-i Ticaret'in yayın hayatı hemen hemen 4 sene sekteye uğramıştır. Bu dönemde ticari gazetenin eksikliği daha fazla hissedilmeye başlanmış ve tekrardan yayın hayatına başlaması için yapılan girişimler sonuç vermiş, 1871'de yeniden neşredilmeye başlanarak bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları ve Gazeteler*

İ.DH. (İrade Dahiliye)

İ.HR (İrade Hariciye)

T.TNF. VRK**

Y.A.HUS. (Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı)

Takvim-i Ticaret Gazetesi

Kaynak Eserler ve İncelemeler

2. Eren, İsmail (1965) "Tuna Vilayeti Matbaası ve Neşriyatı", Türk Kültürü, S. 29, Ankara, s. 311-318
3. Kocabaşoğlu, Uygur (1991) "Tuna Vilayet Gazetesi", OTAM., S. 2, Ankara, s. 141-149
4. Koç, Bekir (2015) "Tuna Vilayeti Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865-Mart 1868)", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 34/ S. 57, s.121-158.
5. Yazıcı, Nesimi (1999) "Tanzimat Döneminde Ekonomi Basını 'Takvim-i Ticaret'", İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XXXIX, Ankara, s. 55-68.

* Belge ve Gazete numaraları metin içerisindeki dipnotlarda verilmiştir.

**Bu belgeler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tasnifi yapılmamış dosyalardan çıkmıştır. Açılımı yapılmamıştır.

Medyada Alternatif Etik Arayışı Bir Alternatif Olabilir mi?

May The Alternative Seeking In The Media Be An Alternative?

Emre DAŞAR¹

Emin AKIN²

ÖZET

Medyanın kitleleri hedef alan doğası ve kamuoyu oluşturma gücü, ilk gazetelerin yayımlandığı tarihten itibaren güç odaklarının da ilgisini çekmiştir. Kitleleri kendi çıkarları doğrultusunda manipüle etme amacını taşıyan siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri seçkinlerin medya üzerinde tahakküm kurma yönündeki güçlü isteği, medyanın olaylara bakarken duracağı yer üzerinde de bazı sorunsallar yaratmıştır. İşte bu sorunsallar arasında en önemli konulardan birini de etik mevzusu oluşturmaktadır. Liberal ve eleştirel yaklaşımların medyayı ele alış biçimlerinin etik konusunda aldığı söz, bugün geldiğimiz noktada medya etiği üzerinde yürüyen tartışmalara belirgin bir netlik kazandıramamaktadır. Medya ve etik ikilisinin, gelişen kitle iletişim teknolojileri ve çeşitlenen iletişim kanalları bağlamında daha pek çok tartışmayı düşündürecek olması bir yana, ana akım medya kanalları ve geleneksel iletişim araçları katında da etik tartışmaları devam edecektir. Bu çalışmada liberal ve eleştirel anlayışın medyaya yaklaşımında çerçevelenen etik kodların dışında alternatif bir etik davranışın nasıl oluşturulabileceği üzerinde durulacak ve bu etik anlayışı gazeteciler için alternatif olarak sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Etik, Alternatif Etik

ABSTRACT

The nature of the media targeting the masses and the power of public opinion have attracted the attention of power centers since the publication of the first newspapers. The strong desire of the political, cultural, economic and military elites to dominate the media with the aim of manipulating the masses in their own interests has created some problems on the place where the media will stand while looking at events. One of the most important positions among these problems is the ethical issue. The promise of the ethical and critical approaches to media coverage on ethics does not give clear clarity to the discussions on media ethics at the point we have reached today. Aside from the fact that the media and ethics duo will be much more controversial in the context of developing mass communication technologies and diversified communication channels, ethical debates will continue in the mainstream media channels and traditional communication tools. In this study, we will focus on

¹ Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu, Gazetecilik ve Habercilik Bölümü, emre.dasar@amasya.edu.tr

² Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, Merzifon Meslek Yüksekokulu, Gazetecilik ve Habercilik Bölümü, emin.akin@amasya.edu.tr

how to create an alternative ethical behavior in addition to the ethical codes that are framed in the approach of liberal and critical understanding to the media.

Key Words: Media, Ethic, Alternative Ethics

Giriş

İnsanların bir topluluk oluşturarak yaşamaya başladığı ve sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel etkileşimin ve ortaklığın gövdelenip karmaşık ilişkiler oluşturarak modern zamanlara doğru yol aldığı süreçte, tüm bu etkileşimlerin ortaya çıkardığı yapıların düzenlenmesi de beraberinde bazı sorunsallar yaratmıştır. İnsanlık farklılaşan zaviyelerin yeryüzünü ve insanları değiştirip dönüştürme gayreti karşısında siyaseti ve siyasi kurumları bulmuştur ama bu zeminde hareket edecek olanların söylem ve eylem tercihlerinde “aşırılıkların” önüne geçmek için de devletlerin yasal düzenlemeleriyle, ilgili kurumların ve toplulukların benimsediği bir dizi tertiplerle onlara hudut çizmiştir. Arkadaşlık, komşuluk gibi gündeliğin her an kendini yeniden ürettiği bir aradalıklarından, daha büyük gruplara varan sosyal ilişkiler icat etmiştir; ne ki bunları her kültürün kendi temrin ettiği zamanın içinde bulup geliştirdiği, yaptırımını kimi zaman yasa koyucunun kaleminden daha ağır ahlaki kurallarla çevrelemekten de geri durmamıştır. Kültürel ve bilimsel uğraşın hemen her aşamasında etik kuralların gerekliliğinden ve bunlara uyma zorunluluğundan söz açılmış, akademinin yemini etik kuralları gözetmenin koşulunu içerik edinmiştir. İnsan, ticareti keşfedip ekonomik ilişkileri varlığına egemen kılmıştır; fakat en küçük tüccar alışverişinden büyük ticari hadiselere dek bu ilişki türünün inşasına da etiği taşıyıcı bir unsur olarak dâhil etmiştir. İşte bu manzara karşısında evvel emirde yapılacak tespit, insanın hemen her üretimini denetleyen, yazılı ya da yazılı olmayan ahlaki ve etik kuralların olduğu gerçeğidir.

Bu çalışma, her kategoriden insan organizasyonunun hesabına düşen etik kodlar setlerinin ne ölçüde etik bir ortam sağlayabileceği ve neden mevcut olanlara alternatif düşünülmesi gerektiğini medya ve onun etiği özelinde ele alacak, “medya ve etik” başlığıyla yazılan onca makale, kitap ve bildirinin, bu ikili etrafında yapılan diğer çalışmaların aslında neyin eksikliğinden ya da hangi yapısal bozukluktan kaynaklandığı üzerine düşündürmeyi deneyecektir.

Başarı mı? Trajedi mi?

Medyanın kitleleri hedef alan doğası ve kamuoyu oluşturma gücü, ilk gazetelerin yayımlandığı tarihten itibaren güç odaklarının da ilgisini çekmiştir. Kitleleri kendi çıkarları doğrultusunda manipüle etme amacını taşıyan siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri seçkinlerin medya üzerinde tahakküm kurma yönündeki güçlü isteği, medyanın olaylara bakarken, onları aktarırken duracağı yer üzerinde -çoğu zaman kendi bünyesinde olmadığı kadar- çok sesli bir tartışma alanı açmıştır. Bu tartışmaların hiç kuşkusuz önemlilerinden birini de etik

mevzusu oluşturmaktadır. Dahası, doğrudan bu konuyla ilgili gibi görünmese de, medya üzerine çoğu tartışmanın en sonunda gelip dayandığı yer ya da geçmeden yoluna devam edemeyeceği eşik de yine etiğin sınırları içinde kalmaktadır.

Liberal ve çoğu eleştirel yaklaşımların medyayı değerlendirme biçimlerinin etik konusunda aldığı söz, bugün geldiğimiz noktada medya etiği üzerinde yürüyen tartışmalara belirgin bir netlik kazandıramamaktadır. Medya ve etik ikilisinin, gelişen kitle iletişim teknolojileri, bu teknolojinin artırdığı iletişim araçları ve çeşitlenen iletişim kanalları bağlamında daha pek çok tartışmayı gündemine alacak olması bir yana, ana akım medya kanalları ve geleneksel iletişim araçları katında da etik tartışmaları devam edecektir. Etik mevzusu kurumlar, araçlar ve hususi hadiseler üzerinden konuşulmaya başlandığında, aslında konuşulması gereken tek şey, bizi çevreleyen medya ortamında bir etikten bahsedilip bahsedilemeyeceğidir. Mevcut yapı içinde olamayacak bir şeyin, varmış gibi sanılarak kendinden bu kadar çok bahsettirmesi ise kimin başarısı, kimin trajedisidir?

Etiğin medyayla hastalıklı ama kadim ilişkisi üzerine devam etmeden önce, bir kavram olarak kökenine göz atmakta fayda var.

Etik, insan eyleminin ahlaka uygunluğuyla ilgilenen bir alan olarak felsefenin alt dallarında konumlandırıldığı gibi, başlı başına bir felsefe alanı olarak da değerlendirilebilmektedir. Bunu yaparak etiği müstakil bir felsefe alanı olarak ele alan ilk filozof Aristoteles'tir. Pratik felsefenin ekonomi ve politikanın yanı sıra üçüncü kolunu etik oluşturmaktadır. Kavram, köken olarak Yunancadaki ethos sözcüğünden gelmektedir ve iki farklı kullanımı vardır. İlk kullanımı alışkanlık, töre, görenek anlamlarına karşılık gelir. Eylemlerini kent devletinde (Antik Polis) geçerli olan töreye uygun olarak eğitim yoluyla düzenlemeye alışkın kişi, genel kabul gören "ahlak yasası" normlarını izlediği sürece "etiğe" uygun davranmaktadır. Ama dar anlamda etiğe göre eylemde bulunan ve davranan kişi, aktarılan geleneksel eylem kurallarını ve değer ölçülerini sorgulamadan uygulamayı; aksine, kavrayarak ve üzerinde düşünerek talep edilen iyiyi gerçekleştirmek için onları alışkanlığa dönüştüren kişidir. Alışkanlık, töre ve gelenek-görenek anlamlarından sonra etik böylelikle karakter anlamını da almakta, erdemli olmanın temel tavrı olarak pekişmektedir (Pieper, 2012: 31).

Türkçede günlük kullanımda etik ve ahlak sözcüğü birbiri yerine kullanılsa da aralarında anlam farklılığı vardır. Türkçeye Arapçadan geçen ahlak sözcüğü hulk sözcüğünün çoğuludur. Hulk, bir insanın yaradılışından taşıdığı huy, adet gibi alışkanlıklarına karşılık gelen bir sözcüktür. Tasavvufta, iyi davranışların kolaylıkla sergilenmesini sağlayan bir yeti olarak tanımlanmaktadır. İnsan, bu yeti sayesinde eylemde bulunur. Ahlak ise bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları ile iyi niyetler ve güzel

huyları kapsar. Etik sözcüğü ise insan davranışlarının ahlaki olup olmadığını irdeleyen ahlak bilimi anlamındadır (Uzun, 2016: 20, 21).

Etik, ahlaki olanla ilgili bütün sorunları genel olarak ele alıp soyut düzlemde tartışır. Bundan dolayı etikten hangi somut amaçların tek tek iyi, neyin herkesin faydasını gözeten amaçlar olduğunu belirlemesi beklenmez. Bunun yerine etik, ilkeleri belirler ve bunlara göre öncelikle hangi amacın iyi amaç olarak bağlayıcı olabileceğini gösterir. Etiğin gayesi iyinin ne olduğunu söylemek değildir; iyi bir şeyin iyi olduğu hükmüne nasıl varıldığıyla ilgilenir etik (Pieper, 2012: 29).

Teolojiden insanı dindar yapmasını bekleyemeyeceğimiz gibi etikten de ahlaklı insan üretimini ummak beyhude olur. Fakat etiğin eleştirel sorgulamaya sevk edeceği varsayılan, ahlaki eylem ve yargılardan mürekkep doğası, etiği ahlaka yönelik doğal bakışın aydınlatılması bakımından hayata katkıda bulunmaya yöneltir. Bireylerin, öteki bireylerle kuracağı ilişkilerin sağlığı sosyal topluluk üyesi herkesi ilgilendirdiği için etik de herkesi ilgilendirir (Pieper, 2012: 20).

Yaygın Medya, Yaygın Etik: Liberaller ve Eleştireller

İnsanın her toplumsal organizasyondaki eylemlerini denetlemek için meşru, kabul edilmiş, üzerinde uzlaşmış bir "ahlak bekçisi" kerevetine oturmuş etiğin medyada baskın olan liberal-çoğulcu yaklaşımdaki yeri oldukça netamelidir. Liberal yaklaşımda, özel girişim özgürlüğünün egemen olduğu serbest pazar içerisinde üretimde bulunan medya, kamuoyunu eğitime, eğlendirme işlevlerinin yanı sıra bilgilendirme vazifesiyle de öne çıkmaktadır. Kitleler adına karar alan siyasi otoriteyi denetleyip ona sorular soran, alınan kararlardan ve yapılan icraatlardan kamuoyunu haberdar eden, yurttaşların herhangi bir konuda fikir oluşturmalarına yardım eden ve hatta bazen ne hakkında, nasıl düşünmesi gerektiğine doğrudan karar veren medya sektöründeki basın kuruluşlarının üstlendikleri bu mühim görev, demokratik sistemlerde onlara önemli bir gücün de atfını yapmaktadır: Dördüncü güç! Yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanında basın dördüncü bir güç olarak kabul edilmektedir.

Basının kamuoyu adına siyasal erki denetlemek için ortaya koyduğu ürünlerin başındaysa haber gelmektedir. Gazetecinin ürettiği haber kamuoyunu bilgilendirirken, hangi koşullarda, hangi bilgiyi, nasıl haberleştirdiği ve malumat sahibi yapacağı kitleye bu bilginin ne gibi bir fayda sağlayacağı üzerine düşünmeye başladığında bu, medya etiğinin durulmayan sularına girilmiş olduğu anlamına gelir. Düşünmeyi biraz daha ilerletip televizyondaki sözde, gazetede yazıda haberin kurgusuna dâhil edilmeyen enformasyonu sorgulamaya, haberde kimlerin görüşünün ağırlanıp hangi söylemin egemen kılınmaya başladığı üzerinden akıl yürütmeye ve bütün bunların nasıl bir yapı içerisinde gerçekleştiğine bakmaya kalkışıldığında varılacak yer, daha kökten bir kavrayışı mecbur kılmaktadır. Zira medyadaki etiğin bir yere

götürmeyen sandalında çalkalanmak yerine, hakikate aymak için karaya vurmaya göze almak gerekmektedir. Peki, hakikat hangi kara parçasında, okyanusun sonsuzluğundaki hangi uzak adada beklemektedir?

Haber ve hakikat tartışmalarında liberal görüş, gazeteciliğin profesyonellik kodlarını içeren kavramlar setiyle hareket ettiğini; zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç, insanın ilgisini çekme gibi temel haber değerlerini taşıyan olayların (Tokgöz, 2017: 221-229), haberciliğin tarafsız/nesnel olmayı gerektiren kurallarıyla öykülendiğinde gerçeği yansıtacağını savunur. Bir olayın haber değeri taşıyıp taşımadığına belirtilen kavramlar ışığında karar verdikten sonra anlatılan hikâyenin ulaştığı gerçek, liberal anlayışı tatmin etmektedir.

Eleştirel yaklaşımlar, haberin gerçeği olduğu gibi yansıttığı savına ve habercinin de olay ve kamu arasında yalnızca aracı bir rol üstlendiği görüşüne kuşkuyla yaklaşmaktadır. Medyanın kapitalist bir toplum içinde üretimde bulunmasının, belirli sınıfların çıkarlarını haberleştirme sonucuyla malûl olduğunu savunarak, “nesnel” ve “tarafsız” habercilik olgusuna neredeyse bir tür oksimoron muamelesi yapmaktadır. Eleştireller, habercinin ortaya koyduğu medya ürününün, medya patronunun kişisel ve dâhil olduğu sınıf çıkarlarıyla örtüşmediğinde, haberin, olaydaki gerçeği “çarpıtmaktan” başka bir seçeneği kalmayacağını vurgulamaktadır (Dursun, 2005: 70). Medya sermayedarlarının sınıfsal çıkarlarının, kamunun gerçeği öğrenme talebiyle sık sık çakışacağı düşünülürse, habercilikteki hangi kavram setlerinin, gazetecilikteki hangi profesyonel kodların bu çakışmadan gerçeğin yara almadan kurtulmasını sağlayacağı eleştirellerin sorunsalları arasında olmuştur. Kaldı ki gerçeğin sorunlu doğası da buna engel olmaktadır. Gerçeğin bilgisinin bütünüyle insanın öznelliğinden (örneğin haberi yapan gazetecinin öznelliğinden) doğması, dolayısıyla bize gerçek diye aktarılan olayların esasen bir başkasının zihinsel temsilinin ürünü olması; habercilik kurallarıyla biçimlenen hikâyenin bir neden-sonuç mantığı kurularak yeniden kurgulanması; gazetecinin haber metnini çatarken olayın metne dâhil edeceği ve metnin dışında bırakacağı öğelerine karar verdiği bir zihni süreçten geçmesi; haberin yapılaşmış dili ve bu dilin toplumun yapısındaki sınıfsal, cinsiyetçi, ırkçı vb. her türlü iktidar ve egemenlik ilişkilerinin yeniden üretilmesinden vareste tutulamaması haberi gerçekle kurduğu ilişkide birçok açıdan sorunla kuşatmaktadır (Dursun, 2005: 71-74).

Kitle iletişim kuramlarının bu iki temel yaklaşımdan baktığı haber ve habercilik kavramlarının gerçeği yansıtmak, kamuoyunu bilgilendirmek, siyasal iktidarı denetlemek gibi büyük iddialarından daha makul işlevlerine varana dek tabi tutulduğu ahlaki denetim sürecinin adıdır etik. Medya çalışanlarının mesleki duyarlılıkla ya da kimi zaman yasaların yaptırım gücüyle haber üretiminde dikkate aldığı etik ilkeler, meslek kuruluşlarının, düzenleyici ve denetleyici kurulların da öncelikli düzenlemeleri arasında olagelmıştır. Bununla da yetinmeyip daha ileri bir adım olarak medya gruplarının kendi mensupları için koyduğu, manevi olduğu

kadar maddi yaptırımları da içeren ve varlığının yeri geldikçe okuyucu ve izleyicilere övünçle hatırlatıldığı yayın ilkeleri, medya kurumlarının etikle kurduğu kurumsal ilişkinin altını çizmektedir. Gazetelerin ombudsman (okur temsilcisi) sayfaları ise söz konusu yayının okuyucularıyla ilkeler üzerinden gündelik iletişimini imlemektedir.

Türkiye’de Basın Konseyi’nin, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin, Basın İlan Kurumu’nun, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK) ve bünyesinde televizyon, gazete gibi basın yayın kuruluşları da bulunan holdinglerin yayıncılıkla ilgili sıraladığı ilkeler, ihtiyaç duyulan etik davranışları önemli ölçüde karşılar nitelikte görünmektedir. Doğru ve gerçek haber yapmaktan, haber metninde yorumdan kaçınmaya; özel yaşama müdahale çizgisinin belirlenmesinden, azınlıklara ve çocuklara ayrı bir ihtimam göstermek üzere kişilik haklarının çiğnenmemesine; gazetecinin icra ettiği gazetecilik mesleği dışında başka bir iş tutmasının haberin nesnellliğini tehdit edeceği uyarısından, alınacak hediyelerin, yapılacak bedava gezilerin gazeteciye tarafsız olma gerekliliğiyle düşüreceği çelişkiye; her türden ayrımcılığın ve toplumda nefret duyguları oluşturmanın tehlikelerinden, ulusal çıkarların gözetilmesine; manevi duyguların istismarından, yargının hüküm vermediği şüpheliye infaz kesmemeye; haber kaynaklarıyla kurulacak ilişkilerden, özel hayatın gizliliğine varıncaya dek birçok kanaldan önümüze sürülen etik kodlar seti yeryüzünü daha yaşanılabilir kılmaya yardım eder niteliktedir. Yokluğunda şikâyet edeceğimiz bütün bu etik ilkelerin, varlığına alternatif düşünmek, dahası bu çalışmanın daha başlığında vurgulandığı gibi alternatifin de bir alternatif olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğinden dem vurmak ne anlama geliyor?

Medya Etiğinin Sistemle İmtihanı

Liberal basın etiği yaklaşımının görmemeyi tercih ettiği hakikatlerin boşluğunda, sorgulayıcı bir tutum sergileyen eleştirel düşüncenin mesleğin etik gibi “hassas” olarak nitelendirilebilecek mevzularında işaretlediği noksanlıklarda yaşanan bunalımın insanı nasıl bir etik anlayışına çıkaracağı medya/iletişim çalışmalarıyla ilgilenen araştırmacıların uğrak alanıdır. Medya ile ilgili söz alan ve onun üretim pratiklerini, üretim koşullarını, bu süreçlerden çıkan ürünlerin ahlaki niteliğini konuşan herkesin etik konusu üzerine de düşünmesi kaçınılmazdır. Dahası, etik yalnızca ahlaklı iş yapmak isteyenlerin ağızda gezdirdiği bir kavram da değildir. Ahlaksızlığı üretenlerin de kendi ahlakını (ahlaksızlığını) korumak için ahlaka sahip çıkması gerektiğinden; ahlakı da kendilerinin mülkiyetine, güç ve kontrol alanı içine almanın tedbirini elden bırakmazlar. Düşünsel üretim ve dağıtım olanaklarını ellerinde tutanların sahip oldukları güç, bu gücün ahlakını da kendisi için tehlikeli olmayacak bir çizgide konumlamak ister (Erdoğan, 2006: 4). Bundan sonrasında medya etiği adına söylenen her söz, oynatılacak her kalem medyadaki üretim ilişkilerine kastetmeyecek bir dengeyi yeniden üretmekten öteye geçemeyecektir. Kapitalist sistemin kendisini eleştiren sesleri susturmak yerine bu tepkilerin sesini kendi topyekûn deviniminin gürültüsünü

bastırmayacak bir makamda tutmak istemesine benzer bir şekilde, medya etiği de haberciliğin bir endüstrinin parçası olduğu gerçeğini televizyondan, baskı makinelerinden yükselen estetize edilmiş gürültüye katılacak alelade bir enstrüman haline getirmek için gayret etmektedir. Haber merkezlerinde çalışan gazeteciler de, nihayetinde ve doğrudan söylemek gerekirse, bir mobilya markasının zincir mağazalarında çalışan satış temsilcileri gibi işverene kâr ettirme, patronunun kâr rakamlarını bir önceki yıldan daha yukarı taşıma vazifesinin neferleridir. Medyanın ekonomi-politiği olarak adlandırılan bu manzaranın neresine, hangi etik kodlar setini assanız, avutmaya çalışılan ahlak, *yerini yadırgayan bir eşya* görüntüsünden öteye gidemeyecektir.

İçerisinde haber üretilen ve bu marifetle sistemi yöneten iktidarları denetleme gayesi taşıyan medyanın üzerinde durduğu zemin, iyi ahlaklı, erdemli bir etik anlayışının hakikatini taşımaya elverişli malzemedir değildir. Elimizdeki bu malzemeyi hangi teorik tartışmayla kutsayıp, ne türden bir tatbikle kullansak da üzerinde yeşillendirebileceğimiz etik ilkeler, hâlihazırda işleyen üretim ilişkilerini dönüştürecek bir cüreti bulamayacaktır. Buna en büyük gerekçe ise medyanın kapitalist sistemin doyumsuz kâr güdüsüyle yan yana iş görmek zorunda kalması gösterilemez. Elbette belirleyici yanları vardır “mecburi” birlikteliklerinin; fakat bu koşullar içerisinde habercilik yapılacaksa, en ilkeli davranış meydanı boşaltmak değildir. Kendini her yerde ve her koşulda yeniden üretme ereği taşıyan kapitalizmin, sınırlarını kendi belirlemediği etik kodlarla çelişkiye düştüğü, çatıştığı noktada habercinin koyabileceği tavrın etkisini, patronunun medya dışındaki iş kollarında bulunan sermayesi belirler. Sözgelimi, siyasal iktidarın kamu kaynaklarını isabetsiz kullandığı şüphesini taşıyan bir icraatına kaşını kaldıran gazete, patronun petrol şirketine gönderilecek vergi müfettişlerini düşünerek gözlerini kapatmayı seçebilir. Bir bakanla ilgili ciddi yolsuzluk iddialarıyla kaşını çatılan haberci, gruptaki inşaat şirketinin ilgilendiği kamu ihalelerini aklına getirip burnunu kötü kokulara duyarsızlaştırabilir. En alt kademedeki devlet memurlarının bile ticaretle, memuriyeti dışında başka bir işle iştigali yasalarla engellenirken, doğası gereği kitleleri doğrudan ilgilendiren sorulara cevap aramakla meşgul olduğunu varsaydığımız medyanın sermayedarlarının başka bir iş koluyla ilişkisini engelleyen tek bir yasa bulunmadığı gibi, bazı cılız sesler dışında belirlenmiş etik kurallar da buna sesini çıkarmamaktadır.

Medya sahipliğinin başka iş kollarının sahipliğiyle aynı kişinin elinde birlikte yürütülmeye çalışıldığı koşullardan olsa olsa çelişkisini kendisiyle taşıyan nitelikte bir etik anlayışına varılabilir. Fakat mesele medya sahiplerinin bu alan dışında başka ticari meşgalelerinin bulunmamasıyla da çözülecek sadelikte değildir. Okura/izleyiciye düşen son derece stratejik bir sorumluluk bulunmaktadır.

Türkiye’de medya ürünlerini tüketen kitle, bu yöndeki tüketim alışkanlıkları için bir bedel ödemeye maalesef meraklı değildir. Bugün milyonlarca tekil ziyaretçisi olan haber sitelerine

konulacak sembolik bir üyelik bedeli, sitenin takipçi kitlesinde agresif bir düşmeyi şaşırtıcı kılmayacaktır. Bir lirayı bulmayan gazete fiyatları, basıldığı kâğıdın maliyetine bile karşılık gelmemektedir. Aradaki fark elbette reklam gelirlerinden karşılanmakta; herhangi bir gazetenin bayide daha ucuza satılıyor olması, okur kitlesinin önemli bir kesimi için o gazetenin tercih edilmesinde etkili olmaktadır. Azınlığın çıkarları doğrultusunda rolü belirlenen iliştilirilmiş etikle değil de, etiğin kirlenmemiş doğasında hareket eden bir medya ortamı için okurun, siyasi iktidarların müdahalesine açık bulunan reklam gelirlerinin vicdanına medyayı terk etmemesi gerekir. Bunun için de inandığı gazetenin etiketinde kâğıt ve mürekkep bedelinin üzerinde bir rakam yazmasını yadırgamamalıdır.

Sonuç

Bugün medyada hâlihazırdaki etik ilkelerin arzu edilen demokratik ortamı üretmediği, yolumuzun şirazesini bütün bütün kaybetmemek için göz atmayı unutmadığımız etik kodlar setinin birçok konuda ahlaki zaafı engellemeye yetmediği tartışılmaktadır. Bu yüzden eldekilere alternatif maddeler eklemenin; listeyi biraz daha kabartıp, uygulamadaki aksaklıkları tespit ederek giderme çabasıyla denetleme kurulları oluşturmanın süregiden düzene bir alternatif olacağı düşünülmektedir.

Büyük yanlışlar geniş sahneli, yüksek perdeden bir gürültünün içinde de türeyebilir oysa.

Çok sektörlü ticaret anlayışına eklemlenmiş medya ortamından kerteriz alınarak çıkılan yolun taşları iyi niyetle de döşenmiş olsa, varacağı kapı bellidir: Medya endüstrisinin, etrafı zapt edilmiş çıkar çatışmasının ortasında durması!

Siyasi iradenin kitleleri kendi dünya kavrayışı, zihin yapısı doğrultusunda manipüle etmek için kullanacağı kapıların yerine duvar örülmediği sürece, medyada alternatifi düşünülen hiçbir etik anlayışı, alternatif olamayacaktır. Medya sahipliği yalnızca medya işiyle uğraşmak isteyenlere ayrılan bir alan haline getirilmedikçe, etik, büyük ahlaksızlıklar üreten sistemin bir meşrulaştırma aracı olarak iş görecektir.

Alternatif medya arayışında olan çevrelerin yapmak istedikleri de bununla ilişkilidir esasında. Amaç, egemen söylemin dışında bir söz üretecek kanal icat etmek olduğu kadar, egemen etik anlayışının tükettiği etik kavramını da yeniden inşa etmek bu kanallarda. Elbette tükettiği haberin maddi bedelini ödemekten kaçınmayacak okurların/izleyicilerin yardımıyla.

“Medya” ve “etik” kavramlarının, kavram olarak bile yan yana getirilemeyeceği savında bulunan bir çalışmadaki benzetmeyle bitirmek, bu çalışma için de isabetli bir tercih olacaktır:

“Etik bir arayıştır. Etik gelmeyecek olanı, Godot’u beklemektir. Etik bu dünyada yoktur, ama aranmalıdır. Godot gelmeyecektir, ama beklenmelidir...” (Demir, 2011: 251).

Kaynakça

1. Demir, Gökhan Yavuz (2011) “Medya ve Etik: Bir Oksimoron Analizi”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 21, s. 243-253.
2. Dursun, Çiler (2005) “Haber ve Habercilik / Gazetecilik Üzerine Düşünmek”, Gazetecilik ve Habercilik içinde, der. Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
3. Erdoğan, İrfan (2006) “Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı: 23, s.1-26.
4. Pieper, Annemarie (2012) Etiğe Giriş, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
5. Tokgöz, Oya (2017) Temel Gazetecilik, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
6. Uzun, Ruhdan (2016) İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar, Ankara: Dipnot Yayınları.

Edirne’de Eğitime Yönelik Neşredilmiş Bir Mecmua: Sa’y ü Tettebbu An Education Oriented Journal Published In Edirne: Sa’y ü Tettebbu

Haluk KAYICI¹

ÖZET

Osmanlı Devleti’nde ilk mecmua 19. yüzyılın ortalarında neşredilmiş ise de, bu mahiyette yayınların çoğalmasa II. Meşrutiyet sonrasıdır. Meşrutiyetin ilanı ile bilhassa İstanbul’da olmak üzere Osmanlı coğrafyası içerisinde birçok şehirde, farklı alanlara hitap eden mecmuaların sayısı artmıştır. Osmanlı’ya bir dönem payitahtlık da yapmış olan Edirne’de de az sayıda da olsa mecmua neşredilmiş, ancak genel olarak yayım süreleri uzun olmamıştır. Toplam 39 sayı kesintisiz olarak 22 Şubat 1911-28 Eylül 1912 tarih aralığında çıkarılan Sa’y ü Tettebbu mecmuası, diğerlerine göre daha uzun süre neşredilmiştir. Bu mecmua, aynı zamanda Edirne’de müteşekkil Muallim Mahfili’nin de yayın organı olup, özellikle eğitime yönelik yazılar sayfalarında yer bulmuştur. Kurucuları, Nafi Atuf [Kansu] ve Mehmet Vehbi [Sarıdal] olan mecmuada dönemin önemli eğitimcilerinin, başta tarih ve edebiyat olmak üzere diğer toplum bilimleri üzerine makaleleri bulunmaktadır. İzcilik hakkında yazıların da bulunduğu mecmuada, eğitim üzerine Batı’da neşredilmiş metinlerin çevirilerine de yer verilmiştir. Araştırmada, mecmuanın teknik ve idarî özellikleri ile kadrosu hakkında malumata yer verilmiş, nitel metin analizleri de yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Türk Basın Tarihi, Sa’y ü Tettebbu, Nafi Atuf [Kansu], Mehmet Vehbi [Sarıdal].

ABSTRACT

Even the first journal of the Ottoman Empire was published in the middle of the 19th century, the growth of these publications was actually in the post-Second Constitutional Era. With the declaration of Constitutional Monarchy, the number of journals addressing different areas had increased in many cities at the Ottoman Empire, especially in İstanbul. In Edirne, which was the capital of the Ottoman Empire for nearly a century, journals had been published in small numbers but the duration of publications was not long in general. The Journal “Sa’y ü Tettebbu” that was published continuously in the period between 22 February 1911 and 28 September 1912, 39 issues in total, had been published longer term than others. That journal was also the media outlet of Muallim Mahfili in Edirne and it included articles especially about education. At the journal, whose founders were Nafi Atuf [Kansu] and Mehmet Vehbi [Sarıdal], there are articles of the important educators in that period on social sciences, particularly history and literature. At the journal which also included articles on scouting, the translation of the texts on education published in the west were also included. This study is a qualitative research, it was carried out by giving information about technical, governmental features and staff of the journal and also performed an analysis of the texts.

Key Words: Edirne, The History of Turkish Journalism, Sa’y ü Tettebbu, Nafi Atuf [Kansu], Mehmet Vehbi [Sarıdal].

¹ Öğr. Gör. Trakya Üniversitesi, İpsala MYO, halukkayici@trakya.edu.tr

Giriş

Edebiyat, siyaset, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, bülten, mecmua olarak tanımlanan dergilerin (TDK, 2011:635) milletlerin hayatındaki önemi büyüktür. Bir dönemi daha iyi anlamak adına, o dönem yayımlanan gazeteler ile birlikte mecmualara bakmak da faydalıdır. Matbuatın en verimli ve önemli şubesi olan mecmualar; konularını ayrıntılı olarak işler ve bütün ayrıntıları ile tahliller yaparak okuyucusunu bilgilendirir, sürekli ve yaygın eğitim sağlar, tarihe tanıklık etmekle birlikte önemli tarihî kaynaklar arasında da yer alırlar.

Tarihimizde mecmua/dergi mahiyetindeki ilk süreli yayın 1849'da yayımlanan “*Vekāyi-i Tıbbiyye*”dir. 1862 yılına kadar bahsi geçen tıp mecmuasından başka süreli yayın bulunmamakla birlikte, bahsedilen yıl ve sonrasında farklı konularda mecmualar yayımlanmıştır. 1880’li yıllar ise Türk mecmua yayıncılığının kıpırdanmaya başladığı bir dönemi olmuş, 19. yüzyılın bu son çeyreğinde yayımlanan mecmua sayısı artmıştır. Bu dönem mecmualarının önemli bir vasfı da hem içerik hem de kâğıt ve baskı kalitelerinin yüksekliğidir (Kahraman, 2003: 122; Koloğlu, 1994: 20, 37, 46, 53; Özbay, 2014: 236; Topuz, 1996: 211; Varlık, 1985: 112-125).

Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet’in ilanı (24 Temmuz 1908) her bakımdan önemli bir vakıa olup, edebî, siyasî, sosyal, kültürel ve diğer cihetlerden de oldukça hareketli bir dönem olarak nitelendirilebilir. Düşüncelerin serbestçe ifade edilmeye başlandığı bu dönemde, başta İstanbul olmak üzere taşrada da birçok mecmua ve gazete yayınlanmıştır.

Osmanlı’ya bir dönem payitahtlık yapmış olan Edirne’de de az sayıda da olsa eski yazı ile [Osmanlı Türkçesi] mecmua neşredilmiş, ancak genel olarak yayın süreleri uzun olmamıştır. “*Edirne Vilâyeti İdare Mecmuası*”, “*Şûle-i Maârif*” ve “*Trakya Bilgi Demeti*” bir dönem Edirne’de yayınlanmıştır (Duman, 2000: 278, 786, 863). Yıllık mecmua mahiyetinde ise “*Edirne Vilâyeti Sâlnâmeleri*” ile “*Takvimü’s-Sinin*” belirtilebilir (Milli Kütüphane, 2019).

Çalışmaya konu olan ve toplam 39 sayı kesintisiz olarak 22 Şubat 1911-28 Eylül 1912 tarih aralığında on beş gün aralıklarla çıkarılan Sa’y ü Tettebbu [Çalışma ve Araştırma] mecmuası, Edirne’de yayımlanmış diğer mecmualara göre daha uzun süre neşredilmiştir. Edirne’de müteşekkil Muallim Mahfilî’nin de yayın organı olan mecmuada öncelikle eğitime yönelik yazılar bulunmaktadır. Kurucuları, Nafi Atuf [Kansu] ve Mehmet Vehbi [Saridal] olan mecmuada eğitimin dışında daha çok içtimâî ve edebî makaleler neşredilmiştir.

Çalışmanın temeli olan unsurlar yani mecmua yazıları ve yazarları MAXQDA Analytics Pro 2018 (Release 18.1.1) nitel veri analiz programı kullanılarak analiz edilmiş ve çalışmaya eklenmiştir.

İdarî ve Teknik Yönleri İle Sa'y ü Tettebbu

Edirne'de ilk defa 22 Şubat 1911'de (Rûmî/9 Şubat 1326/Çarşamba) yayımlanmaya başlanan Sa'y ü Tettebbu Mecmuası, ilk kapağına göre “*Edebî ve içtimâî mecmua*” olarak vasıflandırılmıştır. On beş günde bir çıkan mecmuanın ilk zamanlar idare yeri Edirne'de “*Eski İstanbul Caddesinde Mahfil-i Muallimin'de Dâire-i Mahsûsadır*” (Sa'y ü Tettebbu, 22 Şubat 1911:1). 11. sayısında idare yeri olarak “*Nesim Efendi Kütüphanesi*” belirtilmiştir (Sa'y ü Tettebbu, 28 Temmuz 1911:1). Uzun süre buradan idare edilen mecmua, 32. sayısından sonra Edirne'de Sarıcapaşa Mahallesi'nde bir, dört ve on altı numaralı hanelerden yönetilmiştir (Sa'y ü Tettebbu, 14 Haziran 1912: 1; Sa'y ü Tettebbu, 28 Ağustos 1912: 1; Sa'y ü Tettebbu, 28 Eylül 1912: 1). İlk sayıdan 18. sayısına kadar Edirne Vilayet Matbaası tarafından basılan Sa'y ü Tettebbu, 19. sayıdan sonra Edirne Matbaa-i Askeriyye tarafından yayıma hazırlanmıştır (Sa'y ü Tettebbu, 14 Kasım 1911:1; Sa'y ü Tettebbu, 28 Kasım 1911:1) İlk çıktığı zaman nüshası yirmi para olan mecmua, son sayısına kadar da bu ücret değişmeden satışa sunulmuştur. Abonelik ücretleri Osmanlı memleketleri için senelik on üç, altı aylık yedi ve üç aylık olarak dört kuruştur. Yurt dışı için senelik on beş, altı aylık abonelikse dokuz kuruştur. Bu ücretler mecmuanın yayın hayatı boyunca değişmemiştir. Mecmuanın satış mahalleri Edirne'de; Nesim Efendi Kütüphanesi, Süleyman Efendi'nin Saâdet Kütüphanesi ve Habil Efendi'nin Hâdim-i Terakkî-i Maârif Kütüphanesiydi. İstanbul'da da Bâbiâlî Caddesinde Cemiyet ve yine aynı cadde üzerinde bulunan İkbâl Kütüphanelerinde mecmuanın satışı yapılmıştır (Sa'y ü Tettebbu, 22 Şubat 1911:1; Sa'y ü Tettebbu, 28 Eylül 1912:1, 20).

Mecmua genel olarak 16 sayfadan ibarettir. Sadece 14, 22, 24 ve 25. sayılar 20 sayfa olarak hazırlanmıştır. Sayfalar iki sütun olarak hazırlanmış, mecmuada görsel malzemeler kullanılmamıştır. Kapaklar için ilan alınacağı belirtilmiş ise de bu ilanlar genellikle yeni çıkan kitaplar ile alakalı olmuştur. Ayrıca dış kapakta belirtilen başka bir husus da, Mahfil-i Muallimin'de düzenlenen sohbetler ile alakalıdır. Bu ilanlar bir nevi davet niteliğindedir.

Mecmuanın Kadrosu

Sa'y ü Tettebbu daha önce de bahsedildiği üzere Nafi Atuf [Kansu] ve Mehmed Vehbi [Sarıdal] tarafından kurulmuştur. Mecmuanın mesul müdürlüğü görevi başlangıçtan son sayısına kadar Nafi Atuf Bey tarafından üstlenilmiştir.

Mehmet Vehbi Bey'in 1950 yılındaki anlatımına göre mecmuaya yazılarıyla katkı verenler arasında;

“Gümülcineli Ali Galip [Pekel] (rahmetli Tokat milletvekili), sultani tarih muallimi rahmetli M. Edip, edebiyat muallimi rahmetli İskeçeli Mehmet Sıtkı, kimya muallimi eczacı Salâhaddin, Darülmuaallimin müdürü Kafkasyalı Mehmet Şerif, şimdi Merkez Bankası müşaviri bulunan ve Hikmet Sanih müstear adıyla yazı yazan Namık Zeki, Reasürans eski genel müdürü Edirneli Rabbani Fehmi, Darüledeb müdürü M.

Masum, Japonya'da tahsilde bulunan Mülkiye mezunu Hasan Fehmi, İsviçre'de tahsilde bulunan İlyas Ragıp Nureddin, evvelce Eskişehir milletvekili İzzet Ulvi gibi kıymetli ve genç kalem sahipleri vardı." (Sarıdal, 1950:13)

Mecmuada isim belirtilmeden yayımlanmış yazılar, nüfus ve eğitime ait istatistikler, tashih ve yazım heyeti ile İttihat ve Terakki Mektebi'nin mükâfat töreninde yapılan konuşmaya ait yazılar da yer almıştır. Yazıları neşredilmiş yazarlar tasnif edilmiş hâli tablo 1'de gösterildiği gibidir.

Tablo 1. Sa'y ü Tettebbu Mecmuası Yazarları İle Yazı Adetleri

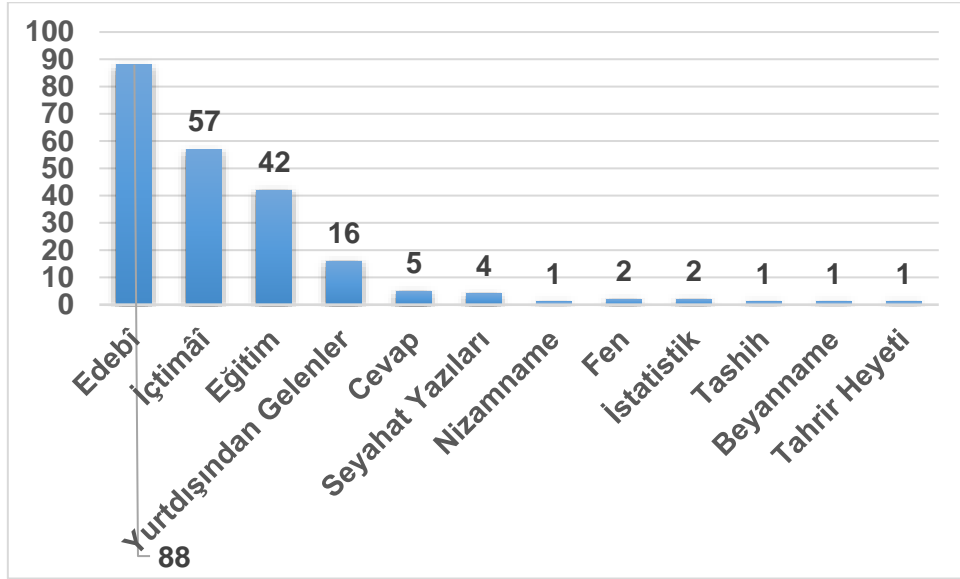
Yazarlar	Yazı Adetleri	Yüzde
Nafi Atuf	48	21,82
Ferit Necdet	19	8,64
M. Rüştü Ethem	17	7,73
Rabbani Fehmi	16	7,27
İskeçeli Mehmet Sıtkı	13	5,91
Hasan Fehmi	10	4,55
M. Vehbi	8	3,64
Vehbi Semuh	7	3,18
M. Masum	7	3,18
Ragıp Nurettin	6	2,73
Suphi Fahri	4	1,82
Galip Süleyman	4	1,82
İsimsiz Yazılar	4	1,82
Fescizade İbrahim Galib	4	1,82
K. H.	3	1,36
Fikret Ziya	3	1,36
Galip	3	1,36
Avukat Mehmet Şeref	3	1,36
Mehmet Şerif	3	1,36
Ferit M.	3	1,36
Dikran	2	0,91
M. Edip	2	0,91
Eczacı Selahattin	2	0,91
Halil Hamit	2	0,91
Ali Galip	2	0,91
Mahmut Nedim	2	0,91
Hasan Seyfettin	2	0,91
İstatistik	2	0,91
İzzet Ulvi	2	0,91
Hikmet Sanih	1	0,45
Necdet Lami	1	0,45
Neriman	1	0,45
Nezihi Cevdet	1	0,45
Aziz Neriman	1	0,45

Konuşma Metni	1	0,45
Sadi Celal	1	0,45
G. Galip	1	0,45
Süha Nejat	1	0,45
Süleyman Sırrı	1	0,45
Tahrir Heyeti	1	0,45
Tashih	1	0,45
A. Ş.	1	0,45
Ahmet Sanih	1	0,45
A. Cevdet	1	0,45
Asım Cenani	1	0,45
A. T.	1	0,45
TOPLAM	220	100,00

Yazıların Nitelikleri

Mecmuada yayımlanmış yazılar tasnif edildiğinde edebî mahiyette yazıların ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Bunu içtimâî ve eğitime yönelik yazılar takip etmekte olup, bahsi geçen yazı türleri mecmuada yayımlanmış yazıların % 85'ini oluşturmaktadır (Bkz. Grafik 1).

Grafik 1. Mecmua Yazılarının Üst Başlıklar Hâlinde Tasnifi

Mecmua yazıları yukarıda belirtilen üst başlıkların alt başlıklarına göre tasnif edildiğinde ise tablo 2'de belirtilen durum ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Mecmuada Neşredilmiş Yazıların Alt Tasnife Göre Dağılımı

Kod Sistemi (220)	
Edebî (88)	
Edebî Yazılar	18
Biyografi	3
Kitap	2
Hatıra	1
Hikâye	16
Şiir	35
Çeviri	13
İçtimâî (57)	
İnsan ve Medeniyet	36
Psikoloji	3
Din	1
İktisat	4
Felsefe	4
Hukuk	1
Tarih	8
Eğitim (42)	
Mektep, Terbiye, Ders	16
Anne, Çocuk, Muhit	8
Batı Eğitimi	10
Coğrafya Rehberi	8
Yurt dışından Gelen Yazılar (16)	
İsviçre	5
Japonya	11
Seyahat Yazıları (4)	
Bulgaristan	1
İsviçre	3
İstatistik (2)	
Nüfus	1
Eğitim	1
Fen (2)	
Kimya	2
Beyanname	1
Cevap	5
Tahrir Heyeti	1
Tashih	1
Nizamname	1

Burada belirtilmesi gereken bir husus şudur ki: Yapılan tasnife göre eğitim başlığı altındaki yazılar haricinde üst ve alt kodlarda yer alan biyografi, kitap, çeviri, yurt dışından gelen

yazılar ve seyahat yazıları da tamamıyla eğitim-öğretim ile alakalıdır. Yazı türlerini göstermek amacıyla farklı kodlamalar kullanılmıştır.

Yapılan tahlile göre mecmuanın neredeyse her sayısında şiirler yayımlanmıştır. Yine farklı hikâyeler mecmuada fazla sayıda yer bulmuştur. Japonya'da tahsilde bulunan Mülkiye mezunu Hasan Fehmi'nin Japonya'daki eğitim sistemine ait yazıları da dönemin şartları da göz önüne alındığında dikkat çeken bir yazı dizisidir. Lozan/İsviçre'de eğitim gören Türklerin kurduğu Lozan Türk Yurduna mensup Ragıp Nureddin'de özellikle İsviçre'deki okul öncesi eğitim sistemini yazılarıyla aktarmıştır. Nafi Atuf Bey'in hazırladığı ilkokul öğrencilerine yönelik coğrafya dersi eğitim rehberi, günümüz eğitimi için amelî bir rehber niteliği taşımaktadır. "*Çocuklara Nasıl Telkin-i Fezâil Edelim*" başlığı ile yayımlanan yazılar İngilizceden Dikran Efendi tarafından çevrilmiştir. Mehmet Vehbi Bey'in iktisâdî nitelikli ve işçiler hakkındaki yazısı "*Amelenin Sa'yı [Çalışma]*", yazıldığı dönem itibariyle ilgi çekmektedir. Yerel motiflerde taşıyan mecmuada, Edirne'nin nüfusu ve eğitime ait istatistikler de bulunmakta olup, Lozan'da Türk gençlerinin kurduğu "*Lozan Türk Yurdu*"nun beyanamesi ile "*Mahfil-i Muallimin*"in nizamnamesi de Sa'y ü Tettebbu sayfalarında yer almıştır.

Sa'y ü Tettebbu Mecmuası'na Nafi Atuf Bey'in Etkisi

Nafi Atuf Bey'in söz konusu mecmuada toplam kırk sekiz makalesi ile biri tashih diğeri de kendisine yazılan bir mektuba cevap mahiyetinde olan iki kısa yazısı bulunmaktadır. Yukarıda da bahsi geçtiği üzere mecmuada yayımlanan 220 yazının 48'i ona ait olup, toplam içinde yüzdelik karşılığı 21,82'dir. Makalelerin çoğunluğu sosyal meselelere aittir. Sekiz makale ise ilk mekteplerde öğretilecek coğrafya derslerinin rehberi niteliğinde olup, ilk mekteplerde verilecek uygulamalı coğrafya eğitimini içermektedir. Nafi Atuf Bey'in görev yaptığı İttihat ve Terakki Mektebi'nin mükâfat töreninde yaptığı konuşmanın metni mecmuanın 38. sayısında, eğitim ile ilgili makalelerinin bir kısmı ise mecmuanın bölümlerinden biri olan "*Mektep ve Terbiye Sütunları*"nda yayımlanmıştır. Bulgaristan ve İsviçre seyahatlerine ait özellikle eğitim alanında yaptığı tespitler ile Pestalozzi ve Taine hakkında makaleleri de mecmuada yer almıştır.

Nafi Atuf Bey, büyük bir eğitim düşünürüdür. Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarında Edirne'de başlayan eğitimciliği, Cumhuriyet ile birlikte devam etmiş, vatanın menfaati için en zor şartlarda hizmet etmekten geri kalmamıştır. İlk mecmuasını 21, ilk kitabını 22 yaşında yayımlamış, özel olarak başta öğrencileri olmak üzere çevresindeki mesai arkadaşları ve genel olarak Türk eğitimi üzerinde düşünceleriyle, yaptıklarıyla hep etkili olmuştur.

Yaşamı boyunca eğitimci olarak Türk eğitimine hizmet veren, bunun yanı sıra Mülkiyeli, eğitim düşünürü, idareci, milletvekili ve yazar vasıflarına da sahip olan Nafi Atuf Kansu, kendisinin kayıt ettiği tercüme-i hâline göre 1890 yılında Mekke'de doğmuştur (Kansu M. A-I., 2011:21). Babasının görevi nedeni ile buldukları Edirne'de ilk, orta ve lise eğitimini

tamamlamış, 1910 yılında ise İstanbul'da Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâneyi bitirmiştir (Kansu I., 2016:3).

Mülkiye'den mezun olduktan sonra İstanbul'dan Edirne'ye dönen Nafi Atuf Bey, ilk memuriyetine Edirne İttihat ve Terakki teşkilatının kurduğu, önceleri "*Nimet-i Hürriyet*", sonraları da "*İttihat ve Terakki Mektebi*" olarak anılan okulda 14 Eylül 1910'da müdür olarak başlamıştır. Bu vazife ile birlikte, zamanın Edirne Valisi Hacı Adil Bey tarafından 14 Kasım 1910 tarihinden itibaren "*Edirne Vilâyeti Maiyet Memurluğu*"na vekâleten tayin edilmiştir (Kansu M. A.-I., 2011:21; Çankaya, 1968-1969:1285)².

1911 yılında Nafi Atuf Bey, maksad-ı teşekkülü:

"İlmi ve fenni umumi dersler vermek, gece dersleri açmak, köylere muallim yetiştirmek, leylî ve nehari mekatib-i hususiyye-i ibtidaiyye küşadı için sa'y ve teşvikte bulunmak gibi suretlerle menafi-i vataniyyeye hizmet"

olan "*Mahfil-i Muallimin*"in kurucuları arasında yer alırken (Sarıdal, 1950:13), muhtemeldir ki Edirne'de hizmet veren bu mahfil, Osmanlı ülkesinde öğretmenler tarafından kurulan ilk mesleki topluluklar arasında yer almıştır (Sa'y ü Tetebbu, 22 Şubat 1911:16).

1912 Ekim ayında Balkan harbi başlayınca Nafi Atuf Bey Edirne'de kalarak, Kaleiçi'nde bulunan Askeri Hastanenin Müdürlüğü'nü yapmıştır. Edirne düştükten sonra sivil tutsak olan Nafi Atuf Bey, Edirne'den ayrılarak Sofya-Ruşçuk ve Bükreş yoluyla İstanbul'a dönmüştür. Bir süre sonra Biga'ya giderek Biga Terakki Mektebinde okulun kapanışına kadar matematik öğretmeni olarak orada çalışmış ve sonra tekrar Edirne'ye geri dönmüştür. Biga'dan Edirne'ye dönüşünde Edirne Erkek Öğretmen Okulu'nun (Dârülmuallimin] müdürlüğünü yapmıştır (Kansu M. A.-I., 2011:37).

Bundan sonraki yıllarda önce Darüşşafaka'ya müdür yardımcısı olarak görevlendirilen Nafi Atuf Bey, daha sonra Bursa Erkek Öğretmen Okulu Müdürlüğü'ne getirilmiş, ayrıca Bursa Kız Öğretmen Okulu'nda "*Dârülmuallimat*" medeni bilgiler ve psikoloji öğretmenliği de yapmıştır (Kansu I., 2016:6-8; Unat, 1950:22-23). 1915 yılı Kasım ayı ortalarına doğru Bursa'dan İstanbul'a gelerek İstanbul Erkek Öğretmen Okulu müdür yardımcılığına atanmıştır. 27 Ocak 1916'da İstanbul Kız Öğretmen Okulu pedagoji ve psikoloji öğretmenliğine tayin olurken, 6 Mayıs 1916'dan itibaren ise hem kız öğretmen hem de anaokulu öğretmenlerine pedagoji, psikoloji ve hıfzıssıhha öğretmenliği görevlerini de üstlenmiştir. 9 Mart 1916'da İstanbul Kız Öğretmen Okulu'ndaki öğretmenlik görevi ile birlikte Vakıf Mektepleri Müfettişliğine atanmıştır (Kansu M. A.-I., 2011:46-49). İstanbul'daki müfettişlik hizmetinden sonra Nafi Atuf Bey, 7 Ekim 1916'da Bursa Kız Sanayi Dârüleytamı "*Yetimler Yurdu*"nun teşkili için görevlendirilmiş ve müdürlüğüne tayin edilmiştir (COA, 1916:1). Bursa'ya ikinci defa giden Nafi Atuf Bey, hem Bursa Erkek Öğretmen Okulu hem de Kız Öğretmen Okulu öğrencilerine de medeni bilgiler

² Vehbi Sarıdal, Nafi Atuf Bey'in, önce maiyet memuru olarak göreve başladığını, daha sonra dönemin Edirne Valisi Hacı Adil Bey tarafından okul müdürü olarak atandığını belirtmiştir (Sarıdal, 1950:12).

ve psikoloji dersleri vermiştir. Nafi Bey'e yaklaşık bir yıl kaldığı Bursa'da bir müddet sonra erkekler için kurulmuş olan ve ortaokul sınıflarını da kapsayan Bursa Dârüleytamı'nın idaresi de verilmiş, bir taraftan da Bursa Kız Öğretmen Okulu'nun tarih-coğrafya derslerini okutmuş, öğretmen yetiştirme hizmetine devam etmiştir. 21 Kasım 1917 tarihinde Bursa'dan İstanbul'a dönerek, İstanbul'da Yüksek Ticaret Okulu müdür muavinliğine getirilmiş, 16 Ocak 1918'de ise Kız Öğretmen Okulu-Ana Okulu Bölümü pedagoji öğretmenliğinde görevlendirilmiştir. 16 Ocak 1918 tarihinde Kadıköy'de Fransız Okulu'nda "*bugünkü St. Joseph Lisesi*" açılmış olan İstanbul Kadıköy Erkek Darüleytam Müdürü olmuştur (Kansu M. A.-I., 2011:50).

1918 yılının Ekim ayı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ile İstanbul'da başlayan iç huzursuzluklar, Nafi Atuf Bey'in yaşamında da etkili olmaya başlamıştır. Bu gelişme üzerine 1 Aralık 1918 tarihinde Nafi Atuf Bey, Ortaköy Balmumcu çiftliğindeki Hatice Sultan Sarayı'na taşıdığı öğrencileriyle birlikte Ortaköy Erkek Dârüleytamı'nı kurmuş, burasının müdürü olarak 1919 yılının Mart ayına kadar görevine devam etmiş, aynı dönemde Fenn-i Terbiye Encümeni çalışmalarına da üye olarak katılmıştır (Kansu M. A.-I., 2011:54). Nafi Atuf Bey, 1 Mart 1919'da Tedrisat ve Tefrişat Şubesi Müdürlüğüne getirilmiş, 25 Ekim 1920'de ise Dârülfünunda Fenn-i Terbiye Müzesi "*Eğitim Müzesi*" Müdür Muaviniği görevine başlamıştır. Ancak bu hizmeti kısa sürmüştür ve 1921 Ocak ayında bu görevinden ayrılmıştır (Kansu M. A.-I., 2011:54-55).

Nafi Atuf Bey, 8 Ocak 1921'de ailesini İstanbul'da bırakarak İnebolu yoluyla Ankara'ya geçmiş, burada ilk görevi ise 1 Şubat 1921'den itibaren Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti- Umumisinde Fransızca baş tercümanlığıdır (Sarıdal, 1950:12-15). Matbuat Müdürlüğündeki tercümanlık görevinden sonra, 1921 yılının ilk aylarında "*Hâkimiyet-i Milliye Gazetesini*" yazı işleri müdürü olmuştur (Topuz, 1996:76; İnuğur, 1992:26). Bu görevi sonrasında Ankara Kız Öğretmen Okulunda öğretmenlik mesleğine geri dönen Nafi Atuf Bey, 19 Temmuz 1921'de o zamanki adıyla Ankara Sultanisi olan Ankara Lisesi Müdürlüğü'ne "*Taş Mektep-Atatürk Lisesi*" atanır (Kansu M. A.-I., 2011:57-59).

Ancak göreve başlar başlamaz, hükümet merkezinin Ankara'dan Kayseri'ye taşınmasına karar verilir. Bu karar üzerine Ankara boşaltılırken Nafi Atuf Bey öğrencilerinin başında, Ankara Lisesi'ni, Kayseri Lisesi ile birleştirmek üzere Kayseri'ye kağnılarla ve yaya olarak okulu nakletmiştir. Nafi Atuf Bey 1921-1922 ders yılında Kayseri'de bu birleşik liselerde müdürlük görevi yanı sıra hukuk ve iktisat dersleri öğretmenliği yapmıştır. Nafi Atuf ve ailesi, 1922'in güz aylarında Kayseri'den Ankara'ya döndükten sonra Maarif Vekâletindeki görevine devam etmiş, Mudanya Mütarekesi ile Trakya, Millî Hükümet yönetimine geçince Maarif Vekâleti kendisini Edirne Milli Eğitim Müdürlüğüne atamıştır. Ancak Nafi Atuf Bey Edirne'ye gitmeden, 12 Kasım 1922'de Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından Orta Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Genel müdür olduğu surede Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun alt yapısını hazırlamak üzere görevlendirilmiş ve özellikle yabancı azınlık okullarının durumu ile

yakından ilgilenmiştir. Nafi Atuf Bey, Fuat Köprülü'nün istifasıyla boşalan ve 20 Kasım 1924'den Kasım 1927 tarihine kadar yürüteceği Maarif Vekâleti Müsteşarlığı'na getirilmiş (CCA, 1924:7; Erişirgil, 2010:38-39), 30 Haziran 1927 tarihinde de TBMM tarafından Millî Mücadelede gösterdiği hamâset ve fedâkârlıktan dolayı da TBMM beyaz şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir (CCA, 1927:1).

6 Eylül 1927 yılında yapılan 3. dönem milletvekili seçimlerinde Cumhuriyet Halk Fırkasından Erzurum Milletvekilliğine seçilen Nafi Atuf Bey, 3, 4. ve 5. dönemlerde Erzurum, 6. dönemde Giresun ve 7. ve 8. dönemlerde ise Kırklareli'nden milletvekili olarak Meclis çalışmalarına katılmıştır. 28 Ekim 1949'da geçirdiği bir kalp krizi neticesinde 59 yaşında hayata veda etmiş, 30 Ekim 1949 Pazar günü Cebeci Asri Mezarlığında defnedilmiştir (CCA, 1949:5; Kansu M. A.-I., 2011:66, 93).

Sonuç

Osmanlı tarihinde tartışmalı konulardan birisi, matbaanın geç faaliyete geçme meselesidir. Günah ve hattatların engel olduğu tezleri ile matbaanın geç geldiği ileri sürülürken, başka bir görüşe göre de matbaalar, toplumun okuma alışkanlığı olmadığından dolayı faaliyete geçmemiştir. Bundan dolayı genel olarak matbuat olarak ifade edilen süreli yayınlarla Türk toplumunun tanışması da gecikmeli olmuştur. Yaşanan bu gecikme ve sonrasındaki yavaş gelişmede, Osmanlı Devleti'nin o dönem içerisinde bulunduğu siyasî ve toplumsal şartların da etkisi olduğu muhakkaktır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı toplumu üzerinde her alanda yaşanan değişim basın alanında da kendini göstermiş, ülke genelinde süreli yayınların sayıları oldukça artmıştır. Özellikle payitaht İstanbul'da çeşitli alanlara yönelik süreli yayın neşredilirken, sonraki dönem çalışmalarında da daha çok bu gazete ve mecmualar araştırmalara konu edilmiştir. Eski payitaht Edirne'de de süreli yayınlar basılmış olup, mecmualara göre gazeteler daha fazla sayıda yayımlanmıştır. Az olan mecmualar içerisinde Edirne'de görev yapan eğitimcilerin neşrettiği Sa'y ü Tettebbu mecmuası şayan-ı dikkattir. Osmanlı'dan sonra Cumhuriyet döneminde de Türk eğitim ve siyasî hayatında etkili olan isimlerin yer aldığı mecmua, özellikle Türk eğitimi, Türk sosyal hayatı ve Türk edebiyatına yönelik içeriği ile kayda değer niteliktedir. Mecmuanın başmuharriri Nafi Atuf Bey içtimâf yazılarının yanı sıra eğitime yönelik yurt içi ve yurt dışında yaptığı tespitleri ve kendisinin hazırladığı ders rehberleri ile mecmua sayfalarında yer almıştır. Balkan Savaşı'ndan dolayı neşredilmesi sonlanan Sa'y ü Tettebbu mecmuasındaki yazılar, 1911-1912 yıllarında kaleme alınmış olsa da pek çoğunun sanki hemen bugün, burada yazılmış hissi uyandıracak derecede güncel unsurlar ihtiva ettiği hayret-âverdir.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

- Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA)
- CCA. (1949) 030-10-00-00-77-509-7-5.
- CCA. (1924) 030-11-1-00-8-31-2-7.
- CCA. (1927) 030-10-00-00-196-343-9-1.
- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (COA)
- COA. (1916) MF. MKT, 1219/62.
- Süreli Yayınlar
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 1, 09 Şubat 1326 (22 Şubat 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 2, 01 Mart 1327 (14 Mart 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 3, 15 Mart 1327 (28 Mart 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 4, 01 Nisan 1327 (14 Nisan 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 5, 15 Nisan 1327 (28 Nisan 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 6, 01 Mayıs 1327 (14 Mayıs 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 7, 15 Mayıs 1327 (28 Mayıs 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 8, 01 Haziran 1327 (14 Haziran 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 9, 15 Haziran 1327 (28 Haziran 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 10, 01 Temmuz 1327 (14 Temmuz 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 11, 15 Temmuz 1327 (28 Temmuz 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 1, S. 12, 01 Ağustos 1327 (14 Ağustos 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 13, 15 Ağustos 1327 (28 Ağustos 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 14, 01 Eylül 1327 (14 Eylül 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 15, 15 Eylül 1327 (28 Eylül 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 16, 01 Teşrînievvel 1327 (14 Ekim 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 17, 15 Teşrînievvel 1327 (28 Ekim 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 18, 01 Teşrînisânî 1327 (14 Kasım 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 19, 15 Teşrînisânî 1327 (28 Kasım 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 20, 01 Kanûnûevvel 1327 (14 Aralık 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 21, 15 Kanûnûevvel 1327 (28 Aralık 1911)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 22, 01 Kanûnûsânî 1327 (14 Ocak 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 23, 15 Kanûnûsânî 1327 (28 Ocak 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 2, S. 24, 01 Şubat 1327 (14 Şubat 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 25, 15 Şubat 1327 (28 Şubat 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 26, 01 Mart 1328 (14 Mart 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 27, 15 Mart 1328 (28 Mart 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 28, 01 Nisan 1328 (14 Nisan 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 29, 15 Nisan 1328 (28 Nisan 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 30, 01 Mayıs 1328 (14 Mayıs 1912)

- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 31, 15 Mayıs 1328 (28 Mayıs 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 32, 01 Haziran 1328 (14 Haziran 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 33, 15 Haziran 1328 (28 Haziran 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 34, 01 Temmuz 1328 (14 Temmuz 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 35, 15 Temmuz 1328 (28 Temmuz 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 3, S. 36, 01 Ağustos 1328 (14 Ağustos 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 4, S. 37, 15 Ağustos 1328 (28 Ağustos 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 4, S. 38, 02 Eylül 1328 (15 Eylül 1912)
- Sa'y ü Tettebbu, c. 4, S. 39, 15 Eylül 1328 (28 Eylül 1912)
- Eserler
- Çankaya, Mücellidoğlu Ali (1968-1969) *Yeni Mülkiye Târihi ve Mülkiyeliler*. Ankara: Mars Matbaası.
- Duman, Hasan (2000) *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu, 1828-1928 (Cilt I-II)*. Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Erişirgil, M. Emin (2010) *Bildiklerim*. (yay. haz.M. Bülent Varlık) Ankara: Mülkiyeliler Birliği.
- İnuğur, Nuri (1992) *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti.
- Kahraman, Alim (2003) "Matbuat-Türk Edebiyatı", *DİA*, Cilt: 28, s. 121-125.
- Kansu, Işık (2016) *Unutulmuş Bir Eğitim Devrimcisi Nafi Atuf Kansu*. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.
- Kansu, Metin Atuf, Kansu, K. Işık (2011) *Nafi Atuf Kansu (1890-1949) Yaşamı ve Yazıları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği.
- Koloğlu, Orhan (1994) *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim.
- Milli Kütüphane (09.02.2019) <http://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/advancedsearchlist>.
- Özbay, Cahit (2014) *Dünyada ve Osmanlı'da Basının Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Sarıdal, Vehbi (1950) "Sonsuzluğa Kavuşan Nafi Atuf Kansu İçin", *Ülkü*, Sayı: 38, s. 12-16.
- TDK (2011) *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Topuz, Hıfzı (1996) *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Unat, Faik Reşit (1950) "Nafi Atuf-Öğretmen, Terbiyeci, İdareci", *Ülkü*, Sayı: 38, s. 21-25.
- Varlık, Bülent. (1985) "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, s. 112-125.

Son Dönem Osmanlı Kadınının Dünyası: Kadınlar Dünyası Dergisi'nde Yayımlanan İlan veya Reklamlar Üzerine Bir Değerlendirme

The Last Period Of The Ottoman Woman's Life: A Review Of Ads Or Advertisements Published In Women's World (Kadınlar Dunyası) Magazine

Songül KEÇECİ KURT¹

ÖZET

Reklamlar günümüz dünyasının en önemli ürün tanıtım araçlarından biridir ve aynı zamanda toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına dair önemli ipuçları içermektedir. 19. yüzyıldan itibaren gazete ve dergilerin basılmaya başlamasıyla kamuoyuna çeşitli konularda bilgi verilmek istenmiş bu nedenle ilanlar basında yayılmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı Osmanlı kadın dergilerinden biri olan "Kadınlar Dünyası" dergisi içerisinde bulunan ilan ve reklamlar vasıtasıyla dönemin kadınlarının ilgi, ihtiyaç ve tüketim alışkanlıklarını tespit edebilmektir. Bu çalışmada Kadınlar Dünyası dergisinin 14, 16, 18, 19, 20 ve 125. sayılarında bulunan "ilanât" başlığı altındaki reklamlar incelenmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle derginin belirtilen sayılarında bulunan reklamlarla ilgili dokümanlar günümüz alfabesine aktarıldıktan sonra elde edilen veriler doküman analizin basamaklarına göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda ilanların daha çok sağlık alanında doktor ve diş hekimi muayenehanelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ticarethane, banka, kitap ilanlarının yanı sıra saç bakımı, saç boyası, korse gibi kadınlara özgü ürünlere de rastlanmaktadır. İlan veren kişi ve kurumlar arasında gayrimüslimlerin azımsanmayacak sayıda olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: İlan, Kadınlar Dünyası, reklam, basın.

ABSTRACT

Advertisements are one of the most important product promotion tools of today's world and it also contains important clues about social, cultural and economic life. As the newspapers and magazines started to be published since 19 th century, it wanted to be informed about various issues, and therefore the advertisements began to be published in the press. The aim of this study is to determine the interests, needs and consumption habits of women of the period through advertisements and ads in the Kadınlar Dunyası which is one of the Ottoman woman's journals. In this study, advertisements or ads in 14 th, 16 th, 18 th, 19 th, 20 th and 125 th issues of journal of Kadınlar Dunyası were examined. Document analysis method was used in the study. Firstly, the documents related to advertisements in the specified issues of the journal were transferred to today's alphabet and the data

¹ Doç.Dr., Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, songul.kurt@amasya.edu.tr.

obtained were evaluated according to the steps of document analysis. As a result of the study, it is seen that the advertisements are mostly concentrated in doctors 'and dentists' offices in the field of health. In addition to ads of trade house, banks and books, women's products such as hair care, hair dye and corset are also found. It is seen that the number of non-Muslims among the advertisers and institutions is high.

Keywords: Advertisement, Kadınlar Dunyası, Magazine, Ottomanstate, Proclamation.

Giriş

Reklam, Türk Dil Kurumu tarafından *“Bir şeyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için denenen her türlü yol”* şeklinde tanımlanmıştır. Bu amaç için kullanılan yazı, resim, film vb. şeyler reklam olarak nitelendirilirken ilan *“açıkça bildirme, açıkça duyurma”* dır (www.tdk.gov.tr). Birbiriyle bağlantılı olan bu iki kavram, genel olarak bir mal ve hizmetin satın alınmasında insanları ikna etmenin en etkili yolu olarak görülmektedir.

Reklam veya ilan, Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda gazete ve dergilerin basılmasıyla işlerlik kazanmıştır. Bu dönemde daha yoğun bir biçimde çıkarılan ve yazılı medya olarak değerlendirilen gazetelere ek olarak dergiler ve posterlerde de reklamlar bulunmaktadır. Aslında matbaanın kullanılması, bugünkü manada modern reklamcılığın doğmasına neden olmuştur. 15. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan matbaa, bu asrın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'ne iltica eden İspanyol Yahudileri tarafından İstanbul'a getirilmiş, bunu Rum ve Ermenilerin kendi matbaalarını kurmaları takip etmiş, 1727'de de ilk Türk matbaası açılmıştır (Beydilli, 2003:106).

Bu tarihlerden bir süre sonra, bir matbaacı bastığı kitapları satabilmek için tarihin ilk duvar afişini basmıştır. Batı Dünyasında özellikle 17. yüzyıldan itibaren afiş gibi yazılı reklamlarla birlikte, gazete, dergi reklamlarında ve ilanlarında da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde ilk gazete Vakayi-i Mısıriye adıyla 1828 yılında dönemin Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın emriyle çıkartılmıştır. Yarı Türkçe ve yarı Arapça ve siyasi nitelikli olan gazetenin amacı ağırlıklı olarak Mehmet Ali Paşa'nın faaliyetlerini halka duyurmaktır. Bu gazeteyi 1830'da Hanya'da yayınlanan Vakayi-i Giridiye Gazetesi izlemiş ardından Takvim-i Vakayi Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi olarak 1831 yılında yayın hayatına başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde el ilanları ile başlayan reklamcılık faaliyetleri bu gazetelerde verilen ilanlar vasıtasıyla gelişmiştir. Özel reklamcılığın Türkçe basınındaki ilk örneklerinin görüldüğü Vakayi-i Mısıriye ile beraber Takvim-i Vakayi gazetesinin sonraki yıllarında önemli ölçüde reklam örneklerine rastlamak mümkündür ve Feshane'nin 24 Temmuz 1836 yılında Takvim-i Vakayi'ye vermiş olduğu ilan, Türkçe bir gazetede ilk ciddi ticari reklam olarak görülmektedir (Çakır, 1997). Duyurudan ilana, ilandan reklama, ulusal reklamdan uluslararası reklamcılığa geçilirken bu tanıtlar Osmanlı ülkesinde de diğer özel gazete ve dergilerde özellikle yabancı tüccarın etkisiyle yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Türk tarihi içerisinde kadınların izlerini daha çok 19. yüzyıl sonlarından itibaren kadınlar için çıkarılan dergi ve gazetelerinden takip edebiliyoruz. Bu dönemden itibaren yayınlanan kadın dergileri arasında Terakki-i Muhadderat, Vakit yahud Mürebbi-i Muhedderât, Aile, İnsaniyet, Hanımlar, Şukûfezar, Mürüvvet, Parça Bohçası, Hanımlara Mahsus Gazete vs. bulunmaktadır. II. Meşrutiyet'ten sonra çok sayıda çıkan kadın dergileri arasında en önemlileri Kadın, Mehâsin, Demet ve Kadınlar Dünyası'dır (Çakır, 2010). Bu dergiler içerisinde "Kadınlar Dünyası" Çakır (2010)'ın çalışmasında ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bu çalışmada "giyim" başlığı altında kadınlar açısından daha çok tesettür konusu değerlendirilmiştir. İlgili diğer çalışmalar incelendiğinde bu dergi içerisindeki reklam veya ilanlar ile ilgili bir çalışma tespit edilememiştir. Bu dergi aynı zamanda kadın dergileri içinde en kapsamlı ve uzun ömürlü olanıdır. Özellikle görsel malzemenin diğer dergilere göre daha yoğun kullanıldığı derginin "İlân" bölümü adı altında çok sayıda duyurunun yapıldığı veya ürünün tanıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle çalışma materyali olarak bu dergi seçilmiştir.

Bu çalışmada Kadınlar Dünyası dergisi üzerinden Osmanlı kadınların tüketim alışkanlıkları, dönemin kadınlarına yönelik olarak verilen ilanların bağlı buldukları sektörler, milli aidyetler göz önünde bulundurularak kadınların ilgi alanları veya ilgi alanlarının ne şekilde yönlendirilmek istendiği incelenmiştir. Dergi ilanlarından bazıları günümüz Türkçesine aktararak örnekler şeklinde verilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin son döneminde kadın dergileri üzerinden ulaşılmaya hedeflenen kadın modeli ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Derginin aynı yıla ait ve birbirine yakın tarihlerde hemen hemen arka arkaya çıkan 14, 16, 18, 19, 20 ve 125. sayılarına Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Nadir Eserler bölümünden ulaşılmıştır. Bu sayılardaki veriler günümüz alfabetine aktararak, doküman analizi yöntemine uygun olarak incelenmiştir. Elde edilen veriler düzenlenerek çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular, giyim kuşam ilanları, sağlık alanındaki ilanlar, kitap ve dergi ilanları, banka ve ticarethane ilanları ile kadınlara özgü ilanlar başlıkları altında değerlendirilmiştir.

1.Kadınlar Dünyası Dergisi'nde Bulunan İlan veya Reklamlar

II. Meşrutiyet döneminin en önemli kadın dergilerinden biri olan *Kadınlar Dünyası* çalkantılı bir dönemde kurulmuş olup, Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin yayın organıdır. Nuriye Ulviye (Mevlan) başkanlığında 1913 yılında yayın hayatına başlayan dergi, ilk önce günlük olarak yayınlanmak istenmişse de daha sonra haftada bir kez olmak üzere yayın hayatını sürdürmüştür (Kurnaz, 2013:201). 1913-1921 yılları arasında fasılalarla yayın hayatına devam etmiş, kadın hak ve menfaatlerini savunan bir yayın politikası izlemiş, kadın hakları, siyaset, eğitim, çocuk bakımı, güzellik gibi pek çok konuya sayfalarında yer vermiş, kadınların yaşadığı sorunları gündeme getirerek bunlarla ilgili çözüm önerileri sunmuştur. 101. sayısından itibaren gazete olarak yayın hayatına devam eden Kadınlar Dünyası, önemli

değişikliklere gitmiş, kendisini kapağında haftalık yayınlanan resimli bir gazete olarak tanıtsa da artık kapaklı yayınlanan, içeriği ile bir gazeteden çok bir dergi vasfına bürünmüştür. Sahibi, yazar kadrosu, dergiye gönderilen makale ve okur mektuplarıyla tamamen kadınlara ait bir dergi olmuştur (Gülcü-Tunç, 2012:161). Kendini feminizm hareketi ile tanımlayan dergi, kadınlar için yeni bir dünya yaratma misyonu üstlenmiştir (Çakır, 2010: 61-81). Din ve cinsiyet ayrımı yapmadan her kadının hakkını ve hukukunu savunacağını ilan eden dergi, amacının kadın inkılabı olduğunu dile getirmiş, çeşitli konularda pek çok yazı yayımlamıştır. Derginin yazar kadrosunda öne çıkan isimler Ulviye Mevlan, Aziz Haydar, Emine Seher Ali, Mükerrerem Belkıs, Nimet Cemil, Atiye Şükran, Aliye Cevad, Sıdıka Ali Rıza, Safiye Biran, Yaşar Nezihe, Sacide, Nebile Akif Seyhan, Saadet Said, Nilüfer Mazlum, Halit Cemile, Behice Hasan, Mediha Hasibe, Asım, Nazire Rasim vs.dir (Çakır, 2010).

Kadınlar Dünyası dergisi diğer dergiler arasında uzun süre yayın yapan ve sayfa sayısını sonraki yıllarda artıran bir dergi olmuştur. Bu dergide aynı zamanda çok sayıda ilan veya reklam örneklerine rastlanmaktadır. İncelen sayılarda çoğunlukla giyim kuşam, doktor ve diş hekimi ilanları, ebe, ilaç, banka veya ticarethane ile kadınlara özgü çeşitli ürünlerin ilanları bulunmaktadır. Bu ilanların her bir satırından kırk para alınacağı belirtilmiştir.

1.1. Giyim – Kuşam İlanları

Reklamcılığın özünde bir ürünün en doğru görünümle en düşük fiyata ve en inandırıcı bir biçimde satış mesajını vermek hedefi bulunduğu düşünülürse bu reklamların hedef kitesine ulaşmak için sunduğu ayrıntılar önemlidir. Bu nedenle reklamcı etkili mesaj vermek için içinde yaşadığı toplumu ve toplumun değerlerini iyi bilmesi gerekmektedir (Demir, 2016). Kadınlar Dünyası dergisinin en önemli reklam konularından biri giyim-kuşam reklamlarıdır. İncelenen sayılardaki reklamların çok azında resimlere yer verilmiş olup büyük bir kısmı metin niteliklidir. Aşağıda bir örneği günümüz Türkçesine aktarılarak gösterilmektedir.

Örnek 1

İlanın bir bölümü:

Bütün Kışlık Elbise ve Tuhâfiyeler En Son Modaları
Yeni Câmi

Beyoğlu'nda Cadde-i Kebîrde Kâîn kuruş

BÜYÜK KARALMAN MAĞAZASI

Mağazamızda fûruhat olunan eşyanın cümlesi
zarâfet ve metânnet cihetiyle fevkalâde olduğu gibi
fiyatça da her mağazadan ucuzdur.

Kostüm tayyörler İngiliz kumaşlarından en son moda

Kostüm tayyörler düz lacivert ve siyâh yünlü kumaşları

Mantolar envâî renk yünlü İngiliz kumaşları

Mantolar en son moda kara gül kumaşlarından

Mantolar düz lacivert ve siyâh yünlü kumaşlardan

Röbdeşambır envâî renk faniladan

Röbdeşambır yünlü kumaşlardan

Röbdeşambır ipliği ponjeden dantel ile müzeyyen

Prences biçimi fistanların envâî yünlülerinden

İpeklerden, dantelden son moda

Bluzlar envâî renk derâdan

Bluzlar dantel ile müzeyyen tüliden

Bluzlar envâî renk ipliği misalinden

Bluzlar kare karapan kumaştan kürkle müzeyyen

Etekler İngiliz kumaşından son moda

Etekler çizgili yünlü kumaşlardan

Kaynak: (Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 18).

Örnek 1 incelendiğinde Demir(2016)'ın bahsettiği ayrıntıların reklam içerisinde bulunduğu ve mağazada bulunan ürünlerin ve fiyatlarının tek tek sıralandığı görülmektedir. Bu sayfanın ikinci bölümünde “HANIMLARA MAHSUS TERZİHANE” ilanı bulunmaktadır. Kostümler, tayyörler, mantolar, çarşaf lar gibi elbiselerin ölçü üzerine herkesin vücuduna uygun surette dikildiği yazılmaktadır. Ardından başka ürünler ve fiyatları ayrıntılı bir biçimde yer almaktadır. Bu ürünler arasında örme ceket ve bluzlar, erkek ve kız çocuk palto ve ceketleri ve diğer ürünler vardır. Ayrıca sayfanın sonunda “ÇOCUK ESVÂBÎ DÂİRESİ” başlığı altında “kız çocuklara mahsus son moda ya muvafık gayet zarif fistanlar, mantolar, ceketler, önlükler, erkek çocuklar için dahi gayet zarif ve metîn kumaşlardan kostümler, paltolar, ceketler” bulunduğu belirtilmektedir. Erkek-kadın-çocuklara Fransız, Amerikan ve İngiliz markalı gayet zarif ve metîn ayakkabıların diğer mağazalardan %20 eksiğe satıldığı ilan edilmiştir.

Bu ve buna benzer ilanları derginin birçok bölümünde görmek mümkündür. Öncelikli olarak ilan verenler mağazanın bulunduğu yeri duyurmaktadırlar. Kadınlara ve çocuklara yönelik her türlü kıyafet reklamının bulunduğu bu ilanlarda İngiliz kumaşı ve robdöşambır gibi ifadelerden Avrupa modasının takip edildiği anlaşılmaktadır. Fiyat olarak diğer mağazalardan daha uygun olduğunu dile getirmiş resim veya slogan tercih edilmemiştir.

1.2. Sağlık Alanındaki İlanlar

Kadınlar Dünyası'nda verilen ilanların büyük bir çoğunluğu doktor, diş hekimi ve ilaç ilanlarına ayrılmıştır. Doktorlar ile ilgili olan bazı ilanlar Tablo1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.Doktor İlanları

Uzmanlık alanı	Sahibi	Müslim-Gayrimüslim	Bulunduğu Yer	Muayene Ücreti
Cilt, Frengi, Bel Soğukluğu ve Kadın Hastalıkları	Doktor Abdurrahmân	Müslim	Beyoğlu	10 Kuruş
Kadın ve Erkek A'zâ-yı Tenâsüliyye	Doktor Uğurliyân	Gayrimüslim	Sirkeci	
Runtekin Şuâî ve Tıbbî Elektrik Laboratuvarı	Doktor Medenî	Müslim	Bâb-ı Âlî	

Doktor	İrşak-ı Surnayan (Paris Darülfûnun'undan Me'zun)	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Kadın Hastalıkları	Doktor Uyanıdis	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Kadın Hastalıkları	Operatör Necmeddin Ârif	Müslim	Tünel Pasajı	
Frengi, Bel Soğukluğu ve Cilt Hastalıkları	Çırakyân	Gayrimüslim		Salı günleri ücretsizdir.
Çocuk ve Kadın Hastalıkları Mütahassısı	Doktor Polemirza (Paris İnoloji Cem'iyeti 'A'zâsından)	Gayrimüslim	Pangaltı C.	
Göz Tabîbî	Niyazi İsmet	Müslim	Babiali C.	
Göz Tabîbî	Doktor Şâkir Ahmed	Müslim	Babiali C.	
Cilt, Frengi, Bel Soğukluğu, Kadın Hastalıkları Mütahassısı	Doktor Hayri Kemal	Müslim	Babiali C.	
Doktor	Patraki Bapadopoluk	Gayrimüslim	Cağaloğlu	
İmrâz-ı Dahliyye ve Asabiyye	Doktor Vizandıyadis	Gayrimüslim		Her Perşembe ihtiyaç sahiplerine ücretsizdir.
Kadın ve Çocuk Hastalıkları	Doktor PolEmirze Paris İnolorji	Gayrimüslim	Pangaltı C.	

	Cemiyeti Azasından			
Böbrek, Mesane, Prostat, İdrar Yolları A'zâ-ı Tenâsiliye Hastalıkları	Mehmed İsmail	Müslim	Nuruosmaniye C.	Fakirlere ücretsizdir.
Bel Soğukluğu Aşılama Usûliyle Tedâvîve Frengi	Kostaki İstoyanidi	Gayrimüslim	Babiali C.	
Kadın- Çocuk Hastalıkları	Tabib Mevlidi Doktor Alyanak N. Zaharuf	Gayrimüslim	Bahçe Kapısı	
Frengi, Bel Soğukluğu	Doktor Ömer Şükri	Müslim	Cağaoğlu	İlk muâyene ücretsizdir.
İmrâz-ı Dâhiliye ve Etfâl Mütehasısı	Doktor Fersuko Lavuda	Gayrimüslim	Haydarpaşa	
Kadın ve Erkek İmrâz-ı Tenasüliye, Frengi ve Bel Soğukluğu	Doktor Emanuel Babs	Gayrimüslim	Babiali C.	
İmrâz ve Ameliyat Veladdiye Tabibi ve İmrâz-ı Nisaiye	Doktor Orhan Tahsin	Müslim	Ebuzziya Matbaası Yanı	
	Doktor Hafız Hilmi Bey	Müslim		
Operatör (Kadın Hastalıkları)	Nusret	Müslim	Yerebatan	

İncelenen sayılarda aynı isimlerin farklı sayılarda yeniden ilan verdikleri görülmektedir. Tespit edilebilen 23 farklı doktor ilanları içinde 12 ilanının gayrimüslim doktorlara ait olduğu görülmektedir. Yaklaşık yarısından fazlasını gayrimüslimlerin oluşturduğu doktor ilanlarında genellikle Bâb-ı âli Caddesi ve Beyoğlu'nda muayenehaneler yoğunlaşmaktadır. Muayene ücreti her ilanda belirtilmezken bazı günler veya ihtiyaç sahiplerinin ücretsiz muayene edileceği belirtilmiştir. Kadın hastalıkları, frengi gibi hastalıklar ile ilgili uzmanlar ağırlıktadır. Aşağıda doktor ilanlarından biri örnek olarak verilmiştir.

Örnek 2

 <p>جلد ، فرنگی ، بل صورتی قلفنی علی العموم قاری بن خدیجه لقمی متفصی دوقتور خیری کمال فرنگیلیره ۹۱۴ علاجی طحاره شیرینغہ سی، عدم اقتدار و قادی نلرک یوزلر تده حاصل اولان چیل ، لکه و صاجلرک دو کیلمسی کبی عارضات جلدیہ بی وقادین امراض تناسلیہ سنہ متعلق خدیجہ لقمی عملیاتہ احتیاج براتقسزین خصوصی اصولرله و کمال موقیبتہ تداوی ایدن معروف و محرب دوقتور خیری کمال بک هر کون صباحدن قشامہ قدر باب عالی جادہ سنہ تفیض کتبخانہ سنک انصالندہ اونیون خانندہ ۵، ۴، ۱ نومرولو دائرہ مخصوصہ سنہ بولنورہ خنام نومروسی ۳۱</p>	<p>Cilt, Frengi, Bel Soğukluğu Alel-umûm Kadın Hastalıkları Mütahassısı</p> <p>DOKTOR HAYRİ KEMAL</p> <p>Frengililere 9145 'ilâcı tüccar şiringası, adem-i iktidârsızlık ve kadın yüzlerinde hâsıl olan çil, leke ve saçların dökülmesi gibi ârizât-ı cildiyyeyi ve kadın imrâz tenâsiliyesine müteallık hastalıkları 'ameliyata ihtiyaç bırakmaksızın husûsî usûlleri ve kemâl-i muvaffakiyetle tedâvî eden ma'rûf ve muharib. Doktor Hayri Kemal her gün sabahtan akşama kadar Bâbiâli Caddesi'nde Tefeyyüz kütüphanesinin ittisâlinde Oniyon hânında 1,4,5 numrolu dâire-i mahsûsasında bulunur. Hitâm numrosu 30.</p>
--	---

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 20).

Örnek 2 incelendiğinde ilanda doktorun adı ve uzmanlık alanı, hangi hastalıkları tedavi ettiği, muayene saatleri ve adresi belirtilmiştir. Doktorun birden fazla uzmanlık alanının olduğu dikkat çekmektedir.

Doktor ilanları yanında önemli ölçüde diş hekimi muayenehanesi ilanları bulunmaktadır. Tablo 2'de Kadınlar Dünyası dergisinde bulunan bazı diş hekimi ilanları yer almaktadır.

Tablo 2. Diş Hekimi İlanları

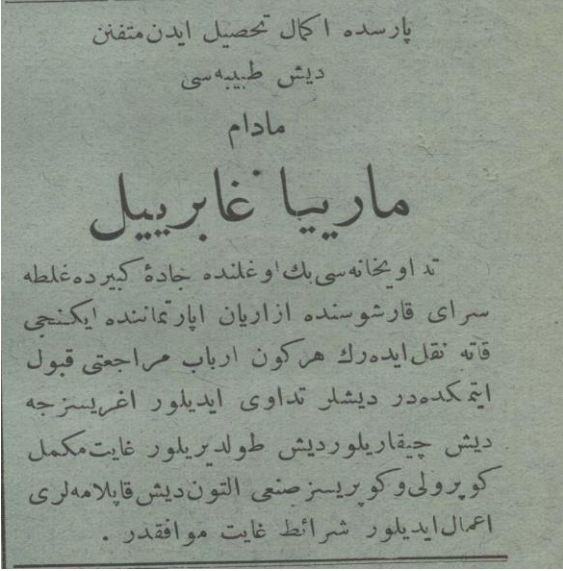
İlan Türü	Sahibi	Müslim- Gayrimüslim	Bulunduğu Yer	Muayene Ücreti
Diş Tabibi	Haçersum Kuyumciyân	Gayrimüslim	Sultan Bayezid	
Diş Tabibi	Hamdi (Darülfünûn Mezunu)	Müslim	Ahmediye Caddesi	
Diş Tabibi	Hristo Yuvanydi (Darülfünûn Dişçilik Şubesi Muallimi)	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Diş Tabibi	Doktor Ayâniyân	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Diş Tabibi	Mustafa Sa'adettin	Müslim	Babıali C.	
Diş Tabibi	Hüseyin Talat	Müslim	Tünel Meydanı	
Diş Tabibi	M.Nihat (Paris ve Amerikan Darülfunûnlarından Me'zûn Dişçi Mektebi Muallimlerinden)	Müslim	Yeni Postane Karşısı	
Diş Tabibi	Ârişâk Sömiyân (Paris Darfunûnu'ndan mezun)	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Diş Tabibi	Halil Salih (Darülfünûn Osmanlı Tıp Fakültesi'nden Mezûn)	Müslim	Beşiktaş	
Diş Tabibi	Madam Maria Gabriel	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Diş Tabibi	HaçinJamkociyân	Gayrimüslim	Bahçekapısı	

Diş Tabibi	Nikola Nikolaidis	Gayrimüslim	Beyoğlu	
Diş Tabibi	Deyrân Kalemkaryân (Mekteb-i Tıbbiye-i Şahânenen Mezûn)	Gayrimüslim	Kadıköy	
Diş Tabibi	Hoşyân	Gayrimüslim	Kadıköy	
Diş Tabibi	Ahmed Şevki	Müslim	Divanyolu	
Diş Tabibi	Markar Kalfeyan	Gayrimüslim	Bahçekapısı	
Diş Tabibi	Sergis Tomasyan	Gayrimüslim	Vezneciler	
Diş Tabibi	Yaver Efendi	Gayrimüslim	Kadıköy	
Diş Tabibi	Müftizâde Âkif (Paris Diş Mektebi'nden Birincilikle Diplomalı ve Paris Akademisinin Birinci Mükâfatı ile Altun Madalyaya Hâiz)	Müslim	Divanyolu Şubesi Kadıköy	Cuma günleri fakirlere ücretsizdir.
Diş Tabibi	Nikola Nikolaidis	Gayrimüslim	Kadıköy	
Diş Tabibi	Haçın Jamküçyan	Gayrimüslim	Bahçekapısı	
Diş Tabibi	Mıgırdıç Apkaryan Efendi	Gayrimüslim	Kadıköy	

	(Darülfünun Osmanlı Tıp Fakültesi Dişçi Şubesinde Diplomalı)			
--	--	--	--	--

Tablo 2 incelendiğinde tespit edilebilen 22 adet diş hekimi ilanından Müslüman diş hekimlerine karşılık gayrimüslim diş hekimlerinin sayısının yine oldukça fazla olduğu görülmektedir. Gayrimüslim diş hekimi ilanı 15 tanedir. Genel olarak muayene ücreti belirtilmemiştir. Bazı ilanlarda fakirlerin ücretsiz muayene edilebileceği duyurulmuştur. Beyoğlu semti yine en fazla muayenehanenin bulunduğu semt olarak dikkat çekmektedir. Diş hekimleri arasında “Madam Maria Gabriel” adında gayrimüslim bir kadın diş hekimi de bulunmaktadır. Aşağıda bu diş hekiminin ilanı bulunmaktadır.

Örnek 3

	<p>Paris'de ikmâl-i tahsil iden mütefennin</p> <p>Diş Tabibi</p> <p>MADAM MARIYA GABRİYEL</p> <p>Tedavihanesi Beyoğlu'nda cadde-i kebirde Galatasaray karşısında Azaryan apartmanında ikinci kata naklederek her gün erbab-ı müracaatı kabul etmektedir. Dişler tedavi edilir ağrısızca diş çıkarılır, diş doldurulur gayet mükemmel köprülü ve köprüsüz suni' altın diş kaplamaları imal edilir. Şerâit gayet muvafıktır.</p>
--	--

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 20).

Örnek 3 incelendiğinde doktor muayenehanesi ilanlarında olduğu gibi diş hekimi muayenehanesi ilanında diş hekiminin adı, muayenehanenin adresi, ne tür tedaviler uygulandığı belirtilmektedir.

Sağlık alanında dergide verilen ilanlardan bazıları da ebe ilanlarıdır. Kadınlar için önemli bir sağlık hizmeti gerçekleştiren ebeler ile ilgili ilanlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ebe İlanları

İlan Türü	Sahibi	Dini	Bulunduğu Yer
Ebe	Diplomalı Kabele Hatice Hânım	Müslim	Kapandakik Zîrîn Caddesi'nde
Ebe	Madam Lizabenrubi	Gayrimüslim	Kadıköy
Ebe	Madam FotikaRanido	Gayrimüslim	Kadıköy

Tablo 3'e bakıldığında Kadınlar Dünyası dergisinde incelenen sayılarda tespit edilebilen ebe ilanlarından ikisi gayrimüslim biri Müslümandır.

Sağlık alanında ilaç veya temizlik ve bakım ürünleri ile ilgili diğer ilanlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

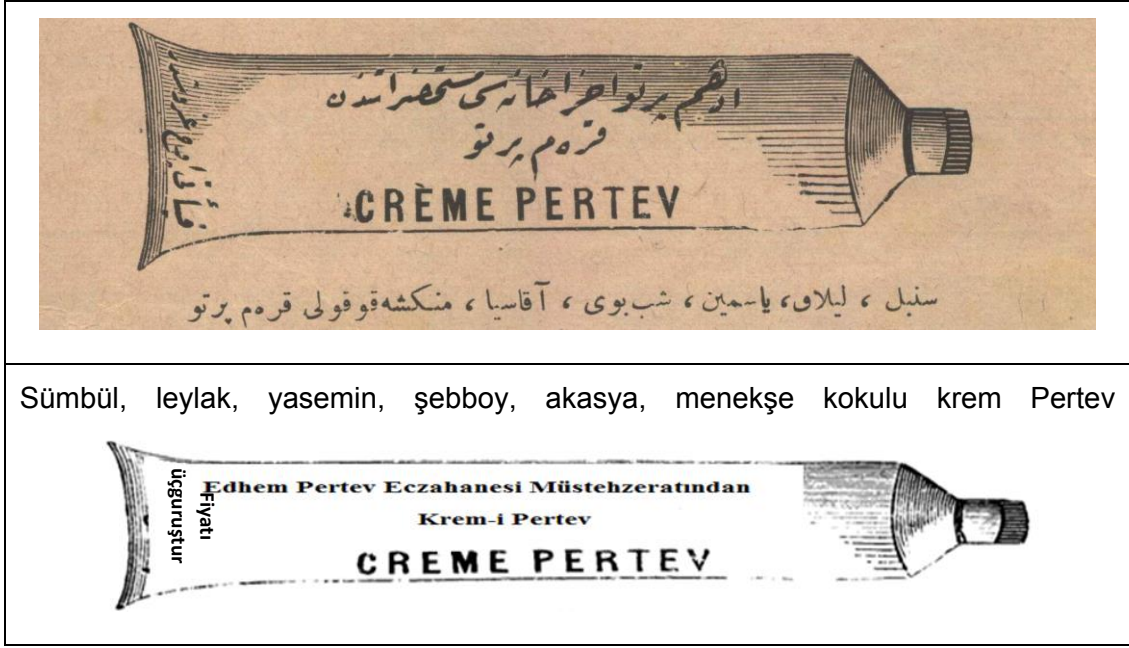
Tablo 4. Sağlıkla İlgili Diğer İlanlar

İlan Türü	Markası	Bulunduğu Yer	Fiyatı
Temizlik Pudrası		Beyoğlu	5 kuruştur.
Dış Tozu	Sokrat	Beyoğlu	5 kuruştur.
Eczane	Edhem Pertev EczahanesiMüstehzeratı		
İlaç	Balık Yağı İçemeyenlere Pertev Şurubu		
Bakım ürünü	Beyaz Menekşe Kokulu Pertev Tuvalet Pudrası		

Tablo 4 incelendiğinde sağlık ile ilgili diğer ilanlar genel olarak ilaç ve vücut bakımı ile ilgili olup diş tozu, tuvalet pudrası, şurup vs.dir. İlanlarda fiyatlar da belirtilmiştir.

Bu ürünlerin ilanlarında görsel malzemelerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir ve bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

Örnek 4

Sümbül, leylak, yasemin, şebboy, akasya, menekşe kokulu krem Pertev

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 18).

Örnek 5

PERTEV ÇOCUK PUDRASİ

FİYATI BEŞ GURUŞDUR

Kundak ve beşikde bulunan çocukların cildinde kesretli vuku' gelen pişik ve sivilceleri bir iki gün zarfında kâmilen def' ve izale ider.

Mahal imal ve deposu: Aksaray'da Edhem Pertev eczahanesidir bilcümle eczahanelerle depolarda bulunur

پرتو صوبو بودرہ کی

فیاتی بسہ عرؤشد

قواری و بیسکہ بولنا دیو جفک جلد نہ
کشد و قوع کلا بیسک و سوبو بولری بر ایکی کون
ظرفندہ کاملاً دفع وازالہ ایدر۔
محال اعمال و دپوسی : اقساریدہ ادم پرتو اجزاهانہ سید۔
بالجملہ اجزاهانہ لرلہ دیولردہ بولنور۔

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 19).

Örnek 6

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 19).

1.3.Banka ve Ticarethane Reklamları

Kadınlar Dünyası dergisinde yer alan bir diğer reklam grubunda bankalar, fabrikalar, çamaşırhane gibi kurum reklamları bulunmaktadır. Örneğin bir ilanda “Türkiye Millî Bankası” reklamı bulunmaktadır. Burada 11 Nisan 1909 yılında padişah izni ile açıldığı ve her türlü banka işlemlerinin yapıldığı belirtilmiştir.

“Edirne Çikolata ve Şekerleme Fabrikası” başlıklı başka bir ilanda üretilen şekerleme ve çikolata çeşitlerinden bahsedilmektedir. Bir diğer reklam dikiş makinaları ile alakalıdır. Dikiş ve el hünnerleri aileler ve dikimhanelerde gerekli olan makine için bu fabrika markasını aramaları gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca birçok şehirde şubeleri olduğu eklenmiştir. Bir başka ilan çamaşırhane ilanıdır. Bu işyerinde her türlü çamaşırın yıkandığı belirtilmiştir. Bu kurumlar ile ilan örnekleri aşağıdaki gibidir.

Örnek 7

	<p>(SINGER) SİNGER DİKİŞ MAKİNELERİ</p> <p>Dikiş ve el hünnerleri</p> <p>Aileler ve dikimhaneler için elzem</p> <p>İş bu fabrika markasını arayınız.</p> <p>Bilimum şehirlerde şubeleri vardır.</p>
--	--

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 18).

Örnek 8

 <p>ترکیه ملی بانکہ سی ۲۹ مارت ۳۲۵ و ۱۱ نیشان ۱۹۰۹ تاریخی ارادہ سنیہ حضرت پادشاهی موجبہ تأسس ایش عثمانی آتویم شرکتی سرمایہ شرکت ۱،۱۰۰،۰۰۰ لیرای عثمانی مرکز اداره سی : در سعادتہ یکی پوستہ خانہ قارشوسندہ واقع قناجیان خانندہ : ترکیه ملی بانکہ سی ہر درلو بانکہ معاملاتی اجرا ایتمک و خصوصیلہ حساب جاری کشادی اسہام و تحویلات اوزرینہ اقراضات کرک در سعادت و کرک ممالک اجنبیہ بورسہ لرنده اسہام و تحویلات بیع و فروختی ، اوراق اوزرینہ قرہ دی کشادی اسہام و تحویلات محافظہ سی ، معین وعدہ لر ایلہ فائضلی دیپوزیتولر قبولی و الخ .. ایچون عمومک مراجعتی قبولہ حاضر در .</p>	<p>Türkiye Millî Bankası</p> <p>29 Mart 325 ve 11 Nisan 1909 tarihli irâde-i seniyye hazreti padişahı mucibince te'sîs etmiş</p> <p>Osmânî Anonim Şirketi</p> <p>Sermâye-i şirket 1,100,000 lirayı Osmânî merkez idâresi: Dersaâdette yeni postahâne karşısında vaki' kanaciyân hânda:</p> <p>Türkiye Millî Bankası her türlü banka muâmelâtı icrâ etmek ve hususiyile hesâb câri güşâdı ismâm ve tahvîlât üzerine ikrâzât gerek Dersaâdet ve gerek memâlik-i ecnebiye borsalarında eshâm ve tahvîlât bey' ve fûruhatı, evrak üzerine kredi güşâdı eshâm ve tahvîlât muhafazası, muayyen vadeler ile faizli depozitolar kabûli elh..için umumun mürâcaatı kabule hazırdır.</p>
---	---

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 19).

Örnek 8'e bakıldığında bankanın ismi, ne zaman kurulduğu ve bir banka olarak hesap açma, kredi verme, İstanbul ve diğer ülke borsalarında tahvil alım satımı gibi hizmetlerin verildiği duyurulmuştur.

1.4. Kitap-Dergi Reklamları

Kadınlar Dünyası dergisinde çeşitli kitapların, mecmuaların, risalelerin okuyuculara tanıtıldığı görülmektedir. Özellikle kadınların eğitimi amacıyla onlara yol göstermek gayesiyle verilen bu ilanlardan kitap, dergi, risale örnekleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Kadınlar Dünyasındaki Kitap Vb. İlanlar

Eser Adı	Türü	Konusu	Yazarı	Fiyatı
Kırmızı Kitâb	Kitap	Harb ve Diplomasi	Mühendis Bedî Bey	100 Para
Çocuk Dünyası	Mecmua			
Ümid- i Afil	Kitap	Aşk	Binti Halim Seyhan	2 Kuruş
Mektebli	Mecmua			Senelik abonesi yarım lira zarf içinde gönderilmek üzere üç mecdiyedir.
Gizli Lisân	Kitap	Aşk		1,20 Paradır.
Ayine İle Keşf-i İstikaba		Aile ve Çocuk		1 kuruştur.
Rehber Muamelat-ı Zevceye	Kitap	Kadın Ve Erkekler İçin Eşlere Muamele	Hafız Mehmet	2 kuruştur.
Bir Deste Menekşe	Kitap	Edebiyat	Yaşar Nezihe Hanım	
Kızları Nasıl Evlendirilmeli?	Kitap	Evlilik Hayatı		1, 10 Paradır.
Evkat-ı Şer'iyeli(Takvim-i Şems)	Takvim			Fiyatı 5 Taşra İçin 8 Buçuk kuruştur.
Âsâr-ı Münteşire: Hakk-ı Vatan	Risale		Mevlânzâde Rıfat Bey	
Mektebli Âlîme	Gazete			

Talebe Defteri	Mecmua			25 Para
Hitav ve Kürd	Risale	Türkçe Ve Kürtçe 'İlmî İctimâî ve Fennî Risâle		1 Kuruş
Tavâli' Düvel ve Milel		İslam Dünyası	Es-Seyd Şeyh Hüseyin Rased	1 Kuruş
Mekteb Müzesi				20 Para
Toprak (Zirââî Ve Ticârî Toprak Mecmuâsı)	Mecmua			Senelik Abonesi Yirmi Sayısı Kırk Paradır
Tahsin Paşa Ordusu Ve Selânik'in Teslimi		Selânik'in Teslimi		Fiyatı 4 kuruştur. Taşra İçin 5 kuruştur.
Anadolu'da Islahat Ermeni Ve Suriye Meseleleri				Fiyatı Üç Kuruştur.
Edirne Sükûtunun İç Yüzü		Edirne Muhasara Ve Söğüdünün Saf, Mücella Ayinesidir.		
Menla Bey Selam Ediyor!..				1 Kuruş

Tablo 5 incelendiğinde kitap veya dergi ilanlarının konuları aşk, evlilik, çocuk ve savaş alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bu ürünlerin reklamlarında yazarlarına, konularına ve fiyatları yer verilmiştir.

1.5. Kadınlara Özgü İlanlar

Kadınlar Dünyası Dergisi'nin yönetimi üç önemli hedefinin olduğunu belirtmiştir. Bunlar; dış kıyafetlerin ıslah edilmesi, eğitimin yaygınlaştırılması ve işçilik hayatının ihya edilmesidir. Bu hedefler gerçekleştiğinde derginin amacına ulaşabileceğine inanmışlardır (Tümer Erdem, 2013: 69-70). Dış kıyafetlerin ıslah edilmesi hedefine dergide bulunan reklamların katkıda

bulunmuş olduğu görülmektedir. Çünkü Tanzimat'tan sonra kadınların yaşadığı değişim bu dergi içerisinde de kendini göstermektedir. Özellikle Avrupa kadınlarının dergilerde çıkan resimleri; gerek saçları gerek kıyafetleri gerekse ayakkabıları açısından Osmanlı kadını için örnek olmaya başlamıştır. Dergi içerisinde yer alan kadınlara özgü ilanlarda kadın kıyafetleri, saç bakım ürünleri gibi ürünler yer almaktadır. Bunlar arasında korseler, peruk, saç boyası, postiş, maşa, tuvaletler vardır. Bu ürün ilanlarında resimler de kullanılmıştır. Ayrıca Avrupa modası olduğuna dair vurgular da bulunmaktadır. Aşağıda bunlarla ilgili birkaç örnek yer almaktadır.

Örnek 9

 <p>قادیئل ایچون غایت مهمدر صاح تزییناتی ایچون فرانسز ادارهخانهسی</p> <p>بک اوغلنده توقالیان غازینوسی قارشوسنده صو ترازی زقاغنده ۲ نومورده موسیو مارسل ارژول مخدرات اسلامیه ایچون بالخاصه مکمل سالونلر احضار ایتمش اولوب مشتریلری ممنون ایده جک درجه ده صاچلری تزیین ایدر المری هر نوع بو یالره بو یالر طاقه صاچلر طبیی صاچلردن قیورجیق پوستیشلر طالغنی صاچلر و شانیوان ابله صاچلری تزیین ایدر خانهلره مأموره کوندریر منکور ادارهخانه عمومک امنیتی قازانمدر .</p>	<p>Kadınlar için gayet mühimdir</p> <p>Saç tezyînâtı için Fransız İdarehânesi</p> <p>Beyoğlu'nda Tokaliyan gazinosu karşısında Sokrazi sokağında 2 numarada Mösyö Marsel Erjul muhadderat-ı İslâmiye için bilhassa mükemmel salonlar ihzâr etmiş olup müşterilerini memnûn edecek derecede saçları tezyîn eder onları her nev'i boyalarla, boyalar takımı, saçlar tabîî saçlardan kıvrıcık postişler, dalgalı saçlar ve şampuan ile saçları tezyîn eder. Hânelere me'mûre gönderir mezkûr idârehâne umûmun emniyetini kazanmıştır.</p>
---	--

Kaynak:(Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 125).

Örnek 9 incelendiğinde saçların süslenmesi için boya yapıldığı, kıvrıcık ve dalgalı şekil verildiği veya postiş takıldığı belirtilmiş ve evlere kadar hizmet vererek halkın güvenini kazandıklarına dikkat çekilmiştir. "Muhadderat-ı İslâmiye" (namuslu Müslüman kadınlar) için özel salonlar oluşturduklarını ifade ederek Müslüman kadınları da işyerlerine çekmeye çalışmışlardır.

Örnek 10

 <p>صاچ تزیینات اداره خانہ سی</p> <p>خام افندیلر صاچلریکزی نرہده تزیین ایتدیریورسکوز؟ بک اوغلندہ جادہ کبیرده توقادلیان غازی نرسی قارشوسنده ژزارس اداره خانہ سنہ قائم اولان موسیو کللہرہ صراحت ایدیکزہ مذکور اداره خانہ پارسک صوک مودہ ہر نوع پوستیش وطاقہ صاچلری اخصار ایدر ، صاچلریکزی ہر نوع بوپارلہ بوپار . مخدرات اسلامیہ ایچون بالخاصہ قیزلر تخصص ایدلشدہر . ولیہلرہ صاچلرک تزییناتی ایچون مذکور اداره خانہ طرفندن خانہلرہ قیزلر کوندریلور .</p>	<h3>Saç Tezyinât İdarehanesi</h3> <p>Hanımfendiler saçlarınızı nerede tezyin ettiriyorsunuz? Beyoğlundaki cadde-i kebirde Tokatlıyan gazinosu karşısında Jezars idarehanesine kaim olan Mösyö Keller'e müracaat ediniz. Mezkur idarehane Paris'in son moda her nev'i postiş ve takma saçlarını izhar eder, saçlarınızı her nev'i boyalarla boyar.</p> <p>Muhadderat-ı İslamiye için bilhassa kızlar tahsis edilmiştir. Velimelerde saçların tezyinatı için mezkur idarehane tarafından hanelere kızlar gönderilir.</p> <p>Hitâm numarası 40</p>
--	---

Kaynak: (Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 18).

Örnek 10 incelendiğinde yine Örnek 9'da olduğu gibi Fransa'nın saç modası olarak takip edildiği görülmektedir. "Muhadderat-ı İslamiye" için yani namuslu Müslüman kadınlar için özel görevliler tahsis edildiği duyurulmuştur. Örnek 9'da da Müslümanlara yönelik benzer bir reklamın yapıldığı anlaşılmaktadır.

Örnek 11

 <p>له توالی حاضر واصهار لاهه بکانه قورسه معازمه ۳۷ بک اوغلی جاده سی موسیر هووا کیبیل برادرلرک نخت اداره سنده بولمقده اولوب حاضر واصهار لاهه قورسه لرسک مکملینی سابه سنده بایتخک الک کبار و طریف محافظه رغبت و نوجهنی جلب ایش اولان تجارخانه من اولجه بارسده (فلادری) تجارخانه سی برنجی مقاصداری اولان مادام سوزان بوربون صوک موده بری تدقیق اتمک ایچون بارسه کوندرش ایدی . مادام سوزان بوربون اخبار اسیاحتلندن بارسک صوک موده قورساری حقتده همه و شایان دقت معلومالده نودت ایدی . تجارخانه من قورساری ادا می لطریف و جاذب برطرزده محافظه ایدر . اختراعات اخبار طیه به . و افق صحی قورساری دخی بولور . خاتم نومبر ۳۱</p>	<p>Le Tevali</p> <p>Hazır ve ismarlama yegâne korse mağazası 347, Beyoğlu caddesi</p> <p>Mösyö Huvakimyan biraderlerin taht-ı idaresinde bulunmakta olup hazır ve ismarlama korselerinin mükemmeliyeti payitahtın en kibar ve zarif mehafilinin rağbet ve tevcihini celb etmiş olan ticarethanemiz evvelce Parisde (Felaveri) ticarethanesi birinci makasdarı olan madam Suzan Borboni son modaları tetkik etmek için Paris'e göndermiş idi. Madam Suzan Borboni ahiren seyahatinden Paris'in son moda korseleri hakkında mühim ve şayan-ı dikkat malumat ile avdet etti.</p> <p>Ticarethanemiz korseleri endamı en zarif ve cazip bir tarzda muhafaza eder. İhtiraât ahire-i tibbiyeye vakıf sıhhî korseler dahi bulunur.</p> <p>Hitâm Numrosu 26</p>
--	---

Kaynak: (Kadınlar Dünyası, 1913, sayı: 20).

Örnek 11'de Paris modasının takip edilip oradaki son çıkan ürünlerin takip edilmeye çalışıldığı ve bunun için Paris'e bazı kişileri gönderdikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca korseler arasında sağlığa uygun olanlarının bulunduğu ilan edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Daha çok kamuoyu oluşturmak, halkı bilinçlendirmek amacıyla ortaya çıkan gazete ve dergiler zamanla okuyucu kitlesinin artması ve ticari kaygılar taşıması nedeniyle sayfalarında yer vermiş oldukları ilan ve reklam vasıtasıyla gelir kazanmışlardır. Bu ilanlar ilk dönemde resmî gazetelerde herhangi bir kurumun açılışı olabildiği gibi özel gazete ve dergilerde ticari kuruluşlar ve doktor muayenehanesi veya çok basit ihtiyaçlar ile alakalı olmaya başlamıştır. Sanayi inkılabından sonra hızla artan üretim faaliyetleri beraberinde tüketimi de artırmıştır.

Bu nedenle Osmanlı ülkesinde özellikle 20.yüzyılın başlarında çıkarılan dergiler de hem okuyucu sayısını artırmak hem de gelir temin etmek için ayrıca ilan bölümleri oluşturmuşlardır. Başlangıçta duyuru metinleri şeklinde olan ilanlar zamanla görsel unsurlarla da desteklenmiştir.

Bu dönemde yayın hayatına yeni giren Osmanlı kadın dergileri içerisinde Kadınlar Dünyası bu unsurları takip edebilmek adına pek çok materyalin bulunduğu bir dergidir. İçerisinde giyim kuşam, doktor, diş hekimi, banka gibi ilanların yanında kadınlara özgü tüketim ürünlerinin yer aldığı ilanlar dikkat çekmeye başlamıştır. Kadınlara özgü ilanlar arasında saç bakımı, cilt bakımı, kıyafet gibi ürünler ilk sırada yer almaktadır. Ancak diğer gazete ve dergilerde görüldüğü gibi bu dergide de ilan verenlerin önemli bir bölümünün gayrimüslim olması dikkati çeken önemli bir noktadır. Bu durum batılıların desteklediği veya bizzat kendilerinin açtığı ticari kuruluşların kendi pazarlarını kurmak için reklamların gücünü de kullandıklarının en önemli kanıtlarından biridir.

Dünyada meydana gelen tüketim devrimi aynı zamanda Osmanlı ülkesini de bir pazar durumuna getirmiştir. Bu dönemde kadının değişen yapısı en iyi bir biçimde kadın dergileri aracılığı ile hissedilebilmektedir. Kültürel bakımından ve dış görünüş itibari ile Batıya benzemeye çalışan Osmanlı kadınları için ilan ve reklamlar onlara ulaşmanın en önemli aracı olmuş ve bu nedenle reklamlar onların dilini benimseyerek, onları yeni yüzyılın tüketim kültürüne alıştırmaya başlamıştır. Dergide bulunan ilan veya reklamlar incelendiğinde moda kelimesinin kıyafet, saç vb. benzeri ürünlerde tekrar edildiği görülmektedir. Moda sözcüğü İtalyanca bir kelime olarak “değişiklik gereksinimi veya süslenme özentisiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Tanzimat’tan itibaren Osmanlı Devleti’ne giren moda Kadınlar Dünyası dergisinde de görüldüğü gibi genellikle Avrupa modası olarak takip edilmiştir.

Kurnaz (2013)’in çalışmasında belirtildiği gibi; giyim kuşam ve saç, ve dolayısıyla moda kadınlarla ilgili dönemin en çok tartışılan konularından biridir. Batıcı, İslamcı ve Türkçü yazarlar moda ve buna bağlı olarak kadın kıyafetleri ve dolayısıyla tesettür konusunu gazeteler ve dergiler aracılığı ile yazılarında tartışmışlardır. Bütün tartışmalara rağmen kadın dergilerinde Avrupa ve özellikle Paris modası gündemde kalmıştır.

Dergide bulunan kadınlara özgü ürünler incelendiğinde reklamın yalnızca herhangi bir mal ya da hizmetin satışına destek sağlayan bir araç olmadığı, kimliği dönüştürücü ve dönüştürülen kimliğin tüketim mekanizmasının işleyişini sürdürmek için de bir kaynak olarak görmek gerektiği düşünülmektedir (Elmasoğlu, 2017). Bu nedenle dergide örneğin “saç tezyinat” reklamlarında namuslu Müslüman kadınlar için de ayrı bölümlerin veya görevlilerin olduğunun duyurulması hem kimliği dönüştürmek hem de tüketimin devamlılığını sağlamak

amacına yönelik bir eylemdir. Buna paralel olarak kadınlardaki saç ve korse gibi ürünlerde ürünün amacı, niteliği, nasıl kullanılacağı ile bilgiler vererek Elmasoğlu (2017)'nin belirttiği gibi hedef kitle ile iletişim de kurup sadece bir ürünü satmak değil aynı zamanda o ürüne tüketiciyi yönlendirmek eğilimi görülmektedir. Kadınlara yönelik benzer ürün reklamlarında sürekli olarak tüketime yönlendirilmesi Aktaş (2018)'in çalışmasında olduğu gibi reklamların kadın tüketicilere güzellik dayatması, ürünlerin satışının sürekli hale getirilmesi amacına yöneliktir. Bu durum kapitalizmin reklamları bir araç olarak kullandığını göstermektedir.

Kadınlar Dünyası dergisinde daha çok saç, cilt bakımı, kıyafet reklamlarında resimler kullanılmıştır. Bu ürünlerde resimlerin kullanılmasının amacı metin yoluyla anlatılamayan bir çok mesajın resim yoluyla anlatılabilmesinden kaynaklanmaktadır (Demir, 2006).

Kadınlar Dünyası dergisinde ayrıca doktor, diş hekimi ve ebe ilanlarının önemli ölçüde bulunuyor olması dikkat çekicidir. Bu durum kadınların sağlık alanında özel hekimlere duyduğu ihtiyacın göstergesidir, aynı zamanda sağlık sektörünün bu hayati değerinden dolayı varlıklı bir sınıfı oluşturduğu da unutulmamalıdır.

Dergide kitap ilanlarına da yer verilmiştir. Kadınların eğitimi için faydalı olacağı düşünülen bu ilanlar ile kadınların okuma kültürünün artmasına hizmet edilmeye çalışılmıştır. Kitap ilanları eğitim, evlilik, vatan kavramları üzerine yoğunlaşmaktadır. Tanzimat döneminde takip edilen batılı hayat tarzını konu itibari ile özendiren romanların bu dönemde içerik olarak ayrıca vatan konusuna da değinmesi dönemin fikirlerinin kadınlar arasında yayılmak istenmesinin göstergesidir.

Sonuç olarak Kadınlar Dünyası Dergisi'nde bulunan ilan ve reklamlar bize bu dönemin gazete veya dergi okuyan kadınlarının değişim sürecinin batı ekseninde olduğunu ve kadınların ilgi ve ihtiyaçlarının da bu eksende yönlendirilmek istendiğini göstermektedir. Böylece Acun (2007)'un ifadesiyle model-kadın imajı oluşturulmaya çalışılmıştır. Şehir merkezinde yaşamayan ve gazete-dergi okuyamayan kadının dünyası ise model kadınlardan önemli ölçüde farklıdır.

Kaynakça

1. ACUN, Fatma (2007), Görsel Verilerde Kadın İmajı, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16): 91-112.
2. AKTAŞ, E.(2018). *Abraham Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Günümüzde Kadına Yönelik Tüketim Analizi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
3. ARAT, Yeşim (1998), 'Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar', *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Edt. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay
4. BEYDİLLİ, Kemal, (2003). "Matbaa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c: 28, ss. 105-110.
5. ÇAKIR, Hazma, (1997). *Osmanlı'da Gazete Reklamcılığı*, Ankara, Elit Yayınları.
6. ÇAKIR, Serpil, (2010). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul, Metis yayınları.
7. ELMASOĞLU, K.(2017). Tüketim Kültüründe Etkili Bir Araç Olarak Reklamın İşlevlerine Dair Genel Bir Değerlendirme, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 2(4), 27-42
8. GÜLCÜ, Erdiç, TUNÇ, Samiye (2012). "Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3/2.
9. İVRENDİ Mehmet, AKBAL İsmail, CANITEZ Murat, (2005). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında Gazete Reklamları ve Uygulamaları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.13, ss.237-257.
10. *Kadınlar Dünyası* (R. 16 Teşrin-i sâni 1329/M. 29 Kasım 1913) Sayı: 18.
11. *Kadınlar Dünyası* (R. 23 Teşrin-i sâni 1329/M 6 Aralık 1913). Sayı: 19.
12. *Kadınlar Dünyası* (R. 28 Teşrin-i evvel 1329/M. 10 Kasım 1913). Sayı: 16.
13. *Kadınlar Dünyası* (R. 30 Teşrin-i sâni 1329/M 13 Aralık 1913). Sayı: 20.
14. *Kadınlar Dünyası* (R. 4 Kanûn-i sâni 1329/M. 17 Ocak 1914). Sayı: 125.
15. *Kadınlar Dünyası* (R.19 Teşrin-i evvel 1329/M. 1 Kasım 1913). Sayı: 14.
16. KULA DEMİR, N. (2006). Kültürel Değişimlerin Reklamlarda Kadın Ve Erkek Rol-Modellerine Yansıması, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 285-304.
17. KURNAZ, Şefika (1992), *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, İstanbul: MEB. Yay.
18. KURNAZ, Şefika, (2013). *Osmanlı Kadınının Yükselişi*, Ankara, Ötüken Yayınları.
19. TÜMER ERDEM, Y. (2010).
20. *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi*, Ankara TTK yayınları.
www.tdk.gov.tr.(Erişim tarihi: 01.01.2019)

Orman ve Maâdin ve Ziraât ve Baytar Mecmuası'na Göre Osmanlı Ülkesindeki Madenler

Mines In The Ottoman Country According To “Forest And Mine And Agriculture And Veterinary” Journal

Songül KEÇECİ KURT¹

Özet

XIX. yüzyıldan itibaren önemli bir sektör haline gelen madencilik Osmanlı Devleti'nin de itina gösterdiği ekonomik faaliyetlerden biriydi. Yeni işletim yöntemleri ve yeni kanunlarla idare edilmeye başlanan madenler ile ilgili olarak bu alanda çalışan kişilere bilgi vermek ve onlara madencilikle ilgili yenilikleri anlatmak amacıyla dergiler yayımlanmaya başlandı. Bu çalışmada Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası'nın 1908-1911 yılında yayımlanan çeşitli sayılarında yer alan madencilikle ilgili konular araştırılmıştır. Mecmua içerisinde madencilikle ilgili olarak; bu dönemde madenlerle ilgili yeni kanunlar, Osmanlı ülkesinde bulunan madenlerin cinsi, çıkarıldığı yerler, imtiyaz sahipleri ile ruhsatnâme tarihleri ve bazı madenlerin kullanım alanlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. İncelenen dönemde Osmanlı ülkesinde bakır, demir, gümüş, zımpara taşı, petrol, altın, kömür gibi önemli madenlerin çıkarıldığı fakat bu madenlerin birçoğunun işletme ruhsatının gayrimüslimlere ait olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, maden, mecmua

Abstract

The mining industry, which became an important sector since the 19 th century, was one of the economic activities of the Ottoman Empire. Journals have been published in order to inform people working in this field about new mines and new laws. Mining related issues in various numbers published in 1908-1911 of the Forest and Mine and Agriculture and Veterinary Journal were investigated in this study. There were a lot of information about new laws on mines in this journal, the genus of the mines found in the Ottoman country in this period, the places where they were extracted, the privileges of the owners and the dates of the authorization and the areas of use of some mines. In the period which was examined, various minerals have been removed in the Ottoman period such as copper, iron, silver, emery stone, oil, gold, coal. However many of these mines had operating licenses belonging to non-Muslims.

Key words: Ottoman, mine, journal

¹ Doç.Dr., Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, songul.kurt@amasya.edu.tr.

Giriş

II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönem Osmanlı basınının en aktif olduğu dönemdir. Bu dönemde gerek resmî gazeteler gerek özel gazetelerin yanında çok sayıda dergi de yayımlanmaya başlamıştır. Dergiler arasında özel kişiler, dernekler tarafından çıkarılan dergilerle beraber kurumsal olarak bakanlıklar tarafından da çıkarılan dergiler bulunmaktadır. Bunlardan biri de "Orman ve Maâdin ve Ziraât ve Baytar Mecmuası"dır. 1908 yılından itibaren yayınlanmakta olan dergi amacını "orman ve maâdin ve ziraat ve baytarlık ile alakalı kanunlar ve talimatlar hususunda memurlara rehber olabilmek" şeklinde açıklamıştır. Bu isimle toplam on sayı çıkarmış olan dergi içerisinde orman, ziraat, maden ve baytarlık ile ilgili ayrı ayrı bölümler bulunmaktadır. Özellikle kamuoyunu ve memurları bilgilendirmek amacıyla çıkarılan dergide nizamnameler, orman mektebi programı ve ders içerikleri, memur ve müfettişlerin görevleri, yeni çıkan kanun ve talimatlar, vilayetlere göre çeşitli tarım ürünlerinin zirai durumu ve bu bağlamda yıllık yağış miktarları ve don olayları, ürünlerin fiyat ve miktarları, hayvanlar ile ilgili meydana gelen hastalıklar ve istilalar, maden imtiyazları, madenlerin buldukları bölgeler ve ihale olunan kişiler vs. konular bulunmaktadır.

Özellikle XX. yüzyıldan itibaren şahısların maden imtiyazlarına ilgisi artmıştır. Bu nedenle imtiyaz sahiplerinin yasal sorumlulukları, işletme usulleri ve madenlerin ihtiyaçlarının nasıl giderileceği ile ilgili yeni kanunlar çıkarılması gerekmektedir. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla 1861 yılında Osmanlı Devleti'nin ilk maden nizamnâmesi yürürlüğe girmiştir. Böylece Osmanlı tebaasından olanlar tek başlarına veya ortaklık suretiyle maden imtiyazı alabilmektedir. Ayrıca bu ortaklıklara yabancılar da hissedâr olabilmekteydiler. İmtiyaz talep edenlerin, vergileri ve olası tazminatı ödeyebilecek malî güce sahip olduklarını ispat etmeleri ve bir de kefil göstermeleri gerekmektedir. İmtiyazlar padişah iradesi ile resmîyet kazanmaktadır(Keskin, 2011:128-129).

Orman ve Maâdin ve Ziraat Nezareti tarafından bütün bu gelişmelerden ve nizamnamelerden memurları ve ilgilenenleri haberdar etmek amacıyla çıkarılan dergide Osmanlı ülkesindeki madenler ve imtiyaz sahipleri ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Madenler tarih boyunca ülkelerin en önemli ekonomik kaynaklarından biridir. Gerek para ihtiyacının karşılanması gerek orduların silah teçhizatının temin edilmesi gerekse diğer ihtiyaçlar için olsun her devlet için elzem bir üründür. XX. yüzyıldan itibaren enerji ihtiyacının karşılanması bakımından da önem kazanan madenler Osmanlı Devleti için de daha fazla itina gösterilen sektörlerden biri olmuştur. Yeni işletim yöntemleri ve yeni kanunlarla idare edilmeye başlayan madenler bu mecmuanın da önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu çalışmada mecmua içinde yer alan madencilik bölümleri değerlendirilecektir.

1. Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuasında “Madenler Bölümü”

R.31 Mayıs 1324 (M.13 Haziran 1908) tarihli mecmuanın birinci sayısındaki maden kısmı "Zonguldak Limanı Nizamnamesi" ile başlamaktadır. Diğer başlık "madenin teslim ve teslim muamelesinin icrasına dair zabıt varakalarının on kuruşluk pula tabi olduğuna dair tahrirat-ı umumiye" dir. 10 Mayıs 1312-1313 tarihli resmî yazıda bu teslimatın bir resmi heyet tarafından tanzim edilmesi ve gerekli olan resmi işlemler açıklanmıştır. Ardından üç ay içinde tasdik edilen ruhsatnâmeler, imtiyaz fermanları bulunmaktadır (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Mayıs 1324: 55-70). Maden arama ruhsatnâmeleri padişah iznine tabi olmakla beraber bunun için işletmecilerin bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Sadece maden arayacak kişinin arazi sahibi olması durumunda ruhsat almaktan muaf tutulmuştur. Miri arazide arama yapacaklar için bu izin zorunludur. Arama ruhsatnâmesi talebinin beyan edildiği dilekçenin, maden aranacak vilayet veya kaza yönetimine verilmesi ve yapılacak arama işlemlerinin ne şekilde gerçekleşeceğini ayrıntılı bir biçimde açıklanması gerekir. Arama işlemleri gerçekleşirken keşfedilen madenin değerinin anlaşılması için incelemesi de yapılmaktadır. Arama ruhsatının alınmasından sonra bir de işletme ruhsatı talep edilebilir. Bu iznin verilmesi şu esaslara bağlanmıştır: Keşfedilen maden işletmeye değer olmalı, işletmecilerin yeterli sermayeye sahip olmaları, maden çıkarılacak yerin yakınında işletme faaliyetinden zarar görecektir bir fabrika veya başka bir maden olmamalı, madenin çıkarılması ve nakledilmesinde en kolay usul tercih edilmeli (Mutaf, 2010:297-298).

R. 21 Ağustos 1326 (M.3 Eylül 1910) tarihinde çıkarılan ikinci sayının madenler bölümünde maden ve taş ocağı ruhsatnâmelerinden hangisine pul yapıştırılacağına dair resmi yazı ile yine üç aylık dönemdeki maden imtiyazları, ruhsatnâmeleri ve müzayedeye konulan madenler bulunmaktadır (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 21 Ağustos 1326:159-165). 30 Teşrin-i sâni 1326 (M 13 Aralık 1910) tarihli üçüncü sayıda maden muamelatına ait bazı malumat, mültezim cetvellerinin yerel hükümetlere bildirilmesi, keşfe gidecek mühendislerin harcırahına dair genel yazı ve yine üç aylık ruhsatnâme alan ve imtiyaz verilen madenler bulunmaktadır (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 30 Teşrin-i sâni 1326:260-269). R.27 Şubat 1326 (M. 12 Mart 1911) tarihli dördüncü sayının madenler bölümünde yine benzer hususlar bulunmaktadır (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 27 Şubat 1326:329-337). R.31 Mart 1327 (M.13 Nisan 1911) tarihli beşinci sayıda taş ocakları hakkındaki resmi muamelelerin vilayet müdürlüklerine bildirildiği resmi yazı yer almaktadır. Ardından yine imtiyazlar ve ruhsatnâmeler ile ilgili bilgiler verilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Mart 1327:69-72). R. 30 Nisan 1327 (13 Mayıs 1911) tarihli altıncı sayının madenler bölümünde maden ruhsatnâmelerinin suret-i

it'ası ve bunlardan alınması gereken vergiler hakkında bilgi verilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Nisan 1327:135-145).

R. 31 Mayıs 1327 (13 Haziran 1911) tarihli yedinci sayıda kiremithanelerden alınması gereken resmi vergiler ile ilgili malumatın ardından tasdik olunan yine maden ruhsatnâmelerine yer verilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Mayıs 1327: 256-258). Mecmuanın sekiz ve dokuzuncu sayıları R.31 Temmuz 1327 (M. 13 Ağustos 1911) yılında çıkarılmıştır. Bu sayıların maden kısmı “zımpara kıymetinin suret-i hesabı hakkında tahrirat-ı umumiye” ile başlayıp maden ruhsatnâmeleri ile devam etmektedir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Temmuz 1327:480-484). R.31 Ağustos 1327 (M. 13 Eylül 1911) tarihinde basılan onuncu sayıda ise padişah fermanı ile işletilen madenlerin listesi bulunmaktadır (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Ağustos 1327:635-640).

2. Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuasına Göre Osmanlı Ülkesindeki Madenler

Osmanlı maden hukukuna yeni düzenlemeler getiren 1861 yılı Maden Nizamnâmesi 'ne göre madenler ikiye ayrılmaktadır. 1. Mevadd-ı Madeniye: Yüzeyde veya yer altında bulunan gümüş, kurşun, altın, kalay, bakır, nikel, manganez, cıva, çinko, kobalt, krom, kükürt, şap, zımpara, maden kömürü ve kaya tuzu gibi madenlerden oluşmaktadır. 2. Mevadd-ı Gayr-ı Madeniye: Mermer, kireç, çakmak ve alçı taşı, porselen toprağı, kum, kil, lüle yapımında kullanılan topraklar ve taş çeşitleri olarak tanımlanmıştır (Keskin, 2011:128). Bu mecmuaya göre Osmanlı ülkesindeki madenler genel olarak mevadd-ı madeniye denilen grup içerisinde bulunmaktadır.

Osmanlı ülkesinde 1908 yılında Hüdavendigâr'da bakır ve aynüşşems(değerli bir taş), Selanik'te krom, Aydın'da zımpara, Manastır'da krom, Kal'a-i Sultaniye'de simli kurşun madenlerine imtiyaz verilmiştir. Bu imtiyazlardan sadece Aydın'daki bir gayrimüslim olan Arabiyan Efendi'ye diğerleri Müslüman şirketlere verilmiştir. Bu yıl tasdik edilen ruhsatnâmeler ise Aydın, Selanik, Manastır, Adana, İstanbul ve Karesi vilayetlerindedir. Adana'da linyit, Selanik'te bakır, Manastır'da bakır ve krom, İstanbul'da simli kurşun ve bakır, Aydın'da simli kurşun ve bakır, Karesi'de kömür, simli kurşun, demir ve çeşitli madenler için ruhsatnâme verilmiştir. İmtiyaz sahiplerinden Adana'daki Belçika tebaasından Mösyö Pol'e, İstanbul bakır madeni Yunan tebaasından Hırasilbus'a, Karesi vilayetindeki madenler ise Dimitraki ve Şükrü'ye, demir imtiyazı ise Azaryan Kapril'e verilmiştir. 13 imtiyazdan 7'si Müslüman diğerleri gayrimüslim ortaklı veya yabancı tebaadandır. Ayrıca ek bir liste olarak Karesi'de simli kurşun, linyit, Bolu'da grafit, Hüdavendigâr'da kömür, Trabzon'da maden suyu, demir, bakır, Adana'da simli kurşun, İzmit'te kömür, Erzurum'da bakır, Ankara'da siyah

kehribar madenleri için ruhsatnâme verilmiştir. Bunlardan altı tanesi gayrimüslimlerin imtiyazı altındadır. Ayrıca üç ay zarfında müzayedeye razı olunan keşfedilmiş madenlerin müzayede tarihleri ayrı ayrı verilmiştir. Bu müzayede imtiyaz süresi doksan dokuz sene müddetle %5 vergi karşılığında konmuştur (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Mayıs 1324: 55-70). Doksan dokuz yıllık müzayede süresi 1861 tarihli Maden Nizamnâmesi'nde belirlenmiştir (Keskin, 2011: 131).

Mecmuanın ikinci sayısında ruhsatnâme verilen madenler; Edirne'de çeşitli madenler Kosova'da bakır ve mahlût (karışık) madenler, simli kurşun, İstanbul'da simli kurşun, Aydın'da krom, simli kurşun, Karesi'de borastik, piritli simli kurşun, Bolu'da antimon, Hüdavendigâr'da zift, bakır, nikel, kömür, demir, manganez, simli kurşun, maden kömürü, krom, Trabzon'da demir, acı su, maden suyu, bakır Kastamonu'da bakır ve simli kurşun, Canik Sancağı'nda bakırdır (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 21 Ağustos 1326:159-165).

Üçüncü sayıda Osmanlı ülkesinde padişah fermanı ile imtiyaz verilen madenler sıralanmıştır. Buna göre Aydın'da krom ve linyit, Hüdavendigâr'da krom, Cezayir-i Bahr-i Sefîd'de demir, Kastamonu'da kömür, Konya'da manganez, Karesi Sancağı'nda bakır ile mahlût demir, maden suyu, simli kurşun madenidir. Bu imtiyazlardan yine yedi tanesi gayrimüslimlere aittir. Üç ay zarfında tasdik edilen maden ruhsatnâmeleri ise yine liste halinde verilmiştir. Edirne'de bakır, Selanik'te çeşitli madenler ve bakır, Kosova'da simli kurşun ve bakır, İşkodra'da bakır, Aydın'da manganez, çinko, arsenik, linyit, zımpara, kurşun ve kalamın ve diğer madenler, Karesi'de borastik, bakır, Bolu'da bakır, simli kurşun vs., Hüdavendigâr'da petrol vs, manganez, Trabzon'da maden suyu, çinko ve bakır, Adana'da demir, çinko, krom vs, İzmit'te bakır, krom ve manganez, Erzurum'da kömür, Kal'a-i Sultaniye'de demir, maden kömürü, simli kurşun vs., Konya'da cıvadır. Gayrimüslim ruhsatnâme sahiplerinin oranının yine yüksek olduğu görülmektedir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 30 Teşrin-i sâni 1326:265-278).

Diğer sayılarda da benzer biçimde Osmanlı ülkesindeki madenler ve imtiyaz sahipleri verilmiştir. Bunlardan beşinci sayıda bulunan tasdik olunan maden ruhsatnâmeleri ayrıntılı bir biçimde Tablo 1'de gösterilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Mart 1327:70-72).

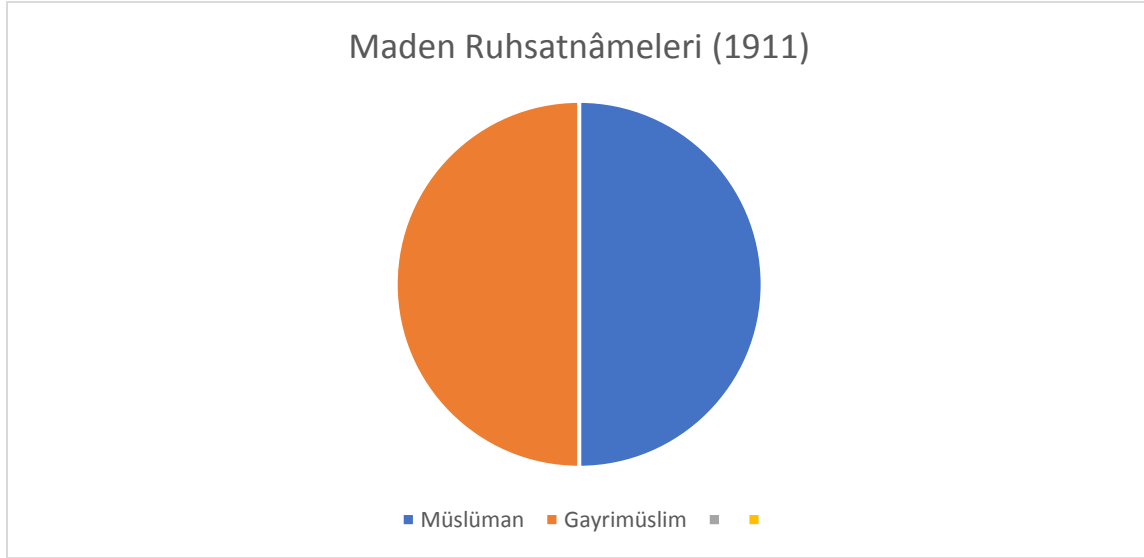
Tablo 1: Tasdik olunan maden ruhsatnâmeleri

Ruhsatnâme tarihi	Maden mevki	Ashab-ı imtiyaz	Cinsi	Vilayeti
3 Teşrin-i sâni 1326	Demirciler diyarında	Hüseyin Hüsnü ve refikası	Demir, altın	Aydın
12 Kânûn-ı evvel 1326	Kozluca	Eyliya Vilada ve refikası	Gümüş, altın, civa vs.	Aydın
12 Şubat 1326	Ortaköy	Pedros Dünkiyan ve Artina Boskovin	Zımpara	Aydın
16 Şubat 1326	Belbel dere	Madam Kristin Wilson	Bkır, simli kurşun demir	Aydın
17 Teşrin-i sâni 1326	Ederekler	Andon Cimri Efendi	Piritli,simli kurşun vs.	Hüdavendigar
18 Kânûn-ı evvel 326	Merami çayırı	Halil ve refikası	Bakır, simli kurşun, çinko	Bolu
30 Teşrin-i evvel 326	Yukavan Meydanı ve civarı mevkilerde	Tevfik ve Seyyid Ali efendiler	Bakır, simli kurşun vs.	Bolu
24 Teşrin-i sâni 1326	Güngeli su	Todori oğlu Dimo ve refikası	Simli kurşun vs.	Kala'i sultaniye sancağı
6 Şubat 1326	Kaynoz	Abdülhamid Hamdi Efendi	Kükürtlü bakır	Trabzon
7 Şubat 1326	Apatihor	Abdülhamid Hamdi Efendi	Kükürtlü bakır	Trabzon
5 Kânûn-ı sâni 1326	Dereköy	Basmacıyan leon	Bakır, simli kurşun vs.	Trabzon
16 Şubat 1326	Sarı tana	Ahmet Tahir Bey	Bakır, simli kurşun vs.	Adana

21 Şubat 1326	Değirmendere	Mirakizade Hüsnü	Demir kömür, manganez	Adana
11 Kânûn-ı evvel 1326	Gölcük	Andon	Bakır, simli kurşun	Edirne
11 Kânûn-ı evvel 1326	Anadolu Evren	Hasan Naci Efendi	Petrol, simli kurşun, kömür, manganez	Edirne
11 Kânûn-ı evvel 1326	Ekmil	Andun	Petrol, petrol, bakır simli kurşun, maden kömürü	Edirne
22 Kânûn-i evvel 1326	Tiftik	Ahmed ve refikası	Gaz ve petrol	Erzurum
16 Kânûni evvel	Hac	Hacı Nasrüddin ve Sitad	Altın, gümüş, bakır	Erzurum
29 Kânûn-i sâni 1326	Bayramdede	Cevdet Efendi ve refikası	Demir, bakır, manganez simli kurşun vs.	Selanik
26 Şubat 1326	İstefece	Osman ve Hacı Hüsnü	Simli kurşun, bakır, çinko, arsenik, antimon	Selanik
29 Kânûn-ı sâni	Çobanyatağı	Hıramlibus ve refikası	Bakır, simli kurşun	İzmit
8 Mart 1327	Katarlı	Dimitraki ve refikası	Kurşun, kömür, kurşun, manganez	İzmit
8 Mart 1327	Katarlı	Dimitraki ve refikası	Demir, bakır, simli kurşun, kalay, çinko	İzmit
8 Mart 1327	Katarlı	Mihal ve Vasil	Bakır	İzmit
8 Mart 1327	Dragonda	Kürekçi oğlu Rali	Simli kurşun, demir vs.	Karesi sancağı
8 Mart 1327	Aydıncık	Kürekçi oğlu Rali	Simli kurşun vs.	Karesi sancağı

8 Mart 1327	Aydıncık	Kürekçi oğlu Senil	Simli kurşun vs.	Karesi sancağı
8 Mart 1327	Marağniçe	Ekrem bey ve Etnaş	Kömür	Kosova

Bu sayıda yer alan bilgilere göre maden ruhsatnâme sahiplerinin 14 tanesi Müslüman 14 tanesi ise gayrimüslimdir. Ruhsatnâme sahiplerinin dini statüleri Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafik 1: Tasdik olunan ruhsatnâme sahiplerinin dini statüleri

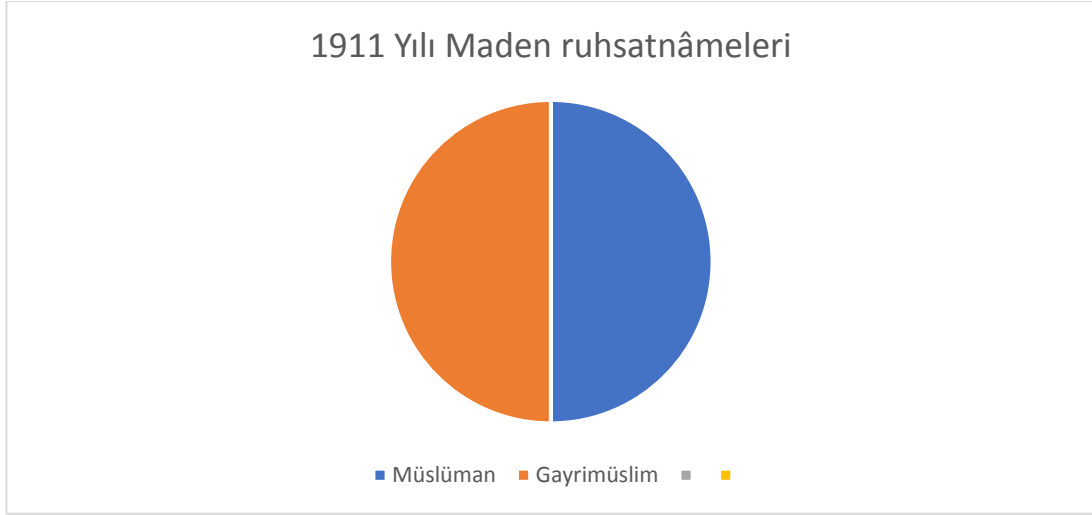
30 Nisan 1327 tarihli altıncı sayıda Osmanlı ülkesinde bulunan maden ruhsatnâmelerine yer verilmiştir: Petrol, bakır, kömür, saire Edirne’de, demir, simli kurşun, sıcak maden suyu Selanik’te, krom, arsenik Kosova’da, simli kurşun Aydın’da ve Karesi sancağında, alüminyum, simli kurşun Karesi sancağında, altın ve gümüş, simli kurşun Hüdavendigâr’da, bakır İzmit sancağında, kömür İzmit’te ve Erzurum’da, kurşun, bakır Ankara’da, bakır, simli kurşun, azot ve petrol, kömür Kastamonu’da, simli kurşun, demir vesaire Konya’da, bakır, simli kurşun Canik sancağında tasdik olunan maden ruhsatnâmeleridir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Nisan 1327:140-145). 31 Mayıs 1327 tarihli yedinci sayıda İzmit’te simli kurşun ve çinko, Erzurum’da bakır, nikel, kömür, demir vs, Karesi sancağında zımpara, Hüdavendigâr’da arsenik, bakır, Sivas’ta bakır, simli kurşun, Aydın’da zımpara, bakır, demir, Halep’te zift ve maden kömürü, Kosova’da krom, kömür, altın, çinko, kurşun ve bakır madenlerinin ruhsatnâmeleri tasdik edilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Mayıs 1327: 256-258).

Mecmuanın sekiz ve dokuzuncu sayılarında maden kısmında zımpara madenin kıymeti hakkında bilgi verilmiştir ve bu dönem verilen maden ruhsatnâmeleri sıralanmıştır. Bu

madenler Tablo 2'de gösterilmiştir. Toplam 14 maden ruhsatnâmesinin 7'si gayrimüslimlere aittir ve gayrimüslimlerin toplam ruhsatnâmelerdeki oranları Grafik 2'de gösterilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, 31 Temmuz 1327:479-480).

Tablo 2: Tasdik edilen maden ruhsatnâmeleri

Vilayeti	Cinsi	Ashab-ı Ruhsat	Madenin Mevkii	Ruhsatnâme tarihi
Aydın	Manganez kalamın vesaire	Selim Efendi ve Rûfekası	Kesik Oluk	25 Nisan 1327
Aydın	Krom	Süleyman Efendi	İnilüce Tımarı	28 Nisan 1327
Aydın	Demir, Altın, Arsenik ve Kalay vesaire	Madam Kristin Vilson	Eynicek Tımarı	28 Nisan 1327
Aydın	Civa, bismut, Arsenik, Kükürd	Salih Zeki ve Mustafa Hulusi Efendiler	Habibler	30 Nisan 1327
Aydın	Petrol, Zift, Kömür ve İstalit	Madam Kristin Vilson	Aşağıbey	13 Şubat 1326
Karesi Sancağı	Bakır, platin, simli kurşun	Hacı Mustafa Efendi	Yolindi	24 Mayıs 1327
Trabzon	Çinko, demir, simli kurşun	Mösyö İtliv Ravilya	Sulu mağara	24 Mayıs 1327
Hüdavendigâr	Krom , altın vesaire	Hacı Edhem ve Kaprıl Efendiler	Karacaviran	25 Mayıs 1327
Adana	Bakır	Londiyonka Simanidi Efendiler	Karakise	21 Mayıs 1327
Erzurum	Altın, gümüş, petrol, demir saire	Harin serrafiyân Efendi ve refakası	Sipikür Dağı	22 Şubat 1326
Kal'a-i Sultaniye	Antimon, manganez ve krom	Kiryako Miçonaki Efendi	Çamköy ve Yarımlı	17 Mayıs 1327
Manastır	Bakır	Hasan ve Safi Efendi ve refiki	Kamonıçe	27 Mart 1327
Kosova	Simli kurşun, bakır, altın	Eyyüb Sabri Bey	Yeniköy	3 Nisan 1327
Kosova	Kömür	Süleyman Efendi	Diyinler	26 Nisan 1327

Grafik 2:1911 yılı ruhsatnâme sahiplerinin dini statüleri

Ayrıca 6 Cemaziyel-âhir 1329 tarihli padişah fermanı ile Kosova'da Esfelare-i bala(?) mevkiindeki krom madeni İsmail Kemal Bey, İsak Yusuf Yahil Efendi'ye verilmiştir.

31 Ağustos 1327 tarihinde basılan onuncu sayıda ise ilk olarak işletilmesine padişah fermanı ile izin verilen madenler ve buldukları yerler verilmiştir. Bu bilgiler Tablo 3'te gösterilmiştir (Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, (31 Ağustos 1327: 637-640).

Tablo 3: Ferman-ı âlisi Şeref-sâdır Olan Madenler

Ferman Tarihi	Madenin Mevki	Ashab-ı Maden	Cinsi
			Aydın Vilayeti
25 Cemaziyelâhir 1329	Kortke	Mösyö Nikola Ki Fiyorenti ve Refikası	Zımpara
25 Cemaziyelâhir 1329	Gilte	Terziyan Oğlu Miltiyadi ve şerikası	Bakır
28 Recep 1329	Turul	Konkalidi Yorki	Simli kurşun, çinko ve bakır

Ardından bu sayıda kanuni olarak tasdik olunan maden ruhsatnâmeleri sıralanmıştır. Bu madenler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Mer'iyeti Tasdik Olunan Maden Ruhsatnâmeleri

Cinsi	Ashab-ı Ruhsat	Madenin Mevki	Ruhsatnâme Tarihi
Trabzon Vilayeti			
Bakır, çinko vesaire	Vahid Efendi ve şerikesi	Elma Dere	12 Haziran 1327
Simli kurşun vesaire	İtliv Radeliya	Kaytarna	24 Mayıs 1327
Bakır, çinko vesaire	Üsüb Efendi	Galuça	22 Mayıs 1327
Bakır vesaire	Mahmud Ali Efendi	Pençihal	13 Temmuz 1327
Çinko, manganez vesaire	Mustafa Efendi Ve Refiki	Çukur	14 Temmuz 1327

Adana Vilayeti:

Maden suyu	Sadık Paşa ve Refiki	Keş Bükü	14 Mayıs 1327
Petrol ve kömür	Mösyö Tomas Ve Refikası	Yıl	17 Şubat 1326
Demir	Mösyö Şarl PetroMas	Malac	4 Temmuz 1327
Arsenik	Atin Mas	Ocarı	4 Temmuz 1327
Bakır, arsenik, kalay vesaire	Ahmed Tahir Efendi	Kara Koz	19 Temmuz 1327

İzmit Sancağı:

Civa, altın, kalay vesaire	İbrahim Ferhad Efendi	Hevace	3 Temmuz 1327
----------------------------	-----------------------	--------	---------------

Erzurum Vilayeti:

Kömür	Mustafa Efendi ve Refikası	Jazavartak	15 Haziran 1327
Kömür	Salimen Efendi ve Refikası	Kızıl Kale	6 Mart 1327

Soğuk meyah	Ohannes Efendi	Reyhanlı	27 Haziran 1327
-------------	----------------	----------	-----------------

Karesi Sancağı:

Antimon, kömür, bakır vesaire	Hafız Hamdi Efendi ve Refikası	Gözle ve danışmend	11 Temmuz 1327
----------------------------------	-----------------------------------	--------------------	----------------

Konya Vilayeti:

Simli kurşun	Bekir Sami ve İbrahim Efendiler	Sarı Karaman	12 Temmuz 1327
--------------	------------------------------------	--------------	----------------

Edirne Vilayeti:

Kömür	Hüseyin Ağa	Teslim	29 Haziran 1327
-------	-------------	--------	-----------------

Hüdavendigâr Vilayeti:

Platin vesaire	Yorga Ki Sarendidi ve Refiki	Kadis	6 Temmuz 1327
----------------	---------------------------------	-------	---------------

Selanik Vilayeti:

Demir vesaire	Dimostan Angelaki	İzuvor	16 Haziran 1327
Demir vesaire	Dimostan Angelaki	İzuvor	16 Haziran 1327
Antimon vesaire	Saatçi Kastı Efendi	Çekve	16 Haziran 1327
Linyit	Hasan Çavuş Ve Refikası	Kerman	11 Temmuz 1327

Manastır Vilayeti:

Bakır, antimon vesaire	Gorgi Anastas ve Refikası	Aya Dimitri	5 Teşrînisânî 1326
------------------------	------------------------------	-------------	--------------------

İşkodra Vilayeti:

Kömür	Mahmud Celaledin Paşa	Mecdekan	2 Temmuz 1327
-------	--------------------------	----------	---------------

İstanbul Vilayeti:

Demirli pirit, altın	Karnik Menukyan	Matharlı	2 Ağustos 1327
----------------------	-----------------	----------	----------------

	Efendi		
--	--------	--	--

Suriye Vilayeti:

Petrol	Abdülkadir Efendi ve Refikası	Kanitra	20 Teşrîn-i evvel 1327
Petrol	Abdülkadir Efendi ve Refikası	Kanitra	20 Teşrîn-i evvel 1327
Petrol	Abdülkadir Efendi ve Refikası	Aclun	20 Teşrîn-i evvel 1327
Petrol	Abdülkadir Efendi ve Refikası	Raceb	20 Teşrîn-i evvel 1327
Petrol	Abdülkadir Efendi ve Refikası	Kefretce	20 Teşrîn-i evvel 1327
Petrol	Abdülkadir Efendi ve Refikası	Aclun	20 Teşrîn-i evvel 1327

Musul Vilayeti:

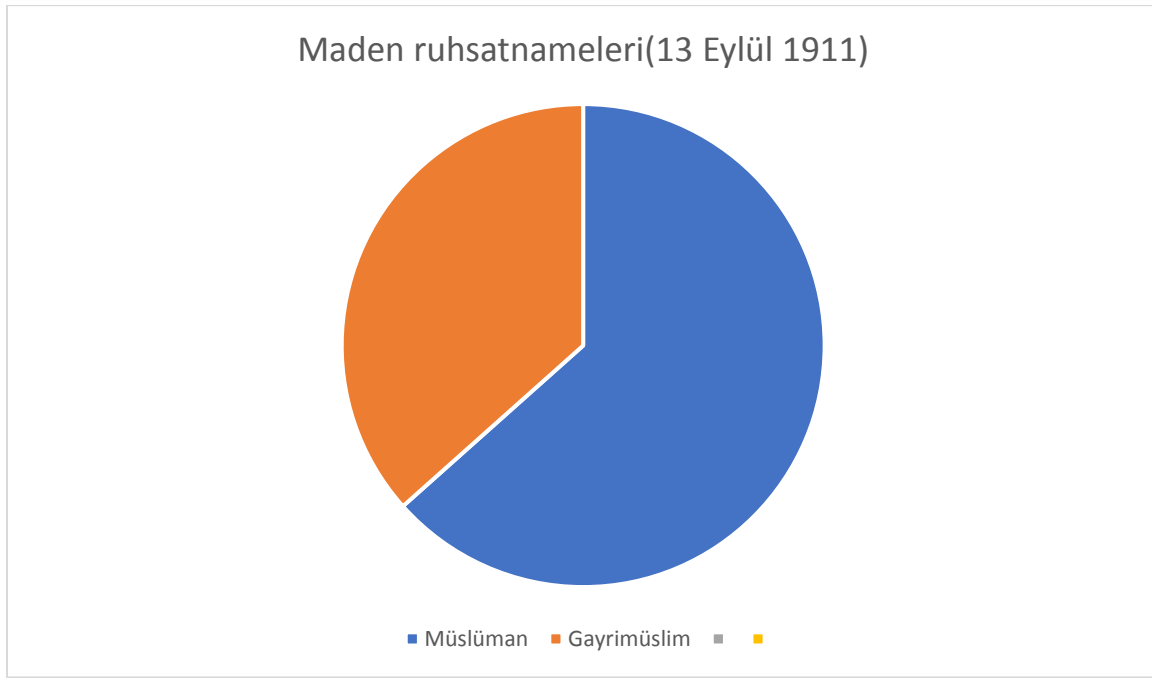
Petrol, neft vesaire	Mahmud Nazım ve Ragıb Bekir	Kerkük	16 Haziran 1327
Petrol, neft vesaire	Mahmud Nazım ve Ragıb Bekir	Kerkük	16 Haziran Mena
Petrol, neft vesaire	Mahmud Nazım ve Ragıb Bekir	Kerkük	16 Haziran Mena

Aydın Vilayeti:

Arsenik, pesmut altın vesaire	Ahmed Ragıb Bey ve Refikası	Korşan	24 Mayıs 1327
Arsenik, alüminyum vesaire	Ahmed Efendi ve Refikası	Tavşanlı	15 Haziran 1327
Bakır, simli kurşun vesaire	Bekir Behlül Efendi ve Refikası	Çenekle	22 Teşrîn-i Sâni 1327

Altın, gümüş, kurşun	Mösyö	Şemikler	4 Ağustos 1327
Kömür, petrol	Hacı Emin Efendi ve Refikası	Kuyucuk	4 Temmuz 1327

Bu sayıda toplam 41 adet ruhsatnâme verilmiştir. Bu ruhsatnâmelerden 15 tanesi gayrimüslimlere aittir. Ruhsatnâmelerdeki gayrimüslimlerin oranı Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3:1911 yılı ruhsatnâme sahiplerinin dini statüleri

Sonuç

Osmanlı ülkesinde madencilik faaliyetleri XX. yüzyıldan itibaren canlanmış ve ülke içindeki madenler adeta yeniden keşfedilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nde bilgi, teknoloji ve sermaye eksikliği nedeniyle madenler Avrupalı yatırımcıların ilgi alanı haline gelmiştir. Bu madenleri daha verimli işletebilmek için çeşitli kanun ve nizamnameler yayınlanmıştır. 1861, 1869, 1887 ve 1906'da çıkartılan nizamnâmelerle madencilik ile ilgili yeni düzenlemeler getirilmiş ve maden alanındaki hukuki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Bu nizamnameler sayesinde yabancıların toprak mülkiyeti almalarına izin verilmesi madencilik alanındaki faaliyetlerinin önünü açmıştır. Bu durumu en iyi yansıtan kaynaklardan biri de Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası'dır.

Osmanlı basınında belirli bir sektöre ve amaca yönelik yayım politikası güden süreli yayınlardan biri olan Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası'nın toplam on sayısı tespit edilmiştir. İçerisinde ormanlar, ziraat ürünleri, hayvanlar ve bunlarla ilgili kanun ve nizamnamelerin yanı sıra Osmanlı ülkesindeki madenlerin durumlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Mecmuada Osmanlı ülkesinde altın, bakır, gümüş, manganez, zımpara, petrol, krom, kurşun, arsenik, alüminyum gibi birçok maden ve bunların buldukları yerler gösterilmiştir. Özellikle Selanik, Kosova, İşkodra'nın yanı sıra Anadolu'da Aydın başta olmak üzere Edirne, Karesi, Kastamonu gibi vilayetler maden sahası olarak öne çıkmaktadır. Osmanlı ülkesindeki madenlerin tespit edilerek işletiminin sağlanması amacıyla devletin yürüttüğü çaba bu sayede gözler önüne serilmektedir.

Bu imtiyazların önemli bir bölümü gayrimüslimlere aittir. Ortalama yarı yarıya verilmiş olan maden ruhsatnâmelerinin gayrimüslimlerin nüfusları düşünüldüğünde Müslüman nüfusun çok üstünde bir orana sahip olduğu görülmektedir. Onuncu sayıda ise bu oranın Müslümanlar lehine değiştiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi Musul ve Suriye'deki madenlerin Hazine-i Hassa idaresi altında bulunmuş olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Kaynaklar

1. Keskin, Özkan (2011). Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukunun Tekâmülü (1861-1906), *OTAM*, 29(2), 125-148.
2. Mutaf Abdülmecit(2010). Tanzimat Döneminde Osmanlı Maden İşletmeciliği Prodesürü, *History Studies*, 2(2), 293-303.
3. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (31 Mayıs 1324): 1.sene Sayı:1. Matbaa-yi Amire, İstanbul.
4. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (21 Ağustos 1326).1.sene Sayı:2. Matbaa-yi Amire, İstanbul.
5. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (30 Teşrîn-i sâni 1326) 1.sene Sayı:3. Matbaa-yi Amire, İstanbul.
6. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*,(27 Şubat 1326). 2.sene Sayı:4. Matbaa-yi Amire, İstanbul.
7. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (31 Mart 1327). 2.sene Sayı:5. Sırat-ı Müstakim Matbaası,1329.
8. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (31 Nisan 1327) 2.sene Sayı:6. Sırat-ı Müstakim Matbaası,1329.
9. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (31 Mayıs 1327) 2.sene Sayı:7. Sırat-ı Müstakim Matbaası,1329.
10. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (31 Temmuz 1327) 2.sene Sayı:8-9. Sırat-ı Müstakim Matbaası,1329.
11. *Orman ve Maâdin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası*, (31 Ağustos 1327) 2.sene Sayı:10. Matbaa-yi Hayriye,1329.

Türk Dünyası Basınında Dil, Alfabe ve Haber Ortaklığına Dair Eksikliklerin Tespiti ve Çözüm Önerileri

Determination And Solution Proposals Of Deficiencies About Language, Alphabet, And News Partnership In The Turkish World Press

Yasin ŞERİFOĞLU¹

ÖZET

Gaspıralı İsmail Bey'in önderliğinde "Dilde, fikirde, işte birlik" düşüncesiyle 1883 yılında Kırım'da çıkartılan Tercüman gazetesi (tam adı: Tercüman-ı Ahvâl-i Zaman), farklı coğrafyalarda birbirlerine yakın/uzak yaşayan aynı milletin mensubu akraba topluluklar arasında basınla münasebetli ilk ciddi ve etkili çalışma olarak nitelendirilebilir. O tarihten bu yana devlet, vakıf veya özel münasebetlerle teorik olarak sağlam bir zemin oluşturulmaya çalışılan Türk Dünyası kavramı etrafında gelişen birliktelik fikri, son zamanlarda her bir Türk topluluğunu yakından ve derinden etkileyecek uygulamaları hayata geçirmeye başlamıştır. Farklı coğrafyalarda yaşayan milyonlarca kişinin günümüzün teknolojik imkanlarının yardımıyla birbirlerinden haberdar olmasını sağlayacak en etkili yol şüphesiz basın- yayin faaliyetleridir. Türkiye ile özellikle bağımsızlığını kazanmış diğer Türk devletleri arasındaki ekonomik, siyasi, askeri, kültürel ve diğer alanlardaki münasebetlerin ne denli ivme kazandığını toplumun geneline duyurma ve bu yolla her alanda ortak paydalara sahip bir Türk Dünyası inşa etme fikrine olan inancı pekiştirmek adına basın-yayin faaliyetleri en etkili araç olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Türk Dünyası'nı oluşturan topluluklarda birbiriyle ilişkili/ilişkisiz yürütülen basın faaliyetlerindeki eksikliklere dikkat çekilmeye çalışılacak ve bu eksikliklerin giderilmesi ile ilişkili önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türk Dünyası, Basın, Türk Dili, Alfabe.

ABSTRACT

The newspaper "Tercüman" (full name: Tercüman-ı Ahvâl-i Zaman), which was published in Crimea in 1883 under the leadership of Gaspıralı İsmail Bey, can be described as the first serious and effective study related to the press among the related communities which are the member of the same people living near and far in different geographies. Since then, the idea of unity, which has been developing around the concept of the Turkic World, which has been tried to form theoretically a solid ground with state, foundation or special relations, has started to implement the practices that will affect each Turkish community closely and deeply. The most effective way to ensure that millions of people living in different geographies is aware of each other with the help of today's technological facilities is undoubtedly the press-publishing activities. How the relationships in political, military, cultural and

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Fen-Ed. Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
yserifoglu@kastamonu.edu.tr

other fields among other Turkish states have gained economic independence especially with Turkey gained momentum to announce the whole society and in this way, press-publication activities are the most effective tool in order to reinforce the belief in the idea of building a Turkic World with common denominators in all areas. In this study, it will be tried to draw attention to the deficiencies in press activities which are not related/ unrelated to each other in the societies that make up the Turkish World and suggestion will be given about the elimination of these deficiencies.

Key Words: Turkish World, Press, Turkish Language, Alphabet.

Giriş

Türk Dünyası adı, Türk akraba topluluklarının yeryüzünde yaşadıkları coğrafyada, dil ve tarih münasebetleri dikkate alınarak oluşturulan bir kavram ve bu kavram alanı içinde değerlendirilebilecek fikirler silsilesinin doğurduğu bir adlandırma olarak kabul edilebilir. Temeli, bitimli zamanın çok öncelerine dayanan ancak özellikle 1980'li yıllardan sonra teorisi sağlam bir zemine oturtulmaya çalışılan ve uğrunda pek çok çalışmanın yapıldığı bu fikriyat, bağımsız olsun veya olmasın asırlardır üzerinde kültür ve medeniyet inşa edilmiş çok geniş bir coğrafya üzerindeki Türk topluluklarının üyelerinin Gaspıralı İsmail Bey'in "dilde, fikirde, işte birlik" (Devlet, 2011; Özkaya, 2014) şeklinde hedef gösterdiği ve aynı zamanda özetlediği ülkü etrafında mümkün olduğunca birleşebilmelerini hedeflemektedir.

Türk Dünyası fikriyatı etrafında bugüne kadar yapılan pek çok kıymetli çalışmalar silsilesinin ilki, eğitim alanında kendisini göstermeye başlamıştır. Eğitim alanındaki çalışmalar, 1991 yılından itibaren arka arkaya bağımsızlığını elde eden Türk devletlerinde gerçekleştirilmiştir (Yazgan, 2005:20). Bu tarihten önceki çalışmaların gizli veya alenen yürütülen politikalar doğrultusunda daha özel ve dar kapsamlı olduğunu ifade etmek gerekir. Çarlık Rusya döneminden itibaren Türk Dünyası olarak adlandırdığımız coğrafyanın büyük bir bölümü ile Anadolu Türkleri arasında uzunca bir süre kesilme noktasına gelen irtibat, 1991 yılından sonraki eğitim faaliyetleriyle yeniden ve büyük bir hızla ivme kazanmış ve günümüz itibariyle devlet ve bireylerin ilişkilerinde hemen her alanda kendisini göstermeye başlamıştır. Bu bakımdan Türk Dünyası fikri etrafında yürütülen eğitim faaliyetlerinde eğitim alanını bir lokomotif olarak kabul etmek gerekir. Ancak unutulmamalıdır ki asırlarca birbirlerinden uzakta ve dış baskılar neticesinde her türlü başkalaştırma/uzaklaştırma faaliyetlerine maruz kalan milyonlarca insanı kısa zamanda tekrar bu kadar birbirine yakınlaştıran temel unsur dil birliğidir. Dil ortaklığını destekleyen ikinci temel unsur da inanç sistemi olarak ifade edilebilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, eğitim lokomotifinin hareketini hızlandıran temel unsurların dil ve din birliğini de içine alan kültür birliği olduğu aşikardır.

Günümüzün Türk Dünyası'nı oluşturan akraba toplulukları arasındaki münasebetler, tarihin belki de hiçbir döneminde olmadığı kadar ileri aşamada değildir. Zira kadim zamanlardaki münasebetlerin hemen hepsi devlet yöneticileri veya görevlileri ile sınırlı iken bugün her

vatandaş, dilediği zaman Türk Dünyası'nın inşa edildiği coğrafyanın bir iki istisna dışında dilediği bölgesine gidebilmekte ve bu sayede kişisel olarak akrabalık, ticaret, eğitim ve başka pek çok alanda aktif olarak ortak münasebetler kurabilmektedir. Eskiden sadece devlet yetkililerinin ve bu konuda özel hassasiyet sahibi kişilerin Türk Dünyası'nın diğer bölgelerinde neler olup bittiğiyle ilgilenmesi söz konusu iken bugün toplumların her kesiminden herhangi birinin aynı ilgiye sahip olduğunu görmek gelecek için büyük bir umut doğurmaktadır.

Türk Dünyası'nın dört bir tarafında yaşayan insanların diğer bölgelerdekiler hakkında bilgi sahibi olma isteği ve ihtiyacı günümüz teknolojisinin de yardımıyla gerçekleştirilen haberleşme araçlarının önemini arttırmaktadır. Bu sahada da yerel veya ulusal basın faaliyetlerinin çalışmaları bu merak ve ihtiyacı giderme noktasında en önemli araç olarak kabul edilmelidir.

Yöntem ve Bulgular:

Bu çalışmayla, bağımsız olsun veya olmasın Türk Dünyası'nın hemen her bölgesinde yürütülen basın- yayın faaliyetleri, özellikle de internet haberciliği, yukarıda özetlemeye çalıştığımız Türk Dünyası fikriyatı dikkate alındığında ne kadar bilinçli, ne kadar ihtiyaca cevap veriyor, hedeflenen amaçlar uğruna ne kadar sorumluluk yüklenmiştir, gibi sorular üzerinden temel eksiklikleri belirlemeye ve bu eksikliklerin giderilmesi noktasında bazı öneriler sunmaya çalışacağız. Bunun için de öncelikle bu kadar geniş bir coğrafyada yaşayan insanların günümüz yaşam standartları ve özel ilgiler dikkate alınarak hangi alanlardaki hangi konulara daha çok ilgi göstererek bilgi sahibi olmak istediğini belirlemek, ihtiyacı tespit etme noktasında doğru bir başlangıç olacaktır.

Bu amaçla bu bölümde, Kastamonu Üniversitesi'nde okuyan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu 100 öğrenci, Azerbaycan uyruklu 739 öğrenci içinden 100 öğrenci, Kazakistan uyruklu 132 öğrenci içinden 60 öğrenci, Kırgızistan uyruklu 232 öğrenci içinden 100 öğrenci, Özbekistan uyruklu 85 öğrenci içinden 50 öğrenci, Türkmenistan uyruklu 638 öğrenci içinden 100 öğrenci ve Doğu Türkistan'dan gelen 195 öğrenci içinden 100 öğrenci ile yapılan mülakatlar neticesinde elde ettiğimiz bilgiler ışığında, ilgi duyulan sahalarda, bilgi sahibi olunmak istenen sahalarda, ilgi duyulan ülke/bölge, bilgi duyan ülke/bölge, bilgi sahibi olunmak istenen ülke/bölge, bilgi sahibi olmak isteyen ülke/bölge ile ilgili durumu madde madde ele almaya çalışacağız. Bunun sonucunda da günümüz basın faaliyetlerinin hangi bölgelerdekilerinin hangi konularda daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiği görecektir ve bunun üzerinden tespit edilen eksiklikleri ifade etmeye çalışacağız. Yapılan mülakatlarda Türk dünyasının farklı bölgelerinden gelen gençlere siyaset, ekonomi, turizm, eğitim, kültür-sanat, sağlık, güvenlik, spor, inanç ve dil ile ilişkili sorular yöneltilmiştir. Bu sorularda, hangi ülke veya bölgedeki gelişmelere/ faaliyetlere daha fazla ilgi duydukları veya bilgi edinmek için çaba sarfettikleri,

bu araştırmayı hangi yolla yaptıkları/nerelerden bilgi edindikleri ve bu konulardaki dūřüncelerinin neler olduğuna dair cevaplar aranmıştır. Buna göre:

İlgi Duyulan Saha/Konu	İlgi Duyan, Bilgi Sahibi Olmak İsteyen Üİke/Bölge	İlgi Duyulan, Bilgi Sahibi Olunmak İstenen Üİke/Bölge	Gerekçe	
1	Siyaset	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1. Türkiye	1.a.Türkiye'nin coğrafi konumu ve dünya siyasetindeki etkinliği. 1.b.Türkiye'deki siyasetçilerin uluslararası siyasette etkinliği.
2	Ekonomi	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye	1.a.Türkiye'de iş bulma olasılığının diğer bölgelere göre daha yüksek olması. 1.b.Türkiye'nin ekonomik olarak daha güçlü olması.
3	Turizm	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye 2.Kırgızistan 3.Özbekistan 4.Kazakitan 5.Azerbaycan 6.Türkmenistan	1.a.Türkiye'de tatil yapılabilecek yerlerin daha çok ve daha cazip olması. Tarihi mekanların çok ve ilgi çekici olması. 2.a. Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan'daki doğal güzelliklere merak, ata topraklarını görme arzusu.
4	Eğitim	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan,	1.Türkiye	1.a.Türkiye'deki yükseköğretim faaliyetlerinin daha kaliteli olması. 1.b.Türkiye'deki Yükseköğretim okullarının daha çok ve daha modern olması.

		Türkiye, Doğu Türkistan		1.c.Türkiye'de eğitim ödeneklerinin (Devlet üniversitelerinde) daha az olması. 1.d.Türkiye'de yaşama isteği. 1.e.Türkiye'de üniversite eğitimi almanın kendi ülkelerine dönünce iş bulma imkanlarını arttıracak olması.
5	Kültür, Sanat	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye 2.Kazakistan	1.a.Türkiye televizyonlarında yayınlanan dizilerin ve senaryolarının daha kaliteli olması, tarihi olayları ve kişilikleri anlattığı için daha ilgi çekici olması. 1.b.Türkiye'deki dizi ve sinema sektöründe görev yapan oyunculara duyulan ilgi. 1.c.Türkiye'deki ses sanatçılarında ve şarkılara duyulan ilgi. 2.a.Kazakistan'da çekilen sinemalara ve senaryolarına duyulan ilgi. 2.b.Kazak ses sanatçılarının Türklüğe vurgu yapan şarkıları ve bu şarkılara çekilen ilgi çekici klipler.
6	Sağlık	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye	1.a.Türkiye'de sağlık sektöründe modern uygulamaların kullanılması. 1.b.Türkiye'deki hastanelerin daha temiz ve donanımlı olması. 1.c.Türkiye'deki tıp eğitiminin daha kaliteli olması.
6	Güvenlik	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye,	1.Türkiye	1.a.Türkiye'nin asker ve polis teşkilatlarının ve eğitiminin çok güçlü olması. 1.b.Türkiye'deki asker ve polis teşkilatlarının silahlarının çok güçlü olması.

		Doğu Türkistan		1.c.Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Türkiye ve Türkiye dışındaki operasyonları.
7	Spor	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye	1.a.Türkiye'deki spor kulüplerinin dünya spor camiasında daha çok tanınıyor olması. 1.b.Futbol takımlarının Avrupa'daki başarıları.
8	İnanç	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye	1a.Türkiye'nin İslam ülkeleri içinde dünya siyasetinde en ilgi çeken ülke olarak görülmesi. 1.b.Türkiye'de İslam dininin kurallarına uygun yaşama konusunda hiçbir problemin olmaması.
9	Dil	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Türkiye, Doğu Türkistan	1.Türkiye (Türkiye Türkçesi)	1a.Türkiye'de eğitim almanın temel şartı ve eğitim sürecini kolaylaştırıyor olması. 1.b.Türkiye'de iş bulma olasılığını arttırması. 1.c.Kendi ülkelerinde iş bulma olasılığını arttırması. 1.d.Türkiye ile kendi ülkeleri arasında gerçekleştirilen/gerçekleştirilecek olan her türlü faaliyette aktif olarak görev almayı mümkün kılacak olması. 1.e.Türkiye ile ilişkili bilgileri daha doğru ve daha kolay öğrenebilmelerine imkan tanıyor/tanıyacak olması.

Tablodaki bilgilerin ışığında Türk Dünyası'nın değişik bölgelerinden Türkiye'ye gelen 18-25 yaş arası gençlerin siyaset, ekonomi, turizm, eğitim, kültür-sanat, sağlık, güvenlik, spor ve inanç sistemiyle ilişkili konularda ilgilerinin daha çok Türkiye'ye yönelik olduğunu

söyleyebiliriz. Bu bilgilerle ilgili olarak bilgi sahibi oldukları kaynakları sorduğumuzda ilk olarak televizyon yayınları, internet haber siteleri ve alana yönelik bilgi paylaşımı yapan internet sitelerine başvurulduğunu, ikinci olarak öğrencilerin eğitim aldıkları alanlarla ilgili kitap, makale gibi basılı kaynaklara başvurulduğunu öğrendik. Buna bağlı olarak haftalık, aylık veya dönemlik dergilere ve günlük basılı gazetelere olan ilginin internet bağlantılı bilgi kaynaklarına göre çok daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler:

Yukarıdaki verilerin incelenmesi neticesinde Türk Dünyası olarak ifade ettiğimiz ve milyonlarca soydaşımızın yaşadığı coğrafyanın en ilgi çeken, hakkında en çok bilgi sahibi olunmak istenen ülkesinin Türkiye olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu dikkate alarak tespit, öneri ve sonuç olarak nitelenebilecek şu hususlar önem arz etmektedir:

1. Türkiye, pek çok alanda Türk Dünyası'nın ortak ilgi merkezidir.
2. Türkiye'ye duyulan ilgiye bağlı olarak bilgi sahibi olmak isteyenlerin en çok başvurduğu kaynaklar: televizyon programları, internet haber siteleri ve özel alanlarla ilgili yayın yapan web sayfaları, üniversitelerde okutulan kaynak kitaplar, uzmanlık alanlarına yönelik yayınlanmış makaleler olarak özetlenebilir.
3. İkinci madde dikkate alınarak Türkiye'de internet üzerinden eğitim, basın, tanıtım, pazarlama ve reklam faaliyetleri yapan sitelerin Türk Dünyası kavramı etrafında ilgili devlet kurumlarınca bilgilendirilmesi ve yayın çalışmalarının bir bölümünü bu doğrultuda yapmalarının sağlanması amacıyla gerekli koordinasyonu sağlayabilecek bir merkezin kurulmasına ihtiyaç vardır.
4. Üçüncü madde dikkate alınarak ve kurulacak bu merkezle irtibatlı olarak çalışmalar yürütecek, merkezi Türkiye'de olan "Türk Dünyası Haber Ajansı" kurulmasına ihtiyaç vardır.
5. Kurulacak bu haber ajansının Türkiye'de ve bağımsız Türk devletlerinin her birinde mutlaka birer yayın organının olması, ortak kurumlar kurmamız ve ortak çalışmalar yapmamıza örnek teşkil edecek ve bu alandaki faaliyetlerin kabul edilebilirliğini pekiştirecektir. Hem haber ajansında hem de yayın organlarında görev yapacak uzman kişiler, mutlaka hem Türkiye'den hem de Türk Dünyası'nın değişik bölgelerinden eğitimini Türkiye'de almış olan ve Türkiye Türkçesi'ni çok iyi düzeyde biliyor olanlardan seçilmesi uygun olacaktır. Bu sayede yürütülecek faaliyetlerin ortak bir yöntemle ve ortak bir konuşma diliyle yapılmasının yolu açılmış olacaktır.
6. Beşinci madde kapsamındaki uzman kişilerin aynı zamanda kendi bölgelerindeki ulusal haber ajanslarıyla irtibatlarının sağlanması, haber kaynaklarını artırma ve bölgesel kurumlarla işbirliği içinde olma bakımından son derece önem arz etmektedir.

7. Hem haber ajansında hem de söz konusu yayın organlarında Türk Dünyası'nın ortak tarih ve kültür birikimleri temelinde ortak bir terminoloji oluşturulabilmesi için üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Tarih Bölümü, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi kurum ve birimlerde görev yapan akademisyenlerden ve uzmanlardan oluşan bir danışma kurulunun görev yapması gerekmektedir.
8. Kurulacak ortak yayın organları; Türk Dünyası'nda her kesimden kişinin ilgisini çekebilecek konularda, daha çok güncel haberler etrafında, ortak menfaatler doğrultusunda yorumlanarak hazırlanmış yayınlar yapılmalıdır.
9. Mutlaka çocuklar ve gençlere yönelik ilgi çekici ve eğitici yayınlar yapılmalıdır. Bu yayınlar, geleceğimizin ortaklığı adına önceden yapılmış kutsal bir yatırım olarak görülmelidir.
10. Özellikle çocuklar ve gençler için hazırlanacak yayınlarda, ortak kültürümüzün başlangıç aşamalarını ve sonrasını mitolojik unsurlarla hikayeleştiren, destanlaştıran temel kaynaklarımızdan (Orhun Yazıtları, Manas, Dede Korkut, Er Töştük, Oğuz Kağan, Yaratılış, Alp Er Tunga, Ergenekon, Göç, Köröğlü, Battal Gazi, Nasreddin Hoca gibi destan, hikaye ve masallardan) faydalanılmalıdır. Ayrıca tarih, siyaset, edebiyat, ilim, sanat, spor ve kültür alanlarında tanınmış kişilerin hayatları, eserleri ve başarılarının da tanıtılmasına yönelik yayınlar yapılmalıdır.
11. Söz konusu bu çalışmaların/yayınlara dili, çalışmanın/yayının yapılacağı bölgenin kendi şivesi olmalıdır. Alfabeti ise mümkünse Latin alfabesi olmalıdır.
12. Söz konusu bu çalışmalarda, Türkiye dışındaki bölgelerde Türkiye Türkçesini ön plana çıkarma kaygısı olmamalıdır. Çünkü dil ile ilgili zorlama politikaları çoğunlukla olumsuz bir tepki ile karşılaşacaktır. Her topluluğun kendi şivesinin daha tercih edilir olmasını arzulaması normal karşılanmalıdır. Ancak bugüne kadarki tecrübeler ve yukarıdaki çalışmanın sonuçları, eğer mümkün olarsa ortak konuşma Türkçesinin, Türkiye Türkçesi üzerinden mümkün olacağını göstermektedir. Ancak açık bir şekilde ifade etmek gerekir ki hangi şive olursa olsun sonuçta Türkçenin bir şivesidir ve varlığı en az diğerleri kadar kıymetlidir. Burada önemli olan husus, Türkçenin hangi şivesinin diğerlerine göre daha işlenmiş olduğudur. Hangi şiveyi konuşan ve yazarların/ülkenin/bölgenin diğerlerine göre daha odak nokta haline geldiğidir. Meseleye bu açıdan bakıldığında ve yine yukarıdaki çalışmanın sonuçları dikkate alındığında açık bir şekilde görülüyor ki şimdilik Türkçe için söz konusu bu şive Türkiye Türkçesidir. Bunun için acele etmek, ayrıca bir propaganda yapmak kanaatimizce gereksiz bir tartışmaya yol açacağı gibi ulaşılması çok muhtemel olumlu sonuca ulaşma zamanını uzatacaktır. Zira, 1991 yılından bu zamana kadar sadece alfabe ortaklığı sağlayabilmek adına tertip edilen pek çok toplantıda, birkaç sesi temsil eden birkaç harfin ortak

alfabede yer alıp almaması hususunda çıkan tartışmalar, meselenin ortak bir karara bağlanmasına imkân tanımamıştır. Ancak aradan geçen zamanda görülmüştür ki Türkçe konuşan bütün topluluklar Latin harflerine geçme çalışmalarını sürdürmüş ve bizim kullandığımız alfabede yer almayan birkaç farklı harf olsa da bazıları bunu başarmıştır. Ortak konuşma dili ise alfabe meselesinden çok daha çetin bir durum arz etmektedir. Bu ortaklık tarafların kanunla, kuralla belirleyebileceği bir özelliğe sahip değildir. Çünkü dil, yapısı gereği kendi kurallarını kendisi koyan, bu konuda dışarıdan müdahaleye fırsat tanımayan bir özelliğe sahiptir. Elbette bu durum, dili konuşanların içinde bulunduğu siyasi, coğrafi ve kültürel şartların etkisi altında konuştukları dil ile olan münasebetleriyle şekillenir. Yani bu ortaklık, dili konuşanların tasarrufuyla ya mümkün olur ya da olmaz. Ancak, gelinen son noktada Türk Dünyası'nın gençleri kendi ülkelerinde iyi bir iş imkanına sahip olabilmek için Türkiye Türkçesi öğrenmek istiyor. Türkiye'de kalıp Türkiye'de iyi bir iş imkânı bulabilmek için Türkiye Türkçesi öğrenmek istiyor. Kısaca özetlemek gerekirse, Türkiye Türkçesini konuşabilen gençler kendilerini diğer insanlardan bir adım önde hissediyor. Türkiye Türkçesini, kendi geleceğini belirleyen bir anahtar olarak görüyor. Bu zihin işleyişi açık bir şekilde gösteriyor ki binlerce yıldır akıp giden, akıp giderken de sayısız coğrafyada ve onlarca toplulukta bolluk ve bereketin kaynağı olan Türk dili deryasının yatağı Türkiye Türkçesi olacaktır. Kanaatimizce bu yatağın suyunun, kurulacak ortak basın ve yayın kurumlarının gerçekleştireceği faaliyetlerde de ilgi duyulduğu oranda zorlama olmaksızın doz doz kullanılması, ortak gelecek için büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

1. Devlet, Nadir (2011) Unutturulan Türkçü, İslamcı, Modernist İSMAİL GASPIRALI, İstanbul: Başlık Yayınları.
2. Özkaya, Yılmaz (2014) "Tercüman Gazetesinin Azerbaycan Türk Edebiyat Tarihine Katkıları" Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, İsmail Bey Gaspıralı Özel Sayısı, cilt 11, Sayı 4, s. 135-169.
3. Yazgan, Turan (2005) "Türkiye'nin Türk Dünyasındaki Eğitim-Öğretim Faaliyetleri", Sosyoloji Konferansları, Sayı 31, s. 13-35.

2019 Yerel Seçimlerin Sosyal Ağ Analizi: #BuBirYerelSeçim hashtag'ı

Social Network Analysis of 2019 Local Elections: #BuBirYerelSeçim Hashtag

Ahmet SAĞLAM¹

Emrah KOPARAN²

Nazan KAHRAMAN³

Muhammed Emin AYKUT⁴

ÖZET

Sosyal ağların yaygın olarak kullanılmasına paralel olarak, 1990'lı yıllarda yaygınlaşmaya başlayan Sosyal Ağ Analizi günümüzde oldukça popüler olarak kullanılmaktadır. Temelde toplumun sosyal ilişkilerini görsel ve sayısal şekilde analiz eden bir yaklaşıma sahiptir. Bu analiz yöntemi, sosyal ilişkilerin gizli kalmış yapılarını ortaya çıkarmak ve yorumlamak için kullanılır. Böylece bireyler arasındaki enformel sosyal ilişkilerin karmaşık yapısı istatistiksel ağ yöntemleri ile analiz edilebilmektedir. Özellikle seçimlerde seçmen tercihlerinin belirlenmesi için oldukça önemli bir araçtır.

Bu çalışmanın amacı 2019 Mart ayında yapılan yerel seçimlerde halkın nabzını ve kamuoyu oluşumunu anlamak için sosyal medya araçlarından biri olan Twitter'da açılan #BuBirYerelSeçim Hashtag (etiket)'i ile atılan tweetlerin analizini yapmaktır. Analizde toplamda 2998 tweet incelenmiştir. Ağdaki herhangi bir kişinin diğer bir kişiye olan uzaklığı olarak tanımlana çap çalışmada 26 olarak çıkmıştır. Bu da etkileşimin düşük olduğunu göstermektedir. Ağda yer alan kişilerin birbirleri arasındaki yakın ve sıkı ilişkiyi ifade eden ağ yoğunluğu ise 0,093 olarak çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ağ analizi, yerel seçim, # BuBirYerelSeçim.

ABSTRACT

In parallel with the widespread use of social networks, the Social Network Analysis, which started to become widespread in the 1990s, is used today as a very popular. Basically, it has an approach that analyzes the social relations of society in a visual and numerical way. This analysis method is used to reveal and interpret the hidden structures of social relations. Thus, the complex structure of informal social relations between individuals can be analyzed by statistical network methods. It is a very important tool for determining voter preferences.

¹ Öğr. Gör. , Amasya Üniversitesi Merzifon M.Y.O. ahmet.saglam@amasya.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi İ.B.F.F., emrah.koparan@amasya.edu.tr

³ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, nazan.kahraman@amasya.edu.tr

⁴ Öğr. Gör. , Amasya Üniversitesi Merzifon M.Y.O. muhammed.aykut@amasya.edu.tr

The aim of this study is to analyze the tweets that are taken with the #BuBirYerelSeçim Hashtag (tag) on Twitter, which is one of the social media tools in order to understand the pulse of the public and the formation of public opinion in local elections in March 2019. A total of 2998 tweets were analyzed in the analysis. The diameter defined as the distance of any person in the network to another person was 26 in the study. This shows that the interaction is low. The network density, which indicates the close and tight relationship between the people in the network, is 0.093.

Keywords: Social network analysis, local selection, #BuBirYerelSeçim

1. Giriş

Teknolojinin hızla gelişmesi sonucunda ortaya çıkan internet kişilerin dünyada olup bitenleri yakından takip etmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle Web 2.0'in gelişimi ile bireylerde takip ettikleri olaylara yorum yapmakta ve birbirleri ile etkileşim haline geçmiştirler. Yani internette kişiler aktif hale geçmiştirlerdir. Web 2.0'in ortaya çıkmasından sonra sosyal ağlar yayılmaya başlamış ve insanlar sosyal ağlar üzerinden iletişime geçmiştirlerdir. Özellikle Twitter, Facebook, Instagram gibi platformlar en aktif kullanılan sosyal ağlara örnek verilmektedir. Bu platformlarda kullanıcılar video, ses ve düşüncelerini paylaşmakta, yapılan paylaşımlara yorum yapmaktadırlar.

Sosyal ağ teorisi herhangi bir ağda yer alan aktörlerin birbirleri ile etkileşimi inceleyen bir daldır (Scoot, 2000). Bu teori kurum, organizasyon, gruplardan oluşan ağları incelerken kişiler arasındaki ilişkiler sonucunda ağın yapı, davranış, kültür, politika gibi boyutlarda bilgi akışı, iletişim gibi önemli etkileri ortaya çıkarmaktadır (Er, 2017).

Sosyal ilişkileri analiz etmek amacıyla kullanılan "Sosyal Ağ Analizi"; iletişim, sosyoloji, enformasyon, antropoloji, işletme, coğrafya, sosyal psikoloji, ekonomi ve biyolojide kullanılan tekniklerden bir tanesidir. Sosyal ağ analizinin amacı, bir sosyal ağın yapısını incelemek ve bu inceleme sonucunda kişi veya gruplara yönelik çıkarımlarda bulunmaktır (Er,2017).

Bu çalışmada, ulusal bir kanalda 2019 yerel seçimlerde halkın ve kamuoyunun nabzını ölçmek amacıyla dünyada ikiyüzelli milyon ülkemizde dokuz milyon kullanıcıya sahip Twitter'da açılan #BuBirYerelSeçim Hashtag (etiket)'i ile atılan tweetlerin analizinin sosyal ağ analizi ile incelenmesidir..

Twitter

Günümüzde en büyük ve en aktif kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan Twitter, kullanıcıların 280 karaktere kadar metinler yazabildiği bir sosyal ağ sitesidir (Karabulut ve Küçüksille, 2018). Dünya genelinde 250 milyon 800 bin kullanıcı bulunan Twitter ülkemizde 9 milyon 600 bin kullanıcısı bulunmaktadır. Dünya genelinde günde 126 milyon kişi aktif olarak Twitter'ı kullanırken ülkemizde 2018 verilerine göre günde 7.108.899 tweet atılmaktadır (Bayrak, 2019). sosyal ağ platformlarında Dünya genelinde ilk kez etiket (#hashtag) kullanımı

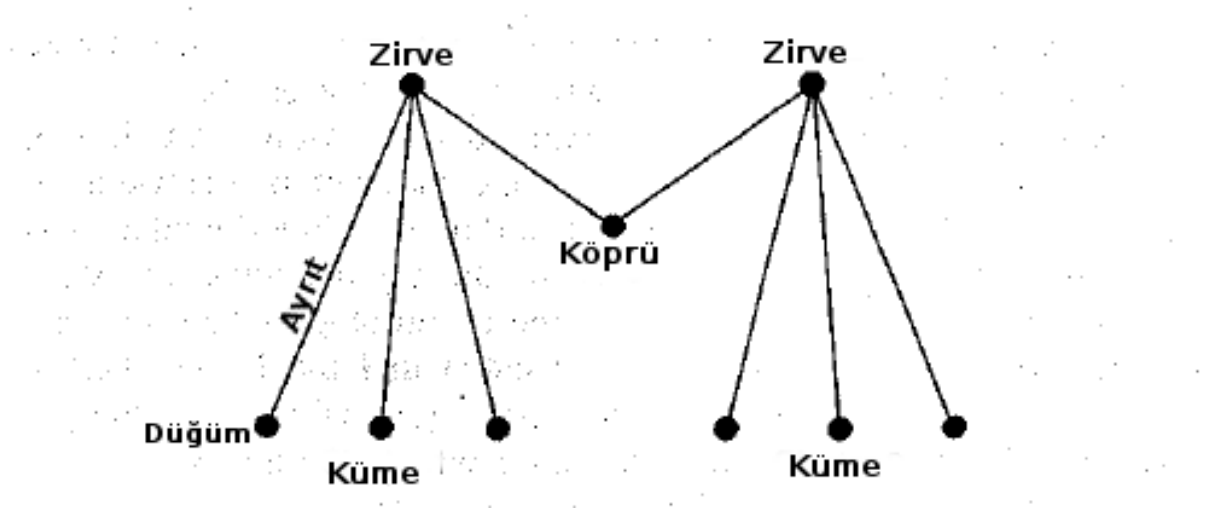
ilk defa Twitter tarafından kullanımı ve daha sonra diğer tüm sosyal ağ platformlarına yayılmıştır. Etiketler (#hashtag) kullanıcıların belirli bir konu hakkında görüş ve düşüncelerini kategorize etmeyi sağlamaktadır (Karabulut ve Küçüksille, 2018).

Sosyal Ağ Analizi

1930'lu yıllarda Moreno ve Jennings'in okuldan kaçan öğrencilerin davranışlarını ölçmek amacıyla ortaya çıkardıkları sosyal ağ analizi 1990'lı yıllarda yaygınlaşmaya başlamış ve günümüzde popüler olmuştur. Toplumsal yapıları çizge ve ağ teorileri üzerinden incelemeye yarayan sosyal ağ analizinde her kullanıcı aktör olarak tanımlanmaktadır (Keser, 2018).

Sosyal Ağın Bileşenleri

Bir sosyal ağı oluşturan temel bileşenler Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Sosyal Ağ Bileşenleri

Düğüm, kişileri veya aktörleri tanımlamaktadır. Ağdaki düğüm (node) ne kadar çok olursa ağın ulaştığı kişi sayısı çoğalmış demektir. Düğümler genellikle geometrik sembollerle (daire, üçgen vb.) gösterilmektedir. Ayrıntı (edge- kenar) ise düğümlerin kurdukları ilişkileri ifade etmektedir. Bu iki temel bileşenden sonra zirve bileşeni karşımıza gelmektedir. Zirve pek çok noktanın ya da kümenin etkileşim içinde bulunduğu düğüme verilen isimdir. Küme ise aynı zirve etrafında oluşan düğümler grubudur. İki zirve veya kümeyi birbirine bağlayan düğüme ise köprü adı verilmektedir (saa, 2019).

Sosyal ağ analizi, toplumsal yapıları ağ ve çizge (graf) teorileri üzerinden incelemeye yarayan analiz türüdür. Buna göre, toplumsal yapılar içerisindeki aktörler (düğüm – node) birbirleriyle kurdukları ilişkiler (ayrıntı – edge) üzerinden yapı içinde konumlanırlar (saa, 2019)

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı ülkemizde gerçekleştirilecek 2019 yerel seçimlerinde kamuoyunun nabzını ölçmek amacıyla ulusal bir kanalın 06.03.2019 tarihinde oluşturmuş olduğu #bubiryerelseçimdir hashtag'inin (etiketinin) sosyal ağ analiz yöntemi ile analiz edilmesidir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada R Studio programı ve Netlytic sosyal ağ analiz sitesi kullanılmıştır. Öncelikle Twitter üzerinden #bubiryerelseçimdir hashtag'i ile yapılan paylaşımlar çekilmiştir. Daha sonra bu tweetler analize tabi tutularak sosyal ağ analizi ve kelime bulutu ortaya çıkarılmıştır.

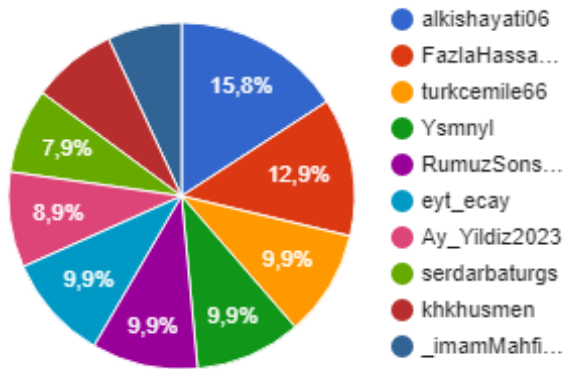
Bulgular

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir;

Atılan Tweet sayısı: 2998

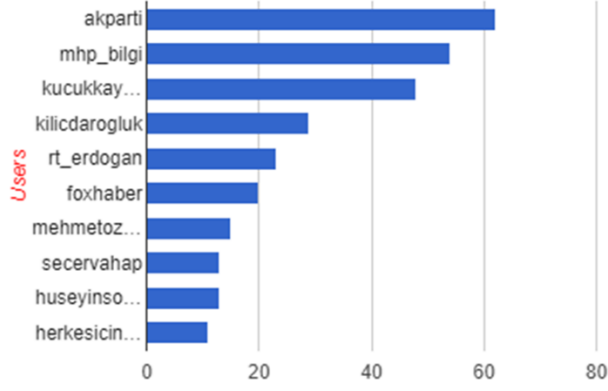
Benzersiz Tweet Sayısı: 2104

Retweetlenen tweet sayısı: 257

Şekil 2: Tweet atan kullanıcı oranı

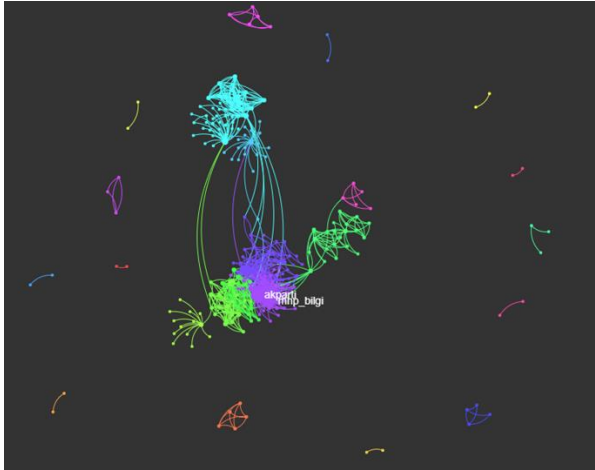
Şekil 2'de yer alan tweet aatan kişi sayısı ve oranlarına göre en fazla tweeti %15,8 ile alkishayati06 adlı kullanıcı atarken %12,9 ile fazlahassas adlı kullanıcı takip etmektedir.

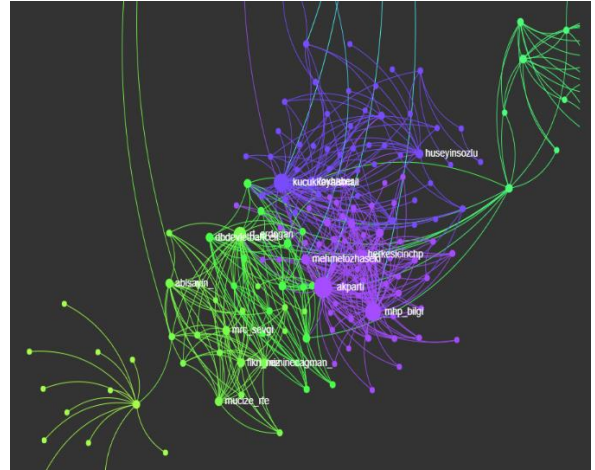
Şekil 3: En Çok Etiketlenenler

Şekil 3'de en çok etiketlenen kullanıcılar görülmektedir. En çok iktidar partisi etiketlenirken bunu ittifakında olan mhp partisi takip etmektedir. Daha sonra hashtagi oluşturan kullanıcı küçükkaismail kullanıcı etiketlenirken dördüncü sırada CHP genel başkanı kılıçdaroglu isim ile yer alırken Cumhurbaşkanı rt_erdogan kullanıcı adı ile beşinci sırada yer almaktadır.

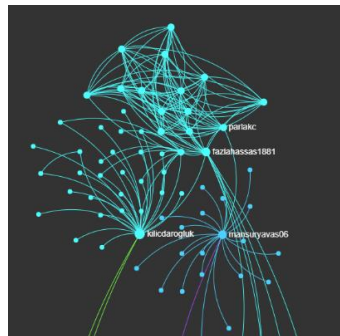
Sosyal Ağ Yapısı

Şekil 4-a: Ağ Yapısı Genel Görünüm

Şekil 4-b: Ağ Yapısının Merkezi

Şekil 4-c: Ağ Yapısı Uç Küme

Sosyal ağın yapısının görselleştirilmesinde DrL layout (Long edges are hidden to highlight clusters) algoritması kullanılmıştır.

Merkezlilik (Centrality): Ağdaki en önemli ve merkez konumda bulunan aktöre odaklanır. Bir ağ içindeki tüm düğümlerin ortalama merkeziyet derecesini ölçme amacıyla kullanılır. Bir ağ 1'e yakın yüksek bir merkezileştirme değerine sahip olduğunda, ağdaki bilgi akışına hâkim olan birkaç merkezi katılımcı olduğunu öne sürer. 0'a yakın bir merkezileştirme ölçümü düşük olan ağların, bilgilerin çoğu katılımcı arasında daha serbest bir şekilde aktığı yerlerde merkezsiz olduğu düşünülmektedir (netlytic.org). Çalışmamızın merkezlilik değeri 0,109 olarak çıkmıştır. Bu durumda kullanıcıların birbirinden bağımsız olduğunu göstermektedir. Sosyal ağlarda geniş kitleye seslenmelerde bu durumlar gözlenmektedir.

Yoğunluk (Density): Ağda var olan ilişki sayısının olası tüm ilişki sayısına oranı yoğunluk ölçümünü verir. Yoğunluk değerinin yüksek olması ağdaki bağlantıların güçlü olduğunu, birbirinden kopuk olmadığını göstermektedir. Yoğunluk ölçümü genellikle aynı sosyal grubu farklı zamanlarda ölçerek gerçeklemektedir. Bu ölçümle ilişkilerin arttığı yada azaldığı gözlenmektedir (511383). Bu ölçüm 1'e ne kadar yakınsa, katılımcıların başkalarıyla konuştuğunu düşündüren topluluk / konuşma o kadar yakın. Öte yandan, değer 0'a yakınsa, bu durum neredeyse hiç kimsenin ağdaki diğerlerine bağlı olmadığını gösterir (netlytic.org). Çalışmamızın yoğunluğu Yoğunluk: 0,009324 olarak çıkmıştır bu durumda kişilerin birbirinden bağımsız hareket ettiğini göstermektedir. Çalışmamızda bağlantıların kişilerden ziyade etiketlenen siyasi partiler çerçevesinde oluştuğu gözlemlenmiştir.

Karşılıklılık (Reciprocity): Mevcut olan toplam bağ sayısı ile ilişkili olarak iki yönlü iletişim (karşılıklı bağlantı olarak da adlandırılır) gösteren bağların bir oranıdır. Ağdaki toplam bağ sayısı ile ilişkili olarak karşılıklı bağ sayısı ile ölçülür (tüm bağların mümkün olmaması). Daha yüksek bir değer, birçok katılımcının iki yönlü sohbete sahip olduğunu gösterirken düşük bir karşılıklılık değeri, birçok sohbetin tek taraflı olduğunu gösterir (netlytic.org). Çalışmanın karşılık değeri 0.018420 olarak çıkmıştır. Bu durumda birçok sohbetin tek taraflı olduğunu göstermektedir.

Çap (Diameter): İki ağ katılımcısı arasındaki en uzun mesafeyi hesaplar. Bu ölçüm, bir taraftan diğerine almak için gereken düğüm sayısını hesaplayarak bir ağın boyutunu gösterir (netlytic.org). çalışmanı çapı 26 olarak çıkmaktadır.

Sonuç

Türkiye'de 2019 Mart ayında yapılan yerel seçimlerde halkın nabzını ve kamuoyu oluşumunu anlamak için sosyal medya araçlarından biri olan Twitter'da açılan #BuBirYerelSeçim Hashtag (etiket)'i ile atılan tweetlerin analizini yapmak amacıyla yapılan bu çalışmada atılan toplam tweet sayısı 2998 olarak tespit edilmiştir. Benzersiz tweet sayısı ise, 2104'tür.

Retwetlenen Twet sayısı: 257 Twet toplamda 894 paylaşım yapılmıştır.

Toplam düğüm sayısı 1306'dır

Ağ toplamda 8 gruptan oluştuğu görülmektedir.

Çap, iki ağ katılımcısı arasındaki en uzun mesafeyi hesaplar. Çalışmanın Çapı 26 olarak çıkmıştır. Bu durum geniş sosyal ağlarda normaldir.

Merkeziyet 0,109 olarak çıkmıştır. Sıfıra yakın çıkan merkeziyetlerde bilgilerin katılımcılar arasında serbest dolaştığını göstermektedir. Yani etkileşim çok azdır.

Ağ yoğunluğu 0,0093 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda ağda kişilerin birbirinden bağımsız yorum yaptığını göstermektedir.

Ençok Etiketlenen Kullanıcıların başında Akparti, Mhp_bilgi, Küçükkayaismail ve Kılıçdaroğlukemal gelmektedir.

Kullanılan kelimelere bakıldığında ise Bubiryerelseçim hashtag'i ilk sırada gelirken. Salı, hanidiyorunki ve birsebebi var hashtagleride kullanılarak hashtaglara arasında ağ kurulmuştur.

Kaynakça

1. Bayrak, H., (2019). 2019 İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri. URL: <https://dijilopedi.com/2019-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/> Erişim Tarihi: 15.03.2019.
2. Karabulut, Y. E., ve Küçüksille, E. U. (2018). Twitter Profesyonel İzleme ve Analiz Aracı. *Journal of Technical Sciences*, 8(2), 17-24.
3. Gençer, M., (2017). Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış. *Yıldız Social Science Review*, 3(2), 19-34.
4. Saa, (2019). Sosyal ağ analizi nedir? <https://saaacikders.wordpress.com/> (Erişim Tarihi: 15.03.2019)
5. netlytic.org (2019). Compare your network to other networks discovered by Netlytic from 'twitter (name network)' https://netlytic.org/network/sna/snachart.php?datatype=twitter2&datatype=twitter2&net_centralization=0.109&net_density=0.009324&net_reciprocity=0.01842&net_modularity=0.7244&net_islands=16&net_diameter=26&net_nodes=286&net_edges=760 (Erişim Tarihi: 15.03.2019)
6. Er, E. (2017). İlköğretim Kurumlarında Yönetici ve Öğretmen İlişkilerinin Sosyal Ağ Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
7. Keser, N. (2018). Hayat boyu öğrenmeye ilişkin araştırmaların sosyal ağ .Analizi ile incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
8. Scott, J. (2000). *Social network analysis: A handbook*. London: SAGE.

Dijital Dönüşümün Periyotlarında Medya ve Gazetecilik Alanındaki Birikim ve Sıçramalar

Accumulation and Leaps in Media and Journalism in Periods of Digital Transformation

Onur BEKİROĞLU¹

Sinan KAYA²

Deniz YAMAN³

ÖZET

Medya ve gazetecilik alanı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin şekillendirdiği bir süreçten geçmektedir. Bu sürecin temel dinamikleri olarak; internet, sosyal medya, yazılım teknolojileri, robotik, sanal gerçeklik uygulamaları gibi teknolojiler ve mecralar ön plana çıkmaktadır. Bu dijital dönüşümün bir diğer önemli boyutu da büyük veri olgusudur. Bu birikim ve sıçramaların somut yansımaları; veri gazeteciliği, bir bakışta gazetecilik, robot/otomatik gazetecilik, drone gazeteciliği ve sanal gerçeklik uygulamalarının kullanımı gibi görece yeni olgulardır. Öte yandan, âdeta hızına yetişilemeyen yeni iletişim ortamına karşı bir refleks olarak yavaş gazetecilik olgusu da son yıllarda gündeme gelmektedir. Çalışmada görece yeni gazetecilik pratikleri ve teknoloji uygulamaları, literatür taraması yöntemiyle irdelenmektedir. Bu teknolojik imkân ve potansiyeller, medya ve iletişim alanını her geçen gün daha fazla dönüştürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Veri Gazeteciliği, Robot Gazetecilik, Bir Bakışta Gazetecilik, Yavaş Gazetecilik, Drone Gazeteciliği, Sanal Gerçeklik.

ABSTRACT

The field of media and journalism goes through a process shaped by information and communication technologies. As the basic dynamics of this process; technologies such as internet, social media, software technologies, robotics and virtual reality applications stand out. Another important aspect of this digital transformation is the big data phenomenon. The concrete reflections of this accumulation and leaps in media and journalism; data journalism, glance journalism, robot/automated journalism, drone journalism and the use of virtual reality applications are relatively new phenomena. On the other hand,

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Samsun/Türkiye, onur.bekiroglu@omu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Samsun/Türkiye, sinan.kaya@omu.edu.tr

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun/Türkiye, dnzyaman@gmail.com

slow journalism as a reflex against the new communication and media environment, which cannot be reached its speed at all, is also a journalistic practice that has come up in recent years. In this study, relatively new journalistic practices and technology applications are examined by literature review. These technological possibilities and potentials are transforming both the traditional journalistic practices and the habits and behavior patterns of the target group more and more.

Keywords: Data Journalism, Robot Journalism, Glance Journalism, Slow Journalism, Drone Journalism, Virtual Reality.

Giriş

15. yüzyılın ortalarında matbaanın geliştirilmesiyle başlayan ve bu gelişmenin devrimsel bir ritimle iletişim ortamlarını dönüştürmesiyle devam eden sürecin, sonraki yüzyıllarda da hem iletişim alanındaki hem de diğer alanlardaki teknolojilerin geliştirilmesi ve iletişim alanında kullanıma girmesiyle birlikte, birikimli ve sıçramalı bir karakteristik taşıdığı öne sürülebilir. 1960'ların öncesinde hipermetin fikrinin bir öncülü (1945 yılında Amerikalı mühendis ve bilim insanı Vannevar Bush'un memory ve index kelimelerinden oluşan ve çeşitli türden enformasyon ve kaynakların depolanmasına imkân veren "memex" adlı cihaz fikri), sonrasında ise askeri menşeli bir projenin adım adım döşenen taşları olarak hayat bulan internet, kısa zamanda kamusal zemine açılarak kitlesel bir iletişim aracı ve ortamına dönüşmüştür.

İnternet; küresel bir bilgi, paylaşım, gözetim ağı olarak medya, iletişim ve gazetecilik alanında da kullanımıyla birlikte giderek artan yoğunlukta iletişim ortamına rengini vermeye başlamış ve diğer iletişim araçlarını kendine belirli biçimlerde uyarlanmaya ve eklenmeye zorlamıştır. Daha da önemlisi internet teknolojisinin keşfedilmesi ve zaman içinde gelişmesi, Morley ve Robins'in (1997: 64-65) vurguladığı üzere; hiper-uzam ve elektronik ağların sanal uzamında mayalanan ve insanın kendini geleneksel mekân algısında olduğu gibi bir yerde konumlandırmasını sorunsallaştıran yeni bir elektronik kültürel mekânın oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Bu yeni iletişim ortamı, iletişim ve medyanın tarihsel serüveninin önceki duraklarında olduğu gibi insanoğlunun algı dünyasını öne çıkardığı ve pekiştirdiği duyular aracılığıyla şekillendirmeye başlamıştır. Bu bağlamda; matbaa çağının "tipografik" bireyi oluşturması (Postman, 1999) ve televizyon çağının "gören insan"ı (Sartori, 2004) oluşturması süreçlerinde olduğu gibi internet ve internetle birlikte şekillenen yeni medya da iletişim ortamı ve aracı olarak sahip olduğu özellikler doğrultusunda insanoğlunun idrak dünyasını karakterize etme yoluna

* Alex Wright (2014). The Secret History of Hypertext. www.theatlant_c.com/technology/arch_ve/2014/05/_n-search-of-the-proto-memex/371385/ (Erişim: 15.09.2018)

girmiştir. İnternet ve onunla birlikte varlık kazanmaya başlayan yeni medya, kendi içinde de birtakım dönemsel periyotlardan geçmiştir ve geçmektedir. İlk etapta geleneksel medyanın internet ortamına uzanması ve ardından sadece internet ortamında bir kitle iletişimi aktörü olarak beliren medya kuruluşları, izleyicisini geleneksel medyada olduğu gibi daha çok takipçi ve tüketici olarak konumlandırmıştır. Bu konumlandırma, iletilere maruz kalma ve iletişim akışını takip etme ölçeklerinde geleneksel medyadakine benzer bir hâl taşımakla birlikte; hipermetinsellik, çoklu ortam, kişiselleştirme imkânları, erişim, arşiv, geribildirim kanallarının gelişmesiyle etkileşim potansiyeli gibi özellikleri bağlamında ise görece farklılaşmıştır. Ancak zaman içinde internet teknolojisinin üzerinde yükselen ve internet ortamının sunduğu potansiyelleri maksimize etme çabasıyla varlığa gelen sosyal medya olgusu, hedef kitlenin kitle iletişimi deneyiminin birçok açıdan öncekine göre farklı bir yapıya evrilmesinin önünü açmış ve böylelikle dijital dönüşüm sürecini devrimsel denilebilecek bir periyoda sokmuştur.

Dijital dönüşüm sürecinde sosyal ağların ortaya çıkmaya ve gelişmeye başladığı 21. yüzyılın başlarından bu yana bir yandan medya organizasyonu, gazetecilik mesleğinin icrası, rolleri ve profesyonellik algısı açısından önemli değişimler yaşanmaktadır. Diğer yandan ise izleyicinin kitle iletişimi sürecindeki geleneksel rolünde önceki konumlanmasına göre hem farklılaşma hem de sıçrama olarak nitelenebilecek dönüşümler gerçekleşmiştir. Bir başka deyişle hem medyanın ve gazetecilerin pratiklerine hem de hedef kitlenin konumu, alışkanlıkları ve davranışlarına ilişkin değişim, tek bir izlek üzerinden değil birden fazla izlek üzerinden akmaya devam etmektedir.

Sosyal medya ve gazetecilik araştırmacısı Bruns (2003: 31, 33), medya ve gazetecilik cephesindeki söz konusu başkalaşımın göstergelerinden biri olarak iş birliği pratiği içinde üretilen haber siteleri örneğinde profesyonel gazetecilerin eşik bekçiliği (gatekeeper) rolündeki değişime işaret etmektedir. Bu değişim dinamiği, sadece profesyonel gazetecileri ve iletişimcileri değil, aynı zamanda hedef kitleyi ve kullanıcıları da içerebilecek bir ritme sahiptir. Eşik bekçiliği kavramındaki eşik ya da kapı metaforu, medya kuruluşları ve bu kuruluşlardaki medya profesyonelleri tarafından kontrol edilen yayıncılık teknolojilerine işaret etmektedir. Eşik bekçileri olarak medya profesyonelleri, bu eşikleri, izleyicilere aktarılmak üzere sadece uygun görülen enformasyona izin verilmesini temin etmek amacıyla süregelen bir denetim altında tutmaktadırlar. Bruns'a (2014: 224) göre "eşik gözcülüğü" (gatewatching) adı verilen yeni bir pratik, geleneksel gazeteciliğin eşik bekçiliği modeline meydan okuyan bir duruma karşılık gelmektedir. Bu kapsamda bireysel bloglar, bloggerlar ve haberleri ilk elden bildirmeyen yorumcu topluluklar gibi aktörler, resmi ve akredite kaynaklar tarafından sağlanan haberleri ve diğer enformasyonu değerlendirmek suretiyle önemli bir hizmet sunmaktadır. Neredeyse gerçek zamanlı bir ritim içinde gerçekleşen eşik gözcülüğü sürecinde haberlerin dağıtımının yapıldığı, paylaşıldığı, yorumlandığı, sorgulandığı, bu haberlerin içindeki yanlış düşüncelerin

çürütüldüğü sosyal ağlar ile kullanıcılar arasında belirli bir amaca yönelik hızlı ve etkili iş birlikleri sağlayan ilave platformlar kullanılmaktadır.

Bruns'un (2016: 1620-1622) tanımladığı sıçrama niteliğindeki bir başka dönüşüm ise Alvin Toffler'in 1980 tarihli Üçüncü Dalga kitabında ele aldığı üretici-tüketim (prosumption) ve üreten-tüketici (prosumer) kavramlarına karşıtlık içinde geliştirdiği "produsage" kavramıdır. "Üretim" ve "kullanım" sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen ve "üretken kullanım" anlamına gelen bu kavram, internet ve sosyal medya ile örülü iletişim ortamında potansiyel katılımcıların pasif tüketiciler olmaktan çıkarak, içerik ve bilginin aktif kullanıcıları hâline geldikleri düşüncesine vurgu yapmaktadır.

Toffler'un prosumption kavramı, üreticiyle tüketici arasındaki dengenin üretici lehine bozulması olarak nitelenebilecek bir vurgu taşımamaktadır. Bu kavram, daha ziyade tüketicilerin daha gelişkin tüketim becerilerine sahip olduğu bir süreçten geçerek profesyonel bir tüketici profilinin ortaya çıktığı imasını barındırmaktadır (Aydoğan, 2016: 26).

Bruns'un produsage kavramsallaştırmasında ise terazinin "kullanıcı" kefesi ağır basmaktadır. Buna göre; sosyal medya platformlarında kullanıcılar artık sadece takip eden, izleyen ve haberleri ya da diğer içerikleri tüketen alıcılar olma şeklindeki alışlagelen ve geleneksel konumlarından çıkarak, aktif birer içerik üreticisi konumuna gelmişlerdir. Bu tablo medya, gazeteciler ve profesyonel olmayan kullanıcılar arasında ve etkileşiminde gerçekleşen bir üretim pratiğine işaret etmektedir. Kullanıcıların dahil olduğu bu üretim süreci; somut, belirgin ve görünür bir niteliğe sahiptir ve kullanıcıların üretim sürecine farklı düzeylerdeki katılımı, aynı zamanda farklı gazetecilik pratiklerini gündeme getirmektedir. Örneğin katılımcı gazetecilik (participatory journalism) ve yurttaş gazeteciliği (citizen journalism), bu şekilde tanımlanan kullanıcı katılımının ve kullanıcı türevli içeriğin (user generated content) farklı düzeylerdeki yansıması olarak formüle edilmektedir.

Dijital dönüşüm sürecinde bugün önemli bir kademe niteliği taşıırken, geleceğe yönelik bir sıçrama potansiyeli olarak kaydedilen diğer bir gelişme ise yazılım dünyası ile medya dünyasının yolunun kesişmesi olmuştur. Bugün için verilere dayalı bazı türden haberlerin uzmanlar tarafından oluşturan yazılımlarla otomatik yazılması şeklinde ortaya çıkan bu kesişme, çok da uzak olmayan bir zaman diliminde girift bir ilişkiye dönüşebilme potansiyeline sahip gözükmektedir. Bu durum, gazeteciliğin merkez üssü olarak nitelenebilecek haber odasının görünümüne ve gazetecilik mesleğinin geleceğine ve eğitimine yönelik önemli değişim dinamiklerini barındırmaktadır.

Odak noktasında teknolojik gelişmeler; yukarıdakilere benzer şekilde medya, gazetecilik ve iletişim alanında da değişik türden dalgalanmalar meydana getirmektedir ve getirmeye de devam etmektedir. Teknolojik gelişmenin içeriği ve ölçeğiyle bağlantılı olarak farklılaşabilen bu

değişim dinamikleri medya ve iletişim alanına sirayet etmeye başladıktan bir müddet sonra alanda çalışan akademisyenler ve profesyoneller arasındaki etkileşim doğrultusunda kavramsallaştırılmaktadır. Yukarıda kısaca değinilen kavram ve dönüşümlere ek olarak, kimilerinin kökleri daha eskiye dayansa da kavramsal olarak daha yakın dönemlerde tanımlanan ve medya, gazetecilik ve iletişim alanında görece güncel gelişmeler; robot gazetecilik (automated journalism), veri gazeteciliği (data journalism), sanal gerçeklik uygulamalarının gazetecilikte kullanımı, bir bakışta gazetecilik (glance journalism), yavaş gazetecilik (slow journalism) ve drone gazeteciliği şeklinde sıralanabilmektedir.

Bu noktalardan hareketle, çalışmada teknolojinin tetikleyici olduğu değişim ve dönüşüm dinamikleri doğrultusunda medya ve gazetecilik alanında hem akademik söylemde hem de sahanın söyleminde yansımaları bulan görece yeni gelişmeler ve kavramsallaştırmaların neleri imlediği ana hatlarıyla ele alınmıştır. Ayrıca, alandaki bu yeni kavramsallaştırmaların medya organizasyonu ve gazetecilik mesleği bağlamında ne tür dalgalanmalar meydana getirme potansiyeline sahip olduğu da irdelenmiştir.

1. Büyük Veri ve Büyük veri Çağında Gazetecilik

Büyük veri kavramı; genel anlamda yönetim süreçlerinden daha spesifik olarak sağlık alanına, ticari organizasyonlardan güvenlik ve istihbarat alanlarına, siyaset ve siyasal iletişim arenasından iletişimin farklı boyutları ile medya ve gazetecilik alanına kadar her yerde karşımıza çıkmakla birlikte görece oluşum hâlinde olan ve değişebilir/belirsiz nitelikte kökenleri olan bir kavramdır. Büyük veri teknolojilerinin ve büyük veri üreten mecraların ivedi bir biçimde gelişmesi ve bu olgunun kamu ve özel sektör nezdinde kabul görerek işlevsellik kazanmaya başlaması, kavramın akademik söylemde gelişmesi ve olgunlaşması sürecini önceleyerek bu süreci kısa bir zaman dilimine sıkıştırmıştır (Gandomi ve Haider, 2015: 137-138).

Çeşitli kaynaklarda büyük veri kavramının ismen olmasa bile bir dip dalgası hâlinde gelişiminin ve mayalanarak günümüze kadar ulaşmasının tarihsel kökenleri 20. yüzyılın ortalarına kadar geri götürülebilse de (Friedman, 2012; Press, 2013; Dontha, <https://www.kdnuggets.com>, 2017) bir kavram seti olarak kullanımı 1990'ların sonuna karşılık gelmektedir. Bu kapsamda büyük veri kavramı ilk kez Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) araştırmacıları Cox ve Ellsworth (1997) tarafından hazırlanan "*Application-Controlled Demand Paging for Out-of-Core Visualization*" makalede kullanılmıştır. Söz konusu çalışmada bilimsel görselleştirme alanında girdi olarak kullanılan veri setlerinin genellikle çok büyük ölçekli olduğu ifade edilmektedir. Genellikle oldukça büyük hacme sahip olan bu veri kümeleri; ana belleğin, yerel diskin veya uzak diskin kapasitesini zorlamaktadır. Cox ve Ellsworth, bu bağlamda içerisinde söz konusu sorunu "büyük veri problemi" olarak tanımlamışlardır. Aynı yazarlar (Cox ve Ellsworth, 1997: 21) bir diğer çalışmalarında ise büyük veri probleminin iki farklı problem alanı

olarak ayırt edilebileceğini belirterek bunları; büyük veri koleksiyonları ve büyük veri nesnelere olarak sınıflandırmaktadırlar. Büyük veri koleksiyonları; birçok veri kümesinin toplamını ifade etmektedir. Bunlar; tipik olarak çok kaynaklı, genellikle birden fazla site arasında dağıtılan, multidisipliner içerikli ve farklı veri depolarında saklanan bir yapıya sahiptir. Büyük veri nesnelere ise yalnızca mevcut donanımdaki standart algoritmalar ve yazılım tarafından işlenemeyecek ölçekteki veriyi anlatmaktadır.

Russom (2011: 6) ise büyük veriye ilişkin tanımlama girişimlerinde depolanan verinin boyutuna odaklanıldığı; ancak boyut özelliğinin dışında veri çeşitliliği ve veri hızı gibi temel özelliklerin de önemli olduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle; büyük veri tanımlanırken kurucu/tanımlayıcı bileşenler olarak; hacim (volume), çeşitlilik (variety) ve hız (velocity) özellikleri sıralanmakta ve bunlar büyük verinin 3V'si olarak değerlendirilmektedir. Başka bazı yazarlar ise gerçeklik (veracity) ve değer (value) öğelerini de eklemek suretiyle kurucu bileşenleri 5V olarak tanımlamaktadırlar (Almeida, 2017: 12).

Daha yakından bakıldığında; hacim, büyük verinin şu an için kullanılan bütün geleneksel teknoloji ve araçlara ilave ve spesifik gereksinimler dayatan en önemli karakteristiği olarak değerlendirilebilir (Demchenko, Grosso, de Laat ve Membrey, 2013). Öyle ki; büyük verinin hacmi; boyutuyla mevcut veri tabanlarına sığamayacak, geleneksel veri analizi teknikleriyle elden geçirilemeyecek, terabayt ve petabaytlardan çok daha yüksek ölçekte bir veri yığınının işaret etmektedir (Aktan, 2018: 5). Hız özelliği bağlamında büyük verinin sensörler tarafından üretilen veriler de dahil olmak üzere genellikle oldukça yüksek hızda üretildiği söylenebilir. Bu denli hızlı üretilen veri yığınlarının ise gerçek zamanlı, yaklaşık gerçek zamanlı, toplu olarak ya da görselleştirme durumunda olduğu gibi akışlar hâlinde işlenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Çeşitlilik özelliği, büyük verinin karmaşıklığı ve bu verinin arkasındaki enformasyon ve semantik modelleri ile ilgilidir. Çeşitlilik; yapılandırılmış, yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve karma veriler olarak toplanan çok farklı türden ve heterojen yapıya sahip verilerin toplanması anlamına gelmektedir (Demchenko, Grosso, de Laat ve Membrey, 2013). Günümüzde üretilen verinin büyük bir kısmı; yapılandırılmamış veya yapısal olmayan veri kategorisinde yer almakta ve Facebook, Twitter ve video içeriği gibi çeşitli kaynaklar aracılığıyla üretilmektedir (Aktan, 2018: 4). Büyük verinin değer özelliği de toplanan verilerin hedeflenen sürece, yapılacak eylemlere, atılacak adımlara, planlamalara, strateji ve taktiklere veya tahmin analizlerine sağlayabileceği katma değere işaret etmektedir. Son olarak gerçeklik özelliği ise veri tutarlılığı/kesinliği ve veri güvenilirliği olmak üzere iki boyuta sahiptir. Veri tutarlılığı; verilerin istatistiksel güvenilirliğine karşılık gelmektedir. Veri güvenilirliği ise veri kaynağı, verinin toplanması ve işlenmesi süreçleri, güvenilir altyapı gibi faktörler üzerinden tanımlanmaktadır (Demchenko, Grosso, de Laat ve Membrey, 2013).

Büyük veri olgusunun arka planında internet, bilgi ve iletişim teknolojileri, sosyal medya ile örölü bir teknoloji devrimi bulunmaktadır. Teknoloji devrimi, çeşitli türden dijital cihazlar ve özellikle uzaktan algılanabilen ve izlenebilen sensörler aracılığıyla dünya üzerindeki milyonlarca insanın muazzam miktarda veri üretmesini kolaylaştırmaktadır. Bu ölçek ve yoğunlukta üretilen veri ise büyük veri olarak adlandırılmaktadır. Günümüz dünyasında eşi görülmemiş büyüklükte ve giderek artan ölçekte süregelen bir biçimde verinin oluşturulduğu ve oluşturulmaya devam ettiği artık doğrulanmış bir olgu olarak kabul edilmektedir (Che, Safran ve Peng, 2013: 1).

Büyük veri, üç karakteristiği üzerinden tanımlanabilmektedir. Buna göre büyük verinin ilk ayırt edici özelliği devasa bir hacme sahip oluşudur. İkinci özelliği itibariyle büyük veri, ilişkisel veri tabanlarında kategorize edilememektedir. Bir başka ifadeyle, büyük verinin depolanması ve saklanması sürecinde ilişkisel veri tabanları yetersiz kalmaktadır. Son olarak ise büyük veri çok hızlı biçimlerde üretilmekte, yakalanmakta ve analiz edilebilmektedir (Khan vd., 2014: 1). Bu denli büyük ölçekli ve hızlı biçimde olmak üzere üretilen büyük verinin hammaddesini, temelde insanların her an her yerde ve ortamda gerçekleştirdiği faaliyetler oluşturmaktadır. Önceki dönemlerde, üretilen büyük miktardaki verinin ve bu verilerin içinde yer aldığı olayların gösterebileceği kalıpları yakalamak, toplamak ve sıralamak oldukça zor bir uğraşı alanına karşılık gelmekteydi. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde ise büyük veri olarak nitelenen bu enformasyonun tekrar kullanılabilir ve anlaşılabilir formatlarda aktarılması, yapılandırılması ve depolanması, giderek artan bir şekilde gazetecilik mesleğinin hammaddesi olarak öne çıkmaya başlamıştır (Bell, 2012).

Lewis de (2014: 322) makalesinin başlığı olarak kullandığı “büyük veri çağında gazetecilik” tanımlamasının içinde bulunduğumuz dönemi nitelemek amacıyla spesifik olarak kullanılabileceğine işaret etmektedir. Zira tarihsel süreç içindeki bir gezinti, günümüzün bu denli gelişmiş bilgi ve iletişim teknolojileri dünyasında bir veri akışı ya da bombardımanı içinde yer ve yol aldığımızı dair geniş bir uzlaşmanın var olduğunu ortaya koymaktadır. Büyük veri ile karakterize olan bu süreç ve zaman dilimi ile ilgili son dönemde hızlanan iki temel gelişme dinamiğinden söz edilebilir. Bunlardan ilki; aynı anda her yerde bulunan mobil cihazların, izleme araçlarının, her daim çalışan sensörlerin ve bilgisayarlar üzerinde ucuz depolama gibi imkânların gelişmesiyle olanaklı hâle gelerek insan aktivitesi hakkında ve bu aktivite aracılığıyla üretilen dijital enformasyonun çok büyük ölçeklerdeki hacmi ve çeşitliliğidir. Diğer temel gelişme ise bilgisayarlar aracılığıyla işleme, makine öğrenimi, algoritmalar ve veri bilimindeki hızlı ilerlemeleri ve yayılma dinamiğini içermektedir.

Veri gazeteciliği, en geniş ve yalın hâliyle verilerle yapılan gazetecilik olarak tanımlanabilir. Bu süreçte ya verilerle cevaplanmaya gereksinim duyulan bir soru ya da araştırılması ve sorgulanması gereken bir veri seti ile çalışılmaktadır (Schulze, 2015: 8). Daha detaylı olarak

değerlendirmek gerekirse, veri gazeteciliği; büyük veriden faydalı enformasyon çıkarma, enformasyona dayalı makaleler yazma ve kimi zaman etkileşimli bir biçimde kullanılabilen görselleştirmeleri, hedef kitlenin hikâyesinin önemini anlamasına ya da ilgili verileri haber hikâyesinde yerli yerine oturtmasına yardımcı olacak biçimde makalelere yerleştirme süreci olarak tanımlanabilir (Veglis ve Bratsas, 2017a).

Bilgisayarların gazetecilikte kullanımı 1950'li yıllara dayanmakla birlikte; bilgisayar destekli habercilik (computer-assisted reporting) mefhumunun fikir babası, ilk defa 1973 yılında yayınladığı "Bilimsel Gazetecilik" isimli kitabında yeni bir gazetecilik formu olarak "bilimsel gazetecilik"i (precision journalism) öneren akademisyen Philip Meyer'dir. Bilimsel gazetecilik, gazeteciliğe özgü sorulara daha tam ve eksiksiz yanıtlar elde edebilmek amacıyla sosyal bilimlerden öykünerek özellikle anketler ve içerik analizi gibi ampirik yöntemler ile istatistiki analizlerin kullanılması düşüncesini kendine örnek almıştır. 1980'lerin sonlarına ve 1990'ların başlarına kadar bilimsel gazetecilik, bilgisayar destekli habercilik (computer-assisted reporting) olarak yeniden biçimlenmesinden itibaren haber merkezlerine kayda değer bir giriş yapmış ve böylelikle, profesyonel anlamdaki doğrulama mekanizmasının önemli bir aracı olarak birçok yüksek profilli, Pulitzer ödüllü haber hikâyesine imza atılabilmektedir. Günümüze geldiğimizde ise kimi zaman veri odaklı gazetecilik (data-driven journalism) olarak da anılan veri gazeteciliği, profesyonel gazetecilik sürecinde bilgisayar destekli haberciliğin yerini almıştır. Bir başka ifadeyle; önceleri çoğu veri analizi uygulaması, haber merkezlerinde bilgisayar destekli habercilik formunda gerçekleşirken veya büyük ölçüde uzman finansal bilgilere odaklanan haber kuruluşları içinde işlevsel iken; 2000'li yıllarından sonlarından itibaren ise veri gazeteciliği yeni bir form olarak yükselişe geçmiştir ve şu an için yükselişine devam etmektedir. Böylesine bir sürece dayanan veri gazeteciliği, temel olarak gazetecilikle ilgili raporlama ve editasyon sürecinde ya da gazetecilik hedeflerine yönelik olarak veriyle ilgilenen bir faaliyet olarak tanımlanabilir (Akt. Coddington, 2015: 332-334).

Bu bağlamda veri gazeteciliğini, gazeteciliğin diğer türlerinden veya farklı gazetecilik pratiklerin ayrı bir yere taşıyan temel özelliğinin ne olduğu sorusu da akla gelmektedir. Bu sorunun muhtemel yanıtı; gazetecinin haber olaylarını koklama yetisi ve ilgi uyandıran hikâye anlatabilme kabiliyetini, şu anda var olan dijital enformasyonun çeşitliliği, menzili ve devasa hacmi ile birleştirince önümüze serilen yeni imkânlar olarak verilebilir (Gray, Bounegru ve Chambers, 2012: 2).

Veglis ve Bratsas (2017a), veri gazeteciliğinin içsel işleyiş sürecine veya iş akışına ilişkin altı aşama önermektedirler. Bu aşamalar; sırasıyla veri derleme, veri temizleme, veri anlamlandırma, veri doğrulama, veri görselleştirme ve makale yazımı şeklinde sıralanmaktadır. Bu aşamalar, Şekil 1'de gösterilmektedir:

Şekil 1: Veri Gazeteciliği İş Akışı (Kaynak: Veglis ve Bratsas, 2017a)

Veri gazeteciliğinin iş akış sürecindeki ilk aşama olarak karşımıza çıkan veri derleme, esasında bir veri gazeteciliği uygulamasının başlangıç noktasına işaret etmektedir. Bu başlangıç noktasında gazeteci ya da muhabir, veri gerektiren bir sorunun veya konunun peşine düşebilir veya gazeteci, önünde sorgulanması gereken bir veri kümesinin olduğu bir olayı haber hâline getirme göreviyle karşı karşıya kalabilir (Veglis ve Bratsas, 2017b: 111). Bununla bağlantılı olarak Bradshaw (2011), verilerin derlenme biçimlerini altı başlıkta kategorize etmektedir. Bunlardan ilki, bir kuruluş tarafından gazeteciye doğrudan doğruya tedarik edilen verilerdir. İleriye yönelik olarak basın bültenlerinin yanında “veri bültenleri” ortaya çıkana kadar bu durum devam edebilir. İkinci bir form, resmî web sitelerinin derinliklerine ulaşmak için gelişmiş arama teknikleriyle verilerin derlenmesidir. Verilerin derlenmesinde üçüncü bir yol, çevrimiçi kaynaklardan gelen her türlü veriyi bulma, yakalama ve düzenlemeye yarayan araçları kullanmak suretiyle çevrimiçi formların veya sonuç sayfalarının arkasına gizlenmiş veri tabanlarını kazıma yöntemiyle derlemedir. Verileri derlemenin bir diğer biçimi, belgeleri DocumentCloud gibi araçları kullanarak analiz edilebilecek bir forma dönüştürmektir. Beşinci yöntem; kısa adı API (Application Programming Interface) olan ve yazılımların birbiriyle konuşmasını, birbirinin özelliklerini kullanmasını sağlayan Uygulama Programlama Arayüzleri’nden enformasyon çekilmesidir. Son olarak gözlemler, anketler, çevrimiçi formlar veya kitle kaynak kullanımı aracılığıyla veriler bizzat gazeteci veya muhabir tarafından derlenebilir.

İkinci aşama olan veri temizleme aşamasında, bir veri kümesi içerisindeki bozuk veya hatalı kayıtları algılama ve düzeltme işlemi gerçekleştirilmektedir. Verileri anlama aşaması; gazetecilerin veri okuryazarı olması gerekliliğine işaret eden aşamadır. Bu kapsamda gazeteciler; bilgiyi tutarlı bir şekilde üretebilme, tüketebilme ve veriler hakkında eleştirel düşünebilme yetilerine sahip olmalıdır veya bu işlemler üzerine kendilerini geliştirmelidirler. Çünkü veri setleri, genellikle kategoriler, sınıflandırmalar veya konumları temsil eden çeşitli kodlar ve özel bir terminoloji içermektedir. Dördüncü aşama olan veri doğrulama aşamasında, elde edilen enformasyonun zenginleştirilmesi amacıyla ilgili kaynaklardan daha fazla veri elde edilmesi ve orijinal verilerin çapraz kontrole tabi tutulması gerekmektedir. Ardından gelen veri görselleştirme aşaması, veri analizi ve iletişim amacıyla ulaşılan soyut enformasyonun grafiksel gösterimine karşılık gelmektedir. Verilerin görselleştirilmesinde insanın algılama sürecinden hareketle geliştirilen tasarım ilkelerine uyulması önem taşımaktadır. Veri

gazeteciliğinin son aşaması ise bütün bu hazırlık süreçlerinin neticesinde makalenin veya haberin yazılmasıdır. Bu noktada haber veya makalenin yayın ortamına bağlı dış bağlantı, multimedya içeriği, farklı veri setlerini daha kullanışlı hâle getirmek için karışım olarak sunma, statik veya etkileşimli görselleştirmeler gibi özelliklerden faydalanılması gerekir. Bu aşamada; duruma göre, görselleştirmenin metni tamamlaması, görselleştirmenin projenin merkezi olması veya metnin görselleştirmedeki bölümleri açıklayan tamamlayıcı bir role sahip olması gibi farklı kullanım biçimleri söz konusu olabilir (Akt. Veglis ve Bratsas, 2017b: 111-112).

Özlüce ifade etmek gerekirse; veri gazeteciliği, gazeteciliğin içinde bulunduğumuz dönemin ekonomik ve teknolojik konjonktüre nasıl uyum sağladığına ve bir bütün olarak gazeteciliğe nasıl entegre edildiğine yönelik tartışmaların çerçevesinde işlevsel bir kavram olmuştur. Daha çok baskıya ve ardından yayına dayalı bir mirasa ve birikime sahip olan gazetecilik ve haber merkezlerinin, rutin bir mesele olarak birlikte çalışan farklı berecilere sahip personel aracılığıyla içerik üretiminden önce hâlâ katedecek uzun bir yolu olduğu söylenebilir. Ancak sivil toplum kuruluşlarının, çeşitli şirketlerin ve kurumların dahil olduğu bir mücadele içinde içerik ve içerik üretimi üzerine rekabet arttıkça, salt metin olarak üretilen içeriğin payı da bu süreç içinde giderek marjinal hâle gelecek veya doyurucu olmaktan uzaklaşarak yetersiz kalma durumuyla karşı karşıya kalacaktır. Bu bağlamda içeriğin dijitalleşmesi, medya endüstrini köklü bir değişim ve dönüşüm sürecine sokmuştur. Öyle ki artık her internet kullanıcısı, potansiyel olarak gazetecilik yapabilmekte ve bu tablo içerisinde profesyonel gazeteciler işlerinin ve amaçlarının yeniden tanımlanmasına gereksinim duymaktadırlar. Bu değişim ve dönüşüm sürecine koşut olarak; akademi içinde gazetecilik eğitimi veren fakülteler de müfredatlarına veri gazeteciliğinin yanına kod ve istatistik ile ilgili dersleri eklemektedir. Nihayetinde verinin yükselişi ve büyük verinin her yerden hayatlarımızı sarıp sarmalamasıyla birlikte; enformasyon toplamaya ve bunları analiz etmeye odaklanmak suretiyle verileri sosyal değişim için kritik bir kaynak olarak kullanabilirler (Kayser-Bril Valeeva ve Radchenko, 2016: 420-421).

2. Haber Üretiminde Otomatikleşme: Robot Gazetecilik

Robot (otomatik) gazetecilik teknolojisi kavramı günümüzde hâlâ tazeliğini korumakta ve her geçen gün gelişimini sürdürmektedir. Medya endüstrisi, yapılandırılmış verilerden insan müdahalesi olmaksızın haber üretmek için algoritmalar kullanmaya devam etmektedir. Haber üretiminde algoritmaların kullanımı, gazetecilik pratiklerinde önemli değişimler meydana getirmiştir (Aljazairi, 2016: 4-5). Yeni bir çalışma sahası yaratan robot gazetecilik kavramı iki temel unsura dayanmaktadır: yazılım ve algoritma. Bilgisayar yazılımı aracılığıyla sunuculardan elde edilen yeni veriler, algoritmalar aracılığıyla herhangi bir insan müdahalesi olmaksızın okunabilir hikayelere dönüştürülmektedir (Latar, 2015: 4-5).

Bilgisayarlı gazeteciliğin yeni bir evresi olarak kabul edilen "robot gazetecilik" devam etmekte ve gelişmekte olan bir otomatikleşme sürecini ifade etmektedir. Bu gazetecilik türü "otomatize içerik", "algoritmik haberler", "web 3.0 gazetecilik" gibi farklı kavramlarla da tanımlanabilmektedir. En yalın haliyle kavram, ilk etaptaki programlama aşaması haricinde herhangi bir insan müdahalesine gereksinim duymaksızın, verileri haber metnine dönüştüren algoritmik bir süreci tanımlar (Narin, 2017: 82). Otomatik gazetecilik algoritmaları; veri tabanlarındaki ve diğer veri kaynaklarındaki ilgili verileri bulup tanımlamak, temiz ve ham verileri sınıflandırmak, verileri öncelik sırasına koymak, karşılaştırmak ve toplamak, onları bir anlatının anlamsal yapısında düzenlemek; çeşitli stiller, diller ve dilbilgisel karmaşıklık düzeylerinde bulunan metinsel (ve bazen görsel) içeriği düzenleme işlevlerini yerine getirirler (Montal ve Reich, 2016: 3-4). Elde edilen büyük verilerin kullanılabilirliği ile yazılım ve algoritmalarındaki gelişmeler otomatik gazeteciliği daha yaygın hale getirmeye yardımcı olmaktadır (Galily, 2018: 1).

Robotik, 21. yüzyılda önemli bir bilimdir. Temel amacı, doğru, hızlı ve uygun maliyetli programlanabilen makineler aracılığıyla insanlara hizmet sunmaktır. Robotlar, yorulmak, şikâyet etmek, çalışma koşulları için iyileştirme talebinde bulunmak ve patronları ile tartışmak için programlanmamıştır (Kirley, 2016: 5). Bu gibi özellikler de robot (otomatik) gazeteciliği çok özel ve ayrıcalıklı bir konuma yerleştirmektedir. Ancak bununla birlikte, birçok haber ajansı, kurum içinde otomatik gazetecilik pratikleri geliştirmek için henüz gerekli kaynak ve becerilere sahip değildir. Medya kuruluşları son zamanlarda, çeşitli alanlardaki verilerden otomatik olarak öyküler oluşturmak için doğal dil üretme teknolojisini geliştirmek konusunda uzmanlaşmış şirketler ile iş birliğine gitmektedirler (Graefe, 2016: 20).

Robot gazeteciliğin büyük bir hızla gelişmeye devam etmesi ve medya alanında kendine yer edinmesi, gazetecilik mesleğini ifa eden kişiler için bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Robotların, yazılım ve algoritmalar aracılığıyla büyük verilerden hikâye/haber üretebilme yetisi, medya alanında insan egemenliğinin sonunu getireceğine dair görüşlerin ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır.

Reuters Enstitüsünün yayımladığı rapor, otomatik veri doğrulamanın, uzun vadede etkili bir model olabileceğini ve algoritmaların özellikle dezenformasyon ile mücadeleyi büyük ölçüde kolaylaştıracağını ifade etmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen kısa vadede insan muhakemesi önemini korumayı sürdürecektir. Dr. Lucas Graves "Otomatik Veri Doğrulamanın Vaadini ve Limitlerini Anlamak" adlı raporunda, insan veri doğrulayıcıların ilgilendiği alanın daha çok yargı ve hassasiyet gerektiren hususları kapsadığını ve otomatik veri doğrulama algoritmalarının henüz bunu yapabilecek düzeyde olmadıklarını belirtmektedir (Taşdemir, 2018).

3. Güz Atma Tadında Gazetecilik: Bir Bakışta Gazetecilik

Dijital çağın hızlı devinimi, gazetecilikte yeni bir dönemin ve anlatının ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Akıllı telefonların ve saatlerin büyük bir etkiye sahip olduğu bu yeni dönem; "Glance Journalism (Bir Bakışta Gazetecilik)" olarak adlandırılmaktadır (Silva-Rodríguez vd., 2017: 190). Shanoff (2014), akıllı saatlerin piyasaya sürülmesi ile birlikte artık yeni bir habercilik pratiğinin hayata geçtiğini ifade etmiştir. Shanoff, "Glance Journalism"i uzun içeriklere sahip, tipik bir habercilik örneği olmaktan ziyade, öz içerikler ve etkileyici haber başlıkları sayesinde kullanıcıları etkileme amacı güden yeni bir habercilik pratiği olarak tanımlamaktadır.

Bir Bakışta Gazetecilik, akıllı haberlerde, haber başlığına anlık bir güncellemeyle dayanan yeni bir hikâye anlatımı formudur. Bu kavram, güncel haberlerin birkaç önemli kelime ile özetlendiği yeni bir gazetecilik pratiğini ifade etmektedir. Bir Bakışta Gazetecilik, haberlerin yayılımında yeni ve hızlı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yayılımı ise, giyilebilir teknolojiler/akıllı saatler aracılığıyla, haberlere ait anahtar kelimeleri kullanarak ve bunları sesli/titreşimli uyarılar yardımıyla ileterek gerçekleştirmektedir (Narin, 2018: 93).

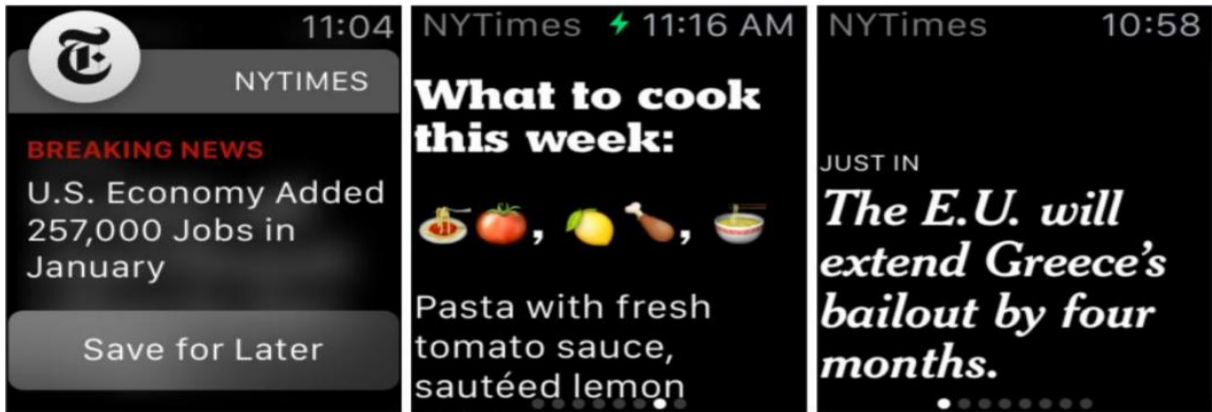
Akıllı saatleri, gazetecilik pratiğinin minyatürleştirilmesindeki en son adım olarak tanımlayan Moran (2015)'a göre bu saatler, kullanıcıları çevrim içi platformlardaki düzinelerce başlık ve bağlantı arasından seçim yapma zorunluluğundan kurtararak, onlara o anda ihtiyaç duyduğu özel içeriği sunma görevini üstlenmektedirler. Dolayısıyla, Bir Bakışta Gazetecilikte ilgili içeriklerin kullanıcıların hizmetine en hızlı ve uygun şekilde sunumu noktasında otomasyon büyük önem taşımaktadır.

Apple tarafından piyasaya sürülen, giyilebilir teknolojilerin bir parçası olan iWatch'lar enformasyonun tüketim biçiminde önemli değişikliklerin yaşanmasını sağlamış ve dijital çağda okuyucu kitlesi ile iletişim kurmak isteyen haber endüstrisine yeni olanaklar sunmuştur. New York Times'ın deyimiyle, Apple iWatch'a ait uygulamalar gazetecilikte yeni bir hikâye anlatım türünün başlangıcını oluşturacaktır. Okuyucular, Apple iWatch, iPhone veya iPad'ler aracılığı ile bir bildiri, makale veya haber metnine parmaklarının uçlarıyla ulaşabileceklerdir (Lever, 2015). Akıllı telefonlardan bile daha küçük boyutlara sahip olan bu cihazlar (akıllı saatler) bünyesinde birtakım karakteristik özellikler barındırmaktadır. Bunlar (Silva-Rodríguez vd., 2017: 189-190):

- Ekran okuyucuyu kapatma: Sesli komut özelliğine sahip olmasından dolayı kullanıcılar için ilgi çekici bir işlevsellik sağlamaktadır.
- Yakınlaştırma: Kullanıcıların, ekranda ilgilerini çeken bir bölümü büyütmelerine imkân tanımaktadır.
- Yazı tipi boyutu ayarı: Yazı tipi boyutunu büyütme veya küçültme olarak tanımaktadır.

- Uyarılar: Akıllı saatlerde mevcut olan bu yeni özellik, kullanıcıların içeriklere yönelik ilgilerini çekebilmek için onlara sesli veya hissi (titreşimsel) bildirimler göndermektedir.
- Grey scale: Renklerle ilgili görme bozukluğu yaşayan kişiler için renk modları bulunmaktadır.
- Yazı metnini kalınlaştırma: Görme kaybına sahip bireylere yardım etmek için metni kalın yazıya geçirme özelliğine sahiptir.
- Mono ses: Tek taraflı işitme zorluğuna sahip olan bireyler stereo sesleri dinlerken seste bazı kayıplar yaşarlar. Mono ses özelliği sayesinde kullanıcılar, bütün sesleri hangi kulağıyla duymak istediklerine yönelik tercih yapabilirler.

Bu yeni gazetecilik pratiğinde “başlıklar” başrol oyuncularındır. Medya kuruluşları, okuyucuların ilgilerini ilk etapta çekebilmek için kısa ve etkili başlıklar oluşturarak (gerektiğinde başlıklarda emojiler kullanarak) bunları uygulamalar aracılığı ile bireylerin bileklerindeki akıllı saatlere gönderirler. Burada önemli olan, enformasyona ait içeriğin “bir bakışta” görülebilir ve kavranabilir olmasıdır (Şekil 1 ve Şekil 2).

Şekil 2: New York Times Gazetesi'nin Apple i-Watch Uygulaması (Kaynak: Silva-Rodríguez vd., 2017.)

Şekil 3: The Guardian Gazetesi'nin Apple iWatch Uygulaması (Kaynak: Silva-Rodríguez vd., 2017.)

Bir Bakışta Gazetecilik son zamanlarda, okuyucular için yeni bir bilgi kaynağı, gazeteciler için yeni bir istihdam alanı ve gazetecilikte ise yeni bir hikâye anlatımı türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Küçük veri ile karakterize edilen, habere ait görselleri ve mini hikayeleri çarpıcı şekilde okuyucuya sunan bu tip gazetecilik, gelişmiş bir mikro gazetecilik biçimidir (Narin, 2018: 97). Bir Bakışta Gazetecilik, gazeteciliğin geleceği açısından çok büyük önem taşımakta, teknolojik gelişmelerin sonucunda var olan dijital aygıtlar gazetecilik faaliyeti açısından yeni habercilik pratikleri meydana getirmektedir. Ergürel (2015)'e göre, geleceğin dünyasında yer edinmek isteyen medya kuruluşları bu dönüşüme ayak uydurmalı, Bir Bakışta Gazeteciliği yalnızca kullanıcıların bileklerindeki akıllı saatlere haber gönderme olarak düşünmemeli ve bu doğrultuda okuyucuların habere olan ilgisini canlı tutacak yeni ve etkili yöntemler keşfetmelidir.

4. Adım Adım Süreçte Gazetecilik: Yavaş Gazetecilik

Yavaş Gazetecilik hareketi, hayatın hızlı akışına, özellikle de gazetecilikte 7/24 habercilik diye tabir edilen yıldırım hızındaki habercilik anlayışına karşı tutum sergileyen bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Aralıksız ve sürekli olarak üretilen haberlerin, nitelikten, derinlikten yoksun ve güvenilmez olduğu görüşü bu hareketin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Yavaş Gazetecilik hareketinde yer alan en önemli unsurlardan biri zamandır. Bu habercilik pratiğinde değerli enformasyon üretiminin, zamanı etkili ve “yavaş” kullanmakla gerçekleştirilebileceği ifade edilmekte; buna karşın, haber unsuru taşıyan olayların incelenmesi, arka planlarının irdelenmesi ve sunumu noktasındaki süreçte ise “hız”ın olumsuz etkileri beraberinde getireceği görüşü hüküm sürmektedir.

Yavaş Gazetecilik (Slow Journalism), bir tür olarak, hikâyenin anlatıldığı biçim ve form ile ilgilidir; bir yaklaşım olarak üslubun ötesine geçmekte ve temel ilkeler ile yöntemleri ifade etmektedir. Çoğu zaman, derinlemesine raporlama için zamana ihtiyaç duyan ve doğru perspektifleri bulmaya çalışan bir gazetecilik türü olarak görülmektedir (Drok ve Hermans, 2016: 541). Susan Greenberg, Yavaş Gazetecilik terimini makaleleri, röportajları veya diğer ayrıntıları ortaya çıkarmak için belli bir zaman harcayan, diğerlerinin gözden kaçırdığı öyküleri fark eden ve kurgusal olmayan bir biçim olarak tanımlamaktadır. Greenberg'e göre Yavaş Gazetecilik iki temel faktöre dayanmaktadır: kalite ve zaman. Zaman faktörü konuyu ele alan yazarların birçoğu için ortak bir temeldir (Bilecen & Bayraktutan, 2018: 347). Le Masurier (2012: 143), kavramın temelinde yer alan “yavaşlık” hareketinin, habercilikte “hız” ile ortaya

çıkan sorunlara eleştirel bir yaklaşım olduğunu belirtmekte ve Yavaş Gazetecilik kavramını, nitelikli haber üretimine fayda sağlayacak yeni bir habercilik pratiği olarak tanımlamaktadır.

1980'lerden gelen “Yavaş Yemek (Slow Food)” hareketinden ilham alan Yavaş Gazetecilik, haberlerin üretimi ve tüketimi için daha fazla zamanın gerekli olduğunu ifade eden, geleneksel raporlamaya bir alternatif olarak doğmuştur (Gambarato & Tarcia, 2016: 5). Gazetecilik, dijitalleşmenin getirdiği hız bağımlılığından arınmalı, zamanını ve kaynaklarını, öyküler üzerinde derinlemesine yapılacak araştırmalar için kullanılmalıdır (Drok ve Hermans, 2016: 541). Bu, nitelikli enformasyon elde etmenin ön koşuludur.

Yavaş Gazetecilik, öncelikli olarak kaliteli ve doğru haber kurgusunun oluşturulmasını amaçlamakta ve habercilikte “hız” unsurunun meydana getirdiği bu kalitesizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik bir zihniyetin egemen olması için mücadele etmektedir. Kamuoyunun gerçek bilgiye ulaşması, derinlemesine bir analiz sonucu oluşturulan haberlerin topluma aktarılması ve haber üretimi için daha fazla zaman ayırarak kalite çitasını yükseltmeye çalışan Yavaş Gazetecilik hareketi, çağımız medya ortamının gerçekliği göz önünde bulundurulduğunda son derece meşakkatli ve zor bir hedefi gerçekleştirmeye çabalamaktadır (Bulunmaz ve Çetin, 2018).

Yavaş Gazetecilik hareketi ile asıl hedeflenen, kitle iletişim araçları vasıtasıyla insanların sürekli olarak maruz kaldıkları enformasyon bombardımanının, onların belleklerinde meydana getirdiği tahribata dikkat çekmek ve uğradıkları manipülasyonlarla mücadele etmektir. Alvin Toffler, aşırı hız sonucu yoğun enformasyon bombardımanına maruz kalan insanların yapma ve düşünme yeteneklerini kullanmakta güçlük çekebileceklerine değinirken, diğer taraftan bireylere gereğinden fazla bilgi yüklenmeye çalışılmasının onlarda huzursuzluğa sebebiyet verebileceğini söylemektedir (Güven, 2011: 119-120). Yavaş hareketinin özünde, gerçekleştirilmesi arzulanan edimlerin doğal akışlarına uygun olarak devam ettirilmesi gayesi bulunmaktadır. Çağımız üretim ve tüketim ilişkileri göz önüne alındığında, bireylerin sistem tarafından kendileri için belirlenmiş rollere bürünmek zorunda kalmaları, bahsi geçen doğal akışa ne denli uyum sağladıkları hususunda tartışma konuları gündeme getirmektedir (Bulunmaz ve Çetin, 2018).

Delayed Gratification dergisi, günümüzde Yavaş Gazetecilik hareketinin en önemli temsilcisi konumunda yer almaktadır. Yayınlarını, bu hareketin ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilen dergi, 2011 yılının ocak ayında Rob Ochara ve Marcus Webb tarafından kurulmuştur. Günümüzün ultra-hızlı haber döngüsünün ilk etapta insanlara doğruyu söylüyor(muş) gibi görüldüğünü fakat onlara/bizlere, aslında tam olarak neler olup bittiğinin anlatılmadığının altını

çizen kuruluş, bu noktada işleri “yavaş”tan alarak değerli enformasyon üretme çabası içerisinde olduğunu ifade etmektedir.⁴

5. Gazetecinin Görgü Tanığı: Drone Gazeteciliği

Askeri amaçlar için görüntü elde etme aracı olarak tasarlanan ve yaygın olarak drone olarak adlandırılan insansız hava araçları (İHA), diğer hava araçlarına göre iki temel avantaj sunmaktadır: daha düşük maliyetli kabul edilmeleri ve bir pilotun yaşam riskini en aza indirmeleridir (Tremayne ve Clark, 2014). Bu avantajları sağlayan drone’lar günümüzde güvenlik, gözetim, keşif, ulaşım, lojistik, iletişim, insani yardım, televizyon, sinema ve gazetecilik gibi farklı alanlarda sivil ve ticari olarak kullanım biçimlerine sahiptir. Habercilikte, uzama ve mekâna ilişkin zorlukları azaltarak haber anlatım ve sunum tekniklerini zenginleştirilmesiyle önemli ve görece yeni bir teknoloji olarak görülmektedir (Goldberg, Corcoran ve Picard, 2013). Uzaktan kontrol edilerek havadan hareketli görüntü almayı sağlayan drone’lar özellikle orman yangını, tsunami, deprem, sel baskını, aktif yanardağlar ve nükleer santral kazaları gibi insan hayatı için tehlikeli olabilecek bölgelerden görüntü ve bilgi elde edebilmektedir. Drone’lar, yerleşim yerlerinin uzağında meydana gelen uçak kazası, çığ düşmesi gibi olaylara hızlı bir şekilde erişim olanağı sağlamasının yanında miting, gösteri ve ayaklanmalar gibi geniş kitle katılımının söz konusu olduğu toplumsal olaylarda düşük maliyetlerde, dinamik ve hızlı görüntü alma özellikleri ile gazeteciler için bir “görgü tanığı” olarak görülmektedir (Gynnild, 2014; Kavaklı, 2018).

Japonya’da 2011 yılında meydana gelen devasa deprem ve ardından oluşan tsunaminin Fukuşima Nükleer Santrali’nde neden olduğu facia sonrası radyasyon ve yıkım nedeniyle girilemeyen bölgelerdeki zarar tespit ve kurtarma çalışmalarında kullanılan drone’ların ortaya koyduğu performans dikkat çekici olmuştur (Corcoran, 2014). Bununla birlikte, 2013 yılında Avustralya’da çıkan Tasmanya ve New South Wales orman yangınlarına ait amatörler tarafından drone kullanılarak çekilen ve YouTube’a yüklenen videolar, ABC TV ve BBC News gibi büyük medya kuruluşlarının haberlerinde kullanılmıştır (Cividrones, 2013; Corcoran, 2014). 2014 yılında New York’un Doğu Harlem bölgesinde bir gaz sızıntısı nedeniyle meydana gelen patlama sonrası bir helikopterin giremeyeceği noktalardan vatandaşlar tarafından drone kullanılarak görüntüler elde edilmiş, bu görüntüler yerel ve ulusal medya kuruluşları tarafından haberlerde kullanılmıştır (Holton, Lawson ve Love, 2015). Bu yönüyle drone’lar yalnızca profesyonel gazetecilikte değil, aynı zamanda yurttaş gazeteciliğinde de kullanılabilir. Drone’ların uluslararası medya kuruluşları tarafından haber üretiminde kullanıldığı ilk örnekler arasında BBC News’in Filipinler’deki sel felaketiyle ilgili video haberi, 2. Dünya Savaşı’nda kurulmuş olan ve bir milyondan fazla kişinin yaşamını kaybettiği Auschwitz toplama kampının

⁴ <https://www.slow-journalism.com/>

bugününe ilişkin video haberi ile CNN'in Filipinler'de 2013 yılının Kasım ayında meydana gelen Haiyan Tayfunu'na ilişkin haberi yer almaktadır (Kavaklı, 2018).

Drone'ların gazetecilik alanında kullanılması gazetecilerin haber toplama ve haberi sunma pratiklerinde bazı değişimlere neden olmuştur. Çünkü drone'lar oldukça küçük olabilen boyutları, manevra kabiliyetlerindeki hız ve çeşitliliği, havadan kuşbakışı ve hareketli görüntü elde etme özellikleriyle insanın görüş kapasitesinin fiziksel sınırlarının aşılabilmesini sağlamaktadır (Clarke, 2013). Bu özellikleri ile haber yerinin görüntülenebilir alanını genişletmekte, habere erişimi pratikleştirmekte ve habere konu olan olaylara ilişkin farklı bakış açılarından görüntü alınmasını sağlamaktadır. Elde edilen bu güçlü görüntüler aynı zamanda haber içeriğini ve haber anlatımını zenginleştirerek haberin daha güçlü sunulabilmesine de olanak sağlamaktadır (Holton, Lawson ve Love, 2015). Drone'ların günümüz koşullarında işlevleri düşünüldüğünde helikopter ve uçak gibi hava araçlarına göre daha düşük maliyetli olması, profesyonel medya kurumlarının yanı sıra alternatif medya uygulamaları açısından da bu araçları daha kullanılabilir hale getirmektedir (Estrin, 2017; Gynnild, 2014; Holton, Lawson ve Love, 2015; Tremayne ve Clark, 2014).

Drone'ların hem gazetecilik alanı açısından hem de diğer alanlardaki kullanımında sağladığı avantajların yanında bazı sınırlılıklar ve endişeler de bulunmaktadır. Özel hayatın gizliliğinin korunması, kamu güvenliği ve sağlığının korunması, elde edilen bilgilerin paylaşımı ve güvenliği konuları gazetecilik alanında olduğu gibi diğer alanlarda da endişelere neden olmaktadır. Ayrıca, kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi açısından yalnızca drone aracılığıyla elde edilen görüntülere dayalı bir haber üretimi, haberin yanlış ya da eksik sunulmasına neden olabilecektir (Culver, 2014; Holton, Lawson ve Love, 2015; Kavaklı, 2018). Drone'lar gazetecilerin ve diğer kişilerin güvenli bir şekilde yaklaşmadığı aktif volkanlar veya kasırganın vurduğu bölgeler gibi tehlikeli alanlara gidebilirler. Ancak drone'lar, kalabalık bölgelerde ve kurtarma ekiplerinin çalıştığı afet bölgelerinin üzerinde çalıştırıldığında tehlike potansiyeli göz ardı edilmemelidir. Kuvvetli rüzgâr, radyo frekans sinyallerini bozacak gürültüler, mekanik arızalar ve operatör hataları potansiyel olarak drone'ları düşürebilir ve ölümcül sonuçlar ortaya çıkarabilir (Schroyer, 2014; Tremayne ve Clark, 2014).

6. Gazetecilikte Yeni Bir Hikâye Anlatım Formu: Sanal Gerçeklik

Haberi okumak ya da izlemek yerine ortamda bulunma (bulunuşluk algısı) hissi yaşatan, habere konu olan olay ya da durumu birinci kişi olarak deneyimleme olanağı getiren ve duyuşsal gerçekçiliği artırarak izleyiciye empati yolunu açan sanal gerçeklik (virtual reality-VR) teknolojileri ve uygulamaları, haberciliğın geleceğini etkileyebilecek yeni bir form olarak değerlendirilebilir (Çaba, 2018; De la Peña vd., 2010; Watson, 2017). Çünkü sanal gerçeklik teknolojisi kullanılarak sunulan içerik gerçekten güçlü bir şekilde oluşturulmuşsa,

deneyimleyen kişiyi dehşet verici bir korkuyla sarsabilir, müthiş bir eğlenceyle kahkahalara boğabilir ya da büyük bir üzüntüyle ağlatabilir (Watson, 2017). Haberi güçlendirmek ve kanıt sağlamak için kullanılan fotoğraf ve hareketli görüntüleri elde eden kameralar, her zaman bir haberi anlatmak ve sunmak için gereken görüntüleri elde edemez. Üç boyutlu grafiklerle oluşturulan sanal gerçeklik uygulamaları tüm haberlere katkı sağlayamaz, ancak bir şeylerin neye benzeyeceği konusunda hayal gücünü kullanmayı gerektiren haberlerde istenilen etkiyi sağlayabilir (BBC, 2017). Çoklu ortam ve etkileşimli gazetecilik uygulamaları ile başlayan dönüşüm günümüzde sanal gerçeklik teknolojilerinin de habercilik pratiklerinde kullanılabileceği bir boyuta gelerek “immersive gazetecilik” olarak belirtilen yeni bir alanın ortaya çıkışını sağlamaktadır (De la Peña vd., 2010). Immersive, üç boyutlu, gerçek olmayan, sanal ya da alternatif bir ortam oluşturularak izleyiciyi tümüyle olay ya da konunun içine çekmek, kuşatmak ve çevrelemek şeklinde tanımlanmaktadır. Böylece, haber hikâyelerine konu olan olay ve durumların izleyiciye birinci kişi deneyimi kazandıracak şekilde tasarlanması mümkün olabilmektedir. Günümüzde, 360 derece videolar, grafik tabanlı mobil sanal gerçeklik, oda ölçeğinde sanal gerçeklik, elde taşınabilir artırılmış gerçeklik ve başa giyilebilir artırılmış gerçeklik biçiminde kullanılabilen bu teknolojilerin yarattıkları deneyimler farklı olmakla birlikte, medya kurumunun yaptığı yatırım maliyeti, haberdeki hikâyeye türlerine ve profesyonel yeterliğe göre değişebilmektedir (Hardee ve McMahan, 2017).

The Guardian gazetesi okuyucuları ve izleyicileri için sanal gerçeklik teknolojisini kullanarak etkileşimli bir ortam (theguardian.com/vr) sunmaktadır. Ayrıca, The New York Times gazetesi de 360 derece videoları ve üç boyutlu grafikleri kullanarak okuyucuları habere konu olan olayın ve durumun içinde hissettirmek için sanal gerçeklik ortamı (<http://www.nytimes.com/marketing/nytvr/>) oluşturmuştur. Mobil cihazlarda ücretsiz olarak çalıştırılabilen bu uygulamalarda sunulan hikâyelerin izleyicilere güçlü deneyimler hissettirebilmesi için basit bir VR gözlüğü ve kulaklık yeterli olmaktadır. Şekil 4’de The Guardian gazetesi ve Şekil 5.’te ise The New York Times gazetesi tarafından sunulan sanal gerçeklik uygulamalarına ait örnek görüntüler gösterilmektedir.

Şekil 4. 6x9: The Guardian Gazetesi'nin bir hapishane hücresindeki mahkûmun deneyimlerini paylaştığı sanal gerçeklik ortamı

Şekil 5. The Displaced: The New York Times Gazetesi'nin savaş yüzünden yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalan çocukların hikâyesini paylaştığı 360 derece video görüntüsü

Sanal gerçeklik teknolojilerinin gazetecilik ve habercilik alanında yaygınlaştırılabilmesi için medya kuruluşlarının bu yeni teknolojileri kullanmaya yönelik girişimci stratejiler belirlemesi ve bu yönde yatırım yapması, gazetecilerin sahip olması gereken yeterliklerin bu teknolojileri yaratma ve kullanma yönünde geliştirilmesi ya da bu yönde bilgiye sahip uzmanlarla birlikte çalışabilecek yeni iş modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Watson, 2017). Ayrıca bu teknolojileri kullanabilmek için özel donanıma sahip izleyici oranı, izleyicilerin bu teknoloji ve donanımlara yönelik olumsuz tutumları ve yeterli bir anlayışa sahip olmaları, gazetecilik ve

habercilik alanında sanal gerçeklik teknolojilerinin kullanımını sınırlandırmaktadır (Çaba, 2018; Watson, 2017).

Sonuç

Tarihsel süreçte örgütlü çıkarlar, merak unsuru ve bu alandaki birikimin bileşimi sonucunda varlığa gelen (Poe, 2015) teknolojik gelişmelerin iletişim ve haberleşme alanında adım adım yankı bulmasıyla birlikte yeni bir teknolojik çağın kapıları aralanmıştır. İletişim ve medya tarihinde uzun bir art alana sahip olarak günümüze kadar uzanan sürecin bugün geldiği nokta dijital bir dönüşüm sürecine karşılık gelmektedir. Bu dijital dönüşüm sürecine teknolojik gelişme ve buluşların hem birikiminin hem de sıçramasının ürünü olan bir ritimle süregelmektedir. Örneğin iletişim ve medya tarihi bağlamında elektrikli telgrafın bir sıçrama olarak değerlendirilebilmesine benzer şekilde daha önce iletişim ortam ve araçlarının yalnızca takipçisi veya kullanıcısı olan bireylerin teknolojik gelişmenin kendi içindeki dinamizmle birlikte içerik üreticisi durumuna gelmeleri de bir sıçrama olarak düşünülebilir.

Dijital dönüşüm süreci, medya ve gazetecilik ekosistemini kayda değer bir kırılmaya uğratmıştır. Bu kapsamda geleneksel kitle iletişim araçlarının ve iletişim profesyonellerinin içerik üretimi ve iletimi üzerine kurulu olan ve ağırlıklı olarak tek yönlü bir aktarım süreci üzerine kurulu biçimde işleyen kitle iletişimi boyutu ve gazetecilik; yeni imkânların, yeni kavram ve pratiklerin devreye girdiği bir çerçeve içine oturmuştur. Bu çerçevenin ilk akla gelen başlıkları; büyük veri ve veri gazeteciliği, yavaş gazetecilik, robot gazetecilik, drone gazeteciliği, bir bakışta gazetecilik/bak-geç gazeteciliği, gazetecilikte sanal gerçeklik olarak sıralanabilmektedir. Yeni bir gazetecilik ekosistemine işaret eden bu tür kavramlar ve bunların uygulamaları, medya dünyasındaki dijital dönüşümü anlatmasının yanı sıra aynı zamanda geleneksel gazetecilerin rollerindeki, iş akış süreçlerindeki ve işlerini icra etme biçimlerindeki değişimlere de işaret etmektedir. Öyle ki kurumsal bir medya organizasyonu içinde mesleğini icra etme imkânından yoksun olabilen gazeteciler ve iletişim profesyonelleri, sosyal ağ sitelerinde içeriğini, tonunu, ritmini, türünü, zamanını vb. kendi belirleyebildiği bir gazetecilik ve yayın faaliyeti gerçekleştirebilmekte ve bu ortamlardan geniş bir hedef kitleye ulaşabilmektedir. Öte yandan gazeteci veya iletişim profesyoneli olmayan sıradan bireyler de kendi ölçeklerinde veya kurumsal medya organizasyonlarının sağladığı platformlar aracılığıyla habercilik benzeri bir faaliyet içerisine girebilmektedirler. Bu dijital dönüşümün sirayet ettiği bir diğer nokta ise geleneksel medyanın kendini yeni iletişim ortamlarına ve onların iletişim alanında hem göndericilere hem de alıcılara sunduğu geniş imkânlara uyumlulaştırma süreci olmuştur. Bir başka deyişle, mevcut kitle iletişim araçları, yeni iletişim teknolojileri ve ortamlarına eklenilerek karma bir iletişim ortamını meydana getirmektedir.

Dijital dönüşüm, gazetecilik ve medya bağlamında mesleki rol ve süreçler ile yeterliliklerin yeniden tanımlanması ve güncellenmesi gibi bir gereksinim ve gerekliliği de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda mevcut medya dünyasında geleneksel gazetecilik becerileri önemini korumaya devam etmektedir. Dolayısıyla özellikle gazeteci adayları açısından temel yönelimin; geleneksel mesleki beceri ve yeterliliklerin üzerine yeni iletişim ortamlarının ve teknolojilerinin gerektirdiği donanımın edinebilmesi olmalıdır. Bir başka deyişle; en temelde kamunun bilme hakkıyla bağlantılı olarak gündemi takip etmesi, analiz yapabilmesi, kamuoyunun kanaatlerini açıklayabilmesi ve gündem oluşturabilmesi, araştırması, sorması, sorgulaması, sorunların çözüm sürecini izlemesi, doğrulama mekanizmalarını işletmesi vb. gereken gazeteci adaylarının aynı zamanda yeni gazetecilik ekosisteminin gerektirdiği biçimde büyük veriye dayalı olayları özgün biçimde haberleştirebilecek temel donanımına vakıf olabilmesi, temel düzeyde yazılım ve kodlama bilgisine sahip olması, çeşitli koşullar ve ortamlarda teknoloji kullanımını devreye sokabilmesi gibi birtakım yeterlilikler de kendini dayatmaktadır.

Kaynakça

1. Aktan, Ertuğrul (2018) "Büyük Veri: Uygulama Alanları, Analitiği ve Güvenlik Boyutu", Bilgi Yönetimi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1. s. 1-22.
2. Aljazairi, Sena (2016) "Robot Journalism: Threat or Opportunity." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Örebro University, School of Humanities, Education and Social Sciences.
3. Almeida, Fernando L. F. (2017) "Benefits, Challenges and Tools of Big Data Management", Journal of Systems Integration, Vol: 4, No: 4, s.12-20.
4. Aydoğan, Aylin (2016) "İçerik Üretiminde ve Sunumunda Kullanıcı Katılımı ve İletişim Sürecinin Değişimi", Atatürk İletişim Dergisi, Sayı: 10, s. 19-32.
5. BBC, (2017) "Görsel gazetecilik: Haberde sanal gerçeklik grafik teknolojisi kullanmak", BBC Akademi, <https://www.bbc.co.uk/academy/tr/articles/art20170320170001205>
6. Bell, Emily (2012) "Journalism by Numbers", Columbia Journalism Review, https://archives.cjr.org/cover_story/journalism_by_numbers.php
7. Bilecen, N. S. ve Bayraktutan, G. (2018) "İnternet Çağında Gazetecilik İçin Tartışmalı Bir Kavram: 'Yavaşlık'", Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 29, s. 341-354.
8. Bradshaw, Paul (2011) "The inverted pyramid of data journalism", https://onl_nejournal_smblog.com/2011/07/07/the-inverted-pyramid-of-data-journalism/
9. Bruns, Axel (2003) "Gatewatching, Not Gatekeeping: Collaborative Online News", Media International Australia, No: 107, s. 31-44.
10. Bruns, Axel (2014) "Gatekeeping, Gatewatching, Real-Time Feedback: New Challenges for Journalism", Brazilian Journalism Research, Vol: 10, No: 2, s. 224-237.
11. Bruns, Axel (2016) "Prosumption, Produsage", K.B. Jensen & R. T. Craig (Eds.). The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy (ss. 1620-1625). John Wiley & Sons.
12. Bulunmaz, B. ve Birsen, Ç. (2018) Yavaş Gazetecilik; Geçmiş mi Gelecek mi?. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
13. Che, D., Safran, M. ve Peng, Z. (2013) "From Big Data to Big Data Mining: Challenges, Issues, and Opportunities" (ss. 1-15). Database Systems for Advanced Applications. Springer: Berlin.
14. Cividrones (2013) "Litgow On Fire", https://www.youtube.com/watch?v=1EAp_NhbF68
15. Clarke, Roger (2013) "The New Meaning of 'Point of View': Media Uses and Abuses of New Surveillance Tools", <http://www.rogerclarke.com/II/APC-130225.html>
16. Coddington, Mark (2015) "Clarifying Journalism's Quantitative Turn. A typology for evaluating data journalism, computational journalism, and computer-assisted reporting", Digital Journalism, Vol: 3, No: 3, s. 331-348.
17. Corcoran, Mark (2014) "Drone Journalism: Newsgathering Applications of Unmanned Aerial Vehicles (UAVs) in Covering Conflict, Civil Unrest and Disaster". International Correspondent – Australian Broadcasting Corporation. <https://cryptome.org/2014/03/drone-journalism.pdf>
18. Cox, Michael ve Ellsworth, David (1997) "Application-Controlled Demand Paging for Out-of-Core Visualization". Proceedings of Visualization '97. Phoenix AZ. October 1997.
19. Cox, Michael ve Ellsworth, David (1997) Managing Big Data for Scientific Visualization. ACM Siggraph 97, ss. 21-38.

20. Culver, Kathleen Bartzten (2014) "From Battlefield to Newsroom: Ethical Implications of Drone Technology in Journalism", *Journal of Mass Media Ethics*, Vol: 29, No:1, s. 52-64.
21. Çaba, Deniz (2018) "Dijital Çağda Değişen Haber Sunumu: Gazetecilikte Sanal Gerçeklik Uygulamaları", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 691-723.
22. De la Peña, N., Weil, P., Llobera, J., Giannopoulos, E., Pomés, A., Spanlang, B., Friedman, D., & Sanchez-Vives, M.V. ve Slater, M. (2010) "Immersive journalism: immersive virtual reality for the first-person experience of news", *Presence: Teleoperators and virtual environments*, Vol: 19, No: 4, s. 291-301.
23. Demchenko Y., Grosso, P., de Laat, C. ve Membrey, P. (2013) "Addressing Big Data Issues in Scientific Data Infrastructure". in *First International Symposium on Big Data and Data Analytics in Collaboration (BDDAC 2013)*. Part of The 2013 Int. Conf. on Collaboration Technologies and Systems (CTS 2013), May 20-24, 2013, San Diego, California, USA.
24. Dontha, Ramesh (2017) "The Origins of Big Data", *KDnuggets*, <https://www.kdnuggets.com/2017/02/origins-big-data.html>
25. Drok, N. ve Hermans, L. (2015) "Is there a future for slow journalism?", *Journalism Practice*, Vol. 10, No. 4, s. 539-554.
26. Ergürel, Deniz (2015) "Akıllı saatler habercilik dünyasını nasıl etkileyecek", <http://p24blog.org/yazarlar/901/akilli-saatler-habercilik-dunyasini-nasil-etkileyecek>
27. Estrin, James. (2017) "Democratizing the Sky: Drones in Visual Journalism", <https://lens.blogs.nytimes.com/2017/03/16/democratizing-the-sky-drones-in-visual-journalism/>
28. Friedman, Uri (2012) "Big Data: A Short History. Foreign Policy", <https://foreignpolicy.com/2012/10/08/big-data-a-short-history/>
29. Galily, Yair (2018) "Artificial Intelligence and Sports Journalism: Is it a sweeping change?", *Technology in Society*, Vol. 54, s. 47-51.
30. Gambarato, R. R. ve Tárca, L. P. T. (2016) "Transmedia Strategies in Journalism", *Journalism Studies*, Vol. 18, No. 11, s. 1-19.
31. Gandomi, A. ve Haider, M. (2015) "Beyond the hype: Big data concepts, methods, and analytics". *International Journal of Information Management*, Vol: 35, No: 2, s. 137-144. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2014.10.007>
32. Goldberg, D., Corcoran, M., ve Picard, R.G. (2013) "Remotely Piloted Aircraft Systems and Journalism: opportunities and challenges of drones in news gathering", *Reuters Institute Reports*, Reuters Institute for the Study of Journalism.
33. Graefe, Andreas (2016) *Guide to Automated Journalism*. Tow Center for Digital Journalism & Columbia Journalism School: USA.
34. Gray, J., Bounegru, L. ve Chambers, L. (2012) *The Data Journalism Handbook*. Sebastopol: O'Reilly Media.
35. Güven, Erdem (2011) "Yavaş Güzeldir: "Yavaş Yemek"ten "Yavaş Medya"ya Hızlı Tüketime Dair Bir Çözüm Önerisi". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, s. 113-121.

36. Gynnild, Astrid (2014) "The Robot Eye Witness: Extending visual journalism through drone surveillance", *Digital Journalism*, Vol: 2, No: 3, s. 334-343.
37. Hardee, G.M. ve McMahan R. P (2017) "FIJI: A Framework for the Immersion-Journalism Intersection. *Immersive Journalism: Virtual Reality in the Presentation of News*", *Frontiers in ICT*, 4(21), DOI: 10.3389/fict.2017.00021
38. Holton, A. E., Lawson, S. & Love, C. (2015) "Unmanned Aerial Vehicles", *Journalism Practice*, Vol: 9, No: 5, s. 634-650, DOI: 10.1080/17512786.2014.980596
39. Kavaklı, Nurhan (2018) "Drone'ların Gazetecilikte Kullanımı: Drone Haberciliğinin Olanakları, Zorlukları ve Sınırları", *Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, s. 160-172.
40. Kayser-Bril, N., Valeeva, A. ve Radchenko, I. (2016) "Transformation of Communication Process: Data Journalism" (ss. 414-421). XVI Nisan Toplum Ekonomisi Geliştirme Sorunları Uluslararası Bilimsel Konferansı Kitabı. Editör: Е.Г. Ясин.
41. Khan, N., Yaqoob, I., Targio Hashem, İ.A., Inayat, Z., Mahmoud Ali, W.K., Alam, M., Shiraz, M. ve Gani, A. (2014) "Big Data: Survey, Technologies, Opportunities, and Challenges", *The Scientific World Journal*, Volume 2014, s. 1-18.
42. Kirley, Elizabeth A. (2016) "The Robot as Cub Reporter: Law's Emerging Role in Cognitive Journalism", *European Journal of Law and Technology*, Vol. 7, No. 3, s. 1-40.
43. Latar, N. M. (2015) "The Robotic Journalist in The Age of Social Physics: The End of Human Journalism?" (ss. 65-80). G Einav (Ed.), *The New World of Transition Media*. İsviçre: Springer International Publishing.
44. Le Masurier, Megan (2014) "What is Slow Journalism?. *Journalism Practice*", Vol: 9, No: 3, s. 138-152.
45. Lever, Rob (2015) "Apple Watch to boost glance journalism", <https://news.yahoo.com/apple-watch-boost-glance-journalism-151719845.html>
46. Lewis, Seth C. (2014) "Journalism In An Era Of Big Data", *Digital Journalism*, Vol: 3, No: 3, s. 321-330.
47. Montal, T. & Reich, Z. (2016) "I, Robot. You, Journalist. Who is the Author?", *Digital Journalism*, Vol: 5, No: 7, s. 829-849.
48. Moran, Robert (2015) "Big story tiny space", <https://www.brunswickgroup.com/big-story-tiny-space-i2243/>.
49. Morley, D. ve Robins, K. (1997) *Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, (Çev.: E. Zeybekoğlu), İstanbul: Ayrıntı.
50. Narin, Bilge (2017) "Uzman Görüşleri Bağlamında Haber Üretiminde Otomatikleşme: Robot Gazetecilik", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Sayı: 6, s. 79-108.
51. Narin, Bilge (2018) "Less is More or Less is Biased: Glance Journalism" (ss. 92-99). *Proceedings of the 16th International Symposium Communication in the Millennium*, Anadolu Üniversitesi.
52. Poe, Marshall T. (2015) *İletişim Tarihi. Konuşmanın Evriminden İnternete Medya ve Toplum*. (Çev.: U. Yener Kara). İstanbul: İslık Yayınları.
53. Postman, N. (1999) *Televizyon Öldüren Eğlence: Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. (Çev.: O. Akinhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

54. Press, Gil (2013) "A Very Short History of Big Data". Forbes, <https://www.forbes.com/sites/gilpress/2013/05/09/a-very-short-history-of-big-data/#26e72fd965a1>
55. Russom, Philip (2011) "Big Data Analytics. TDWI Research", TDWI Best Practices Report.
Wright, Alex (2014) "The Secret History of Hypertext", www.theatlantic.com/technology/archives/2014/05/an-search-of-the-protomemex/371385/
56. Sartori, G. (2004) Görmenin İktidarı, Homo Videns: Gören İnsan. (Çev.: G. Batuş ve B. Ulukan). İstanbul: Karakutu Yayınları.
57. Schroyer, Matthew (2014) "Two Recent, Very Different, Instances of Drones Deployed in Dangerous Situations. Professional Society of Drone Journalists", April. <http://www.dronejournalism.org/news/rtg1a2tz552ojqg2n8p2y1sywl3thu>
58. Schulze, Thomas (2015) "Data Journalism, Millennials & Social Networks". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidade Fernando Pessoa, Porto/Berlin.
59. Shanoff, Dan (2014) "Wearables could make the "glance" a new subatomic unit of news", <http://www.niemanlab.org/2014/09/wearables-could-make-the-glance-a-new-subatomic-unit-of-news/>
60. Silva-Rodríguez, A., Xosé, L.G. ve Carlos, T.B. (2017) "iWatch: the intense flow of microformats of "glance journalism" that feed six of the main online media", Revista Latina de Comunicación Social, Vol: 72, s. 186-196.
61. Taşdemir, Sergül (2018) "Algoritma imaları anlayamıyor, insan muhakemesi şart", <https://journos.com.tr/otomatik-veri-dogrulama-reuters-enstitusu>
62. Tremayne, M. ve Clark, A. (2014) "New Perspectives from The Sky", Digital Journalism, Vol: 2, No: 2, s. 232-246, DOI: 10.1080/21670811.2013.805039
63. Veglis, A. ve Bratsas, C. (2017a) Reporters in The Age of Data Journalism. Journal of Media Critiques, Vol: 3, No: 11, s. 109-120. https://www.academia.edu/33707320/Reporters_in_the_age_of_data_journalism
64. Veglis, A. ve Bratsas, C. (2017b) "Toward a Taxonomy of Data Journalism", Journal of Media Critiques, Vol: 3, No: 11, s. 109-121.
65. Watson, Zillah (2017) "VR for News: The New Reality?", Digital News Project 2017, Reuters Institute for the Study of Journalism. <http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/VR%20for%20news%20%20the%20new%20reality.pdf>.

Yaşar Nabi Nayır Ve “Varlık”

Yaşar Nabi Nayır And “Varlık”

Çiğdem ÖZAY¹

ÖZET

Cumhuriyet'in kuruluşunun 10. yılına denk gelen 1933 tarihinde yayın hayatına başlayan Varlık dergisi Türk kültür ve edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Halen çıkmakta olan Varlık'ı bugünlere kadar getiren ve önemli bir arşiv niteliğinde olmasının başlıca müsebbibi kurucusu Yaşar Nabi Nayır'dır. Yaşar Nabi Nayır'ın Varlık vasıtası ile Türk dergiciliğinde yaptığı önemli işler bildiride sunulacaktır. Varlık'ın Yaşar Nabi'nin idaresi altında çıktığı yıllar incelenmiş olup bununla ilgili kayıtlar gözler önüne serilecek ve yaptığımız çıkarımlar belirtilecektir. Varlık çıktığı yıllar içinde basın hayatının her türlü zorluğuna rağmen var olmayı başarmış ve bunu yaparken de sahip olduğu değerlerden ödün vermemiştir. Tüm bunlar bildiride görsellerle ve bizzat dergiden alıntılarla anlatılacaktır. Varlık dergisi her türlü sosyal ve ekonomik zorluklar içinde dahi yayın hayatına devam etmiş ve Türk kültür ve edebiyatında önemli tarihi bir yer edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Nabi Nayır, Varlık Dergisi, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Türkiye'de Dergicilik.

ABSTRACT

The Varlık magazine, which began its publication in 1933 on the 10th anniversary of the founding of the Republic, has an important place in our history of Turkish culture and literature. The founder of the present asset, Yaşar Nabi Nayır, is the founder of the existing asset, which is still an important archive. The important works of Yaşar Nabi Nayır in the Turkish journalism through the existence of the Varlık will be presented in the paper. Despite the difficulties of the life of the press throughout the years of existence has succeeded in being there. All this will be explained in the manuscript with visuals and citations from the magazine itself. The Asset magazine continued its broadcasting life even in all kinds of social and economic difficulties and gained an important historical place in Turkish culture and literature.

Keywords: Yasar Nabi Nayır, Varlık Magazine, Republican Turkish Literature, Magazine Coverage in Turkey.

¹ Araş. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilimdalı, cozay@nku.edu.tr.

Varlık ve Yaşar Nabi Nayır

Varlık, 1933 yılında Yaşar Nabi Nayır yönetiminde yayın hayatına başlamış, bugün de halen çıkmakta olan bir edebiyat ve sanat dergisidir. Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde yayın hayatına başlamış olan Varlık **Mustafa Kemal Atatürk**'ün önderliğindeki Türkiye'nin edebiyat ve sanat alanındaki bir uzantısı olarak karşımıza çıkar. Varlık'ın bu kimliği taşımasında **Yaşar Nabi Nayır**'ın şahsiyeti etkili olmuştur.

Yedi Meşale Topluluğunun sanatçılarından biri olan Yaşar Nabi'nin edebiyat ve sanat görüşüne uygun olarak çıkan Varlık, rejime yakın çizgide, uzlaşmacı bir yayın anlayışı takip etmiş, milli tarih, dil, kültür, edebiyat ve eğitime titizlikle önem vermiştir. Çıktığı tarihlerde bu alanlardaki boşluğu doldurarak okuyucuların beklentilerini karşılayan Varlık sanatın ve edebiyatın her dalında fikir yürüten eserler yayınlamıştır. Bu doğrultuda önceki nesilden sanatçılarla zamanın gençlerini Varlık çatısı altında bir araya getirmiş, sivri çıkışlara izin vermeyen, sentezci bir edebiyat anlayışını sürdürmüştür.

Dil ve edebiyat, tiyatro, güzel sanatlar, eğitim, tarih ve arkeoloji gibi her konudaki gelişmeleri sayfalarına taşıyan Varlık 1981 yılında Yaşar Nabi'nin vefatından sonra daha edebî bir kimlikle yoluna devam etmiştir.

25 Aralık 1908 yılında Üsküp'te dünyaya gelen **Yaşar Nabi Nayır** 1924 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiştir. Galatasaray Lisesi'nden mezun olan Yaşar Nabi 1929-1933 yıllarında Ziraat ve Merkez bankalarında çalışmış, 1934-1940 yıllarında Ulus (Hâkimiyet-i Milliye) gazetesinde çevirmenlik ve yazarlık yapmıştır. 1940-1943 yıllarında Türk Dil Kurumu'nda, 1943-1946 yıllarında ise Tercüme Bürosu'nda çalışmıştır. Bu tarihten sonra ise kendini sadece yayıncılığa vermiş ve Varlık Yayınevi'ni kurmuştur.

Kendisi edebiyat hayatına dergilerde yayınlanan şiirleriyle başlamış, 1928 yılında Cevdet Kudret, Ziya Osman, Vasfi Mahir, Sabri Esad, Mazhar Lütfü ve Kenan Hulusi ile birlikte "**Yedi Meşale**" adlı kitabı çıkarmıştır.

Şiirleri 1946 yılına kadar Varlık'ta görülen Yaşar Nabi bu tarihten sonra sadece çeviri ve denemeleriyle yazı hayatına devam eder. Cumhuriyete ve Atatürk'e olan bağlılığını hayatı boyunca Varlık'ın şahsında göstermiştir.

1933 yılında Ankara'da kurulan Varlık'ı Yedi Meşale'den edebiyat dostları ile beraber çıkarmaya başlar. Bu esnada memuriyetleri ve askerî görevleri devam etmiş, 1946 yılına kadar Varlık'ı dostlarının bire bir destekleriyle yayınlamıştır.

Yaşar Nabi Varlık'ın kırkıncı yıldönümünde kendisi şöyle anlatır *Varlık*'ı çıkarmaya başladığı tarihi:

“Kırk yıl, dile kolay!

Cumhuriyetimiz onuncu yılını doldurmamıştı daha Varlık çıktığında. Çocukluk çağımdan o güne kadar sayısız edebiyat dergisi pişirilmiş, kotarılmış, piyasaya sürülmüş, ama bir iki ay, bilemedin bir iki yıl geçmeden defteri dürülmüştü... On beş milyonluk nüfusumuz içinde okuma yazma bilenlerin sayısı yüzde onu bulur mu, bulmaz mı diye tartışıldığı dönem. 1911'den 1922'ye, on iki yıl sürmüş aralıksız savaşlar sonunda milyonlarca değerli evlâdı ile birlikte varını yoğunu yitirmiş bir ülke... Okuma yazma bilenlerin de kitaba, dergiye verecek parası mı, kitap arayacak hali mi kalmış! ... Üstelik harf devrimi yapılabilecek da ancak beş yıl olmuş. Devrimlere ayak uyduramayan, yeni harfleri yeterince sökemedikleri için okumaktan tat alamayan oldukça önemli sayıda yurttaş da hâlâ eski harfli kitaplarla beslenmekte ayak diriyor.

Başkent Ankara, henüz nüfusu yüz, iki yüz bin sularında, binlerce yıl sürmüş uykusundan uyanmaya çabalayan bir kasaba, toz toprak içinde. Ama inanılmaz bir iyimserlik ve inanç havası esiyor bu kentte. Atatürk'ün karamsarlıkları dağıtan umut aşıl原因ıcı sözleri çınlıyor kulaklarda. Bir şevk, bir çaba atılımı içinde herkes. İşte bu yaratıcı soluğun dürtüsü ile doğdu Varlık, 1933 yılının 15 Temmuz'unda, Nahit Sırrı ve Sabri Esat'ın da teşvik ve destekleriyle...” (Nayır, Temmuz 1973).

1946 yılında dergiyi İstanbul'a aktarır ve yayın hayatına burada devam eder. **Varlık Yayınları** ile binden fazla kitap ve zaman zaman da yıllıklar çıkarır. Ucuz ve ulaşılması kolay kitaplar olan bu yayınların önemli bir kısmı çeviri eserlerdir.

Yaşar Nabi'nin şahsiyetiyle şekillenen Varlık Dergisi Cumhuriyet ideolojisinin kesintisiz bir takipçisi olarak 1981 yılına kadar onun yayın politikası doğrultusunda çıkmaya devam eder. Bu bakımdan sivri fikirlere yer vermeyen, devletin politik yaklaşımlarına ters düşmeyen fakat aynı zamanda öğretici, bilgilendirici, zamanına göre edebî bakımdan yoğun ve kaliteli bir dergi olarak kendini gösterir. Hem yerli edebiyata hem de dünya edebiyatına aynı oranda yer vermiş, Türk Dili'nin doğru kullanılmasında titizlik gösteren, edebiyatın yanı sıra görsel ve plastik sanatlar, bilim ve eğitim alanlarında da sorumluluk taşıyan bir dergi olmuştur. Nitekim ilk çıktığında mottosu “**On Beş Günlük Sanat ve Fikir Mecmuası**”dır.

Varlık'ın Kùltür Tarihimizdeki Yeri

Varlık'ın yayın kimliğinin oluşmasında Yaşar Nabi'nin şahsiyeti belirleyicidir. Kendisi bir öğretmen vasfıyla Varlık'ı zamanın sanatçılara bir mahfil haline getirmiştir. Halen yaşamakta olan usta kalemlere sayfalarında yer vermiş, onlara olan sorumluluğunu da yerine getirmiştir. Henüz yeni yeni yazmaya başlamış gençleri keşfetmiş, onları bünyesine almış ve aynı zamanda keşfedilmeyi bekleyen şair ve yazarları ortaya çıkarmıştır. Anadolu'da görev yapmakta olan öğretmenlere sahip çıkmış, onları yazmaya teşvik etmiştir. Çeviri faaliyetleri ile gençlerin batı edebiyatını tanimasını sağlamıştır. O bir öğretmen gibi gençlere yol göstermiş, onların elinden tutmuştur.

"Köy edebiyatı" akımının yayılmasında öncülük etmiş, Anadolu'nun ücra köşelerine bile dergi ve kitaplar göndermiş, gençlerin gönlüne girmiştir. Öte taraftan Türkiye dışında yaşamakta olan Türk ve Müslüman yazarları teşvik etmiş, onların eserlerini yayınlamıştır.

Yaşar Nabi Atatürk'e duyduğu saygı ve hayranlığı sağlığında hemen her sayıda ona dair bir yazı ya da şiir yayınlayarak gösterir. Özel ve resmi günlerde sayfalarının çoğunu Atatürk'e atfeder.

Dünya edebiyatına yerli eserlerle aynı önemi veren Varlık otuzdan fazla dilden çeviri eser yayınlamıştır. Bunların arasında Avrupa dilleri başta olmak üzere Amerikan Edebiyatı, Asya Dilleri, Afrika ve Arap Edebiyatlarından çeviriler söz konusudur. Dikkatimizi çeken şey çeviri faaliyetinin Varlık'ta önemli bir mesele olduğudur. Dönemin önde gelen yerli yazar ve şairlerinin çevirilerini Varlık sayfalarında görmekteyiz. Yaşar Nabi kendisi başta olmak üzere **Necati Cumalı, Tahsin Yücel, Sabahattin Ali, Adalet Cimcoz, Ülkü Tamer, Muzaffer Uyguner, Hilmi Yavuz, Tâlat Sait Halman** gibi yazarlarımız en çok çeviri yapanlardır. Yurdun her yerine ulaşan Varlık zamanın gençleri için dünyaya açılan bir kapı olmuştur.

Varlık aynı zamanda zamanın genç şair ve yazarlarını edebiyatımıza kazandırmasıyla da önemli bir yere sahiptir. Yetmişten fazla isme ilk defa sayfalarında yer vererek onları edebiyat dünyasına tanıtmıştır. Bu isimler şairlerimizden hikâyecilerimize ve eleştirmenlerimize kadar geniş bir yelpazededir. Başta gelenler arasında **Behçet Necatigil, Orhan Veli ve arkadaşları, Sabahattin Kudret Aksal gibi şairlerle Mahmut Özay, Rasim Özdenören, Nazlı Eray** sayılabilir. (Ercan, 2003).

1940-1946 yılları arasında dünyada savaş sürmektedir. Elbette Türkiye de bundan etkilenmiş, sosyal ve ekonomik hayat kısıtlanmıştır. Varlık bu yıllarda yayın hayatını zor koşullarda sürdürür. Yaşar Nabi ikinci kez askere alınır. Ekonomik olarak da yetememektedir.

Bu yıllarda dergi her şeye rağmen edebî faaliyetini devam ettirmiş, kısıtlı imkânlarla da olsa çıkarılmıştır. Seferberlik zamanında bile karargâh masasında hazırlanarak aksamadan okuyucu karşısında yerini almıştır. O zamanlar zorluklar içinde, posta yolu ile yazılar iletilip dergi yayına sunulmuştur. Yaşar Nabi şu tabiri kullanır o yıllarda çıkardığı Varlık için: “Her yoklamada “varım” diye ayağa kalkmanın zevkini hiç kaçırmadı.” (Nayır, Temmuz 1953:1).

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten ve Cumhuriyetin taze coşkusu ve heyecanı azaldıktan sonra Varlık edebiyata ağırlık vererek yayın hayatına devam etmiştir. Fakat Yaşar Nabi'nin ölümüne kadar yayın politikasını değiştirmemiştir. Her edebiyatseverin takip ettiği bir dergi olmuştur. Bugün için de Cumhuriyet Dönemi edebiyatımız söz konusu olduğunda önemli bir arşiv niteliğindedir.

1923 yılına gelene kadar yenileşme dönemi Türk edebiyatı birkaç nesil görmüştür. İlki Tanzimat edebiyatını oluşturan **Namık Kemal-Ziya Paşa** nesline ait olanlar, ikincisi “iradesiz, bedbin ve melânkolik **Servet-i Fünun**” (Kaplan, 2016:18) nesli, üçüncü nesil 1908’de ortaya çıkan “hürriyet” nesli ve son olarak Kurtuluş mücadelesine katılan bir nesil.

Mehmet Kaplan’a göre “1923’ten sonra Türk tarihinin mukadderatını yeni bir nesil eline alır.” Cumhuriyet neslinde “reaksiyon kuvveti, geçmiş nesillerle kıyas kabul etmeyecek kadar şiddetlidir.”

Bu dönemde İstiklâl mücadelesi sonrası devletin kalbi **Ankara**’da atmaya başlamıştır. Ankara bundan sonra edebiyatçılarımızın yönünü de çizer. Millet olma fikri, “Anadolu coğrafyası, insanı ve kültürü”, toplumun eğitimi ve kalkınması gibi meseleler sanatçıların gündeminde olacaktır. Tanzimat’tan itibaren giderek artan “millileşme” hareketlerine paralel olarak Cumhuriyet’e geçtiğimizde de bu taze ve heyecan verici ideal kendini korumaktadır. Buradaki “milliyetçilik” Yahya Kemal ve arkadaşlarının ileri sürdüğü “tarih ve coğrafya”ya bağlı bir millî anlayıştır. Bu sebeple okuryazarlarımız memleketin her bucağını, toprağını bu gözle değerlendirir, kendilerini milli değerleri ortaya çıkarmak ve tanıtmak konusunda sorumlu hissederler.

Edebî dergiler bir milletin kültür ve edebiyat sahalarındaki yenileşmenin geçirdiği evrelere bir ayna tutarlar. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren, dergiler, belli anlayış ve görüşleri benimseyen şairleri, yazarları ve eleştirmenleri himayesinde toplayarak toplumun ilgisini çekmeye çalışmış ve yeni nesilleri sayfalarında bir araya getirmiştir.² (Kurdakul, 1987: 34)

² (Servetifünun dergisi) “Söz gelimi (1981-1944, 2454 sayı), yayın hayatına girdiği zaman Tefik Fikretlere, Halit Ziyalara, Hüseyin Cahitlere sayfalarını açmış, Edebiyat-ı Cedide akımının yaygınlık kazanmasında büyük ölçüde etken olmuştur.” s. 34.

Sürelî yayınlar bu şekilde her dönemin ihtiyacına karşılık vererek kendi okuyucu kitlesini oluşturmuş ve aynı zamanda toplumun beklentilerine karşılık vermiştir.

Varlık'ın yayın sahnesine atıldığı dönemde Türkiye'nin, Türk toplumunun ihtiyacı olan olgu millî birlik ve beraberliğe olan güven ile Cumhuriyetin gücüne ve güvenilirliğine olan inançtır. Bu doğrultuda aynı idealler altında birleşme umududur. İşte Varlık böyle bir ihtiyacın sonucu olarak yayın hayatında yerini bulmuştur. Çünkü o Cumhuriyetin ve toplumun evrensel ve aynı zamanda millî olanı çağdaş bir anlayışla örtüştürme fikriyle hareket eder. Bunu da kültür ve edebiyat sahasında ve bu sahaların her alanında yapar.

Yaşar Nabi Nayır kendisi de Üsküplü olması bakımından **Balkan edebiyatına** ayrı bir önem vermiştir. O, “bölgenin birikimi ile Türk okuyucu arasında ilişki kurma gayreti içinde olmuştur.” (İsen, 2010: 61) Dergide yayımlanan Balkan edebiyatlarına dair yazılar ve eserler dışında Varlık Yayınlarından çıkan kitapların otuz ikisi Balkan yazarlarına aittir. Bunlar arasında **Panaît Istrati** gibi ünlü yazarlar da vardır.

İlerleyen yıllarda daha açık olarak sözü edilecek olan **Anadolu Gerçekçiliği ve Köy Edebiyatı** da bu sayfalarda yükselmiştir. Özellikle Mahmut Makal'a ait “Bir Köy Öğretmeninin Notları” şeklinde seri olarak çıkan yazılar bu akımı besleyen ana kaynak olmuştur. Varlık'ta çıkan bu yazılar daha sonra “Bizim Köy” adıyla kitaplaştırılmış ve Varlık Yayınları tarafından çıkarılmıştır (1950).³

Varlık Yayınevinden genç kalemlerin ilk eserleri, dünya edebiyatından çeviri eserlerle Türk ve Dünya klasikleri çıkar. Bu sayede edebiyatımızda **Sait Faik Abasıyanık** gibi değerli hikâyeci ve şairler yetişmiş, dünya edebiyatından yapılan çevirilerle ise sadece batının değil şimdiye kadar küçümsenmiş Balkan edebiyatları, kardeş Türk edebiyatları gibi farklı coğrafyaların eserleri okuyucuya sunulmuştur. Yayınevinde günümüze kadar üç binden fazla eser yayımlanmıştır.

Bu çeviri eserler yetişmekte olan Türk gençlerinin edebiyata olan susuzluğuna iyi gelmiştir.

Varlık hem yerli hem yabancı edebiyatı bünyesinde taşıyan sentezci, hükümetin ilkeleriyle örtüşen bir edebiyat anlayışı sürdürürken pek çok farklı ismi bünyesine almıştır. Birkaç nesil aynı sayfalarda yerini bulmuş, farklı anlayışlardaki sanatçılar bir araya getirilmiştir. Yaşar Nabi hayatta olduğu sürece dönemin önde gelen yazarlarını Varlık'ta sıkça görmekteyiz. Bunlardan dikkat çeken bazı isimleri burada belirteceğiz. Bu isimler aynı zamanda bir dönem edebiyatımıza yön vermiş isimlerdir.

³ Aynı eser 1966 yılında Unesco tarafından “Dünya Kültürüne Hizmet” ödülüne layık görülmüştür.

Deneme ve makale türünde en çok yazan isimlerden bazıları şöyledir: **Yaşar Nabi Nayır, Ahmet Muhip Dıranas, Necip Fazıl Kısakürek, Burhan Ümit, Leo Spitzer, Hüseyin Namık Orkun, Orhan Şaik Gökyay, Abdülkadir İnan, Mahmut Ragıp Kösemihal, Süreyya Baydargil, Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Cevat Emre, Orhan Veli, İbrahim Necmi Dilmen, Agop Dilaçar, Samet Ağaoğlu, Cemil Sena Ongun, Sabahattin Eyüboğlu, Mahmut Makal, Sabri Esat Siyavuşgil, Cavit Orhan Tütengil, Nurullah Ataç, Cevdet Kudret, Suut Kemal Yetkin, Abdülhak Şinasi Hisar, Muzaffer Uyguner, Memet Fuat, Necati Cumalı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Hikmet Dizdaroğlu, Ruşen Eşraf Ünaydın, Orhan Hançerlioğlu, Tahsin Yücel, Metin And, Adalet Cimcoz, Hilmi Yavuz, Emin Özdemir, Attila İlhan, Konur Ertop, Tarık Dursun K., Adnan Binyazar, Hasan Bülent Kahraman.**

Şiir türünde eser veren isimler oldukça fazladır. Burada isimlerini en fazla gördüklerimizi veriyoruz: **Kemalettin K. Kamu, Yaşar Nabi Nayır, Ahmet Muhip Dıranas, Rüştü Şardağ, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Hamit Macit Selekler, Ziya Osman Saba, Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Feridun Fazıl, Baki Süha Ediboğlu, Yakup Sabri Olcaytu, Sabri Esat Ander, Cahit Sıtkı Tarancı, Halit Fahri Ozansoy, Rifat Ilgaz, Şükrü Enis Regü, Hasan Şimşek, Cahit Külebi, Orhan Veli, Oktay Rifat, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Necati Cumalı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ceyhun Atuf Kansu, Orhan M. Arıburnu, Talip Apaydın, Melih Cevdet Anday, Attila İlhan, Behçet Necatigil, Nahid Ulvi Akgün, Metin Eloğlu, Tarık Dursun K., Özdemir İnce, Mustafa Şerif Onaran, Cahid Saffet Irgat, Şahap Sıtkı, Sabahattin Kudret Aksal, Turgut Uyar, Muzaffer Tayyip Uslu, Rüştü Onur, Türkân İldeniz.**

Hikâye türünde eserleri yayınlanan yazarlar şiir kadrosu kadar zengindir. Bunlardan da belli başlı olanları şöyle belirtebiliriz: **Nahit Sırrı Örik, Suat Derviş, Halid Ziya Uşaklıgil, Sait Faik Abasıyanık, Sabahattin Ali, İhsan Naim, Ümrân Nazif Yiğiter, Samet Ağaoğlu, Bekir Sıtkı Kunt, Cevdet Kudret Solok, Orhan Kemal, İlhan Tarus, Necati Cumalı, Samim Kocagöz, Muzaffer Hacıhasanoğlu, Mahmut Özay, Muhtar Körükçü, Tahsin Yücel, Ayhan Sarısmailoğlu, Zeyyat Selimoğlu, Mahmut Makal, Erdal Öz, Muzaffer Buyrukçu, Yusuf Atılgan, Âfet Muhteremoğlu, Meral Çelen, Tarık Dursun K., Şahap Sıtkı, Adnan Ardağı, Cengiz Dağcı, Doğan Naci Aksan, Talip Apaydın, Adnan Özyalçın, Kâmuran Şipal, Selim Sabit, Ruşen Hakkı, Oktay Akbal, Yüksel Pazarkaya, Necati Tosuner, Fakir Baykurt, Nazlı Eray, Aziz Nesin, Behzat Ay, İnci Aral, Buket Uzuner.**

Piyes türünde eserleri yayınlanan yazarlardan bazıları ise şöyledir: **Cevdet Kudret Solok, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Nahit Sırrı Örik, Vedat Nedim Tör, Necip Fazıl Kısakürek, Sabahattin Ali, Baha Dürder, Necati Cumalı, Haldun Taner.**

Görsel Olarak Varlık

1933 yılından günümüze kadar halen çıkmakta olan Varlık Dergisi şekil itibariyle tabii olarak pek çok değişiklik göstermiştir. Belli dönemlere has bu değişiklikler bize derginin arka planı, çıkarıldığı koşullar, dönemin matbuat gündemi gibi hususlarla ilgili de ipuçları verir. **Yaşar Nabi Nayır**'ın ölümü olan 1981 yılına kadar belli başlı unsurları sabit kalan dergi bugün ilk çıktığı zamanlardaki düzeninden oldukça uzaktır.

Birinci sayıda (15 Temmuz 1933) kapaktaki tüm yazı ve rakamlar siyah renklidir. Yalnız kimi sütun ve yazılar renkli çerçeveye alınmıştır. Bu çerçevenin rengi her sayıda değişmekle beraber tek sayıda aynı renktir. Derginin adı en üstte tüm sayfaya sağdan ve soldan kapsayacak şekilde büyük puntolarla verilmiştir. Birinci sayıdan itibaren dergi adının altında sağa dayalı olacak şekilde derginin kendine slogan edildiği, kimliğini ve amacını belirten "*On Beş Günlük Sanat ve Fikir Mecmuası*" sözü yer alır. Bu slogan renkli bir çerçeve içinde yazılmıştır. Sol alt köşede yine büyükçe bir renkli yuvarlak içinde derginin sayısı vardır. Ortada üst sağ ve alt sol sütunda büyük harflerle "*Bu Sayıda*" başlığı altında o sayıda yer alan yazar ve sanatçı kadrosu verilir. Sol alt köşede küçük yazılarla o sayının tarihi, sağ alt köşede ise fiyatı belirtilmiştir. Ebadı 33x23 cm'dir.

Resim 1: Birinci Sayı Dış Kapak

Biçim bakımından değişikliğin görüldüğü ilk sayı ise yetmiş sekizinci sayıdır. Dergi adı yine en üstte geniş ve büyük olarak verilmekle beraber italik yazılmıştır. Bu defa kapaktaki tüm yazılar ve şekiller renksiz saman kâğıdı fon üzerinde turuncu renklidir. Başlığın hemen altında el yazısı biçiminde “On beş günde bir çıkar” sözü küçük harflerle verilmiştir. “Sanat ve Fikir Mecmuası” sloganı ise bu defa sol sütunda yer alır.

Resim 2: Yetmiş Sekizinci Sayı Dış Kapak

Temmuz 1946 tarihli üç yüz on ikinci sayıya baktığımızda derginin hem aylık çıkarılmaya başlandığını hem de şekil ve ebat bakımından da oldukça değişmiş ve yenilenmiş olduğunu görürüz. Bu formunu az değişiklikle uzun yıllar boyunca koruyacaktır.

Bu sayının kapak fonu canlı sarıdır. Dergi boyu yeniden süreli yayın formatına gelmiştir. En ayırıcı fark ise dergi dış kapağında ilk kez görsel bir resim kullanılıyor olması. Bu görsel bir tablo eseridir. Sayfanın tam ortasına yerleştirilmiştir. Dergi adı en üstte büyük olarak verilmiş, altında ise daha küçük puntolarla italik olarak “Aylık sanat ve fikir mecmuası” yazılmıştır. Ortada yer verilen, sayfanın neredeyse yarısını kaplayan resmin altında ise küçük puntolarla içinde yer alan yazar ve sanatçıların isimleri sıralanmıştır. Eser isimleri ise artık verilmemektedir. Sol alt köşede epeyce küçük formatta tarih, sağ altta ise aynı şekilde fiyat gösterilir.

Resim 3: Üç Yüz On İkinci Sayı Dış Kapak

Bu dönemle birlikte kapaklarda kullanılan görseller çoğunlukla tablolar, özellikle de ünlü yerli ve yabancı ressamalara ait eserlerdir. Bazen içeriğe uygun olarak bir sanatçının tablosu ya da çizimi ya da ayın konusuna uygun bir çizim olabilmektedir. Ancak ilerleyen sayılarda fotoğraflar da kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar genelde sergilerden alınan heykellerin, büyük devlet adamlarının ya da sanatçıların fotoğraflarıdır.

En çok resmi kullanılan isimse **Mustafa Kemal Atatürk**'tür. Önceki sayılarda Büyük Önderin resimleri ve fotoğrafları iç sayfalarda kullanılmakla birlikte ilk kez kapakta kullanılması 30 Kasım 1948 tarihli üç yüz kırkıncı sayıda olmuştur. Fotoğraf ölüm yıl dönümü dolayısıyladır, Atatürk'ün bir büstüne aittir.

Resim 4: Üç Yüz Kırkinci Sayı Dış Kapak

Her Kasım ayı sayısı ve belli resmî ve özel günler kapak resmi **Mustafa Kemal Atatürk**'e ayrılmıştır.

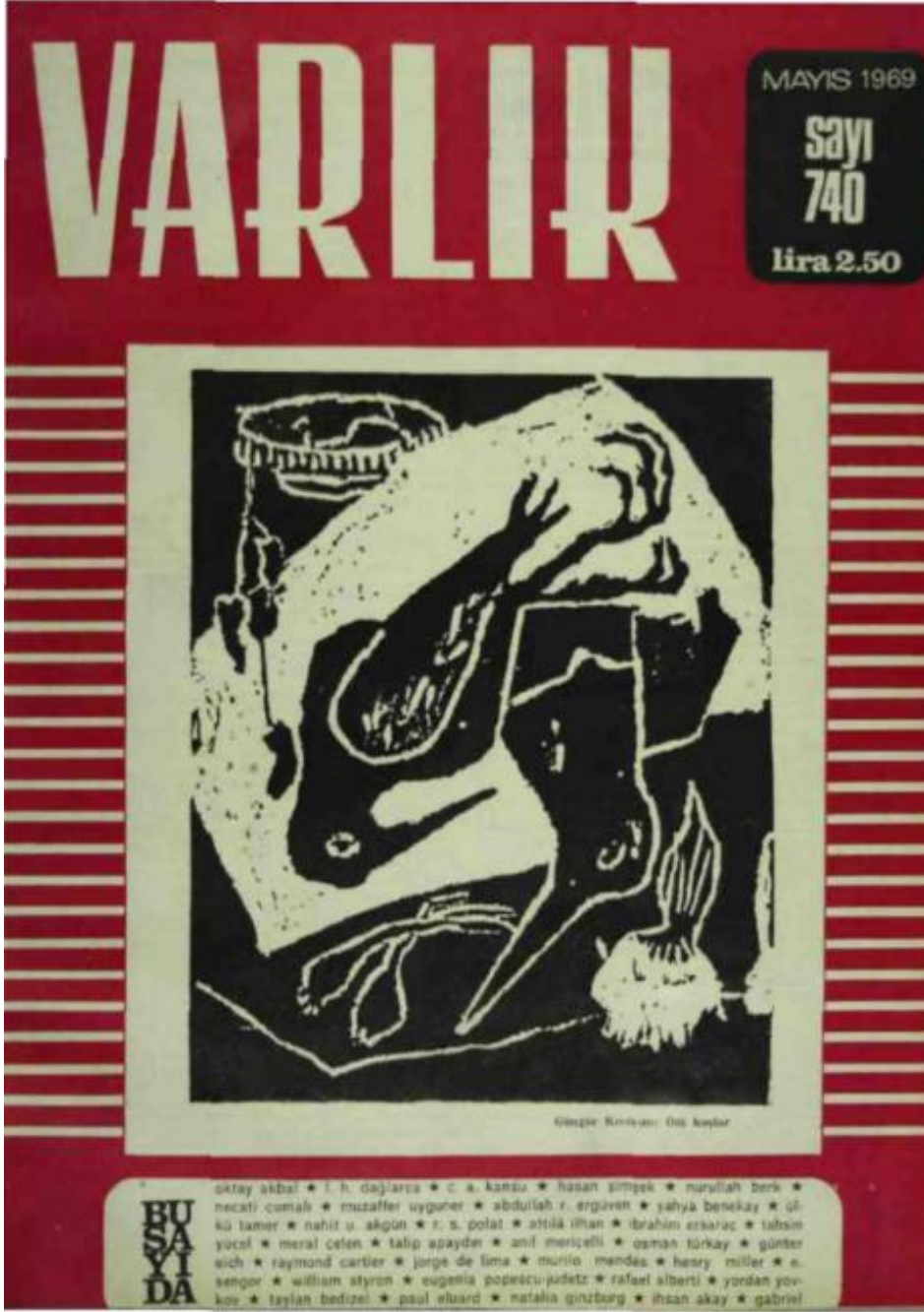
Varlık büyük yazar ve şairlere oldukça değer vermiş, bazı sayıları sadece ölümlerinde değil yaşarken bile onlara ayırmıştır. Bunlardan biri üç yüz elli üçüncü sayıdır. 1949 Aralık tarihli sayının kapak resmi altmış beşinci doğum günü dolayısıyla büyük şair Yahya Kemal'e aittir.

Resim 5: Üç Yüz Elli Üçüncü Sayı Dış Kapak

Dergi aynı resmi kapak olarak şairin ölüm tarihi olan 1958 yılında dört yüz doksanınıcı sayıda da kullanacaktır.

Aşağıdaki 740. sayıya ait görsel Güngör Kıvılcım'ın "Ölü Kuşlar" adlı eseri.

Resim 6: Yedi Yüz Kırkinci Sayı Dış Kapak

Sonuç

Cumhuriyetin 10. yılında yayın hayatına başlayan Varlık Dergisi'nin kültür ve sanat hayatımızda büyük önemi vardır. 1933 yılından bu yana edebî çizgisini bozmadan günümüze kadar gelmiş, yakın tarihimize tanıklık etmiştir. Bu bakımdan Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın da en uzun süreli yayın organı niteliğindedir.

Varlık Dergisi kurucusu olan Yaşar Nabi Nayır'ın şahsiyetinden ayrı düşünülemez. Üsküp doğumlu olan Yaşar Nabi yaşamı boyunca Balkan Türklerine verdiği önem ve Atatürk önderliğindeki Türkiye Cumhuriyetinin örnek bir vatandaşı olarak tanınmıştır.

Önceki dönemden sanatçılarımızla adını ilk defa Varlık'ta duyuran isimleri Varlık çatısı altında buluşturmuştur. Sanatı her daim önde tutan Varlık kimi zaman toplumsal konuları gündeme getirmeyi kendine bir borç bilmıştır.

Bugün edebiyat tarihimizde saygıyla anılan, bir döneme adını yazdırmış olan **Orhan Veli, Cahit Sıtkı Tarancı, Sait Faik Abasıyanık, Mahmut Özey, Mahmut Makal, Sulhi Dölek, Nazlı Eray** gibi edebiyatçılarımız onun sayesinde edebiyatımıza kazandırılmıştır.

Gündeme getirdiği kültürel ve sanatsal meseleler ile dikkati tiyatroya, müziğe, eğitime ve bilimin çeşitli dallarına çekmiştir.

Türkçe'ye ve millî kültüre verdiği değer ve bu konuda ele aldığı tartışmalar ile okuyucunun dikkatini millî kültüre ve tarihe yönlendirmeyi başarmıştır.

Çeviri faaliyetleri ve dünya edebiyatlarına çektiği dikkat ile gençlerin ufkunu genişletmeyi amaçlamıştır.

Varlık yaptığı yayınlar ile de gençlerin kitaba ve bilgiye ucuz ve kolaylıkla ulaşabilmesini sağlamıştır. 1981 yılına gelindiğinde iki binden fazla eser Varlık Yayınları'nda basılmıştır.

Bilhassa Atatürk'ün ölümünden sonra politik tavırlardan uzak kalmayı ve siyasî münakaşalara yer vermemeyi tercih etmesi ile her anlayıştan okuyucunun güvenini ve saygısını kazanmıştır.

Yaşar Nabi bağımsızlığın, memleketin, millî kültürün, dilin ve eğitimin değerini yaşadığı hayat vasıtası ile öğrenmiştir. Varlık'ı Cumhuriyet'in "varlık"ına denk şekilde, millî beraberlik ve kültür bütünlüğü amacıyla çıkarmış, bunu da gençleri yüreklendirme ve dünya edebiyatını tanıtmaya göreviyle, eski nesilden yazarlarla gençleri bir araya getirerek, ülkedeki her yeni kültürel değişimi ve gelişmeyi kaydederek yapmıştır.

Varlık'ın edebiyat hazinesi olarak Türk kültüründe önemli bir yeri olduğudur. Çünkü incelenen malzeme edebî ve kültürel olarak yoğunluk ve devamlılık gösterir. 884. sayısına kadar (Nisan 1981) incelediğimiz Varlık ortalama 20-25 sayfa olarak çıkarılmış, her sayıda aşağı yukarı on-on beş şiir, en az iki hikâyeye yer vermiştir. Bu göz önüne alındığında derginin sadece şiir

ve hikâye türündeki eserlerle nasıl bir yoğunluk içerdiği ortaya çıkar. Üstelik bu eserler edebî bir titizlikle seçilmiş eserlerdir.

Edebî eserlerin ve çeşitli edebî tenkit ve soruşturmaların yanı sıra özellikle 1946'dan sonra neredeyse her sayıda gördüğümüz **anketler ve görüşmelerle, hatıra yazıları** da ayrıca üzerinde önemle durmayı hak eden kıymettedirler. Bunlar da dönemin öne çıkan değerli yazarları ile daha sonra bizler tarafından değeri bilinen genç yazarların kaleminden çıkmıştır.

Bütün bunların sonucunda çalışmamız bize göstermiştir ki Varlık Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan en uzun soluklu dergi olmanın yanı sıra edebî duruşu ve çağdaş ve millî kültüre verdiği önemle de Cumhuriyet tarihimizin en önemli dergilerinden biridir. Yaşar Nabi Nayır'ın şahsiyeti ve edebî birikimiyle Varlık bir dönem edebî bir "okul" haline gelmiş, zamanın edebiyat okurunu fazlasıyla beslemiştir. Her dönem toplumsal koşullara uyum sağlamayı başarmış, her türlü okuyucunun ilgisini ve dikkatini çekmeyi başararak bugüne kadar "varlığını" sürdürmüştür. Varlık'ta çıkan yazar kadrosuna baktığımızda bu isimlerin neredeyse her birinin kendi alanında edebiyat tarihimizde yerlerini aldığını, bir dönem Türk kültür ve edebiyatına yön vermiş şahsiyetler olduğunu görürüz. Varlık tüm bu yönleriyle bugünün düzeyli ve kaliteli dergi ve yayıncılık anlayışına örnek teşkil etmekte, "okul" vasfını devam ettirmektedir.

Varlık

YAŞAR NABI NAYIR: SANAT HİZMETİNDE BİR YAŞAM

48. YIL / NİSAN 1981 / SAYI 883 / 50 LİRA

Resim 7: Yaşar Nabi Nayır'ın Ölümünün Ardından, Nisan 1981.

Kaynakça

Kitaplar

1. Kaplan, Mehmet (2016), **Nesillerin Ruhü**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
2. **Varlık'ta İlk İmzalar**, haz. Enver Ercan (2003). İstanbul: Varlık Yayınları.
3. Kurdakul, Şükran (1987), **Çağdaş Türk Edebiyatı III**. Ankara: Bilgi yayınevi.

Tezler

1. Özay, Çiğdem (2018), "Kültür ve Sanat Hayatımıza Katkısı Bakımından Varlık Dergisi Üzerine Bir İnceleme (1933-1981)", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Makaleler

"Kırkıncı Yılımız", sayı 790, Temmuz 1973.

1. Nayır, Yaşar Nabi (1 Temmuz 1953), "Yirminci Yıldönümümüz", 396. sayı, 1. s.
2. İsen, Mustafa (2010), "Balkan Edebiyatlarını Bize Tanıtan Aydın", **Yaşar Nabi Nayır ve Varlık Dergisi**, Ankara.

Dergiler

1. Varlık, 1933-1981.

Osmanlı Dönemi Gazete-Roman İlişkisi Üzerine Bir Araştırma

An Examination On The Relationship Between The Journal And The Novel In Ottoman Era

Ferhat Korkmaz¹

ÖZET

Türkiye’de gazetelerin tarihi süreç içerisinde sosyal, siyasal, ekonomik ve sanatsal pek çok etkileri olmuştur. İlk gazetecilik faaliyetleri, Tanzimat Fermanı’nın ilanından hemen önce başlamış ve gazete, o günden bugüne sistem ve toplumu önemli ölçüde değiştirip dönüştürme gücünü elinde bulundurmuştur. Türk edebiyat tarihinde yer alan edebî sahadaki pek çok önemli eser ve faaliyet dahi gazeteci/aydın/sanatçılar tarafından ortaya konulmuştur. Şiir, makale, öykü ve roman gibi pek çok yeni edebî tür, basın aracılığıyla Türk edebiyatına dâhil olmuş ve okurla buluşmuş; yeni edebiyat anlayışının yerleşmesi ve kökleşmesinde gazetelerin hayati bir rolü olagelmıştır.

Türk edebiyatının ilk dönem telif ve çeviri romanları gazetelerde tefrika edilmek suretiyle yayımlanmıştır. İlk çeviri roman olan *Tercüme-i Telemak*, *Mecmua-i Fünûn*’da yayımlanmıştır. Şemsettin Sami’nin 1872’de kaleme aldığı *Taaşşuk-ı Talat u Fitnat* romanı, *Hadika* gazetesinde yayımlanmıştır. *Esrâr-ı Cinâyât*, *Mai ve Siyah*, *Eylül* gibi Türk romancılığında çığır açan eserler, gazetelerde tefrika edilmek suretiyle ilk defa okurla buluşmuştur.

Çalışmamızda, Türk romanının doğuş sürecinde Ahmet Mithat Efendi’nin *Esrâr-ı Cinâyât* romanı örneğinden hareketle basının romana etkisi, gazete-roman ve romancı-gazeteci-iktidar ilişkisi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi, Yeni Türk Edebiyatı, Gazete, Roman,

ABSTRACT

Newspapers have had many social, political, economic and artistic effects. Journalistic activities in Turkey started just before the proclamation of the Tanzimat Edict. The newspaper has changed and transformed the system and society significantly since then. Even the activities in the literary field have been put forward by the journalists / intellectuals / artists. Many new literary genres, such as poems, articles, stories and novels, were introduced to readers through the press. Newspapers have played a vital role in the establishment of the new literature.

First period copyright and translation novels of Turkish literature were published in the newspapers. The first translation novel called *Les Aventures de Télémaque* (François Fénelon) was published by newspaper called *Mecmua-i Fünûn*. The novel written by Şemsettin Sami in 1872 which is called *Taaşşuk-ı Talat u Fitnat* was published by the newspaper called *Hadika*. Breakthrough works in Turkish

¹ Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü;
e-posta:korkmaz1871@gmail.com

novelism such as *Esrâr-ı Cinâyât*, *Mai ve Siyah* and *Eylül* were firstly met with the readers by the newspapers.

In our study, the novels related to newspaper and journalism in Ottoman era have been examined with one of the 19. century Turkish novel example Ahmet Mithat Efendi's *Esrâr-ı Cinâyât* (Mystery of the Murders) and the impact of the press on the novel, the newspaper-novel and the novel-journalist-power relationship were evaluated in the genesis of the Turkish novel.

Keywords: Ottoman Era, Modern Turkish Literature, Newspaper, Novel.

Giriş

19. yüzyılda Osmanlı Devleti sancılı bir süreçten geçer. Bu yüzyılda yenileşme hareketleri ile yıkılış psikozu birlikte. Çöküş devam ederken bütün toplumsal ve siyasal aygıtlarda bir yenileşme de yaşanmaktadır. Yenileşmenin en önemli göstergesi şüphesiz ki devletin eskiyen müesseselerinin revize edilmesinin yanında her sene sayısı artan gazetelerdir. Fransız İhtilâlî'nin getirdiği fikirlerle irtibatı sağlayan ve bütün yeni fikir âlemini sevk ve idare eden gazeteler, Türkiye'de başta tepeden gelen ama zamanla halka mal olan yeni fikirlerin sergilendiği bir platform görevi görür. Ahmet Hamdi Tanpınar (1988), gazetelerin bu bağlamda "hakiki mânâsında kürsü" (s.249) olduğunu vurgulamaktadır.

Etnik ve dinsel toplulukların Osmanlı ülkesinde 19. yüzyıl boyunca gazetecilik faaliyetine özel önem verdiği ve kendi dillerinde yayımlanan gazetelerinin olduğu görülür. Osmanlı Devleti'nin Müslüman tebaası dinsel/yönetimsel gerekçelerle ilk zamanlarda gazete çıkarmaya yanaşmamıştır. Osmanlı ülkesinde bilinen ilk gazete Fransız elçiliğinin çıkardığı *Bulletin des Nouvelles*'tir. 1796'da ise *Gazette Française de Constantinople* ve 1797'de *Mercure Oriental* yine Fransızlarca çıkarılan; ancak kısa süreli yaşayan gazeteler olarak görünür. İzmir'de 1824'te çıkarılan *Symnéen*, yine 1824'te çıkarılan *Spectateur Oriental* ve 1828'de çıkartılan *Courrier de Symrne* İstanbul dışında yayımlanır. Mısır'da ilk olarak 1798'de *Courrier d'Egypte* çıkartılır. Fransız işgalinin sürdüğü yıllarda *Décade Egyptienne* gazetesi yayımlanır. Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır Valiliğini elde ettikten sonra ise 1830 tarihinde Kahire'de *Vekayi Mısriyye* ve Hanya'da *Vakayi-i Giridiye* gazetelerini çıkartır (Koloğlu: 1992, 15). Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile yenilik konusunda neredeyse rekabet içinde olan II. Mahmut bundan bir iki yıl sonra yani 1831'de *Takvim-i Vakayi* gazetesini çıkartır. Böylece Osmanlı başkenti ilk olarak Türkçe yayımlanan bir gazete ile tanışmış olmaktadır. Sultan, ülkesini Batılılara anlatabilmek için aynı yıl bu gazetenin *Moniteur Ottoman* adıyla Fransızca nüshasını bastırır. *Takvim-i Vakayi* beş bin adet; *Moniteur Ottoman* ise 300 adet bastırılır. Kavalalı da Sultan'a bakarak *Vakayi-yi Mısriyye* gazetesinin *Moniteur Egyptien* adıyla Fransızca nüshasını bastırır (Mantran, 1995, 53). Osmanlı ülkesinde Sultanın emriyle çıkarılan gazeteler, birer devlet

kurumu; gazeteciler ise birer devlet memuruymdu (Koloğlu, 1992, s.15). 1840'ta ise İngiliz William Churcill Türkçe yayımlanan ilk yarı resmî gazeteyi kurar: *Cerîde-i Havadis*. Devlet eliyle çıkarılan bu gazetelerden sonra Şinâsi ve Agâh Efendi 1860'ta *Tercümân-ı Ahvâl*'i yayımlar. 1862'de ise Şinasî tek başına *Tasvîr-i Efkâr*'ı yayımlamaya başlar. Bundan sonra Osmanlı matbuat dünyasında her geçen yıl yayımlanan gazetelerin sayısı artar. 19. yüzyıl sonuna gelindiğinde gazete, dergi, mecmua vs. bakımından pek çok yayın bulunmaktadır.

Gazete ve Edebiyat Hayatı

Tanzimat ve sonrasında ülkedeki kanunlaştırma dışındaki en önemli dönüşüm, kültür ve edebiyat sahasında yaşanır. Şinasi, edebiyattaki ilk esaslı devrimleri gazetesi aracılığıyla yazı dilinde gerçekleştirir. Daha sonra Ziya Paşa ve Namık Kemal, Tanzimat ihtilâlciliğinin en önemli aktörleri haline gelir. Gazete türünün şahsi teşebbüse açılması, Tanzimat yıllarında birçok devrimin yapılmasını kolaylaştırır. Tanpınar (1988), o yıllarda gazetenin “hemen hemen tek başına yeniliği idare.” (s.249) ettiğini vurgular. Nitekim, ilk roman –çeviri de olsa- *Mecmua-i Fünûn*'da yayımlanarak Türk edebiyatına mal olmuş (Uçman, 2003, s.270), ilk yerli tiyatro *Tercümân-ı Ahvâl* gazetesinde yayımlanmıştır.

Gazete ve gazeteciliğin yaygınlaşmaya başlaması ve matbuat dünyasında ortaya çıkan sorunlar, devlet açısından bir düzenlemeyi zorunlu kılar. İlk düzenleme, Sultan Abdülaziz tarafından 25 Kasım 1864'te yapılan 35 maddelik “Matbuat Nizamnamesi”dir. Bu kanunun en önemli hükümleri şunlardır: “Hangi dilde olursa olsun siyasete ve yönetime yönelik yayın yapmak isteyenlerin önceden izin almaları (md.1) gerekmektedir. Yüce devletin iç güvenlik ve asayişini bozacak cinayet ve suçlardan birinin oluşmasına her kim bir gazete aracılığıyla neden olursa yayını yapan gazeteci de suç ortağı sayılacaktır (md.13). Bir gazeteci saltanata, genel adaba ve ulusal ahlaka aykırı yazılar yazar ve hanedana saldırıda bulunursa (md.15), bakanlar kuruluna (md.16), üst düzey bürokratlara dokunacak söz yazarsa (md.16), yüce devletin dost ve müttefiki bulunan hükümdarlara dokunacak yayın yaparsa (md.17) çeşitli miktar altın ve sürelerle hapis cezasına çarptırılır.” (Mazıcı, 1998, s.133)

Devlet ve devlet yönetimine yapılan eleştirilerin basında gittikçe yaygınlık kazanması üzerine 27 Mart 1867'de Sadrazam Âlî Paşa'nın adıyla anılan bir kararname yayımlanır. Bu kararneme “Âlî Kararname” adıyla da anılmıştır. Söz konusu kararnamenin en önemli özelliği, devlete gazete kapatma yetkisinin verilmesidir (Mazıcı, 1998, s.134). Dolayısıyla yukarıda zikrettiğimiz “Matbuat Nizamnamesi” ve “Âlî Kararname” Tanzimat dönemi basın ve yayım dünyasını düzenleyen ve sınırlandıran iki önemli metindir. Bu kanunlar, gazete yayımcılığından roman yazımına kadar Osmanlı matbuat dünyasına hâkimdir.

Osmanlı Basın Hayatında Tefrikacılık Anlayışı

Türk edebiyatında modernleşme gazete aracılığıyla başlar. Türk edebiyatına yeni kazandırılan pek çok tür varlığını ve gelişimini gazeteye borçludur. Türkiye’de tefrikacılık anlayışı Şinasi’nin *Tercümân-ı Ahval* gazetesıyla başlar: “Bu doğrultuda “dizi roman” ya da “parçalı roman” kavramları belki de daha kapsayıcı olur. Nitekim özellikle 19. yüzyılda gerek Batı Avrupa’da gerek Osmanlı coğrafyasında pek çok romanın önce gazetede tefrika edildiği, sonra cüzler halinde yayınlandığı ve en sonunda da tamamlanmış kitap formunda satıldığı görülecektir. Ancak bu aşamaya varılması bir yana, gazete tefrikası özellikle bir 19. yüzyıl icadıdır ve matbuat kapitalizminin en büyük ve başarılı buluşlarından biri olacaktır. Osmanlı’ya tefrika ilk kez Tercüman-ı Ahval’in çıkmaya başlamasıyla, bu gazetenin 22 Ekim 1860 tarihli ilk sayısı ile girmiştir. Şinasi hem, kelime anlamına uygun olarak, gazetenin ilk sayfasında bir “mahsusen tefrik olunan aşağı taraf” a yer verir ve burada ünlü oyunu *Şair Evlenmesi*’ni parçalar halinde yayınlarken tefrika geleneğini başlatmış olur. Yani tefrika Türkçe matbuat alanına bir romanla değil, bir tiyatro oyunuyla girmiş olur. Şinasi aynı tarihli gazetede, soru-cevap yöntemiyle “Tefrika ve Gazete Hakkında” bilgiler de verir.” (Köroğlu, 2012, s.133)

Mustafa Miyasoğlu (2000), romanların sevilip yaygınlaşmasında gazetenin etkisi olduğunu şu sözlerle vurgular: “Romanların sevilip yaygınlaşması, gazetecilik yanında yayıncılığı da ayrı bir sektör haline getirdi. 19. yüzyıla kadar edebî eserlerin bu kadar basılıp okunduğuna kimse şahit olmamıştı.” (s.69).

Batı edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da roman, edebiyat hayatına gazetelerde tefrika edilerek girer. Yusuf Kâmil Paşa, *Ceride-i Havadis* gazetesinde tefrika ettirmek suretiyle ilk çeviri romanı Türkçeye kazandırır. Şemsettin Sami’nin 1872’de kaleme aldığı *Taaaşşuk-ı Talat u Fitnat* romanı, *Hadika* gazetesinde tefrika edilerek yayımlanmıştır. Aşk-ı Memu’ ve Eylül gibi Türk romancılığında çığır açan ilk eserler, gazetelerde tefrika edilmek suretiyle ilk defa okurla buluşmuştur. Müstakil bir eser olarak roman basma geleneği cüzler halinde yayımlanan ve Teodor Kasap tarafından çevrilen *Monte Kristo Kontu* romanı çevirisinin yapıldığı yıllara denk gelir; ancak gazetelerdeki roman tefrikası geleneği uzunca bir süre devam eder. Necmettin Sefercioğlu (2000), gazetelerin 1970-1975 yıllarına kadar bu geleneği sürdürdüğünü şu sözlerle ifade eder: “Gazetelerin yirmi beş-otuz yıl kadar önce bıraktıkları bir yayın geleneği vardı: Hemen hepsinde en az iki veya üç roman tefrika edilirdi. Yani, her gün o romanların birer parçası yayınlanırdı. Böylelikle okuyucunun gazeteyle bağlanması, onu sürekli olarak alıp okuması amaçlanırdı.” (s.168).

Tanzimat romancılarının çoğu aynı zamanda gazetecidir. Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal gibi edebiyatçılar önce gazetecilik yapmış, daha sonra roman yazmışlardır. Tanzimat

döneminden sonra da tefrika roman anlayışı sürdürülmüştür. II.Abdülhamit döneminde her ne kadar basın hayatını yönlendiren sansür politikası olsa da tefrika roman yazma geleneği sürdürülmüştür. II.Meşrutiyet'in ilanı ile gelen görece özgürlük ortamında tefrika roman furyası yaşanmış, bu dönemde de pek çok roman gazeteler aracılığıyla ilk defa okurla buluşmuştur. Osmanlı dönemi tefrikacılık anlayışında uzun süreli yayın yapan gazete ve dergiler önemli yer tutar. Bu açıdan *Mecmua-i Fünûn*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Tasvir-i Efkâr*, *Servet-i Fünûn* gibi gazete ve dergilerin tefrika roman anlayışının sürdürülmesinde Osmanlı dönemi yayıncılığı açısından önemli etkileri vardır.

Osmanlı Dönemi basınında tefrika edilerek yayımlanan bazı romanlar ve tefrika yeri ile tarihi şöyledir:

Roman Adı	Tefrika Yeri	Tarihi
<i>Tercüme-i Telemak</i>	<i>Mecmua-i Fünûn</i>	1859
<i>Taaşuk-ı Talat u Fitnat</i>	<i>Hadika</i>	1872-1873
<i>Dürdane Hanım</i>	<i>Tercüman-ı Hakikat</i>	1882
<i>Esrâr-ı Cinâyât</i>	<i>Tercüman-ı Hakikat</i>	1883-1884
<i>Hayal ve Hakikat</i>	<i>Tercüman-ı Hakikat</i>	1891
<i>Şık</i>	<i>Tercüman-ı Hakikat</i>	1886
<i>Mai ve Siyah</i>	<i>Servet-i Fünûn</i>	1896
<i>Aşk-ı Memnu</i>	<i>Servet-i Fünûn</i>	1899-1900
<i>Eylül</i>	<i>Servet-i Fünûn</i>	1900

Basın Hayatı ile Roman İlişkisine Bir Örnek

Osmanlı döneminde romancılığı ve gazeteciliği uzun yıllar birlikte sürdüren Ahmet Mithat Efendi'nin *Tercümân-ı Hakikat* gazetesi gazete-roman ilişkisi açısından son derece dikkat çekicidir. Gazete ve roman arasında uzlaşma arayan Ahmet Mithat Efendi, *Esrâr-ı Cinâyât* romanında bu iki türün birbirine olan katkısını ele alır. Her ne kadar *Esrâr-ı Cinâyât* ilk polisiye roman olarak anılsa da esasında bir gazetecilik tarihi romanıdır. Romanda doğruların yanında yer alan bir gazeteci ve baskıyla karşı karşıya kalan bir devlet memurunun suçluların yakalanıp adalete teslim edilmesi ve kamuoyunun vicdanının rahatlatılması için yaptıkları işbirliği ele alınmaktadır. Gazete ve gazeteciyi vaka çözümünde en önemli unsur haline getiren Ahmet Mithat Efendi, Tanzimat dönemi gazeteciliği hakkında bize pek çok bilgi sağlamaktadır. Bu vesileyle gazetecilik, matbaacılık, "Matbuat Nizamnamesi", "Âlî Kararname", ifade özgürlüğü,

gazete-iktidar ilişkisi ve sansür gibi meseleler romanda üzerinde en çok durulan konular haline gelir.

Romancılığının ilk yıllarında ağırlıklı olarak romantizme bağlı olan; ancak olgunluk çağlarında realizm ve natüralizme meyleden Ahmet Mithat Efendi'nin bu romanda gazete ve gazetecilik açısından verdiği bilgiler realist bir zeminde değerlendirilebilir. *Esrâr-ı Cinâyât* romanı fiktif bir metin olsa da dönemin koşullarını arka planında fon olarak yansıttığından özellikle II. Abdulhamit dönemi gazeteciliği hakkında bize pek çok önemli bilgi sağlamaktadır. Türk edebiyatında gazete ve gazeteciliğin romanın konusunu oluşturduğu ilk eser, Ahmet Mithat Efendi'nin *Esrâr-ı Cinâyât* adlı romanıdır. *Esrâr-ı Cinâyât* romanı bir cinayet sahnesiyle başlar. Cinayetlerin işlendiği Öreke Taşı (Kanlıkaya)'nın uzun ve realist bir tasvirinden sonra romanın yazılmasına sebep olan olay anlatılır. Fakat bu olay gazete haberine dayandırılarak verilir. Anlatıcı, haberi romanın çekirdek vakası yapmak için şu izahı yapar: “Bin iki yüz şu kadar sene-i hicriyyesine müsâdif olan Temmuz ayının on yedinci Salı günü idi ki, İstanbul'da tab ve neşrolunan gazetelerin birisinde ve havâdis-i dâhiliye kısmında şu fıkra okundu.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.5)

Romandaki bu giriş, aslında bize gazetenin vaka çözümlerinde ne derece etkin kullanılacağına işaret etmektedir. Gazete haberi, olay yeri incelendikten sonra kaleme alınmıştır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Sorgu Polisi Osman Sabri'nin gazeteye cinayetle ilgili haberleri verdiğini öğrendiğimiz için aşağıda vereceğimiz mektubu da haber şekline getirerek gazeteye gönderir: “Büyükdere'den şehir postasıyla matbaamıza gönderilen bir varakadan müstebân olduğuna göre, dünkü pazartesi günü Boğaz haricine balık saydına giden kayıklardan bazıları hîn-i avdette Öreke Taşı'na yanaşarak üzerine çıktıklarında, orada gayet müthiş bir cinayetin vukuunu keşfetmişlerdir. On beş, on altı yaşlarında ancak tahmin olunabilecek bir kız maktul olduğu gibi, yanında iki de erkek naaşı görülmüştür ki, kızın Müslüman olduğu tırnaklarında kına rengi bulunmasından istidlâl olunuyor. Fakat kıyafeti alafranga imiş. Maktul erkeklerin ise Elenoz veyahut Maltız oldukları anlaşılıyor. Bu keşf-i acib hakkında sâhib-i mektûbizâhât-ı sâire dahi veriyor ise de cinâyet-i vâkı'anın zaten derkâr olan ehemmiyet-i fevkalâdesine nazaran tafsîlât-ı mezkûreyi derç ve ilânda ihtiyât eyledik. Badema edeceğimiz tahkikatın göstereceği netice üzerine keyfiyeti karilerimize tafsilen arz ederiz.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.5-6)

Gazeteye konulan bu olay, romanın vakasının geçtiği dönemin en önemli iletişim olanaklarından olan gazete haberinden ibarettir. Haberin son bölümü ise gazeteciye aittir. Gazetecinin mektubun hepsini yayımlamayarak sansür uyguladığına da tanık oluyoruz. Sansürü ise “...cinâyet-i vâkı'anın zaten derkâr olan ehemmiyet-i fevkalâdesi” yüzünden yaptığını söylemektedir. Romanda sansür, soruşturmanın selameti açısından bir ihtiyat olarak

uygulandığı vurgulanmaktadır. Burada dikkati çeken en önemli husus, mektubu gazeteğe gönderen Beyoğlu'ndaki Sorgu Polisi Osman Sabri'nin yerine bu ihtiyatı gazetecinin üstlenmiş olmasıdır. Mecdeddin Paşa'nın gazeteciye verdiği bütün soruşturma belgeleri yüzünden kızan Osman Sabri Efendi, soruşturmanın gizliliğinin ihlâl edildiğini düşünmektedir. Gazeteci Osman Sabri'yi rahatlatmak için ellerindeki bilgileri nasıl sınırlandırdıklarını yahut sansürü hangi gerekçelerle yaptıklarını izah eder: "Affedersiniz birader! Bir gazete muharririne her irâe olunan evrak hemen gazeteğe geçilmez. Gazeteler devletin menafini kendi menfaatlerinden ziyade gözetmeğe mecburdurlar. Gerek politika ve gerek adliye vesairece muhafazası devletin menafine muvafık olan şeyleri herkesten ziyade gazeteciler muhafaza ederler. Zira devletin menfaati demek doğrudan doğruya milletin ve memleketin menfaati demektir." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.15)

Romanda gazeteci, bu haber sayesinde kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır. Gazetenin ve gazeteciliğın merak duygusundan doğduğunu dikkate aldığımızda cinayetle ilgili bu ilk haber kendisinden bekleneni başarmıştır. Anlatıcı da buna dikkat çeker: "Şöyle bir fıkranın gazetedeki görülmesi karilerin ne derecelere kadar nazar ve ehemmiyetlerini açacağı ve ne kadar merakı müstevcib olacağı tafsile muhtaç değildir. Ertesi gün dahi bu madde hakkında gazetenin izahat vereceğine intizar olunurken izah yollu hiçbir şey görülememesi halkın intizarını bir kat daha artırmıştı. (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.6)

Anlatıcı, haberi konusunda gazeteciler arasında yaşanan rekabete de değinir. Her gazetecinin her habere ulaşamadığını dile getiren anlatıcı, diğer gazetecilerin bu haberle ilgili olarak gazetelerini eksik ya da yalan-yanlış bilgilerle doldurduğunu söyler; hatta kimi gazetecilerin haber intihali yaptığını dahi iddia eder: "Vakıa memlekette yalnız bir gazete bulunmayıp daha başkaları var ise de re'sen haber ve mulûmat almak öyle her gazeteciye müyesser olmayıp, bir takımları yek diğerinden havadis istirâk âdetinde olmalarıyla, başka gazetecilerin verdikleri malûmat şu ilk fıkradan ziyade değildi. Ziyade gibi görünen cihetleri mahzâ muharrir efendilerin kendi hayalhanelerinde buldukları vukuattan ibaretti." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.6)

Gazeteğe çıkan haberler, baştan beri devlet görevlerinin dikkatini çekmiştir. Mektuptan sonra gazeteğe cinayetle ilgili resmi açıklama yapılmak zorunda kalınır. Çünkü gazetedeki mektubun yayımlanmasından sonra resmi görevliler, kamuoyuyla tam ve doğru bilgi paylaşmak ister. Anlatıcı, romana "Beyoğlu Zabıtası" tarafından gazeteğe yayımlanmak üzere gönderilen resmi belgeyi aynen aktarır: "Cerîde-i muteberelerinin dünkü nüshasında Boğaz methalinde vaki ve Öreke Taşı demekle maruf olan kaya üzerinde on beş, on altı yaşlarında bir İslâm kıızı ile iki nefer dahi Maltız veyahut Elenozlu naaşları balıkçılar tarafından keşfolunduğuna dair bir fıkra güzârımız oldu. Cinâyet-i mezkûremâh-ı câr-i rûmînin on altıncı Pazar akşamı, yani pazartesi gecesini vuku bularak, ferdası pazartesi günü balıkçılar Büyükdere zabıtasına ihbâr-ı keyfiyet

etmeleriyle zabıta-i mezkûre tarafından tahkikine derhâl memurlar gönderildiği gibi, keyfiyetin Beyoğlu merkezine de ihbar olunması üzerine merkez müstantiklerinden Osman Sabri Efendinin maiyetine bir teftiş ve iki de çavuş terfik olunarak derhâl mahal-i cinâyete izam olunmuşlar idi. Müstantik-i mümâileyh tarafından verilen raportonun ihraç ettirilen bir sureti leffenirsâl-i sû-yi âli-i kerîmâneleri kılınmakla icâbının icrası bâbında...” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.6-7)

Romana konulan bu resmi yazı, okurlarının merakını gidermediği için anlatıcı, Osman Sabri Efendi'nin tuttuğu tutanağı da aynen yayımlar. Gazeteci, okuyucunun merakını hiçbir şekilde gidermemesine rağmen “gazetesini doldurmak” (s.7) için resmi yazıya yer vermiştir. Oysa dikkati çeken, vakayı aydınlatan ve olay yerini inceleyen Osman Sabri ve beraberindekilerin yazdıkları tutanaktır ve gazetede yayımlanan bu tutanak vakanın kuruluşuna katkıda bulunur. Osman Sabri Efendinin tutanağında öldürülen kızın Müslüman olduğu, öldürülen erkeklerden birinin Petri ve diğerinin Mihal olduğunu, olay yerinde yaralıların da olduğunu ancak bunların kıyıya doğru kan lekeleriyle kaçarak sandalla oradan ayrıldıklarını dile getirmiştir. Burada en önemli husus, yaralıların da olmasıdır. Ancak Beyoğlu zabıtasına bu cinayetlerle ilgili herhangi bir ihbar gelmemiş; olayda yaralananlar sessiz kalmışlardır. Osman Sabri, gazeteye gönderilen mektupta Öreke Taşı'na gidenlerin “mehtabiyesafası” için orada buldukları ve arkalarında sofrta takımı ve çeşitli yiyecekleri öylece bırakmış olduklarından kendi aralarında çıkan kavgada bu cinayetlerin işlendiğini tahmin etmektedir.

Anlatıcı, gazeteye konulan resmi yazıdan sonra bazı okuyucuların yazılanlardan tatmin olamadığını ve hatta gazeteye gelerek yazarlar ile görüşmek istediğini ifade etmektedir:“Bazı havadis meraklıları vardır ki ahvâl-i âleme dair gazetelerde okudukları fıkraları kendi meraklarına nispetle gayr-i kâfi görerek gazetehanelere kadar gelirler. Muharrirler ile görüşürler. Gazetelere derç olunan vakayı hakkındaki malûmat yalnız o kadardan ibaret midir? Yoksa daha ziyade malûmat vardır da, her ne mülâhazaya mebni ise bu kadcarcığı yazmakla mı iktifâ olunmuştur? Buraları sormaya başlarlar.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.8)

Anlatıcının da belirttiği gibi, okurların gazeteye akın akın gelmesi ve yazara olayla ilgili pek çok soru sorması, konunun kamuoyuna mal olduğunu göstermektedir. Gazetede bu cinayet haberi yazılmasaydı, gözden irak bir adada kimsenin tanık olmadığı ve olaya karışanların konuyu kapatmaya çalıştığı bir durumda cinayetlerle ilgili hakikatlerin ortaya çıkmaya başlaması mümkün olamazdı Dolayısıyla *Esrâr-ı Cinâyât* romanında, basının meseleleri kamuoyuyla paylaşması ve onları topluma mal etmesi yönüyle o hayati rolüne tanık olunmaktadır. Halk gazeteden okuduklarıyla meselenin bir an evvel hallini istemektedir. Halkın iletişim kurduğu kişiler polis ve devlet görevlileri değil; gazete ve gazetecidir. Gazetenin kamuoyunu yönlendirme ve hakikatleri ortaya çıkarma gücü burada bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Roman anlatıcısı, öteki gazeteleri habercilik bakımından atlattığı için gazetesinin prestijini artırmış; daha sonra yaptığı yayımlarla meseleyi halka mal etmeyi başarmıştır: "...gazeteci âlemin bu kadar merakını görünce bu cinâyet-i acîbeyi muhit olan esrarın keşfini cümleye karşı deruhte ederek, binaenaleyh meydana şu tahririne başladığımız romanın zeminin teşkil eyleyen bir roman çıkarmaya sebep oldu. Gazeteci kısmı bir şeyin tahkik ve tetkikini cidden merak ederler ise o şeyi etrafıyla öğrenmemeleri tasavvur olunamaz. Zira her tarafta dostları ve her dostlarının nezdinde nüfuzları olup, bahusus bu dostlar gazeteciye yanlış malûmat verip de eksik, ziyâde bir şeyin yazılmasına sebep olurlar ise bilâhare bir çok taraflardan tezkibi davet etmiş olacaklarını da bildiklerinden, gazeteci tarafından talep olunan malûmatı mümkün mertebe en doğru olarak verirler." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.9)

Gazeteci, halkın daha fazla bilgi isteği üzerine Galatasaray'daki polis merkezine gider, Osman Sabri Efendi ile tanışır. Anlatıcı bu vesileyle gazetecinin mesleği gereği pek çok insanla iç içe olduğunu vurgular: "Bir gazete muharririnin, her kim olursa olsun yeni bir dost ile ilk mülâkatta dostluğu, kırk yıllık bir dostluk derecesine vardırabilmesi işten bile değildir. Fakat muharrir efendi Müstantik Osman Sabri Efendi'yi ilk nazarıdikkate aldığı zaman, bu adamın öyle fi'l-hâl kırk yıllık dost derecesine isal edilemeyeceğini anladı. Gazeteci kısmı her ilimden biraz anlamaya muhtaç olduğu gibi ilm-i kıyâfeti daha ziyade anlamaya muhtaçtır. Karşısındaki adamın kalbinde ezberlediği şeyi yüzünden ve gözlerinden anlayıp okumalıdır." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.10)

Gazete yazarı, okuruna bilgi sunmak için görüştüğü Osman Sabri Efendi, bilgi vermeye yanaşmaz. Esasında bunu soruşturmanın gizliliği açısından yapar. Eğer soruşturma bilgileri açığa çıkarsa suçluların kendilerini takipten koruyacak tedbirlere başvuracağını düşünür. Fakat Beyoğlu Kaymakamı Mecdeddin Paşa, gazeteciyle görüşmek ister. Gazeteciye karşı ketum davranan Osman Sabri'nin aksine soruşturma ile ilgili ellerinde ne var ne yoksa gazeteciye veririr. Bu açıdan devlet görevlilerinin gazetecilere karşı almış oldukları farklı tutumlarla karşılaşmaktayız. Gazeteci, ketum davranan Osman Sabri Efendi'ye kendilerinin de âdeta devlet memuru olduğunu söyleyerek ikna etmeye çalışır: "...biz dahi sanatımız hasebiyle devlet adamı sayılırız. Bu misillü işlerde erbâb-ı cinâyâta değil, adliyeye hizmet etmek isteriz." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.15)

Halil Sûrî'nin cesedi üzerinde adlî tıp uzmanları inceleme yapar. İntihar gibi görünen olay, esasında cinayettir; sadece intihar süsü verilmiştir. "Tabâbet-i Adliye" (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.52) doktoru İtalyan, cinayetin kloroform adı verilen ve öldürücü dozu ile uyuşturucu dozu arasında çok az fark bulunan maddeyle öldürüldüğünü okuduğu gazeteye dayandırır.

“Efendiler, bundan yirmi gün kadar mukaddem *La Turquie* gazetesi İtalya gazetelerinden naklen bir fıkra derç eylemişti. Bu fıkrada Milano taraflarında bir herifin kendi zevcesini kloroform ile bayıltarak bir daha ayıltmadığı ve sonra herif korkusundan üçüncü katın penceresinden aşağıya atarak âleme, güya pencereden düşmüş de vefat etmiş diye ilân eylediği ve hâlbuki tetkikat ve tabâbet-i adliye icra olundukta, oda içinde kloroform süngeri bulunduğu hikâye olunuyordu. Bu adamı öldüren her kimse mutlaka Fransızca okuduğundan cinayeti ol suretle tertip...” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, 59)²

Dolayısıyla kloroform ile zehirlendikten sonra tavana asılan Halil Sûrî'nin odasında yapılan incelemeler neticesinde, intihar etmediği ve pencereden girilmek suretiyle birilerince öldürüldüğü tahmin edilir. İtalyan doktor, *La Turquie* gazetesinde okuduğu cinayetle bu cinayet arasında paralellik kurar. Aynı zamanda Abdülaziz'in ölümü ile bu romanın konusu arasında diyalojik bir ilişki bulunmaktadır.

Soruşturmayı derinleştiren Osman Sabri Efendi, Peri'nin üzerinde bulunan elbisenin Hediye Hanım konağı tarafından ısmarlandığını, Öreke Taşı'nda bulunan ve tersinden dizilen mektubun Hediye Hanım'a ait olduğunu tespit eder. Bütün bunları gazeteye yazmaya devam eder. Mecdeddin Paşa, soruşturmanın sevgilisi olan Hediye Hanım'a sıçradığını görünce dosyayı kapattırmak ister. Bütün bunlar gazeteye yazılmaya devam eder. Bu arada Osman Sabri Efendi ve gazeteci arasında yapılan bir anlaşmaya göre, ikisi arasında bir rekabet varmış izlenimi yaratılır. Bu durum, gerçekte Mecdeddin Paşa'nın soruşturmanın selâmetini bozmasını engellemek amacını taşır. Gazetede olmadığı halde varmış gibi yansıtılan bu çekişme şöyle anlatılır:

“Müstantik Osman Sabri Efendinin mahâret-i meşhûresine diyeceğimiz yok ise de, bir müstantik ne kadar mahir olursa olsun bir gazeteciyi aldatamaz. Bu fazilet ise gazetecinin kendi iktidarından, kendi maharetinden neş'et etmiş bir şey değildir. Belki gazeteler sahâyifi ammenin nazargâhı olup, enzâr ve efkâr-ı umûmiyye ise ne bir müstantikin hatırı ve ne de bir büyük familyanın keyfi için setr-i hakayika mecburiyet hissetmez” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.71)

Burada dikkati çeken en önemli husus, Hediye Hanım'ın ricasıyla soruşturmayı kapattırmak isteyen Mecdeddin Paşa'ya bir mesaj verilmek istenmesidir. Gazete yazarı, soruşturmanın

² Ahmet Mithat Efendi, *Üss-i İnkılap'ta Abdülaziz'in ölümünü anlattığı satırlarda yabancı doktorların otopsi yaparak adli tıp raporunu yazdığını ve cinayet şüphesi söylentilerinin romandaki benzer vaka örgüsüyle anlatıldığına şahit olmaktayız: “Ancak biz bir padişahın öyle bir muamele-i gadre düşer olmasını tecviz değil tasavvur bile etmek istemediğimiz cihetle ol-babda arz olunan rivayetlerden birinci kısma rüçhan verilmesini ve hakan-ı müşarünileyhin kendi kendiyi telef eylediğine rıza gösterilmesini tavsiye etmek isteriz.” (Ahmet Midhat, 1294, s. 224-225).*

kapattırılması hâlinde dahi işin peşini bırakmayacağını ilan etmiş olmaktadır. Dolayısıyla Osman Sabri Efendi'ye baskı kurarak soruşturmayı kapattırmak isteyen kaymakama gönderilen bir ihtaradır.

Romanda, Osman Sabri ile gazeteci arasında yaşanan çekişmenin arttığını da tanık olmaktadır. Gazeteci, kendilerine gönderilen evrakların eksik olduğunu iddia eder. Osman Sabri ise gazetecinin bu iddiasına karşılık dava açacağını bildirir. Gazeteci, kanunları iyi bildiğini göstererek söz konusu durumdan ötürü kanunca bir mesuliyetinin olamayacağını şöyle açıklar:

“Şimdiye kadar yazdığımız şeylerde kanunen neşrine cevaz olmayan bir fıkra bulunmasına ihtimal vermiyoruz. Eğer Müstantik Efendi Öreke Taşı cinayetine dair suretleri matbaamıza gönderilmiş olan takrirlerinin nakıs olarak gönderildikleri hakkında sözümüze gücenmişlerse, bu sözümüz doğru olup ispatına muktedir olduğumuz bir şeyden dolayı da kanunen mes'ul olamayacağımızı bilmeliydiler. Kendilerinin şöhret-i mahâretlerine nazaran kanundan bu kadar bîhaber olmamaları lazım gelmez miydi?” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, 72)

1864'te çıkarılan Matbuat Nizamnamesi'nin basına yönelik kimi ağır maddeleri vardı. Bunlardan biri olan 12. maddede “Hükümetten gelen resmi yazıları yayımlamamak” karşılığında “25-200 altın para cezası”nın verileceği (Çakır, 2002, s.36) ifade edilmektedir. 1883-1884 dolaylarında yayımlanan *Esrâr-ı Cinâyât* romanında, anlatıcı sık sık bu maddeye gönderme yapar: “Gazetelere gönderilen evrak-ı resmiyyeyi aynen derç etmek Matbuat Nizamnamesi mucibince gazetecinin borcu ise de, bir gazeteci yazdığı şeylerin garazdan ârihakayık-ı kat'iyye olduğuna şüphe etmediği surette dercine mecbur olduğu evrâk-ı resmiyyenin altına mütalâasını, mülâhazasını dahi yazmaktan çekinemez.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.71)

Görüldüğü gibi, resmi belgeyi olduğu gibi yayımlamak kanunca zorunlu tutulmuştur. Fakat gazeteci ara bir formül icat etmiştir. Tam metin halinde yayımlanan resmi yazının altına kendi görüşlerini ilave etmiştir. Bu durum, Tanzimat dönemi gazeteciliğinin en tipik özelliklerindedir.

Osman Sabri ve gazeteci arasında gerçekleştirilen işbirliği neticesinde gazetede çalışan bir yazar gözüne alınır. Gazetecinin tutuklanması, Tanzimat dönemi romancılığına da ilk olarak yansır. Gazeteci, göz altına alınmanın haksız ve kanuna aykırı olduğunu ifade eder. Fakat bu gözaltı “gaz ile tenvir edilen bir sokaktan fenersiz geçmek kabahatiyle” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, 72) gibi sudan bir sebebe dayandırılır. Gazete yazarı, gözaltının Osman Sabri'nin dava açmaya yeterli delil bulamadığı için yıldırma amacı taşıdığını bildirir. Bununla birlikte anlatıcı, gazetecilerin dost ve düşmanlıklarının pek belli olmadığını da ifade eder. Çünkü Osman Sabri

cinayet hakkında yapılan haberler sayesinde meşhur olmuş ve göklere çıkarılmışken şimdi de gazeteci tarafından kıyasıya eleştirilmektedir. "Bahusus ki bu hal gazetecilerin ağlebinde mevcuttur. Bugün bir adamın methüsenasını göklere çıkardıkları halde, yarın o adamın zemmini yerin dibine kadar indirirler." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.73)

Hacı Sadullah Efendi'den mücevherleri borç alıp Hafıye Necmi'yi Hediye Hanım'ın konağına tebdil-i kıyafet gönderen Osman Sabri kendini tutuklattırıp Mecdeddin Paşa'nın soruşturmadaki yanlı tutumunu ortaya koymak ister. Mecdeddin Paşa, fırsatı kaçırmaz, Osman Sabri'yi tutuklattığı gibi görevinden de azleder. Olay, resmi yazı şeklinde gazetelere gönderilir. Gazeteler, resmi evrakı aynen yayımlamakla mükellef olduklarından görevlerini yerine getirir. Ancak soruşturmada baştan beri Osman Sabri'ye destek olan gazetede ilave görüşler yayımlanır. Matbuat Nizamnamesi'nin zorunlu tuttuğu resmi yazıyı aynen yayımlama gazetecilerin doğru bilgi vermesine ya da kendi görüşlerini yayımlamasına aslında bir engel gibi görülür. Fakat cinayet soruşturmasını baştan beri takip eden gazetede resmi yazıya yapılan "zeyl"lerle farklı görüşler savunulabilmiştir. Aslında bu, belirttiğimiz gibi Tanzimat dönemi gazeteciliğinde resmî görüşten farklı bir düşünce belirtmek için icat edilen bir çözümdür. Romanda, Osman Sabri'nin azlettirilmesi ve tutuklattırılması konusunda öteki gazeteler resmi yazıyı "aynen derç etmekle iktifa" (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.83) ettikleri halde romanda ismi verilmeyen ancak soruşturmayı takip eden gazete ilave yazar.

Mecdeddin Paşa basının gücünden son derece korkan bir yönetici profili çizer. Beyoğlu zabıtasına ilk defa giden gazeteciye soruşturmanın gizliliğine rağmen elindeki bütün belgeleri vermek ister. Osman Sabri ona elinden geldiğince engel olmaya çalışır. Hacı Sadullah Efendi'nin elmaslarından ötürü tutuklanan Osman Sabri'yi ziyarete gelen gazetecinin isteği reddedilir: "Mutasarrıf paşa efendimizin emr-i mahsûsları iktizasınca Osman Sabri Efendi ihtilâttan memnudur." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.84) Gazeteci her ne kadar dolandırıcılığın görüşmeye mani bir suç oluşturmadığını iddia etse de görevliler onu Osman Sabri ile görüştürmezler. Öte taraftan bu emri veren Mutasarrıf Mecdeddin Paşa, karşısında gazeteciye görünce aynen şöyle der: "Canım ihtilâttan men, filân sizin için midir ya?" (Ahmet Mithat, 2000, 85) Bu, başlangıçta Ahmet Mithat Efendi ile Türk romanına giren ve bir buçuk asır civarında romanımızda işlene gelen işgüzar devlet memuru tipinin ilk örneğidir. Basına karşı boynu kıldan ince; ama her türlü hukuksuzluğu kendine mubah gören yönetici profilinin yansıması olan Mecdeddin Paşa'nın bu tavrı gazeteci tarafından eleştirilir: "...ihtilâttan men lazımsa cümleden ziyade benimle ihtilâtı men edilmelidir. Zira böyle bir işte hükûmetin en ziyade dikkat edeceği adam ancak muharrirler olabilir." (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.85)

Gazeteci, Osman Sabri ile görüştüktan ve gerekli gördüğü notları tuttuktan sonra ayrılmak ister. Ancak kaymakamlıkta görevli bir müfettiş gazeteciye elindeki notları amirine

göstermeden ayrılamayacağını söyler. “Efendi hazretleri, cüzdanınıza yazdığınız şeyleri paşa efendimiz hazretlerine göstermeksizin gidemezsiniz.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, 87) Görevlinin bu tutumu basına yapılmak istenen sansürün örneğidir. Mecdeddin Paşa'nın huzuruna çıkan gazeteci elindeki notları masasına bırakır. “Mutasarrıf hazretleri evvelâları, sâniyenleri, sâlisenleri okudukça renkten renge giriyordu.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.87) Yayınlanmasını istemediği bu notlar karşısında gazeteciye bir şey yapamayacağını anlayan Mecdeddin Paşa, ne yapacağını bilemez. Gazeteci elindeki notları yayımlamaya kararlıdır.

Romanda gazetenin matbaa aşaması da okuyucuya anlatılır. Osman Sabri Efendi, Hediye Hanım'a gönderdiği mücevherlerin akıbeti hakkında Köse Necmi vasıtasıyla gazeteye bir mektup gönderir. Mektubun gazeteciye ulaşma anı gazetenin basılmasına yakın bir zamana denk gelir. Gazeteciye yer lazımdır. Başmürettip Abdullah Efendi'den gazetenin tüm sayfalarının doldurulduğunu öğrenir. Elindeki mektup da çok önemlidir. “Yok, bir buçuk sütunluk yer isterim. Mühim ve müstacel bir madde var. Ehemmiyetsiz şeyleri çıkar. Eskimeyecek havadisleri de yarınki nüshaya tehir et.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.91) Bütün gazetelerde günlük ve acil haberlerin yanı sıra genelde bir araştırma ya da derlemeye ait genel yazılar da bulunmaktadır. Dolayısıyla gazeteci sonradan da yayımlanabilecek haberleri erteleyebilmektedir. Anlatıcı bu konuda şöyle der:

“Gazetehanelerin ahval ve umuruna vâkıf olanlar için tatvîl ve tafsile hacet yoksa da, karilerimizin çoğu bu sanatı bilmediklerinden onların ittilâ için arz edelim ki, gazeteciler bazı kere gazetelerine ne yazacaklarını bulamayarak gelen misafirlere varıncaya kadar herkesten havadis sordukları halde, bazı kere dahi işte böyle havadisleri taşarak yeniden yazacakları şey için gazetelerinde yer aramaya mecbur olurlar.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.91-92)

Osman Sabri'den sonra Hafıye Necmi'nin de tutuklanması İstanbul'da o kadar şayia bulur ki gazete kara borsaya düşer. “...fiyat-ı asliyesi kırk paradan ibaret bulunan gazete, üç kuruşa kadar alınıp satıldı.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.96) Gazetenin ısrarla yaptığı haberler netice verir, cinayetlerin aydınlatılması için kurulan komisyon araştırmalarına başlar. Komisyonun raporu yayımlandığında gazete iki kat fazla basılır. Gazete çıktığı gibi tükenir.

Öreke Taşı'ndaki cinayetlerle Halil Sûrî intiharının faili olan firari Kalpazan Mustafa'nın Bükreş ve Viyana'dan gazeteye gönderdiği itiraf mektupları sayesinde olay aydınlanmaya başlar. Okur gazete sayesinde bütün cinayetlerin asıl sebebini öğrenir. Kalpazan Mustafa'nın gönderdiği mektuplar, şüphesiz ki kamuoyunun vicdanını rahatlatır: “Mektupta halkı nazarı dikkatten asla uzak tutamadıkları şey, Mustafa'nın gayet sade ve halisane bir şive ile gerek kendi lehinde ve gerek aleyhinde addolunabilecek şeyleri hikâye etmesi kaziyesidir ki, bu sadegî ve halisiyet-i ifâdât ve hikâyât-ı vâkı'asında ne yalana ve ne de mübalâğaya benzer

hiçbir şey bulunmadığını ispat için berâhîn-i mukniadan addolunabilir.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.164)

Fransızca bir gazetede çıkan bir haber, Osman Sabri'nin işbirliği ettiği gazetede yayımlanan mektuplara ilişkindir. Bu haber, önceki mektupların değiştirilerek ya da sansürlenerek yayımlandığını aktarmaktadır. Bunun amacı ise, Kalpazan Mustafa'nın verdiği isimlerle kimseyi zan altında bırakmamak ve cinayetlerin çözümünün komisyon tarafından sağlanmasını temin etmektir. Esasında gazetecinin bu tavrının arkasında Matbuat Nizamnamesi'nin maddeleri yatmaktadır. Anlatıcı bu konuda şöyle der:

“Matbuat Nizamnamesi ahkâmına vâkıf olanlar bunun hikmetini pekâla bilecekleri vakıf olmayanlara dahi biz öğreteceğiz. Hezârfen Mustafa'nın el-hâletühâzihi hiçbir şeyden pervası olmadığı cihetle, mektuplarında birçok cinâyât-ı müdhişeyi, birçok büyücek memurlara isnat edebilir. Lâkin isnâdât-ı mezkûreyi bir gazeteci neşre vesâtet ederse o yüzden asıl müfteriye tayin olunacak cezanın nısfı dahi gazeteci hakkında tayin olunur.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.176)

Gazeteci, ismi geçenlerden bazılarının yüksek rütbeli devlet memuru olmasının yanı sıra iddiaların ispatının henüz mümkün olmamasından ötürü mektupların tam olarak yayımlamadığını dile getirir. Fakat elindeki evrakları resmi makamların istemesi durumunda teslim edebileceğini belirtir: “İsnâdât-ı vâkı'anın derece-i mevsûkiyyeti bizce muayyen olsaydı mektupları aynen ortaya koymaktan biz dahi geri durmazdık. Zira bir gazeteci ne kadar büyük memur olursa olsun, aleyhinde yazacağı şeyleri ispata muktedir olabildikten sonra, onların neşrinden dolayı mes'ul olmaktan başka, çünkü devletin hukuk ve menafini bu suretle muhafazaya hizmet etmiş olacağı cihetle şâyân-ı tahsîn dahi görülür. Lâkin Hezârfen Mustafa'nın şunun bunun hakkında cinayete ithama medar olacak surette ortaya koyduğu hafâyânın mevsûkiyyet-i kat'iyyesinden yine emin olmadığımız cihetle, o satırları mektuplardan tayyeyledik ki, bu babdaki özrümüz dahi erbâb-ı mürüvvet nazarında makbul olacağı şüphesizdir. Maa-hazâ mektuplar bizde aynen mahfuzdurlar. Eğer bir mahkeme tarafından talep edilecek olursa derhâl teslimine hazır bulunduğumuzu dahi ilân eyleriz.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.177)

Esrâr-ı Cinayat romanına yansıyan bu ifadeler, gazetecilik ve kanunlar hakkında şüphesiz ki bize çok önemli bilgiler sağlamaktadır. Cinayetin aydınlanması ve kamuoyunun vicdanının rahatlaması için görevini sürdüren gazeteci kurulan mahkemeyi bizzat izler. Anlatıcı, mahkeme sırasında gazetecinin işini nasıl yaptığını da okuyucuya aktarır: “Muharrir efendinin elinde bir demet kâğıt bulunup, ikişer ucu dahi açılmış olduğu hâlde sekiz on kadar da kurşun kalemleri var idi. Zira böyle bir alenî muhakemeyi güzelce zapt ve kayıt edebilmek için mürekkep kalemi

iş e yaramayı p, kurş un kalemi daha güzel iş e yarar ise de, onun da ucu körlendiğ i zaman ç akı ile dü zeltmeye vakit kalamayacağı ndan birkaç kalemin ikiş er ucunu birden açı p hazırlamak ve hangi uç körleniyorsa diğer uç ile yazmak lâzım gelir.” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.204)

Gazetecinin olayların üstüne cesurca gitmesi ve hakikatlerin ortaya çıkmasında oynadığ i rol, *Esrâr-ı Cinâyât*’ta baştan sona kadar ön planda tutulur. Romanda, devlet makamlarınca dürüstlük ve cesaretine binaen gazeteciye ödül dahi verileceğ i ifade edilir: “Gazetemizin işbu esrâr-ı cinâyâta dair olan bentleri kâmilen bir taraf-ı mühimden talep olundu. Hatta matbuatın ilân-ı hakikat yolunda görülen ş u cesareti o taraf-ı sâmiden tebrik olunduğ u dahi bize tebliğ kılındı. Bize bir niş an bile ihsan olunacakmış .” (Ahmet Mithat Efendi, 2000, s.215)

Gazetecinin dürüst ve cesur mücadelesi meyvesini verir. Mecdeddin Paş a, Hediye Hanım’la yaptığ i iş birliğ inin farkına varılması üzerine görevini terk ederek kaç ar. Hediye Hanım’a üç yıl kürek cezası verilir. Kalpazan Mustafa suçunu itiraf etmek için yola çıkar, Romanya’nın Kalas kentinde ceviz ağ acından düş erek ölür. Hediye Hanım’ın cezası yetersiz bulunmuş olacak ki, romancı onu ömür boyu yoksulluk ve dilencilik cezasına da mahkûm eder.

Sonuç ve Tartış ma

Osmanlı döneminde baş ta roman olmak üzere pek çok yeni edebî tür varlığını gazeteye borçludur. Gazetenin yaygınlaş ması ile Batı edebiyatından alınan roman, Türk sanatçısı ve okuru tarafından benimsenmiştir. *Taaaşş uk-ı Talat u Fitnat*, *Esrâr-ı Cinâyât*, *Aş k-ı Memnu* ve *Eylül* gibi Türk romancılığında çığır açan eserler varlığını gazete ve dergi türüne borçludur.

Osmanlı döneminde Ahmet Mithat Efendi’nin yazdığ i *Esrâr-ı Cinâyât*, gazete/gazeteci ve roman ilişkisinin tüm sosyal, siyasal ve teknik koş ullarıyla arka planını oluşturduğ u bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu romanında, vakanın aydınlanması sağ layan gazete ve gazeteciden üstlendikleri rol sayesinde örnek bir tip yaratılır. Bu tip, Türk basınının ilk “archetype”dir. Kanunları bilen, olayların ve skandalların üzerine cesaretle giden, her türlü sahtekârlığ a karşı korku salan bu yeni gazeteci tipi sayesinde cinayetler aydınlanır, kamuoyunun vicdanı rahatlatılır. Devletin üst düzey yöneticilerin hakikatlerin ortaya çıkmasını engellediğ i ve emri altındaki dürüst memurlara baskı kurduğ u ortamda gazeteci tüm cesaretiyle ortaya çıkar. O, gazetesini özgür düşünce ve doç ru haberin kalesi haline getirir. Kiş ileri ve kurumları zan altında bırakmamak için elinden geleni yapar.

Kaynakça

1. Ahmet Mithat Efendi (1294). Üss-i İnkılâb-Kısm-ı Evvel. İstanbul: Takvîmhâne-i Âmire Matbaası.
2. Ahmet Mithat Efendi (2000), *Cellât, Esrâr-ı Cinâyât*, Haz. Nuri Sağlam, Ali Şükrü Çoruk, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
3. Ahmet Mithat Efendi (2002), *Menfa / Sürgün Hatıraları*, Haz. Handan İnci, Arma Yayınları, İstanbul
4. Çakır, Hamza (2002), *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri (Azınlık Basını Türkçe Basın Dış Basın)*, Siyasal Kitabevi, Ankara
5. Ertuğ, Hasan Refik (1955). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
6. Koloğlu, Orhan (1992), *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul
7. Köroğlu, Erol (2012). "Aşırılık, Suç ve Düzeni (Tefrika) Romanda Yazmak: Dürdane Hanım Örneği", İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S.47, ss.127-170.
8. Kutlu, Şemsettin (1987), *Tanzimat Edebiyatı*, Toker Yayınları, İstanbul
9. Mantran, Robert (1995), "Doğu Sorununun Başlangıçları (1774-1839)" Çev. Servet Tanilli, Robert Mantran (Editedby), Osmanlı İmparatorluğu Tarihi C.2, (Ss.7-57), İstanbul, Cem Yayınları
10. Mazıcı, Nurşen (1998), "1930'a Kadar Basının Durumu Ve 1931 Matbuat Kanunu", Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, Yıl:9, Cilt:5, Sayı:18, Ss.131-154
11. Miyasoğlu, Mustafa (2000). "Romanımız ve Romancımız Üzerine" *Türk Yurdu* Roman Özel Sayısı, C.20, S.153-154. ss.69-72.
12. Sefercioğlu, Necmettin (2000). "Tefrika Romanlar ve Delikurt'un Yazılışı" *Türk Yurdu* Roman Özel Sayısı, C.20, S.153-154. ss.168-169.
13. Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988), *XIX'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.
14. Uçman, Abdullah (2003). "Mecmua-i Fünûn md." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.28. ss. 270-271.

-Sempozyum Programı-

14 Mart 2019- Perşembe

09.30-10.00 Açılış
Açılış Konuşmaları

1. Salon

(AÇIŞ KONFERANSI) 10.00-11.00	
Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR	Bilgi Çağında Bilgiye Erişim ve Basın
ARA: 11.00-11.15	

14 Mart 2019- Perşembe

1. Salon

İletişim ve İletişim Araçlarının Toplumlararası Diyalogun Geliştirilmesine Katkısı	
PANEL: 11.15-13.00	
OTURUM BAŞKANI	Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR
Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN / Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı	
Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ / Makedonya Fon Üniversitesi Rektör Yrd.	
Prof. Dr. Hamza ÇAKIR / Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı	
Dr. Öğr. Üyesi Nuran ÖZE / KKTC Yakın Doğu Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekan Yrd.	
Dr. Öğr. Üyesi Emre Ş. ASLAN / Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekan Yrd.	
Ertuğrul HARMANCI / TRT AVAZ Koordinatör Yardımcısı	
Doç. Dr. Aynur KARİMOVA / Azerbaycan	
YEMEK: 13.00-14.00	

1. Salon

1. OTURUM 14.00-15.30	
OTURUM BAŞKANI	Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
Prof. Dr. Hamza ÇAKIR Kırgızistan	Başlangıçtan Günümüze Kırgız Medyası
Prof. Dr. Mariam GERSAMİA Prof. Dr. Maia TORADZE Gürcistan	Media Psychology: Perspectives of Competence-Based Education in New Democracies
Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ Makedonya	Makedonya'da Türk Basını
Doç. Dr. Aynur KARİMOVA Azerbaycan	Radyo ve Uluslararası İletişim
Dr. Öğr. Üyesi Nuran ÖZE KKTC	Sosyal Medya Üzerinden Haber Okuma Pratikleri: Kuzey Kıbrıs Örneği

14 Mart 2019- Perşembe

2. Salon

2. OTURUM 14.00-15.30	
OTURUM BAŞKANI	Prof. Dr. Ali YAKICI
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DEMİR	Türk Süreli Yayıncılığının Din bilimlerinde Kullanılması Üzerine Bir Araştırma: <i>Sebiürreşad</i> Dergisi-Hadis Bilimi Örneği
Dr. Serkan ÖKTEN	Türk Yazılı Basınında "Arap Baharı"
Dr. Hatice KOÇ	Kamu Yönetiminde Etik-Medya İlişkisi: Kamu Görevlileri Etik Kurulu Faaliyet ve Kararlarının Basına Yansımaları
Dr. Öğr. Üyesi Erkan ÇER	Çocuk Kütüphanelerinin Basında Yer Alma Durumunun İncelenmesi
ARA: 15.30-15.45	

1. Salon

3. OTURUM 15.45-17.15	
OTURUM BAŞKANI	Dr. Öğr. Üyesi Fırat TUFAN
Prof. Dr. Mariam GERSAMİA Prof. Dr. Maia TORADZE	Social Media Effects on Education
Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan AKMAN Zeki OKYAY	Bağımsızlık Öncesi Yıllarda Kırgızistan'da Yayımlanan Ulusal Gazetelerin Biçimsel ve İçeriksel Analizleri
Oya Hacer ADIGÜZEL	Yeni Toplumsal Hareketlerde Yeni Medya Etkisi: Kuzey Ormanları Savunması Örneği

2. Salon

4. OTURUM 15.45-17.15	
OTURUM BAŞKANI	Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ
Prof. Dr. Ali YAKICI	Toplumsal ve Kültürel Değer Olan Dilin Gelişmesinde Basının Etkisi: Türkçe Örneği
Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ	Osmanlı Dönemi Gazete-Roman İlişkisi Üzerine Bir Araştırma
Dr. Öğr. Üyesi Reha ÖZDER	İşletmelerin Basın-Bülten-Medya Etkileşimi ve Değişen Stratejiler Üzerine Bir Değerlendirme
Dr. Öğr. Üyesi Yasin ŞERİFOĞLU	Türk Dünyası Basınında Dil, Alfabe ve Haber Ortaklığına Dair Eksikliklerin Tespiti ve Çözüm Önerileri

14 Mart 2019- Perşembe

APPLE OTEL TOPLANTI SALONU

Belgesel Film Gösterimi 18.00-18.45	
Men Türkmene Men Begem	Yapımcı: Türkmene TV ve Demir Medya Yönetmen: Dîdem Şahin Senaryo: Tufan Gündüz Kurgu: Tayfun Kirtay, Onur Sivrihisar Kamera: Melik Külekci, Alper Özcan Ses: Kaya Timur Grafik Animasyon: Çağrı Gençoğlu

GALA YEMEĞİ – APPLE OTEL 19.00

15 Mart 2019- Cuma

1. Salon

5. OTURUM 09.00-10.15	
OTURUM BAŞKANI	Prof. Dr. Hüseyin ÖĞÜT
Dr. Öğr. Üyesi Niyazi AYHAN Öğr. Gör. Hakkı İŞCAN	Kırgızistan Basınının Yeni Medyada Görünümü
Öğr. Gör. Turaj ALİYEVA	Görsel ve Sosyal Medya Metinlerinin Göstergibilimi Bağlamında Analizi
Araş. Gör. Mehmet Fatih ASLAN	Osmanlı Modernleşmesi'nde Basının Rolü ve Şinasi'nin Kamuoyu Oluşturma Çabası
Öğr. Gör. Haluk KAYICI	Edirne'de Eğitime Yönelik Neşredilmiş Bir Mecmûa: Sa'y ü Tettebbu

2. Salon

6. OTURUM 09.00-10.15	
OTURUM BAŞKANI	Prof. Dr. Hamza ÇAKIR
Dr. Öğr. Üyesi Erhan GİRAY	Ubeydulla Asadulla Hocayev ve Sada-i Türkistan Gazetesi
Dr. Öğr. Üyesi Funda ÇAPAN ÖZDEMİR	Yozgatlı Yazar Abbas Sayar'ın Gazetecilik Hatıraları
Dr. Özgül ÖZBEK GİRAY	Refi Cevat Ulunay'ın Gazetecilik Üzerine Yazıları
Dr. Çiğdem ÖZAY	Yaşar Nabi Nayır ve "Varlık"
ARA: 10.15-10.30	

1. Salon

7. OTURUM 10.30-11.45	
OTURUM BAŞKANI	Dr. Öğr. Üyesi Nazan KAHRAMAN
Dr. Öğr. Üyesi Kamelya TEKNE	Sovyetler Birliği Döneminde Basında Din Karşıtlığı: İleri Dergisi Örneği
Öğr. Gör. Dr. Deniz Elif YAVALAR	İkinci Dönem Tef'in Siyasal Duruşu
Öğr. Gör. Memduh YAĞMUR	Sinema ve Toplumlararası Diyalog: Türk Dünyası Belgesel Film Festivali Örneği
Öğr. Gör. Hatice BAŞAR	Osmanlı Dönemi Basınında "Muhbir Gazetesi"
Araş. Gör. Mehmet Fatih ASLAN	II. Meşrutiyet Basın Hayatında "Hikmet" Gazetesi ve Türk Dünyası

15 Mart 2019- Cuma

2. Salon

8. OTURUM 10.30-11.45	
OTURUM BAŞKANI	Dr. Öğr. Üyesi Emre Ş. ASLAN
Dr. Öğr. Üyesi Nurhayat YOLOĞLU	Yakınsama ve Çapraz Medya Stratejisinin Medya Sektöründe Yansımaları
Dr. Öğr. Üyesi Arzu ARSLAN ERTÜRK	Türk İş Hukukunda Gazeteci
Dr. Mehmet Fatih ÇÖMLEKÇİ	Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri
Dr. Öğr. Üyesi Kenan DUMAN	Haber Kaynağı olarak Sosyal Ağların Kullanımı: Türk İnternet Haber Siteleri Üzerine Bir Analiz
ARA: 11.45-12.00	

1. Salon

9. OTURUM 12.00-13.15	
OTURUM BAŞKANI	Dr. Öğr. Üyesi Erkan ÇER
Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT	Son Dönem Osmanlı Kadınının Dünyası: Kadınlar Dünyası Dergisi'nde Yayımlanan İlan veya Reklamlar Üzerine Bir Değerlendirme
Dr. Öğr. Üyesi Emre Ş. ASLAN Mustafa Cankut KURT	Türk Yerel Basınında Reklamların Genel Görünümü: İstanbul ve Ankara Örneği
Aysel TOPÇU	Popüler Kültür ve Reklam
Hakan GÜLÇAY	Türkiye'de İlk Gazetecilik Eğitimlerinin Başlaması ve Gelişimi: Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Üzerine Bir İnceleme

2. Salon

10. OTURUM 12.00-13.15	
OTURUM BAŞKANI	Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT
Dr. Öğr. Üyesi Emre Ş. ASLAN Mezra DEĞER Şakire ÖZKAN Nihal ÖZKAN	Markalar Reklam ile Gündem Belirler mi?: Akılda Kalan Reklamlar Üzerine Bir Araştırma
Seren ŞAHİN	Sosyal Medyanın Pazarlama Sürecindeki Rolü ve Tüketici Davranışlarına Etkisi
Dr. Öğr. Üyesi Emre Ş. ASLAN Nihal ÖZKAN Şakire ÖZKAN Mezra DEĞER	Duygusal Satış Vaadi (Esp): Duygu Çekiciliğinin Marka İtibarına Etkisi
Dursun DEMİRATA	WEB 2.0 Bağlamında Sosyal Medya ve Dijital Reklamcılık
YEMEK 13.15-14.00	

15 Mart 2019- Cuma

1. Salon

11. OTURUM 14.00-15.15	
OTURUM BAŞKANI	Prof. Dr. Telhat ÖZDOĞAN
Doç Dr. Gülsüm ÇALIŞIR	Halkla İlişkiler Aracı Olarak Amasya Yerel Gazeteleri ve Sosyal Medya Hesaplarının Kullanımı Üzerine Bir Araştırma
Doç. Dr. Onur BEKİROĞLU Dr. Öğr. Üyesi Sinan KAYA Deniz YAMAN	Dijital Dönüşümün Periyotlarında Medya ve Gazetecilik Alanındaki Birikim ve Sıçramalar
Dr. Öğr. Üyesi Fırat TUFAN	Sosyal Fayda ve Sosyal Dönüşüm Aracı Olarak Yeni Radyo Yayıncılığı Eğilimleri
Öğr. Gör. Ahmet SAĞLAM Dr. Öğr. Üyesi Emrah KOPARAN Öğr. Gör. Muhammed Emin AYKUT Dr. Öğr. Üyesi Nazan KAHRAMAN	2019 Yerel Seçimlerin Sosyal Ağ Analizi: #BuBirYerelSeçimhashtag'ı

2. Salon

12. OTURUM 14.00-15.15	
OTURUM BAŞKANI	Doç. Dr. Ünal KURT
Prof. Dr. Ali YAKICI	Millî Mücadelenin Sözlü Basın Belleği: Âşık Tarzı Destanlar
Dr. Öğr. Üyesi Nazan KAHRAMAN	Amasya Basınında Erken Tarihli Bir Gazete Birleşmesi Örneği: Sabah Gazetesi
Öğretim Görevlisi Serkan BOZKURT	Büyük Taarruz Döneminde Basın
Dr. Öğr. Üyesi Aziz TEKDEMİR	Takvim-i Ticaret Gazetesi
ARA 15.15-15.30	

1. Salon

13. OTURUM 15.45-17.15	
OTURUM BAŞKANI	Doç. Dr. M. Burak BİLGİN
Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT	Orman ve Maâdin ve Ziraât ve Baytar Mecmuası'na Göre Osmanlı Ülkesindeki Madenler
Dr. Abdullah MANAZ	Televizyon Yayıncılığında Somut Olmayan Kültürel Miras ve Popüler Kültür
Öğr. Gör. Emre DAŞAR Öğr. Gör. Emin AKIN	Medyada Alternatif Etik Arayışı Bir Alternatif Olabilir mi?
E. Hilal KORUCU	Yeni Medyanın Özgürlük Paradoksu
Dr. Çağdaş ÖĞÜÇ Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOLUNAY Doç. Dr. Fevzi KASAP	İnternet Gazeteciliği ve KKTC Medyasındaki Etik Sorunlar

15 Mart 2019- Cuma

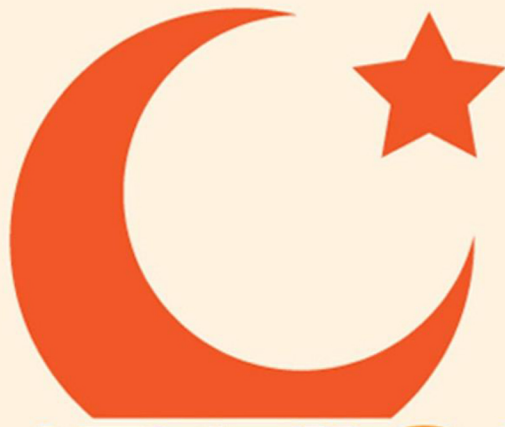
2. Salon

14. OTURUM 15.45-17.15	
OTURUM BAŞKANI	Dr. Öğr. Üyesi Reha ÖZDER
Dr. Öğr. Üyesi Deniz GÜNER	Sovyet Hâkimiyeti Altındaki Türk Yurtlarının Bağımsızlık Davasını Aktaran Yayınlar Türkiye'nin Bakışı (1923-1945)
Dr. Öğr. Üyesi Bülent YILDIRIM	İki Dünya Savaşı Arasında Bulgaristan'da Türkçe Basın
Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇAVDAR	Prusya-Fransa Savaşı'nın (1870-1871) Osmanlı Basınına Yansımaları
Doç Dr. Gülsüm ÇALIŞIR	Ulusal Düzeyde Yayın Yapan Gazeteler ve Teknoloji Kullanımı: Sözcü, Milliyet ve Yeni Şafak Gazeteleri Web Siteleri ve Sosyal Medya Hesaplarının Tematik İncelemesi
Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOLUNAY Doç. Dr. Fevzi KASAP Dr. Çağdaş ÖĞÜÇ	İletişim Etiği ve Temel Yasal Kodlar Bağlamında KKTC İnternet Haber Sitelerinde Adli Haberlerin Sunumuna Yönelik Bir Araştırma

KAPANIŞ

16 Mart 2019- Cumartesi

SOSYAL PROGRAM-AMASYA GEZİSİ

TR
TURKISH
WORLD
PRESS
SYMPOSIUM